

ДУЛГАР ДОРЖИЕВА

УУЛЗАЛГЫН БАЯР

УЛААН-ҮДЭ
2022

УДК 821.512.31
ББК 84(2=642)бу
Д 687

*«Буряад хэлэ Буряад Уласта 2021-2030 онуудта сахин хүгжөөхэ»
гэһэн Буряад Уласай гүрэнэй программын хэмжээндэ
Буряадай Уласай Соёлой яаманай мүнгэн сангай дэмжэлгээр
энэ ном хэблэгдэбэ.*

*Книга издана при финансовой поддержке Министерства культуры
Республики Бурятия в рамках государственной программы
Республики Бурятия «Сохранение и развитие бурятского языка
в Республике Бурятия на 2021-2030 годы»*

Доржиева Д.Р.

Д 692 Уулзалгын баяр. Шүлэгүүд / Доржиева Д.Р. –
Улаан-Үдэ: «Уласай типографи» гэхэн хуби нии-
лүүлһэн бүлгэм, 2022. – 384 х.

Буряадай арадай яруу найрагша Дулгар Доржиева
«Уулзалгын баяр» гэхэн ээлжээтэ ном соогоо хүнэй сэдхэл
бодолнуудай гүн удхые уншагшадтаа дурадхана.

Номой гол удхые үсөөн үгэнүүдээр бэшэхын аргагүй.
Уншагшад өөһэдөө юун тухай хэлэгдэһэниие тайлбарилха
гэжэ найдагдана.

В новой книге народного поэта Бурятии «Радость встре-
чи» раскрывается духовный мир наших современников.

Читатели более полсотни лет знакомы с творчеством это-
го интересного, самобытного поэта.

ISBN 978-5-91407-294-7

УДК 821.512.31
ББК 84(2=642)бу

ОРОЛТО ҮГЭ

Буряадай арадай ирагуу найрагша Дулгар Доржиевагай «Уулзалгын баяр» гэжэ номтой танилсаад байхада үнэхөөрөө уулзалгын баяр болоһон шэнги намда һанагдаба. Энэ ном гурбан ехэ бүлэгүүдһээ бүридэнэ. Бэшэгдэһэн шүлэгүүд сэдхэл бодолдо дүтэ. «Дуранай харьялаан», «Үбгэжөөл Доржын дурсалганууд», «Эгээл ехэ эрдэмтэн» – гэхэн бүлэгүүдтэ бэшэгдэһэн шүлэг бүхэн өөр өөрын тусхай бодолнуудтай. Жэшээлэн хэлэбэл «Найдалай дугы» гэхэн шүлэг:

*...Дуран дурантаяа хүтэрэлдөөд
Харгын тооһо бурьюулна
Дугшадал дундаа эдирхэлдээд,
Хамтын зориг бадаруулна.*

Энэ нэгэ бадаг уншаад байхадаа, саашань уншаха дуран ерэнэ.

*Зоригжолһон хүсэниинь шударгы
Золголдолоһон замаараа хатарна.
Аза талаангайнь бэхи дугы
Аяар холуур татагдана.*

*Заяа хубиинь одо мүшэдүүд
Аляа тэдэниие гэрэлтүүлнэ.
Залуу наһанайнь олон нүхэдүүд
Аялгаяа нэгэдхэн хөөрэлдэнэ.*

*Хамагай ехэ ашаа үргэлһэн
Дуралһан хоёрой зүргэнь харюусалгатай.
Хабтагай дэлхэйдэ угаа үргэлжэлүүлһэн
Дуурашагүй ажалынь олон нюусатай.*

*Ямаршые дуран нюусануудаа задалжа,
Амаршые ябаха үлүү саг үгы.
Дайда дэлхэйнгээ найдал харюулжа,
Далай ехэ байдалдаа хэрэглэнэ дугы.*

Хоёрдохи бүлэгтэнь «Үбгэжөөл Доржын дурсалганууд» гэхэн сэдхэл, нэшхэл бодолой харюусалга, хүн нэрээ үргэжэ ябаха тухай хануулганууд олон. «Золой жолоодо» гэхэн шүлэгнөө:

*Зол жаргалай махабадые
Хүн бүхэн өөрынхээрээ танидаг.
Зосоо тамирай галта согые
Хүсэнэй хүсэн гэжэ тахидаг.*

*Согһоонь носоһон галай
Солыень дуудажа хүндэлдэг.
Сорибхилон хүрэхэн дулааень
Солбоной туяатай жэшэдэг.*

*Зол жаргал юрын үгэ бэшэ
Зориг нэмээдэг аяншалгадаа.
Нэгэ газартаа зогсожо,
Нэмээдэггүй гол зорилгоёо.*

*Зол жаргалай үүдэнүүдые
Зорилгодоо хүрэгшэд нээжэ шададаг.
Гол баялигай болдогтой зүргэнүүдээр
Годлинуудай эшхэрээн шуухирдаг.*

*Зорилгонуудай зэдэлээтэ алхамууд
Зоригжуулдаг лэ зонуудай эрмэлзэмэл.
Хэншье бол байра дээрээ хуянтангүй
Хэзээдэ мүнхэ золтой жолоодо хүрэг лэ!*

«Эгээл ехэ эрдэмтэн» гэжэ бүлэгтэ эхэ хүнэй хүниие хүмүүжүүлхэ хүрьһэтэ газар дээрэ эрхэтэн болголгын тон шухала харюусалга тухай хэлэгдэнэ. «Эхэ тухай бодолнуудһаа» гэхэн шүлэгһөө:

*Эхэ тухай бодолнууд
Эхын ухаанда юрьежэ хүрэдэг гү?
Эхэ өөрөө өөр тухайгаа
«Эхэ гээшэб!» – гэжэ омогорходог гү?*

*Энээн тухай хэлэхэнь аятайхан
Эхэхээ эхэ түрэжэ жаргалтай.
Энгэр сээжэдэнь далайн долгилоон,
Энхэ мүнхын байдалай доһолгоон.*

*Эльдин түбидэ хэзээшье
Элһэлиг сэдхэлтэй эхэ байгаагүй
Ээлжээтэ сагтаа үринэрөө
Энхэржэ хүмүүжүүлжэ найгаагүй.*

*Энээние хүн ойлгоошье һаа
Эгээл нангин үгэнүүдээ үсөөн хэлэдэг.
Эхэ... Хүгшэн, залуу гэнгүйгөөр
Эхэнүүдээ хүндэлхэ уялгамнай бидэнэртэй.*

*Эхэнүүд тухай бодолнууд хэзээдэш мүнхэ,
Энэ замбиин эгээн ехэ ойлгосо,
Эхэнүүдтээ найдажа ажаһуунабди энхэ,
Этигэлэй сагаан замуудые энхэрнэбди досоогоо.*

«Уулзалгын баяр» гэжэ номой гурбан бадагуудһаа нэгэ нэгэ шүлэг уншагшадтаа дурадхабди. Уншаһан хүнэй сэдхэл бодолдо, ажабайдалай олон асуудалнуудта ойлгосотой харюунууд үгтэнэ. Гэбэшье, уншагша өөрынхээрээ бодомжолжо, ажабайдалнай олон үнгэ зүһэтэй, асуудалнуудтай, харюунуудтай гэжэ мэдэхэ болоно.

Педагогикын эрдэмэй дид доктор
С. Ошоров

**Рецензия на сборник стихотворений бурятского поэта
Доржиевой Дулгар Ринчиновны
«Уулзалгын баяр» / «Радость встречи»**

Д. Доржиева работает по трём литературным родам: поэзии, прозе и драматургии.

Всё творчество поэтессы – это служение Родине. Поэзия для неё – это Храм возложенной души.

Поэтическое творчество Д. Доржиевой – это особый мир лирического и философского видения мира, в котором отражаются как в капле воды огромный мир родного края, человеческих отношений, красота первозданного чувства любви. Поэт умеет немногими словами рассказать в своих стихах о большом человеческом чувстве поэта-гражданина, философа, знатока народных традиций и обычаев.

В печать выходит очередной сборник стихотворений бурятского поэта Дулгар Доржиевой «Уулзалгын баяр»/«Радость встречи», в который вошли новые стихи, состоящие из трех разделов:

1. Дуранай харьялаан
2. Убгэжөөл Доржын дурсалганууд
3. Эгээл ехэ эрдэмтэн

На них и хочется отозваться в настоящей рецензии по целому ряду причин. Прежде всего потому что лирическая поэзия – шире, вообще, культура сегодня – главный проводник духовности, не дающей распасться «связи времен». Стихи Д. Доржиевой буквально пронизаны чувством причастности к коренным традициям бурятской литературы. В них отчетливо слышится осознание органического единства всех явлений живой природы

и человеческой души, высота и чистота творческих помыслов, и убеждение в сложной диалектике взаимоотношений человека и природы, музыки и цвета, души и мысли, отношение к Матери, и, наконец, глубокое внутреннее прозрение Творца всего сущего.

Очень импонирует образ лирического «я» поэта, который в сборнике не декларируется, не утверждает, но просвечивается в ряде стихотворных миниатюр. Например, особенно в стихотворении «Хэшэг»:

*...Ажабайдалай үнгэ зүһые
Анхаржа ябабал хүн урагшатай.
Алталиг дэлхэйнгээ олон үнгые
Ажаглажа шадаһан хүн золтой...*

Наряду с глубокой лиричностью ее стихов, нужно отметить, и философское видение мира во всей её сложности, многообразии и противоречивости. Поэт в своих стихах размышляет о человеческой жизни, о её ценности, о значении творчества, особенно поэтического творчества в жизни людей.

Дулгар Доржиева является одной из самых плодотворных, а главное – ищущих новые творческие возможности поэтесс.

Подводя итог, хочется сказать, что сборник стихов Д. Доржиевой производит неизгладимое впечатление. Стихотворения оставляют в душе след и заставляют думать и чувствовать.

*Кандидат педагогических наук, доцент кафедры
бурятской и эвенкийской филологии
БГУ им. Д. Банзарова **Ошоров С.Г.***

I-дэхи хуби

ДУРАНАЙ ХАРЬЛААН

ДУРАНАЙ АЯН

Хэн юуншые аяншалха дуратай,
Хээрыншые сэсэгүүд заримдаа аяншалдаг.
Хирэ болоод лэ байгаали нүүдэлтэй,
Хирмаг саһан дээрэшые мүнүүдээ тамагладаг.

Хэзээдэ мүнхэ дуран аяг заншалтай,
Хүн бүхэн тэрэниие өөрынхээрээ ойлгодог.
Һанаһан хүсэлдөө хүрэдэг зоригжолтой,
Һайниие мууһаа илгаруулан жороолдог.

Хүрэнэн газартаа үни тогтожо үгэдэггүй,
Үргэнэ нойроошые мартажа бодомжолдог.
Үнэнэн тобог тойрохоёо эрмэлзэлдэггүй,
Үнэн нүхэртээ ниилэхээ оролдодог.

Ябаһаар ябажа ябатараа заримдаа,
Ялада орожо, ялагар гуталаа алдадаг.
Хаанашьеб зогсожо удаарһан заншалтаяа,
Хахасахаяа хүсэлжэ түргөөр алхалдаг.

Урдань ойлгогдоогүй дуранай голнууд
Ульгамаар ябуулангүй урдань миралзадаг.
Нэгэтэшые хэлэгдээгүй дуранай үгэнүүд
Нэгэдэлэй утын харгыда ушаралдадаг.

НАЙДАЛАЙ ДУГЫ

Дуран дурантаяа хүтэрэлдөөд
Харгын тооно бурьюулна.
Дугшадан дундаа эдирхэлдээд
Хамтын зориг бадаруулна.

Зоригжоһон хүсэниинь шударгы
Золголдоһон замаараа хатарна.
Аза талаангайнь бэхи дугы
Аяар холуур татагдана.

Заяа хубинь одо мүшэдүүд
Аляа тэдэниие гэрэлтүүлнэ.
Залуу наһанайнь олон нүхэдүүд
Аялгаяа нэгэдхэн хөөрэлдэнэ.

Хамагай ехэ ашаа үргэлһэн,
Дурлаһан хоёрой зүргэнь харюусалгатай.
Хабтагай дэлхэйдээ угаа үргэлжэлүүлһэн,
Дуурашагүй ажалынь олон нюусатай.

Ямаршье дуран нюусануудаа задалжа,
Амаршье ябаха сүлөө саг үгы.
Дайда дэлхэйнгээ найдал харюулжа,
Далай ехэ байдалдаа хэрэглэнэ дугы.

ТҮРҮҮШЫН ДУРАНАЙ БАЯР

Дурлажа үзөөгүй зүрхэндэ,
Золой элшэ туяарна.
«Дурлааб, дурлааб...» – гэжэ шэхэндэм
Зохидхон үгэнүүд жэрьенэ.

«... Энэшни дуран гү?» – гэнээр,
Эдирхэн басагантай хөөрэлдэбэб.
Эшэнэндээ гэтэ гэтэнээр
Эрьелдээд хажуудань уярбаб.

Түбэрөөтэ сагай оршолон
Түмэн асуудал табиба.
Түрүүшын дуран зэргэлэн,
Түрэлни шэнгээр дүтэлбэ.

Баяр мэдэржэ эшэнгээр
Байра нуурияа олобогүйб.
Бэээ заһаад түргэхэнөөр
Бэдэрһэнээ олоод баясабаб.

Намда хэн этигэхэб даа...
Наада баряагүйдэнь болоол даа,
Наһанайм жаргал хүрөөл даа,
Намтайгаа сэгнэхээ ерээл даа.

ДУРАНАЙ МАХАБАДА

Дуран жаргаха тусхай эрхэтэй
Дуугайханаар өөрыгөө эрхэлүүлхэ хабаатай.
Һүлэнхээр нособошье – дотороо гэрэлтэй.
Һүүдэртэ ороошье наа, бэхи голтой.

Үеынгөө нүхэртэй уулзаа бол – жаргалтай,
Үнгэтэ юртэмсэһөө – онсо голтой.
Хээээдэ бээе хамгаалха абаралтай
Хэнтэйшье арсалдаа бол – өөртөө гамтай.

Жаргалгүй дуран гэжэ хаанашье үгы.
Гансаардабашье, дуугай дуулаха дуратай.
Анхан сагнаа зонуудай золтой үлгы.
Анхаржа өөрыгөө магтаха зоригтой.

Дуранай дэлхэйдэ мүндэлһэн хубинь
Наранай дулаанһаа хүсэлһэн гэгшэ.
Дунда, дүүрэн гэжэ илгангүйгөөр
Наһатай болобошье, гэшхэлдэг тэгшэ.

Хүшэгын саана орожо хоргододоггүй,
Хүгшэн болобошье – хүсээ алдадаггүй,
Хүндэ ямбын ажаглалһаа хулжадаггүй,
Хүнэй үндэртэй ханилжа эсэдэггүй.

БОДОТО ДУРАН

Дуран олон зүүдэ мануулдаг гээд,
Дурдан хэлэнэнэй үлүү ха.
Наран тээшэ хүниие мануулаад,
Наһанай хэшэг үгэдэг ха.

Янза бүриин дуранай элшэ
Ялалзаһаар буудаг газар дээрэ.
Хүн бүхэндэ адли тэгшэ
Хүрэжэ ерэхэ хубитай байгша.

Гэгээн сагаан элшэ гэрэлдэнь
Харагдадаг олон янза түхэлынь.
Гэдэргээ эрьехэгүй бата хүлдэнь
Хамагай сэдхэл эзэлдэг нэрэнь.

Бодото дуранай нэрэнь үндэр,
Айлгадаггүй ямаршые аадар мүндэр.
Бодолһоо гадна зүрхэнһөө мүндэлһэн,
Ашата дуранай зориг үндэлдэг.

Ямар аргаар ёһото маха бадыеень
Яаралгүйгөөр шэнжэлхэ арга бииб?
Байгаалиһаа бууһан ехэ энжыеень
Байдалнай ойлгожо баяжуулхал.

ИНАГ ДУРАНАЙ ОРОН

Байгаа ехэ газар түбидэмнай
Зорюута зохёогдоогүй дуранай орон мүндэлнэ.
Байгаали хэзээдэ үршөөлтэй ажабайдалай
Зосоо тамиртай хүсэ үгэнэ шуһандамнай.

Хүнэй сэдхэл бодолоор үерлэн,
Зүрхэн соо өөртөө уурхай түхээрнэ.
Дуранай амисхаалай агууехэ хүсэн
Хүн түрэлтэндэ заяагдаһан одон.

Шэди ехэтэ энэ одоёо
Шэнэ ёһоор хүн зүрхэндөө тахина.
Инаг дуранай агууехэ орониие байгуулжа,
Илалтын туяагаар гэрэлынь сахина.

Дуранай ямба ехэтэ энэ гэрэл
Үдхэн манан соо заримдаа хоргодоно.
Дуранайнгаа хүндэлэлдэ үгэһэн тангирагынь
Үдэшэ үдэршье шүбгэ шэнгээр хадхаад орхино.

Үнэн сэхэ үгээ баримталдаггүй дуранай Орон
Далай соогуур нэльбэгүй онгосын тамарһандал.
Үйлэ хубиингаа замые бэдэрһэн аяншан
Дариин утаа унхидахагүй зэбсэгтэй нүхэсэнги.

ДУРАНАЙ ҮРГЭН ТАЛАНУУД

Дуранай үргэн таланууд
Наранай дулаанда нэнгэдэг.
Сэсэг ногоогоор надхаж,
Сэнгүү сагаа угтадаг.

Зарим хүнүүд анхарангүй,
Талын хангалтай нүхэсэдэггүй.
Замай залаа мэдэрэнгүй,
Танил болохоёо мэгдэдэггүй.

Эрьен тойрон харахадань,
Элдин таланууд ерэлзэдэг.
Үетэн нүхэдөө нанахадань,
Үнгэтэ дайда гэрэлтэдэг.

Дуранай дууша уулзалганууд
Дунгяар сооһоо соностодог.
Үе наһанайнгаа амисхаалаар
Үетэн нүхэдүүд хужарладаг.

Дуран хэзээдэ тэдэнэртэй
Ханилжа нүхэсэхэ этигэлтэй.
Дурдан дуулажа эдэбхитэйгээр
Хамаг найнтай жаргалтай.

ДУРАНАЙ ШАЛГАЛТА

Дуранай нюдэнэй эрезэн тухай
Дурдагдадаг сая жэлнүүдтэ.
Хүн түрэлтын дэбжэлтын тугай
Хүсэлынь түрэдэг сагай жэгүүртэ.

Ажабайдалаа арьбажуулхан Дуран
«Амаралта» гэжэ мэдэдэггүй хэзээшье.
Анхан эртын гэгээрэлтэ нюдэн
Анхаралай гүндэ нойрсодоггүй хэдыдэшье.

Харанхы хүни, бороото үдэршье илгаагүй
Хари холын газар дайдадашье.
Хамаг бээ халуун мэдэрэлдэ зорюулжа,
Хамтаралгын харгыда гарадаг найдалтай.

Ажамидаралай гүн соогуур шургажа,
Ангажа хахархан газарташье ургаж,
Анхан буянта табисуураа алдангүй,
Алад гаража хэниеншье гомодхоодоггүй.

Өөрөө өөрыгөө хүсэд ойлгоошьегүй наа,
Өөрөө өөртөө эзэн боложо шададаг.
Өөдөө харабашье хажуушаа хадуурангүй
Өөдэлхэ бээ тэгшэлжэ шалгадаг.

ЗАЙДАН ДУРАН ЗАЙГУУЛ БЭШЭ

Уһан тээрэмэй мөөрнүүд мэтээр
Дуран нэгэл газартаа эрьелдэдэггүй.
Манан соо төөриһэн аяншан мэтээр
һанан һанан дураяа эсээдэггүй.

Нэгэ газартаа дуран зогсодоггүй,
Һүни үдэршье дуунуудые бэдэрдэг.
Нэрэ дээрээ нэрэ нэмээжэ зободоггүй,
Үни ябангүйгөөр дураяа энхэрдэг.

Заримдаа өөрөө өөртэйгөө хөөрэлдэжэ,
Зааханаар амаруулдаг зүрхэ сэдьхэлээ.
Зарим ашаагаа зугаагаараа хүнгэрүүлжэ,
Залуу болоһондол сэлидэг энгэрээ.

Дуран тухай суглуулһан бодолнуудын
Юрын хэрэгүүдһээ бэеыень амаруулдаг.
Дуунуудые зохёохо гэхэн хүсэлыень
Юртэмсын дэмбэрэлтэ агаараар амилуулдаг.

Ухаанайнь гүнзэгьдэ аялганууд сугларжа,
Уурхайнуудые зохёожо, дуунуудые эхилдэг.
Уулзаха хүнтэйгөө хүгжэмөө татахаяа
Уянгын дэбтэрэй хуудаһануудые ирадаг.

ЮРЫН ДУРАН

«Юрын дуран» гэгхэн ойлгосо
Нэрын алдарт хабаатай.
«Юунһээ дуран эхилдэг бэ?» – гэгхэн
Нэтэрүү асуудал жолоотой.

Асуудалда жолоо гэжэ байдаг ха,
Нэгэнэй хойноһоо нүгөөдэнь һэридэг.
Асатанан харюунуудһаа гайхадаг ха,
Нэмэжэ харюусаха бодолнууд жэрьедэг.

«Юрын дуран» гэгхэн ойлгосо
Мунхагай хэлэһэн һарюу үгэ.
Юрэ бэшэхэнь хёрхо сагааласа
Мүхэшэгүй эрдэмэй сагаан үнгэ.

Дуранай юунһээ эхилдэгынь
Дурдажа харюусажа хэншые шадахагүй.
Эгээл юугээ зүбөөр элирхэйлэдэгынь
Эрид тодоор хаанашые бэшэгдэхэгүй.

Юрын дуранай хэтын тайлбари
Хүн бүхэнэй хэзээдэ мүнхын таабари.
Юрын дуранай хэмжэгдэхэгүй замые
Хүн бүхэн эдэлдэг энэ нангин золые.

НАЙДАЛ

Амгалан тэнюун дуран гэжэ
Ажабайдалда хэзээдэ байгаа юм?
Аалин байдалда байбашье дуран
Аятайханаар хажуушаа хараашалдаг гү?

Инаг гансатаяа зэргэлжэ һуугаад,
Үнгэрһэн дуранайнгаа сууряае шагнадаг.
Ирагуу дуунуудай хүгжэм һанаад,
«Үншэрһэн бэшэлби...» – гээд, үһээ эльбэдэг.

Гайхалтайхан бодолнуудые ухаандаа манажа,
Һайханшаг үгэнүүдээр дуунуудые найруулдаг.
Гансаардаашьегүй һаа, досоонь манаржа,
Һанааень юуншьеб даа ходо хүлгүүлдэг.

Добтолһон үгэнүүдэй удхые тайлбарилжа,
Дуранай амисхаалаар бээ номгоруулдаг.
Хирэ болоод лэ, инагаа шарайшалжа,
Хирэгүй сэдхэлтэй дурандаа нэнгэдэг.

«... Найдахал хэрэгтэй дурандаа» – гээд,
Налгайханаар дурасхаалнуудтаа хандана.
«... Найдалһаа ехэ жаргал үгы...» – гээд,
Найман зүгэй наранда этигэнэ.

НАЙДАЛАЙ ДОЛГИНУУД

Бодото дуран байгаа бол,
Одото огторгойтой ханилдаг.
Болбосоролхоо айгаа бол,
Омог нэрээ алдадаг.

«Дуран» гээд хэлэхэдэ,
Наранай элшэ дүтэлдэг.
Үнэн дуранай этигэлдэ
Найдалай долгин мэлмэрдэг.

«Дуран олон янзын...» гэгдээд,
Дурдан хэлэхэдэ һонирхолтой.
Дурлаһан хэншьеб энеэбхилээд,
Дурамааршье шэртэдэг ёһорхолтой.

«Бодото дуран хаана юм?» гэхэн
Бодолнууд сэдхэлдэ хандадаг.
Дуран эртэ, оройшье гэшхэлэн,
Дуулимхан янзаар дүтэлдэг.

Дураяа угтажа шадаха,
Дуунууд түрэжэ эхилдэг.
Дуугай һуунгүй харилсаха,
Дуранай аялга шэнхинэдэг.

ДУРАН ӨӨРТӨӨ ЭЗЭН

Дуран тухай дуунууд
Дундаржа шэргэхэ үйлэгүй.
Сэдьхэлэй мүнгэн дуулганууд
Сэнтэһэн хюрууһаа бээрэхэгүй.

Үдэр хоногуудай түлхилдөөндэ
Үндэр үүргээ алдадаггүй.
Үгтэһэн наһанай хүтэрэлдөөндэ
Үнэн зүрхэнһөө алдуурдаггүй.

Дуран өөрөө өөртөө эзэн –
Дугшажашье, мүлхижэшье шададаг.
Заримдаа юундэшьеб гэнэн,
Зааханшье болдогһоо гэншэдэг.

Хэзээшье эсээб гэнгүйгөөр
Хэмжүүрээ өөрөө мэдэдэг.
Хэлэгдэһэн үгэһөө эшэдэггүй,
Хэбэрээрнь ойлгожо тэсэдэг.

Дуунуудые өөртөө зохёожо,
Дуулим замбитаяа нүхэсэдэг.
Дулаахан хүнинүүдые тохёожо,
Дуунуудаа шэнээр эхилдэг.

ШҮЛЭГҮҮД МҮНДЭЛНЭ

Хуушанай дуран жэбэрдэггүй...
Түшэдэ бэшэ ха юм даа.
Хуулита журамаа алдангүй,
Түргэн гэрэл сасадаг юм даа...
Элшэ гэрэлдэнь өөрыгөө хаража,
Зааханшые түгдэрхэй илгаруулдаг.
Эбдэрһэн байгаа һаань, хангажа,
Заншалта хэбтэнь хүргэдэг.
Дуран өөрөө – далайн жэмһэг,
Нюсэгэн гараараа хүрэхөөр бэшэ.
Дуугай уянгада һогтожо хүхидэг,
Нюдэ сабшахын хоорондо хүрэдэг.
Он жэлнүүд оодоролдоһоор
Ондоо болгодог олон үзэгдэл.
Дуранай шэди өөртөө үнэнөөр
Дууряадаггүй нэгэшые үзэглэл.
Сэсэн мэргэниинь, хёрхо харасань
Сэдьхэл зүрхэнтэй сэхэ холбоотой.
Эрьелдэжэ бусадаггүй зарим дуранай
Энгэр сээжэдэнь хүгжэмынь үлэдэг.
Аялга дуунуудай хонгёо абяанһаа
Ялалзан соробхилдог сагай ошонууд.
Үдэр һүнинүүдэй үрдилдөөнэй дорьбоонһоо
Үнгэрэн ошонгүй мүндэлдэг шүлэгүүд.

ЭРХЫ ХУРГАНАЙ ДОМТОЙ

Шэдитэ дуранай охиндо
Шэрбэгдэжэ нуухада ямархан бэ?!
Шэмээгүйхэн нюуса оршондо
Шэшэрэнгүйгөөр гэшхэлхэдэ ямархан бэ?!

Дураяа сэдхэлдээ нюужархёод,
Хубияа өөрөө даражархёод,
Дун сагаан солыень ханахада,
Хубхай хооһон номнол бэшэл даа.

Дуугай номгон байдалда
Дуһалнуудаар мэдэрэл сугларжа,
Халуун охёороо дуран хайража,
Ханилхаяа сэхээр дугтарна.

Шэдитэ дуран хододоо
Шэлэжэ хүнүүдые хүрэдэггүй,
Өөрөө дуран өөдөө
Хөөрөө татан ерэдэггүй.

Эшэдэг юм гү, али шэбшэдэг гү?
Эльгэнэй шуһаар дамжадаг ха.
Эрхэтэн болохоёо тэсэдэг гү?
Эрхы хурганай домтой ха.

ДУРАН ӨӨРЫН ХУУЛИТАЙ

Үнгэтэ юртэмсэ олон хуулинуудтай,
Үдэрһөө үдэртэ шэнэлдэг ёһо журамуудтай,
Тобшололнуудын номууд соо хуудаһануудтай,
Торожо унангүйгөөр ябаха гуримуудтай.

Дуранай нангин сагаан хуули
Хуурмаг бэшэ өөрын гаршагтай.
Дуугайшые ябахада мэргэжэлтэ бугуули
Худалые үнэнһөө илгаруулха тамиртай.

Оршолон түбиин шанга зангатай
Оролдосын туһаламжаар дуран мүнхэ.
Үргэлжэ шэбшэдэг дуран габшагай
Үрэжэлтэ талада үнжэдэг гэхэ.

Хуулита засаг түрэлтэй дуран
Хуулажа хаядаггүй дуранай дэбтэрые
Хуугай табингүйгөөр зэргэлээшээ гэтэн,
Хуурмаг мэдэрэлһээ абардаг нэрээ.

Дуранай хуулиһаа шанга хуули
Наранай гэрэл доро үгыл ха.
Дурдан хэлэхэдэ ёһото нургуули
Наһанай үндэрһөө номнодог ха.

ЭСЭСГҮЙ ТЭМСЭЛ

Дуран бэээ бээлүүлхын тула
Дурдам торгоор хубсаһалдаг.
Хүнэй сэдхэлэй алтан зула
Хүсэлдэнь найханаар бадаруулдаг.

Ажабайдалай үргэн дэлисэ
Аятайханаар холуур тараана.
Ами наһанай буянта эрьесэ
Амгалан байдалда даалгана.

Дуран олон янзын түхэлтэй
Уран найхан шэнжэ шарайтай.
Дундуур ябаашье наа этигэлтэй
Урдаа үргэн замай найдалтай.

Янза бүриин мэдэрэлнүүдтэй тэмсэн,
Яаралгүйхэн диилэдэг дотор хүсэтэй.
Дурлабал, хэсүү сагай хаалта эсхэн,
Дугаагай хонхо жэнгирүүлдэг ёһотой.

Хододоо өөрыгөө найрхажа,
Отогойнгоо дулаае хурылжа жаргадаг.
Холбоо ехэ дэлхэйдээ байрлажа,
Оршолон юртэмсэдээ хүгжэдэг.

ХАРЮУГҮЙ ДУРАН БАЙДАГГҮЙ

Харюугүй дуран байгаашье бол,
Харагдадаггүй өөрын найжанартай.
Хамагай гасаланһаа найгаашье бол,
Хадаглаһан дурандаа үнэн сэхэ.

Аяар үни дурлажа жаргаһанаа
«Аляадал» гэжэ нэгэтэшые тоолодоггүй.
Алталиг гэрэлээр сүршүүлһэнээ
Алдажа, андалдажа һуудаггүй.

Альган соогоо бэхээр адхаад,
Эльгэн соогоо дулаанаар сахяад,
Амгалан тэнюун ябахаяа хүсэдэг,
Элһэлиг сэдхэлтэйшүүлые тэсэжэ шададаг.

Дахин дахин ушарһан дураяа
Дайлаха гэжэ ухаандаа абадаггүй.
Дабтажа байжа хойноһоонь гүйхэнь
Дайшалхы буһалгаан гээд анхардаггүй.

Харюугүй дуран гэжэ байдаггүй,
Хажуу талаһаа хараашалжа эхилнэ.
Тэршээтэй дэншээтэй байхаһаань айдаггүй,
Тэхэрихэл гэжэ нюусаар этигэнэ.

ДУРАНАЙ ДУҢАЛНУУД

Нэгэ, хоёр, гурбан дуһалнуудһаа
Нэгэдэжэ эхилдэг дуранай хүсэн.
Хоёр, гурбан, дүрбэн уулзалгаһаа
Холбоо барисаанай утаһа гүрэдэг.

Хүн бүхэнэй өөрынхээрээ дурладагшые һаа,
Хүсэлэйнь наран нэгэ адляар мандадаггүй.
Хүүеэн соогуур шуухирса урдадагшые һаа,
Хүүргэнхээ нэгэшые дуран арсадаггүй.

Дуһалнууд суглара сугларһаар
Далай боложо долгидоороо шэдэлдэг.
Дуулим оршондо хүсээ эбхэрүүлһээр
Даамай ехэ хүсэтэйгөө мэдэрдэг.

Зарим нэгэндэ дуһалнуудшые хүртэдэггүй,
Залгаа набагшын үзүүр олдодоггүй.
Заяанай ехэ бэлэг юуншыеб үгтэдэггүй,
Засагта дуранай дуһал анхардаггүй.

Дуһалшые хадаа өөрынгөө хараае
Алдангүйгөөр сахижа нэрээ хүндэлдэг.
Дуран болбол дуһалһаа дулдыдагаа
Абьяагүйхэнөөр ойлгожо дуугай мүндэлдэг.

ДУРАНАЙ НАНАН

«Дуран хэды наһатай юм?» – гэхэн
Дэмы бэшэ хөөрэлдөөн болодог.
Тоб байса харюусаха нэгэшье хүн
Түби дэлхэйдэ олдохогүй гэгдэдэг.

Хоёр наһажаал үбгэдүүд
Хоорондоо дуран тухай зугаалбад.
Хоёр ондоо замбиин хүнүүдшүү
Хоморой хомор баримтануудые хэлсэбэд.

Дүтэхэн нууһан залуу хүбүүд
Һонирхон байжа тэдэниие шагнабад.
Дэмы хэлэгдээгүй олон үгэнүүдые
Һонорхоноор өөр өөртөө тобшолбод.

Дуран бүхэн өөр дураараа
Дуурадаггүй гэжэ сугтаа согсолбод.
Газар түбиин онсо ехэ һургаалаар
Галабай эхинһээ засагтай гэжэ ойлгобод.

Эхэ дайдымнай тэнжээһэн дуран
Ехэ замуудай эхинэй эхин абарал лэ.
Эсэжэ нэгэтэшье бүрхэхэгүй наран
Эблэржэ ажабайдалтаяа хэтын жаргал лэ.

ДУРАНАЙ ТҮҮДЭГ

Инаг дуранай түүдэгүүд тухай
Имагтал шэнэ шэнжэнүүд олон ха.
Эльгэлжэ хүрэдэг нангин угай
Энэрхэл хэзээдэ мүнхын одон ха.

Ялараашьегүй хаа, гэрэл үгэжэ,
Ядаралгүйхэнөөр сэдхэл баясуулдаг.
Зүрилдөөтэйшые хаа, замда этигэл хүргэжэ,
Зүүнэй, баруунай зүгүүдые танюулдаг.

Хүн хүниие өөр өөрынь дураар
Хүндэ хүшэн гэнгүйгөөр жаргуулдаг.
Хүйтэн жабарай урдаһаа сэхээр
Хүсээ туршан хүгжэмынь шагнаархадаг.

Хэнэйшые ойлгоогүй аялга илгаруулжа,
Хэзээдэ мүхэхэгүй дураяа энхэрдэг.
Дуранай түмэн зүргэнүүдээр ялалзуулжа,
Дууша түүдэгүүдэй гэрэлые эблүүлдэг.

Агууехэ хүсэнэйн шэдитэ ашые
Арьбажуулан инагтаяа хубаалдадаг.
Аймхай бэшээ нүхэдтөө харуулан,
Айхабтар ехэ дуранай түүдэг бадаруулдаг.

ДУРАДХААЛНУУД

«Дурланаб...» гэжэ нугшаржа нуунхаараа,
«Үбгэршөөб...» гэжэ гуниглажа уяранхаараа,
Дулаан хүнжэл бэдэрхэ тон шухала,
Удаан болонгүй өөрөө өөртөө туһала.

Һанаһанаа нюугаад, һаншагаа сайгаад,
Һалхин тээрмэтэй тэмсэхэ хэрэггүй.
Дураяа хүнэй нюдэнһөө далдируулаад,
Духаяа эльбэхэдэ нэгэшье туһагүй.

Иимэ бодолнууд холоһоо сугларжа,
Имагтал дуран тухай ойлгосо һэринэ.
Тиимэ асуудалнууд түргэн урилдажа,
Тэсэбэриие туршаһан асуудалнууд эрьенэ.

Дуранай ашаар хүрэдэг бодолнуудые
Дурдаһанай хэрэгтэй гү? Асуудал?
Сэдьхэлдэ үнжэнэн нойрмог харюунуудые
Сэгнэжэ үзэхэдэ сэлмэг гашуудал.

Нэхы хүнжэл соо болбосордог дуран
Нэгэтэшье һаа, бээе харуулжа үзэнэй.
Нэнгэжэ хэндэшьеб хүрэнэн хорон
Нээлгэтэй сонхоор өөрһөө хульжаһай.

МҮНХЫН НАРАН

Хүнэй дуран – мүнхын наран.
Хүжэ дэлхэйн хүсэлэй орон.
Нэгэ хүнийн зүүдэнэй толон.
Нэгэдэжэ жаргаха хоёр зүрхэн.

Хүнэй дуран – хэтын зүрхэн.
Хүлээгдээгүй түрэдэг ирагуу аялга.
Үндэр тэнгэрийн заяаһан хэшэг.
Үйлэ хубиин наһанай уялга.

Мүнхэ дуранай дулаан элшэдэ
Энхэ байдалай үндэһэн табигдана.
Мүрһөө мүртэ дамжаһан этигэлдэ
Эльгэ нэгэнтэнэй галнууд ялалзана.

Энэрхы зоригтоной ухаанай орьёлдо
Эбдэршэгүй нүхэсэлэй номнол батажана.
Эрьелдэжэл эсэдэггүй дэлхэйн зарлигта
Эсэсгүй дуунуудай аялга мүндэлнэ.

Хэтын хүгжэмэй таһаршагүй утаһаншуу
Хэзээдэ хэрэгтэйгээ мэдэржэ уярна.
Хоёр зүрхэнэй холболдоһон зангилаанууд
Хорбоо юртэмсын баялигаар бэхижэнэ.

ЭТИГЭЛ

Дуран хэнһээшье юушье асуунгүй
Дурдан хөөрэлдэхэдөө өөрын бодолтой.
Өөрөө өөртөө найдажа найгангүй,
Өөдэрхэжэ, этигэжэ онсо омогтой.

Хэндэ хэзээ дурлаһанаа хэлэдэггүй,
Юундэ нюусаяа дараад нуудаг юм?
«Дуран гээшэб!» – гэжэ өөртөө нэрьедэг гү?
«Наран гээшэб!» – гэжэ өөртөө эрьедэг гү?

Ашагдаһан эдэ олон асуудалнуудта
Анхаралаа хэн хануулдаг бэ?
Досоо амаруулдаггүй гашуудалнуудта
Дойбод сохилгоор харюусадаг гү?

Асуудалнууд асатан һубарилдаад,
Гашуудалда оруулхагүй харюусалгатай.
Ашатын буянтай тэбэрилдээд,
Гансаардалгын гажаралһаа гаралтай.

Дуран нюусаар түрэнхэндөө эсэнгээр,
Дуугайханаар оршоноо шэртэдэг ха.
Дундархагүй үйлэтэйдөө тэсэнгээр,
Дуурангүйгөөр уулзахаяа этигэдэг ха.

ӨӨРЫГӨӨ ХҮСЭЛҮҮЛХЭ

Дуранһаа хүн өөрыгөө хүсэлүүлжэ,
Дуурангүйгөөр ажабайдалдаа зүдхэдэг.
Урдахы харгыгаа ухаандаа тэнсүүлжэ,
Урма зориггоо үргэлжэ хурылдаг.

Дуранһаа хэншье арсадаггүй,
Дуугай нуугаашье наань, досоонь хүрьелдэг.
Юушье хэхээ ойлгожо ядашоод,
Юрын бодолнууды манажа хужарладаг.

Дураниинь сэхэ хүрэжэ энеэбхилээд,
Дура сэдхэлыень өөртөө татадаг.
Хүнэй ажабайдалай найниие үбэртэлөөд,
Хүсэл бодолыень эгсээр эрьелдүүлдэг.

«Энэмни дуран гээшэ гү?» – гэжэ
Энгэрэйнгээ тобшо тайлажа эхилдэг.
Энеэжэ, өөрөө өөртөө захиржа,
Эльгэндээ дулааень аалин жэгнэдэг.

Хүрэжэ ерэнэндэнь, тон баяртайгаар
Хүндэлжэ дуунууды дуулахаяа бододог.
Үнгэ зүһыень онсо шуналтайгаар
Үнэн зүрхэнтээ ниилүүлхээ тододог.

БАЯСХАЛАН

Үни сагта үнгэрhэн дурамни
hүни hэрихэдэм ухаандам ерээ.
Үеын үедэ түрэхэн гансамни
hүүдэр мэтээр hүрмэлзөө.

Ухаандамни янза бүрээр эрьежэ,
Дулааханшье, хүйтэншье halхьяар үлеэгээ.
Уяруулан, гуниглуулан энеэбхилжэ,
Дуранай бэшэгүүдээр баясуулаа.

Бэлэгыень шүлэглэн бэшэжэ,
Хэшэгынь бүрилдүүлэн нэмээнэш.
«Дуран хэзээдэ мүнхэ...» – гэжэ
Дурдан дахинаа тэхэрюулнэш.

Саархан дээрэ тамаглажа,
Саанаһаань юунэй гарахые таабарланам.
Тиихэдэ ошоһон хүсээ хазаарлажа,
Тииргэн соогуур төөрюулэнгүй тайлбарилнам.

Шүлэгэй дэлhээр ташуур хээд,
Шүрэ будагуудтай нүхэсүүлнэм.
Шүүбэрилэн хатуугаар шүүмжэлээд,
Шүлэгтэм шадарлаһандань баясанам.

ҮГЭНҮҮДЭЙ БАГЛАА

Дурлаһан хүнэй сэдьхэл зүрхэндэ
Урлаһан үгэнүүдэй баглаа бии.
Хаанашье багтажа ядахагүй үнэндэ
Хайшаашье тэгшэ харюу бии.

Хүниие хүн гэжэ дурлаа наа,
Хатуу хуули хэлэнэнэй үлүү.
Хүл нюсэгөөр саһан дээгүүр гэшхэлжэ,
Харюу бэдэрхэдэ олдохогүй хэсүү.

Дундархагүй шуһаар бурьялһан дуран
Дуугайшье ябахада бусалдаг харьялан,
Дуранай хүрэжэ ерэхэдэ абарал үгы
Дуудажа хаанаһаашьеб хүлзэдэг үгэ.

Дурдажа дураяа сэсэгүүдын суглуулхада,
Урдажа мэлмэрһэн амисхаалдань зорюулхада.
Нюуса ехэтэ бодол сэдьхэлдэ сэсэглэдэг,
Нюужа болохогүй дэльбэнүүд гэрэлтэдэг.

Дуунай аялгаар сэсэгүүд ундалуулагдажа,
Аялга дуунай шэжэмээр тэнжээгдэдэг.
Дутуу дунда гээд, хэндэшьеб шүүмжэлэгдэжэ,
Алтарһан үгэнүүдэй баглаа абарагдадаг.

ДУРАНТАЯА УУЛЗАХА ЗОЛ

Сагай солгёо долгин дээрэ
Засагаа гартаа баридог.
Сарюун, арюун дуран өөрөө
Зайсан шэнгээр залардаг.

Хэнэйшьеб сэдхэлдэ түрэл болоод,
Хэлэшэгүй ехэ баяраар орьёлдог.
Бэдэржэ ябаһанаа гэнтэ олоод,
Бэлэгэй дээжэтэй сасуулжа уярдаг.

Хэдэн мянган зоной дундаһаа
Дурантаяа ушархада онсо зол.
Хэлсэбэриин урид болоошьегүй һаа
Дурдажа дуулахада наһанай гол.

Золоо ушархада юрын ябадал бэшэ...
Зоригой, досоо тамирнай онсо.
Зоболонгой үүдэ хаагаад тэгшэ
Зохидхон нүхэрөө уулзаха зол гэгшэ.

Ажабайдалай түмэн мянган жолоонууд
Ажамидаралай далайн бэхи нэльбэнүүд.
Дуранай мэдэлдэ орошоод туһална,
Дун сагаан нэшхэлдэнь этигэнэ.

БООСОЛДОХОДО ЯМАР ЮМ?

Шүлэгүүдтэй боосолдодог зохёолшод
Ушаралдадаг заримдаа гайхалгүй.
Шүлэглэжэ шадахагүй хүрхэйшүүл
Ухаанайнгаа хүсые хэрэглэнэгүй.

Ухаан намда хэрэггүй гэхэншүү
hanaan бодолдоо хүргэдэггүй.
Хүн ухаанайнгаа эзэншүү
Дүн гаргахаяа шэбшэдэггүй.

Боосоо хаяһан заримашуулай
Бэшэһэн зохёолынь оборшог.
Тоосоо хэһэн нэдэлгэнүүдын
Бэлээр бүтэнгүй тамирдадаг.

«... Зохёол гээшэмнай юун бэ?...
Бэшэһэн зохёолым хэн уншахаб?
Зол асарха гү, али уйдхар гү?
Бэлэг гү, али гуниг гү?» гэхэн.

Бодол өөртөө сэхэ табижа,
Болбосоролой үндэртэ хүрэдэггүй хаш.
«Зохёол хүнүүд уншаха ёһотой», – гэжэ
Зосоогоо hanaad лэ гэшхэлдэгүүд олон хаш.

ГҮРЭНҮҮДЭЙ БАЙГУУЛАЛТА

Дэлхэйн зол жаргал
Хүн түрэлтын дуранһаа гэрэлтэй.
Дээрэлхүү хүнүүдэй абари заншал
Хүгжэһэн мэдэрэлэйн үргэлжэлэл.

Гүрэн бүхэн эрхэтэнэйнгээ дуранһаа
Үргэн харгынгаа золһоо баяжадаг.
Харгинуудай годирһон олон налаануудһаа
Харагдадаг улад зонойнь батажалга.

Бүлэгүүд боложо гүрэндөө туһалдаг,
Бүхэли арадай жаргалын дуранһаа
Буян нүгэлөөшье ойлгожо шададаг
Буурал наһатанай дуранай жэшээһээ.

Энэ замбида эгээл ехэ удамаршан
Энхэ мүнхэ дуран хэтын ажалтан.
Эндүүрэлтэйшье зарим ушарнуудта
Энэрхы сэдхэлээ алдадаггүй албатан.

Дуран тухай муу үгэнүүдые
Дурдан хэлэжэ болохогүй.
Эшэхэ гайхалаа илгаруулдаггүй эрхэтэдые
Эбтэнь оруулдаг дуран гүрэнэй байгуулалта.

НЭРЭЭЭ ҮРГЭХЭ

Дуран болбол хоёрхон хүнэй
Дундаа дуулаһаар хандаха байгаали.
Гурбадахи хүнэй хабшуулдаа хаань,
Гуранхи арьяатанай шүдэнүүдэй хабарилга.

Өөрынгөө нэрье доромжолһон хүн.
Хаабарида орожо, дураяа алдадаг.
Өөдэгүйхэн байдалда орошоод нэгэн.
Таабариин эзэндэ юундэшьеб гомдодог.

Газар дээгүүр алхалбашье шамдуу
Хасар дээрэхи нулимсаяа аршадаг.
Ой ухаандаа абашагүй мундуу
Ойлгосогүйхэн мэдэрэлнүүд хэлбэлзэдэг.

Ябажа ябаһан годируу харгыдаа
Яһалхан оло дурлаадшые абадаг.
Наһанайнгаа гансахан инаг дурандаа
Намжааханаар хүрэхээ болдогуудые дабадаг.

Гэнтэ ухаа орожо өөрһөө
«Хаана дураяа гээгээбиб?» – гэжэ асуудаг.
«Гэндээл хаб...» – гээд өөртөө
Харанхы һүнишые уулзахаяа гашуудадаг.

АЙДАР ХАНА

Айдар наһанай дуранай хаһа
Аадар мэтээр адхаран гайхуулдаг.
Үнгэрһэн жэлэй сагаан саһа
Үе сагтайгаа зэргэсүүлэн тааруулдаг.

Саһан аадар хоёрой хоорондо
Наһан нахилзан дураяа уулзадаг.
Өөрһөө эшээд, болоһон хөөрэлдөөндэ
Өөдэргэн хаһын дурасхаал уулзадаг.

Дуран өөрөө хөөрөөнһөө хүгжэжэ,
Уран найханаар сагаа домоглодог.
Хүнэй шагнахада ехээр хүхижэ,
Хүтэлжэ ябаһан нэрээрээ омогорхдог.

Сагай уларилда хүсэээ дамжуулжа,
Сайбар манан соо одо мүшэээ олодог.
Байгаалиин баялигһаа ухаагаа далижуулжа,
Байдалай гуламта үндэртэ хүргэдэг.

Айдар наһанай хүсые шэдэрлэжэ,
Аймхай бэшээр урдаһаань шэртэдэг.
Нангин мэдэрэлээ инагтаяа үндэрлэжэ,
Налгай хаһынгаа баярые сэгнэдэг.

ИНАГ ДУРАН ОНСО ГҮРЭН

Хүн хүнэй нангин үйлэ хуби
Хүнгэн хүндэ гэлтэгүй дуран.
Зоригоорнь дабагадаг элхэн губи
Заяата үндэрһөө энхэрдэг наран.

Дурлаһан хэншьеб дулаандань баясажа,
Дун сагаан дурандаа эзэн болоно.
Эртын сагнаа хүрэнэн баялигыг
Эзэн янзаар нэрэтэйгээ холбоно.

Һайхан хэрэгүүдээр даллаһан мэдэрэлдэ
Һайнай һайн харюунуудыг бэлдэнэ.
Бодомжолжо шарьяһан дуунай дэмбэрэлдэ
Боосоондо илаһан аялгаяа бэлэглэнэ.

Шэнэ дуунуудаар оршоноо хүндэлжэ,
Шэжэр алтанай шэнжэ бадаруулна.
Хани нүхэдэй дүхэриг үргэдхэжэ,
Хамтадхалгын нүхэсэл дуранһаа залгана.

Баталһан гансатайгаа гүрэн боложо,
Байдалай шэнэ бууса түхээрнэ.
Гүрэн дотороо гүрэнэй нэрэ эзэлжэ,
Гүнзэги ухаанта хэрэм бодхооно.

МОРИЁО ЭМЭЭЛЛЭХЭ

Дэлхэе эзэлхээ түрэнхэн дуран
Дэмы ааша заримдаа гаргадаг.
Шэнжэлэгдээгүй харгыгаар дугтаран,
Шэмэрүүн хүйтэндэшые дайрагдадаг.

Хүйтэнһөө сэдхэлээ аршалха зориг
Хүйхэрлэнгүйгөөр үнэн сэхээр беежэдэг.
Хуй һалхинтай тэмсэхэ зарлиг
Хүйһэндөө нөлбонгүйгөөр бээлүүлдэг.

Зарлигай гүн удхые сахиха,
Заабаринуудые зааханһаа шудаланхай.
Холын ододууд гэрэлыень тахижа,
Хоморой ехэ һургаалтай шадарланхай.

Ушарһан дурантаяа сэхэ гэтэлсэжэ,
Унаган залуугай дүрөөдэ дүгнэнхэй,
Золголдоһон сагаа зүрхэндөө тэмдэглэжэ,
Зохидхон үеыень жаргалдаа жагсаанхай.

Ургалагдаагүй хүлэгы адуунһаа шэлэжэ,
Тулгуурдангүйгөөр шүдэрлэжэ,
Хэды үдэрэй туршада һургажа,
Хэмгүй улыгам мориёо эмээллэнхэй.

ДУРАТАЙГАА МЭДҮҮЛХЭ

Дуратайгаа мэдүүлхэ гэнэн нэдэлгэ
Хэхэдээ хүн зоригоо зангидадаг.
Дуратайгаа мэдүүлхэнь нойrhoо нэрилгэ
Хэмтэйхэн ажабайдалда хүсэ заяадаг.

Түрүүшын алхамһаа эхилдэг зоригжол
Түшүүргэ үгышые наа, хоёр хүлдөө найдамтай.
Түргэн түбэрдэг газарай эрьеэр
Түрэ найрнуудай болзорнууд нубирдаг.

Хүн түрэлтын хуби заяанда
Хүгшэн, залуугайшые харгынууд даабаринуудтай
«Хүн юу хэхэээ түрөөб?...» гэнэн
Хүнгэн бэшэ харюунууд таабаринуудтай.

Хэн хэндээ дуратай юм бэ?..
Хэлтэгы юртэмсын шухала хэрэг.
Хойшолуулагдажа хэзээшые хаягдангүй
Хоймороо эзэлхэ үйлэ нэргэг.

Өөр өөртөө дуратайгаа мэдэлсэжэ,
Наһанай харгыда гараха тулгуури.
Өөрһөө эшэнгүйгөөр сэдхэлтэээ зүбшэжэ,
Наранай гэрэлтэй ханилха мэдүүлгэ.

СЭНГЭЛХЭ ЗОЛТОЙ

Дуран бүхэн янза бүрээр
Дуунуудыг дуулажа тэгүүлдэг.
Заримдаа нэгэ үдэрөөр
Заларжа сэдхэл уймуулдаг.

Багаханшье дуран байгаа бол,
Богного алхалжа хүхидэг.
Бороо аадарнаа айгаашьегүй наа,
Болгоомжотойхоноор лэ хүрэдэг.

Үдэрэй туршада сэдхэлээ
Үндэртэ үргэжэ баярладаг.
Үлөөһэн арадаа нэшхэлээ
Үрөөһэн хүлөөрөө гэшхэлдэг.

Дахин уулзаха болзороо
Дабтан байжа хануулдаг.
Даабарита ехэ оршондоо
Дабхижа хүрэхөөр этигүүлдэг.

Дуранда болзор гэжэ үгы хаш,
Дуран соогоо сэнгэлхэ золтой.
Хүндэ хүшэрыг дабаашье наа
Хүсэлдөө хүрэхэ бэхи голтой.

ДУРАНАЙ ЕНДЭРТЭ

Дуранай дулаанда дулаасанан хүн
Дуранай баялигта хүртэһэн хүн
Дуран тухай бодомжолдог гү?
Дурдан ханажа энхэрдэг гү?

Дуранһаа жаргажа ногтоһон хүн
Табигдаһан асуудалнуудта харюусанагүй.
«Дуран намайе олонһоо шэлээ» гэн,
Тамиржаһан мэдэрэлһээ хадуурнагүй.

Нэгэшье асуудал анхарангүй,
Һүнишье, үдэршье жаргалдаа этигэнэ.
Нэнгэжэ дурандаа золоо алдангүй,
Һүр һүлдые нь сэдхэлдээ энхэрнэ.

«Дуран гэжэ гансал жаргалан,
Дундарха, хандарха, хулжаха ёһогүй...» гэн,
Үнэншэжэ, этигэжэ хабаһандаа энхэрэн,
Үншэрүүлэнгүйгөөр үетэнөөрөө харилсан,

Жаргалай жагсаалай түрүү зэргэдэ
Жабарайшье нүхэсэжэ байдалаа анхарна.
Газар дэлхэйн үндэр ендэртэ
Гайхалгүйгөөр зогсожо үнэржэнэ.

АБАРАЛТА ҮГЛӨӨ

Ажабайдал инаг дуранда
Үрэ зээлеэр угаа ехэ.
Алтан дэлхэйн ами наһанда
Үргэжэ тугуудаа, гарбалаа сахина.

Үргэлжэлүүлжэ баяжуулдаг үйлэ хубинь
Үнгэтэ юртэмсэдэ эгээ ехэ харюусалга.
Сэдьхэл бодолой шэнжэлэгдээгүй түбиин
Сэгнэгдэхэ хубиин бэлэдхэгдээгүй захиралга.

Ажабайдалай тоо томшогүй замуудаар
Абьяас дүүрэн дуранай шэди.
Анхан эртынгээ ёһо журамуудаар
Абаралта үүргээ дүүргэжэ гэшхэлдэг.

Хэн хэнтэйгээ хэзээдэ инаглаһанаа
Хирэ болоол лэ, ханажа омогорходог.
Хэмжүүр, дамжуур мэдэнгүй үнэржэлгээ
Хии халхяар табингүйгөөр олзуурхадаг.

Ажабайдалай алтан мүнгэн сэргэнүүд
Ашатын буян эдэлһэнэй гэршэнүүд.
Газарай заяанда таһархагүй гүрэлөө
Гасалан тоодоггүй абаралта сэлмэг үлөө...

ДУРАН ӨӨРӨӨ ӨӨРТӨӨ БАГША

Дуранай сагаан далинууд дээрэ
Дуунууд түрэдэг заншалтай.
Дурамаар харахаар бэшэ үйлэ
Дурдангүй хүрэдэг абаралтай.

Дэлхэе ээм дээрээ үргэлхэн,
Дэмбэрэлтэй дэндүү бэшэхэн дуран
Дээрэнээшье, хажуу талаһаашье түргэн
Дэншье барингүйгөөр харахада шуран.

Хэнэйшье дуран нажажа нуудаггүй,
«Хэндэ хэрэгтэйбиб?» – гэжэ бээ наймаалдаггүй.
Сэдьхэл бодолоороо найшаагдаһан нэгэндэ
Сэхэ хүрэжэ ерэдэг хүнииншье тэндэ ...

Дуран өөрын онсо сагтай бэшэ,
Дурагүй наа, даллаашье наа, ерэдэггүй.
Өөрөө өөртөө үе сагай Багша
Өөдөө нэргэдэг хэшээлнүүдһээ арсадаггүй.

Дуран гансал гэрэлтэ үнгэдэ дуратай
Наран тээшэ зальбаржа хүгжэдэг.
Сэдьхэл бодолтойнь нэгэдэжэ урматай
Сэбэр нэшхэлтэй дуунуудые шагнадаг.

МҮНХЭ ЭРИЛТЭ

Инаг дуран юрын мэдэрэл бэшэ
Нэгэ хүн гансаараа шиидхэдэггүй,
Хани нүхэрэй, сэдхэлэй элшэ
Хари холуур зорюута ниидэдэггүй.

Дуран болбол гансал
Инаг гансатайгаа энеэлдэхэнээ гадуур,
Орон нютагтайгаа нүхэсэн,
Гүрэн түрынгөө үнэншэ хэмжүүр.

Дуранай агуухэ юртэмсэ
Дундуур хэмжээнэй мэдэрэл эбсэжэ,
Ажабайдалаа дундаруулхагүй эрьесээр
Дулаан оршониёе сахигша эгсээр.

Нютаг нютагай хүн зоной
Нюусануудаа бэе бээдээ найдаһан харилсаан,
Буян хэшэгээ бусайдадаггүй золон
Буусаяа арюудхажэ сэбэрлэдэг аршаан.

Инаг дураяа сэгнэдэг хүнүүдэй мэдэрэлдэ
Зол жаргалынь хододоо үндэртэ,
Зориг хүсэлөөрөө нэгэдэнэн оршондо
Зосоо тамираараа нэгэдэн үндэнэлнэ.

Жаргалтай эрхэтэдэй ажаһуудалай
Жабхаланта гүрэндэ бата бэхи гэгдэжэ,
Дуранай хээээдэ мүнхэ эрилтэ
Дуулгата үндэртэй газар дэлхэйгээ нэгэдхэнэ.

ДУРАНАЙ АСУУДАЛ

Хаанаһаашьеб дуран гэнтэ
Харайжа хүрөөд захирдаг.
«Хэндэ дуратайбши?» – гэжэ гэтээд,
Хүлээгдээгүй асуудал табидаг.

«... Үнэн сэхээр дурандаа хандагшад
Үнгэтэ юртэмсэдэ хэды бэ?» – гэжэ асуудаг.
«Үгылжэ дураяа дэмы ябагшад
Үгйтэйшүүл гү?» гэнэн орёо бодол бусалдаг.

Өөрөө газар дэлхэй дээрээ
Гол ехэ эзэн болохоёо хүсэлдэг.
Хөөрөө бол, өөр тухайгаа
Зол жаргалай нэльбэдэ хүртэдэг.

Дуранай эзэн ябахань харюусалга
Дундаршагүй гүнзэгы далайн онгосо.
Хооһоор хэлэдэггүй үгэнүүдтэй сасуулга
Тооһоор дарагдаагүй шүлэгэй зандяа.

Зог гэжэ зогсонгүйгөөр дуран
Сог гэшхэнэндэл шамбай дэбхэрдэг.
Ажабайдалай урасхалые хүтэлэн,
Амараг гансынгаа дуранһаа эбхэрдэг.

ХҮНДЭ АШААН

Дуран тухай бодомжолоогүй хүн
Газар түбидэ олдохогүй хаш.
Жаргал ехэтэ үзэгдэлэй гүн
Шаргал наратай адлирхуу хаш.

Наранһаа хүн дулааниие абажа,
Наһанайнгаа хүсэ нэмээдэг хубитай.
Дуранһаа хүн холые хаража,
Дундаршагүй охинһоонь дэмбэрэлтэй.

Дуранай янза бүриин эрилтые
Тэсэжэ ябахань заримдаа хашартай.
Дуунуудаар бурьюулжа ажабайдалые
Тэхэрюулхэнь дулаанһаа оньһотой.

Дуранай оньһон гэжэ бии юм гү? ...
Дуран юугээр зэбсэг хэдэг юм? ...
Дэмы түрэдэггүй эдэ үгэнүүд
Дэльбээе хумихагүй далинууд мүн.

Дахин дахин бодомжолходо,
Далинууд дээрэнь туяанууд залардаг.
«...Дуран дэлхэйдэ үгы...» – гэжэ доромжолходо,
Даашагүй хүндэ ашаанууд суглардаг.

ДУРАН – ХҮН БҮХЭНДЭ ХҮРТЭХЭ ҮЙЛЭТЭЙ

Эхэ зургаан зүйлнүүднээ
Дэлхэй дээрэ дуран дэлгэрдэг.
Ехэ хэрэгүүдэй зүйдэнүүднээ
Дээдын ододууд толордог.

Дураяа мэдэрээгүй зүрхэн
Урдаһаа үлээһэн һалхинһаа гажардаг.
Дулаанииншые, хүйтэнииншые ойлгосогүй
Урмаяа таһарянгаар эбһээлдэг.

Хүн магад дурантаяа уулзаашыегүй һаа,
Хүрьһэтэ газар дээрэ дуран бии гэжэ этигэг лэ!
Хүхижэ, зугаалжа наадашыегүй һаа,
Хүгжэмтэйнэ ханилхаяа хүсэлэг лэ!

Дуранай хуби газар дээрэ мүнхэ лэ!
Ямаршые хүндэ хүртэхэ дэмбэрэл.
Дундарха үйлэгүй мүнхын дуранай элшэ
Яларжа толордог хүнэй энхэрэл.

Сэсэн мэргэн үзэгдэл дуран гэлдээд,
Сэнтэй үнэтэиень ойлгожо ябамаар лэ!
Буурсагалха, сэсэглэхэ абаритай гэгдээд,
Бултанай этигэлые мэдэрэлдээ абахаар лэ!

БЭДЭРЭЛГЭДЭ

Дуран өөрөө өөртөө
Таабари болонхой.
Бусажа ердэггүй нөөргөө
Хаабари бэлдэнхэй.

Газар түбиин нюусыг
Гансаараа үгсэнхэй.
Арад бүхэнэй буусыг
Анхаржа тэсэнхэй.

Ямар гүрэндэ дуранай
Ядардагыг ойлгонхой.
Зоной абарал наранай
Золгосодо найданхай.

Хаана, хэзээ, хэнтэй
Ханилхаяа мэдэнэгүй.
Сэдьхэлэй сагаан гэрэлтэй
Сэгнэхээ мэгдэнэгүй.

Таабарияа тайлбарилхаяа
Танилсаха нүхэр хараашална.
Хаабарияа нээжэ хүгжэхээ
Хаба шадалаа зангидана.

ДУРАН МЭХЭДЭ ДУРАГҮЙ

Ямаршые хүн хэрбээ дурые мэхэлээ хаа,
Ядаралгүй ябаха аргуудые бэдэрдэг.
Ямба соогоо бээе хүндэлөө хаа,
Ялада унангүй гэшхэлхээ тэбдэдэг.

Дуран эгээл юрын үзэгдэл бэшэ,
Наран тээшэ эрьедэг хуби заяатай.
Дуунай шэдиһээ хүгжэжэ тэгшэ
Дууряжа эбһээлхэгүй хэтын захяатай.

Ямаршые хүнтэй хаанашье уулзажа,
Хамар дорохи дураяа анхардаггүй.
Ябагаар гэшхэлхэдээ хэндэшьеб уурлажа,
Хасар дээрэхи нулимсаяа аршадаггүй.

Шэрбүүлээд дуранда мэхээе амасажа,
Хорондонь нэрбүүлээд, худалаар хэлэжэ,
Шэнээ тамираа өөрөө алдаха,
Хомхой сэдхэлдэ ходо үнэншэжэ.

«Хэншые, хаанашье бү гасагай...» – гэжэ
Хулгай нюдөөр холые шэртэнхэй.
Хуули баталхаар эрдэмтэй болонхой,
Худалаар хэлэгдээгүй зориг шэрээнхэй.

ДУРАНАЙ БАЯР

(үгүүлэл)

Оршон тойроноо гайхангяар анхаржа,
Түбиин дуран нэгэл газартаа нютагжана.
Оршолон түбиин түмэн дура домогложо,
Түбһэн юумэнһээ эшэһэншүү нэрэээ нэргылнэ.

Дураяа уулзагшадай ошотоһон харасые
Урма болгожо, сэдьхэлдээ шэнгээнэ.
Бэе бээдээ нэнгээд, ябагшадай харгыё
Бээлһэн зоригжолынь гэжэ тухайлна.

Тэдэнэрэй сэдьхэлһээ хонгёотоһон дуунуудыё
Тэнсээһэн дуранайнь баяр гэжэ мэдэрнэ.
Хабар бүри нютагтань һалбардаг ургынуудыё
Хагдардаггүй дуранай хүлдэ гэжэ шэбэнэнэ.

Шэбэнээн соонь дураяа шэнэлхэ үйлэ
Шэлэжэ, хүтэрэлдэжэ хүсэн хүлзэнэ.
Шэнээр мүндэлһэн баярай зүйлнүүд
Шэжэм утаһануудыё залгажа гүрэнэ.

Бүхы наһандаа бэдэржэ олоһон,
Бүхэли дуранай дэльбэнүүд долгилно.
Дуранай баяраар бэеыень бүһэлһэн,
Дундаржа шэргэхэгүй мэдэрэлнүүд доһолгоно.

ЭНХЭ МҮНХЫН ХАРИЛСААН

Хүн түрэлтэдэ хүсэ, гэрэл үгэдэг.
Дуран юунһээ эхи абан хүрэдэг бэ?
Гүн бодолто иимэ асуудал түрэдэг,
Дуугай ябагшадыешье дайран түбэрдэг.

Дурлаһан хүнэй ухаанда нэбтэрээд,
Урлагдаһан шүлэгүүдэй аялга мэлмэрдэг.
Шэнэ хүгжэмөөр дэлбэрэн үерлэнэн,
Шэмэ шүүхэтэй дуунууд ерэлзэдэг.

Ерэлзээнһэнь түрэнэн дуранай гэрэл
Ерэнэн үдэрэй эзэн боложо энхэрдэг.
Дурлаһан хүн бүхэндэ хэзээдэ түрэл
Сугларһан ехэ хүсэн оршолондо эрьедэг.

Байгаали хүн хоёрой ажабайдалай
Энхэ мүнхын харилсаа жолоододог.
Байдалаа батадхан баяжуулдаг найдалай
Эхин үндэнэнэй бата һуури тогтоодог.

Дуранай агуухэ Эзэн хаанай
Наранай толонһоо дуран мүндэлдэг.
Хүн түрэлтые хүгжөөхэ халаанай
Дүн гаргажа, элбэг дулаагаар нэмэрлэдэг.

АЖАБАЙДАЛ – ЗҮЖЭГ

Нэгэтэ театрта ерээд танилни
Шэнэ зүжэг хаража һонирхобо.
Нэн түрүүн нэнгэжэ инагтаа
Шэбэнэн хэлэбэ: «... Дурайтайб шамдаа».

«Нэгэ заа хүлээгыш даа,» – гээд, тэрэнь
Тайзанһаа толгойгоо хажуушань болгобогүй.
Нэнгээд ээмдэнь шэнэлһэн нүхэрын
Тайга соогуур ябаһандал тэбэрээд һалабагүй.

Басаган тэрэнһээ дураа ехээр гутаж,
«Байза даа... шамтай нүхэсэхэгүйб» гээд, һанана.
Театрта тэрэнтэй ерэлсэһэнээ гайхаж,
Түргэн түргэн тэрэнһээ тэрьедэхээ шэбшэнэ.

«Ажабайдал – театр ...» гэгдэдэг тобшололые
Анхаралдаа абажа, бодомжолжо аргаахан,
«Яаха гээшэб? Дуранай шэди добтолоод,
Ямбалуулхаяа һанана гү?» гэжэ гайхана.

Хаража һууһан зүжэгынь дураар шэрбэжэ,
Ханажа абаһан бодолнуудыень шэшэрүүлнэ.
«Дуран гээшэ баһал зүжэг,» – гээд, шэбшэнэ.
Дуугай бодолоор ухаагаа шэмшэрүүлнэ.

ДУРАНАЙ ТОО БОДОЛГОНУУД
(шог үгүүлэл)

Тоо бодолгонуудай тоосоогоор
Тодорон баяжана юуншые бол.
Онсо зүб хэлэгдэнэн ойлгосоор
Онтохонуудшые түрэжэ тарана ха.

Дуран өөрөө дуран боложо бэежэн,
Дуугай шагнахаяа үни болинхой.
Заримдаа гансаараа үлэшөөд үдэшэлэн
Заахан бэшэээ гэршэлхэээ бодомжолонхой.

Хэды юумэн дуранай тоо бодолгонуудаар
Хэмээ мэдэнгүйгөөр засагаа алдаа хаб?
Хэды шэнээн дуранай эгсэ боһогонуудаар
Хэмжэжэ үрдеэ хаб хүсэээ... Теэд яахаб?

Тооложо үзөө наа, тобойжо,
Тойрожо дэлхэе хэды бүһэлхэб?
Тоонуудыень нэмэжэ, обойлгожо,
Томоотой замуудыень хэн тоолохоб?

Шогшые үгүүлэл бэшэ хаш үнэндөө
Зогшые гэнгүйгөөр ажабайдал лугшана.
Ульгэр онтохонуудай үерлээгээр
Гэлигэр зүргэнүүд тоонуудые бодуулна.

ХАТАРХА ҮЙЛЭ

Үлгэн сагаан дэлхэй дээрэ
Түбхэн юумэн хатар наададаг.
Үдэр, хүни, газаа хээрэшье
Түбэрэн хүрэжэ, дуран заададаг.

Талын нюрууе баясуулжа,
Тарбагануудшье эбтэй хатардаг.
Тэнгэрийн уудамые тэнийлгэжэ,
Тэжэгэр галуунуудшье матардаг.

Уһан голнуудай эрье дэрлэнэн,
Ургамалнууд нэбшээнһээ нэрбэлзэдэг.
Уужам ордоной үндэр ендэрһээ
Уян нугархай басагад ербэлзэдэг.

Дуран өөрынгөө нэрые хүндэлжэ,
Юушье дууряангүйгөөр дэмбэлзэдэг.
Дундаршагүй далайдал долгилжо,
Юрын хүнэй ойлгохогүйгөөр ерэлзэдэг.

Хатарха үйлэтэй эсэхэгүй дуран
Хамтын ехэ ёохор наада эхилдэг.
Хамаг зоной дуранай нэрэ дурдан,
Хаалгатай үүдэнүүдые нээжэ эльгэлдэг.

ХЭТЭ МҮНХЫН ЭЗЭН

Хүнүүдтэ гэрэл, баяр асардаг дуран
Хүйтэншье, халууншье уларилһаа айдаггүй.
Жаргалта замынь сэхэ залан,
Жагсаалда зогсоходоо нэгэшье эсэдэггүй.

Дуран өөрын хөрхо харасатай
Дуурадаггүй нэргэг харуулшан мэтэ.
Зэргэлхэдээ зэлэ татаһан абьяастай
Зэрлигшэдэй хаалтануудые дабадаг нэтэ.

Зоригоор өөрыгөө зэбсэглэжэ шадаад,
Зүрилдөөнүүдтэ харюу үгэдэг заншалтай.
Зоримгой сэдхэлдээ дэбжэлтэнүүдые ашаад,
Зүдэрэнгүйгөөр ханаһандаа хүрэдэг заршамтай.

Дуран тухай дурдан бодомжолходо,
Дулаан болодог хүнэй ухаан сэдхэлдэ.
ханаһан хараалһанаа орхиходо,
нарын энэрхы гэрэл туһалдаггүй нэшхэлдэ.

Хэлэнхэндээ хүрэжэ, хараалһандаа шармайхада,
Хэншье хүндэ дуран өөрөө эрьен ерэдэг.
Хэзээдэ үнэн сэхээр ябахаяа тангариглажа,
«Хэтэ мүнхын эзэнби!» – гэжэ бээ нэрлэдэг.

ДУРАНАЙ ЁНОРХОЛ

Жама ёно хаанашье сахигдадаг
Жаргалай нэгэ халаань гэгдэдэг.
Дурлахан хүнэй сэдьхэлдэ шадарладаг
Дурдахада сэнтэй үзэгдэл хэлэгдэдэг.

Дуран гансаараа эзэгүй бэшэл ха,
Хүн бүхэндэ сэдьхэлэйнэ элшэ хүрэдэг.
Дулаахан хэбшээгээр энхэрэн эльбэжэ,
Хүнгэн бэшэ харгыгаар түбэрнэ.

Дэмы хэнтэйшьеб энеэлдэн хөөрэлдэжэ,
Дэгүүр дээхэн болодоггүй хэзээшье.
Агуухэ мэдэрэлые миинтэ жүрөөдэжэ,
Аригуун дурые гэмтээдэггүй хаанашье.

Ёнорхуу бэшэ, найрхуу бэшэ үзэгдэл
Ёното баялигай нангин үзэгдэл.
Тойроод нахилзахан хүнүүдые харан,
Толгойгоо эрьюулжэ зобоодог хүзэглэл.

Хүн дуранай жама ёно сахяагүй хаа,
Хүнды торходол хооһоор мухаридаг.
Жама ёноёо дэлхэйдэ баримталжа,
Жаргалай боһого алхалан боргожодог.

ЗАЛУУ НАНАНАЙ НЭБШЭЭН

Гайхалтай үзэгдэлнүүд
Газар дээрэ тоолошогүй олон.
Дуранай хүзэгдэлнүүд
Дурдангүй хүрэдэг толон.

... Хаанаааа буудаг бэ?
Харюу мэтэр ерэнэгүй.
Дуугай юундэ нуудаг бэ?
Дуунай аялга нэридэггүй.

Дахин дахин гайхамаар
Хүлгөөтэ мэдэрэл хүргэдэг.
Дабхин дабхин найрхамаар
Хүхюун дуран довтолдог.

Үзэгдэл бүхэниинь үлзйтэй
хүзэглэл болоод ошодоггүй.
Үйлэ бүхэниинь үндэрлигтэй
хүүдэр болоод ябадаггүй.

Залуу наһанай нэбшээндэ
Салуу янзаар хатардаг.
Нюусатайхан шэбэнээндэ
Нюураа халхалангүй матардаг.

ТАМАРАЛГАН

Хуби заяан гэжэ юумэн бүхэндэ бии,
Хуулита ёһоор хүрэнэн харгынь.
Хубилжал байдаг үдэр хоногуудта
Хуушардаггүй бодото нэрэ солонь.

Дуранай нангин сагаан хүлдэнь,
Дундардаггүй хүн далайнаа эхитэй.
Үндэрһөө хаража үршөөдэг нэрэнь,
Үндэнэ яһатан бүхэнэй тэмдэгтэй.

Газар дэлхэйгээ баяжуулжа табисууртай,
Гайхалта тэсэбэритэй дуран бидэнэртэй.
Дуранһаа дуран өөрынгөө дамжуураар
Дугшаашьегүй хаа, хүрэдэг онсо тэмдэгтэй.

Үгтэнэн хуби заяантаяа дуран эбсэжэ,
Үргэмжэ байрагүй һарата хүнидэ этигэнэ.
Үндэнһөө гэмтээнгүйгөөр батажаха хүсэтэй,
Үншэрүүлэнгүй нэрэээ үльгэрлэхэ хүсэлтэй.

Нангин сагаан хүр хүлдээ аршалжа,
Найман хизаарай нарантай хамтарна.
Үеһөө үедэ бууса дээрээ элбэгжэжэ,
Үеынгөө нүхэдтэй наһанай далайгаар тамарна.

СҮЛӨӨТЭ ДУРАН

Сүлөөтэ дуранай долгиууд
Сүл губяаршые шуумгай миралзадаг.
Үндэр тэнгэрийн холонгонууд
Үнгэтэ юртэмсээ баярлуулдаг.

Долгинууд болон холонгонууд
Дуран соогоо өөр өөрынхээрээ жаргадаг.
Хоорондонь хэлэгдэһэн дурдалганууд
Холын холоһоошые зонхилдог.

Сүлөөтэ гэжэ нэгэшые амин
Байгаа юртэмсэдэ үгыл ха.
Үглөө бүрин жаргалта наадан
Гайхангяар оршоноо гэтэдэг ха.

Сүлөөтэ дуран хаагууршые харайлгажа,
Зориндондоо хүрэхээ жолоогоо барйдаг.
Сүл губида гансаардаһан мэлхэйдэ
Зол олгохо хүсэндэ этигэжэ шададаг.

Ямарханшые байдалһаа дуран мултарха,
Үнэншэмэ бата табисуурта үндэнэтэй.
Ябагаршые ябахадань морин турьяжа,
Үнэн замай бэлшээринүүдтэ хүргэхэ шадалтай.

Сүлөөтэ дуран олонтой сэхэ ханилжа,
Сүхэрэлтэ гээшые тоохогүй заншалтай.
Газар дайдаар гансаараашые алхалжа,
Гажарал тоонгүй энеэбхилхэ нэшхэлтэй.

ШЭНЭ ЮРТЭМСЭ

Һара наранай элшэ толые
Һанаан сэдхэлдээ байгуулжа,
Дуран ухаан бодолой гүнзэгы
Дундархагүй хүсэтэйгөөр найруулжа,

Шэнэ юртэмсын шэнжэлэгдээгүй үндэртэ
Шэдитэ бэлэг үргэн хүсэлүүлжэ,
Шэб харанхы хүнийншые оршондо
Шэнхинүүлнэ хонхын хонгёо аялга.

Дэлхэй түбидэ дуулдаагүй һонинууд
Дэмбэрэлтэ үгэнүүдээр дэрлэнэ сээжэ.
Дэмы зохёогдоогүй шүлэгэй бадагууд
Дэбхэрэлдэн буужа, сүршэнэ дээжээр.

Зүүдэндэшые үзэгдөөгүй юртэмсэ мүндэлжэ,
Задалагдаагүй байгаалиин нюусануудые мэдүүлнэ.
Зүүнэй хүбөөр юушыеб мүрдэжэ,
Заншалта дуранай даабарида нэмэрлэнэ.

Шэнэ юртэмсын шэнээ тамираар
Шэдэлнэ хүлээгдээгүй дуранай хүгжэлтэ.
Зол жаргалтайшуул амисхалайнь ашаар
Зохёоно ажаһуудалайнгаа абаралта дэбжэлтэ.

ГУРБАН ХҮБҮҮДЭЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Эдир багын нүхэдүүд
Үдэр бүри уулзахадаа,
Элдэб зугаа манаад,
Үнэн бодолоо хубаалдаа.

Ухааень ходо уймуулдаг,
Һанааень эшээнгүй эрьюулдэг,
Уйдхарһаань сэхэ һэргылдэг,
Һаалта хэбэшье бодомжолуулдаг,

Эсэхэ сусахые мэдэдэггүй,
Эшэхэ гайхахаяашье мэдэрдэггүй,
Айдаһанаа хаанашье мүрдэдэггүй,
Аяадаһанаа хэзээшье мартадаггүй.

Өөдэрхүү дуран тухай арсалдажа,
Бодото үүргыень ойлгохо гэлдээд,
Өөдөөшье, хажуудаашье хараашалжа,
Болгоомжотойгоор үгээ хэлсэбэд.

Түрүүшын дуранай хүсэн
Һүүлшын дуранай хүсэл
Түүхын гол утаһан
Һүнэжэ ошохогүй һудаһан.

Тэдэнэрые бүрэнхы мананда
Тэсэбэрийнь туршан зогсообо.
Тэнэгшье, сэсэншье ябадалнуудыень
Тэмсэдэйнь илалтада үршөөбэ.

Нэгэнийн гунигтайгаар хэлэбэ:
– Юунэй түлөө хүндэ
Дуран хэрэгтэй бэ?
Юушые ойлгоногүйб юрьеэндэ ...

Нэрээ хүндэлдэггүй мэдэрэл
Нэтэрүүгээр хүрэнэ сэдхэлдэн.
Жаргал асарха энэрхэл
Жараахай мэтэ нэшхэлдэн.

Үлүү ашаан боложо,
Хүлгүү янзаар хүлбэлзэнэ.
Бардам зүрюу зогсожо,
Дардам харгыда.

2

Хоёрдохи хүбүүн энезбхилээд,
Хорёодхон наһанайм түшэг.
Хододоо холые шэртүүлээд,
Хоморой дура бэдэрүүлээд.

Хооһон үгэнүүдээр төөрюулээд,
Хөөһэн шэнгээр хөөрөөд,
Үбсүүгээ сэлижэ хүзүүдээд,
Үбдэг соо шалбааг оймуулаад.

Найхан басага обёороод,
Нархайса хойноһоонь гүйжэрхёо.
Нарбайжа барижа үрдезгүйб,
Наахарлажа дэмы зобоогүйб.

Гурбадахи хүбүүн нүхэдэйнгөө хөөрөө
Удааншаг дуугай шагнаба.
Гушаад наһандаа би өөрөө
Уулзахаяа дураяа хүлээнэб.

Түрүүшынгээ инагыг дурдажа баясанам,
Нүүлшын дуран ерэхэ гэжэ этигэнэм.
Гушаад наһандаа зоригтойгоор
Губшаад дураяа жаргахаб.

Түшээд шанаагаа бардамаар
Түрын болзор гаргахаб.
Түүхын хуудаһа найдангяар,
Түүхэй бэшээр шэнэлхэб...

ДУРАНАЙ ҮГЛӨӨ

Эхин дуран хэзээ мүндэлжэ,
Эльгэ зүрхэндэ тунадаг хаб?
Үдэшэлэн гү, али үглөөгүүр гү?
Үнэншэлэн бодомжолходо туһатай гү?

Үбгэжөөл асуудал табина.
Үнгэрһэн наһаяа дурсана.
Наһандаа оло дурлажа,
Налайхан үень тэхэринэ.

Һүни үдэрнүүдэй илгаае
Һүүдэртэ оруулангүй шэбшэнэ.
Дурасхаалһаа һэриһэн зугаае
Дурдан өөртөө шэбэнэнэ.

Бодолһоонь бусалһан үгэнүүд
Өөрһөөнь эшэнгээр һэлгэлдэнэ.
Болор хундагын шэнхинээнүүд
Өөдэрхыгөөр тэрэниие гэмнэнэ.

Үглөө бүхэнэй анхарал
Нүлөө үгэжэ хүсэлүүлнэ.
Ерэн наһанайнь жаргал
Ерээд һэрюулжэ баясуулна.

ДУРСАЛГА

Дурасхаалһаа үрдилдэн дугшаһан,
Үе сагай үйлэ хэрэгүүд олошорно.
Дурдан тэдэниие суглуулһан,
Үгэнүүд заримдаа холшорлоно.

Үни сагта холуур тодорһон,
Үншэрөөгүй дуран хангалтана.
Үлгэн дэлхэйн нюруугаар тамарһан,
Үлгын дуунууд шэхэндэ ханхинана.

Дуранай аша үрые гэршэлһэн,
Дуунууд хүсэ тамираар далижуулна.
Долгилһон аялгын энхэрһэн,
Дотор хүсэн дуранай һүниие һануулна.

Газар дэлхэе алыгандаа багтааһан,
Гажаралгүй дуранай баялиг хүгжэнэ.
Үлгын дууе шагнаархан хүдэржэһэн,
Үйлэ хубиин үнэн гэршэ тэршэлнэ.

Дурасхаалнуудта домогуудаар бэшэгдэһэн,
Һургаалнууд заяа хубида заабарилна.
Сэлмэгшье, бүрхэгшье гэжэ шэбшэгдэһэн,
Сэдьхэлэй залуугай нюусанууд таабарлана.

ТЭХЭРИҮЭН ДУРАН

Тэршээ дуранай годироон
Эршээ абажа гэшхэлнэ.
Тэхэрилтынь гульдираан
Эшэбэшье, инагаа эрьенэ.

Түрүүшынхией уулзаһан мэтэ
Түбэгшөөжэ гарыень эльбэнэ.
Сэдьхэлдэнь тон дүтэ
Сэлезтэй энгэрыень нэнгэнэ.

Хэдэн жэлэй саана юундэшьеб даа
Хагасаһандаа бэээ зэмэлнэ.
Хэлэхэ гэхэн үгээ нюуһандаа,
Хамагай балай амитанби гэнэ.

Инаг нүхэрынь хүлезнгээр,
Дуран тухай бодомжолно.
Тэнэг аашыень хүлисэнгөөр,
Дурдаһан мэдэрэлыень согсолно.

Ухаа орожо бусаһандань,
Һанаа алдажа хүлисэнэ.
Шэнээр дахин түрэхэндэнь,
Шэнээ абажа хүсэлнэ.

ИНАГ ДУРАН – СУУРЯАН БЭШЭ

Инаг дуран сууряан болоод үнгэрдэггүй,
Сэдьхэл соогуур сэсэглээд үмхирдэггүй.
Хоног үдэрнүүдые тооложо зободоггүй,
Сэнгэлһэн нүхэрөө орхижо хулжадаггүй.

Үншэн хэнзэ гансаараа үлөөшье хаа,
Бүншэн бүншэн гомдожо бархирдаггүй.
Хүйтэндэ дааража, зууража хоноошье хаа,
Уйтаржа бэеынгээ тамирые алдадаггүй.

Зүрхэн соогоо носооһон дуранһаа
Зүүдэндээшье дулаасаж, сэдьхэлээ гэрэлтүүлдэг.
Зууража даарабашье, гэрэл туяатайнь
Зүүнэй набагшаар харилсажа эльгэлдэг.

Он жэлнүүдэй ошоошье бол, дураяа сахижа,
Ойндoo жаргалта үеһөө тамиржадаг.
Дуранһаа дулаасадаг хүнби гэжэ,
Дуугай нуунгүйгөөр ошоһон ханаяа тэхэрюулдэг.

Сэдьхэлдэнь үдэрһөө үдэртэ хүрэнэн баярынь
Сэнхир аластай үгээ андалдадаг.
Сэбэр найхан ханаатай ябаһаниинь
Сээжынь гүнһөө золтой сагаа домоглодог.

НАНАНАЙ НӨӨСЭ

Хүршымнай гурбадахи хүбүүн
Хүхижэ сэгнэхэ дуратайхан.
Хүдэр бээтэй үргэн үбсүүгээ
Хүнхинүүлэн тоншодог абаритайхан.

Нютагай басагад тэрэниие гайхажа,
Хододоо харадаг хулгай нюдөөр.
Нюухын аргагүй ээлжээлэн байжа,
Хоорондоо хөөрэлдэдэг урин дулаанаар.

Хажуугаарнь эрьен, энеэлдэн тойролдоходонь,
Хараашагүй болоод гэшхэлдэг заншалтай.
Ханилха, дурлаха бодол толгойдонь,
Хашан мориной ябадалшуу хононхой.

Басагадые хараад, ухаандаа хайрлажа,
Би таанадтай холбооролдохогүйб,
Хээээдэшье минии сэдхэлые дайлажа,
Хэшэг жаргалда хүртэхэгүйт гэнэ.

Болгоомжотойгоор дүшөөд наһаяа гэшхэнхэй,
Бодомжотойхоноор оршоноо шэртэнхэй,
Дураяа наһан соогоо нөөсэлнэб
Дуунуудаа дуулахал байхаб гэжэ шэбшэнхэй.

Гансаараа һуужа һуухадаа гэртээ
Гаралсаануудаа хаража, сэдхэлээ заһадаг.
Гарбалаа үргэлжэлүүлэгшэд олон даа,
Гайхалтай бэшэ минии ажабайдал.

Ушарнагүйб дураяа, дурлахаб нэгэтэ
Уйданагүйб, гансаарданагүйб, бардамнанагүйб.
Уйтарнагүй сэдхэлни ерэхэ даа гэнтэ
Удаан хүлеэгдэһэн дурамни...

Дурантаяа уулзахадаа мүрэн мэтээр долгилхоб.
Духаряа үргэжэ, нүхэдөө хүндэлхэб.
Нөөсэлһэн дуранайнгаа алтаар ялархаб.
Нойргүй хүнинүүдтээ гэрэлээр толорхоб.

Гэжэ хүршынгөө хүбүүнэй хэлэһэниинь
Хирэ болоод лэ, ханаандань һэридэг.
Дуранай нөөсэдэ этигэжэ шададагынь
Наһанай тэсэбэриин омогорголоор хүрэдэг.

ДУРАН ХҮРЭХЭЛ ЁНОТОЙ

Би хэндэшье, хэзээшье дурлахагүйб гэжэ
Хэлэһэн нэгэ хүн тухай мартанагүйб.
Бэлэн бэшэ ажаһуудалдаа дадажа,
Бээлэйгээ өөрөөшье нэхэхэдэнь магтаагүйб.

Газар дээрэ дуран гээд,
Гансаараа гэшхэлхэдээ эсэһэн янзатай.
Гараа хүндэ үгэжэ мэндэшэлээд,
Гайтай дулаанһаань уярһан хэбэртэй.

Бэеын дулаан хүнһөө хүндэ
Үеын үедэ дамжажа хүгжэдэг ха.
Дулаандань дуран хүдэржэжэ,
Ухаандань найдал түлжэдэг ха.

Ажабайдалай бодото шэнжэ
Арсалтагүйгөөр тэрэниие һонирхуулаа.
Дуранай гайтай торголиг элшэ
Духыень эльбэһэншүү түргэн уяруулаа.

Газар дээрэ биил ёһотой...,
Гажаралгүйгөөр нүхэсэхэ уялгатайб.
Гансахан дурамни хүрэхэл ёһотой,
Гансатаяа дуулажа аяглахаб гэлэй.

ШОГ ҮГҮҮЛЭЛ

Хэндэ хэзээ дурлахаяа
Юундэ мэдэнэгүйбши гэлдээд,
Хоёр дуран уулзаад,
Хөөрэлдэбэд нюусаар.

Би дуранби! Угтагты намайе!
Би таанадые хургахаб.
Би хаанашье налайжа,
Би үдэр бүри урганаб.

Һайрхуу энэ дуран
Һайрамуудые оймгоно шуран,
Һайбарлажа бээе магтан,
Һайнда тоологдохоео хүсэнги.

Дуугай шэртэнэн дуран
Дура сэдхэлыень гутаана.
Дурлаһан үгыгөөшье мэдэнгүй
Дуран соогоо һуняана.

Даруу зогсоһон дуранда
Дайдын һониниие хөөрэнэ.
Дуранай халуун охиндо
Дурлаһанаа сэхэ мэдүүлнэ.

Шагнаад һууһан дураяа
Шал балайдал тоолоно.
Гэнэн хүнэй эдегээр
Гэдэнһее дүүрэн эдеэлнэ.

Хоюулан зэргэлжэ зогсобошье,
Хоорондохи зайяа мэдэрнэд.
Холшорхон нэгэниие золгобошье,
Хойшолуулхагүй уулзалгаяа гэнэ.

Дүтэхэн зогсоһон дангинада
Дүтэлнэ найрхуу дуран.
Дуугай дуран һонирхожо,
Дууша сэдхэлдээ хандана.

Сээжэ соомни дуран тэршэлнэ,
Хэдыхэн алхам хэжэ,
Сэбэрхэн басаганда ошоё
Хэзээнэй хэнтэйшье инаглаагүйб.

Бардамнаһан энэ дураниие
Баһажа, сошожо шадая.
Басагантай урдань тэбэрилдэжэ,
Бахардаад үзэе шадалаараа.

Дуран үгыень дуулангыар
Дулаан шэгээрээ шэртэбэ.
Нүгөөдэ дураяа шангаханаар
Нүгэлһөөнь нэргыхээ шэбшэбэ.

МЭХЫЕ МЭДЭЛДЭЭ АБАХА

Мэхэлһэн дурые хэншьеб
Гэшхэлһэн газарһаань халяадаг.
Мүлхингүйгөөр өөрөө хэзээшьеб
Гэндэһэнээ нэгэтэ шаналдаг.

Дуугай түрэнэн гэмшэлыень
Досоонь хуугай табидаг.
Буугай һомоншуу эшхэрэн,
Дойбод сохёод гэншэдэг.

Дэлхэйн уужам талаар
Мэлхэй мэтээр мүлхидэг.
Дээрэнээ үгтэнэн буянгаар
Мэхэлһэн хорон тамгалдаг.

«Мэхэ» гэнэн мэдэрэлые
Мэдэлдээ абахань шухала юм.
Һайхан мэдэрэлэй туһые
Һанажа сахихань зориг юм.

Дуран мэхэ хоёрой
Дундахи харилсаан хаанаһаа бэ?
Дурдам торгон дэгэлэй
Дулааниие хэн хэзээ хаадаг бэ?

ЭСЭДЭГГҮЙ ЖАРГАЛ

Дугшадал дундаа дуран
Лугшажа огсомоор ерэнэ.
Дууража хууһан нэгэн
Сууряанһаань түргэн һэринэ.

Наһан соогоо хэндэшье
Дурлаагүй сэдхэлынъ жэрынэ.
Нааданда уулзаһан басаганай
Дуунууд шэхэндэнь шэнхинэнэ.

Дурлахагүйб хэндэшье гэжэ
Наадануудта ошодоггүй байһан юм.
Худалдахагүйб бээе гэжэ
Хуралдаануудта ябадаггүй байһан юм.

Дурлахаһаа айжа ябахадаа,
Бүхы бэень эсэнги һэн.
Өөрыгөө бөөмэйлжэ һуухадаа,
Бүрхэг бэлэй ухааниинь.

Хаанаһаашьеб сэдхэлдэнь дугтаржа,
Хашалгангүйгөөр хүрэнэн мэдэрэл бэ?
Харгыдаа гансаардахагүйб гэжэ
Ханилхаяа эсэдэггүй жаргал бэ!

ДУРАНАЙ АМИСХААЛ

Амигүй нэгэшье юумэн
Алтан дэлхэйдэ үгыл юм.
Ами наһанай абаралшан
Агуухэ дуран амилдаг юм.

Амилха бүринь буян хэшэг
Буужал жаргуулдаг зониие.
Алхам бүхэнэйнь бата түшэг
Буусынь үрезлһээ баясуулдаг олониие.

Хэншье хэшэг буянайнгаа ашаар
Дамжадаг наһанайнгаа олон дугыгаар.
Хээрын һалхи шуурганһаа айнгүйгөөр
Дабажа үелдэг дуранай амисхаалтай.

Даараашье, үлдөөшье һаань, шэдитэ амисхаал
Даажа хүниие хүлгүүлдэг бодолоор.
Хаанаһаашьеб ерээд дуранай жагсаал
Харгынь хани боложо алхалдаг боһолгоор.

Амисхаалгүй дуран гэжэ огто үгы
Аажамаар алхалһан дураншье дугынуудтай.
Арюун сэбэр мэдэрэлэй зөөлэн үлгы
Арад бүхэнэй жаргалай уужам харгынуудтай.

НАЙДАЛАЙ ҮЕР

Дуранһаа ехээр дуунуудта дуратай
Мэдэрэл үгыл ха ажабайдалда.
Дуугайшые ябахата дурлаһан сэдхэлдэ
Мэлмэрэн үерлэдэг дуунууд найдалда.

Найдалгүйгөөр дуран өөрөө хатарбал,
Наймаалжа бээе үүдэ тоншобол.
Хүндээ бууража, нэрээ алдадаг.
Хүшэгийн саана хоргодохоёо алхалдаг.

Дуран нэрээ хухарангүйгөөр буурсаглабал,
Наран тээшэ нюураараа эрьебэл,
Ошоһон газартаа бэдэрһэнээ олодог,
Олдоһон инагаа эльгэлэн золгодог.

Дуунуудай шэнэ аялга найруулжа,
Дуулгата үндэртэ нэрээ ялалзуулдаг.
Үе сагтайгаа бодолоо тааруулжа,
Үен сагаан талаяа магтан түүрээдэг.

Найдалаа алдабал, хэнэйшые дуран
Найгажа гунхаха өөрһөө эшэнгээр.
Налгай бодолто найжатаяа хамтаран,
Наһанай замуудаар тамарха үерлэн.

ДУРАНАЙ ЖОЛОО

Дуранай жолоогой хэмжээн
Наһанай гүйсэдэлтэй хэлсээтэй.
Уташье, богонишье байдаг ха,
Утаһандал нариихан байдаг ха.

Зарим жолоо халсархагүй
Аргамжадал бүдүүн гэлсэгшэ.
Залин шуургандашье таһархагүй
Агаарайшье залинда тэсэгшэ.

Ямар дуранда барюулһанаа
Ямбатайгаар мэдэхээ хүсэгшэ.
Ядаралтайхан эзэнтэй ханилһанаа
Янгинама хүйтэндэ мэдэрэгшэ.

Жолоо болбол жолоодохо ажалтай
Дуранай набарта баригдадаггүй.
Золоо зонхилдог алдартай
Дурдам торгонтой барисаатай.

Торгоной тоһолиг эбхэрээндэ
Толотуулдаг жолоогоо баярлан.
Эжэл дуранай энхэ энхэрээндэ
Элбэгхэнээр гэрэлээ сасадаг урмашан.

ДУРАНАЙ МҮНХЫН ГАЛ

Дуранай гүйдэлөөр ябагшад үсөөн
Дураяа бэдэрэгшэдэй замууд хэды бэ?
Дурлажа үзөөгүй зонуудай хүлгөөн
Дугшадал соогуур үнгэрдэг дэмы бэшэ.

Хүлээгдэнэн дуранай хүлнүүд ута
Хүрэжэ ерэдэг гайхалтай түргөөр.
Шэлэжэ олоһон инагайнь үгэ
Шэнээ тамир үгэдэггүй омогоор.

Дуран тэрэнһээ сухариха дурагүй,
Уулзаһан хойноо хахасаха аргагүй.
Дуран үнгэ зүһеэ хубилгангүйгөөр
Уяржа урдань энеэнэ гажаралгүйгөөр.

Хэндэ хэрэгтэйгээ ойлгожо абангыар
Юундэшьеб энеэбхилжэ зогсоһондоо уяранги.
Хэлэхэ гэнэн хэмжэгдээгүй үгэнүүдээ
Юунэйшьеб түлөө дуулгахаяа эшэнги.

Газар дэлхэй дээрэ хэзээдэ бэхи
Гарзаһаа, гажаралһаа айхагүй хүлдэтэй.
Гансаардаһандаашье һаа, этигэлдээ бата
Гасаланда шэрбүүлхэгүй сэсэн бодолтой.

ТАНГАРИГ (хөөрөөн)

Хангай дайдаар зэдэлһэн дуунуудые
Дуран үни удаан шагнаба.
Хажуудаа хэниешьеб үгылжэ,
Дуунууд тухай хөөрэлдэхээс хүсэбэ.

Шагнажа шагнажа гунигта абтаад,
Дуран тухай шэнэ дуу бэдэрбэ.
Шал тэнэгтээ мэдэлдэ баригдаад,
Дутахагүй юунһээшье гэжэ тэмтэрбэ.

Дуунууд тухай бодолнуудые манажа,
Дундархагүйб, хүгжэхэб гэжэ тангариглаба.
Намаршье, үбэлшье зүрхэ эзэлхэ,
Намжаа аялгатай дуунуудые зохёобо.

Хэндэ дуунуудаа дуулахабиб гэжэ
Хээрэшье, гэртээшье шэбшэдэг болобо.
Би дуран хойноо гансаараа бэшэб гэжэ
Бии хүсөөрөө дуунуудаа хангюурдаба.

Хаанаһаашьеб дуран тухай дуун
Ханхинажа шэхэндэнь зориг буулгаба.
Ханияа золгоһондоо түргэн бушуу
Хабархажа, зоригжожо гунигаа ябуулба.

УНТАРШАГҮЙ ГАЛХАНУУД

Дуранай дулаахан хүнинүүд
Дуугай нойрсоно сэдхэлдэм.
Баяраар бурьялхан үдэрнүүд
Батажан хүгжэнэ нэшхэлдэм.

Дурамни тэхэрижэ ерээл
Дуурахан байдалһаам нэргылнэл.
Этигэн ябанаб хододоо
Энхэрнэб шамаяа зүрхэндөө.

Үнэн дуран хэтэдээ
Үеын үедэ таабаритай.
Үндэр нэрээ хэзээдэ
Үелһэн инагтаа найданхай.

Дуранай унтаршагүй галханууд
Наранай туяадал гэрэлтэй.
Аянай холын бодолнууд
Аятай элшээ хүргэнхэй.

Дураяа дурдан гэшхэлхэдэ
Зориг хүсэн эрьенэ.
Дуугай сэдхэлдээ тэгшэлхэдэ
Зосоо наран игаана.

ГАСАЛАНГАА ДИИЛЭЛГЭ

Гансаардаһан дуранай гуниглаан
Газар дэлхэйдэ соносотодог.
Ажаһуудалай доһолгоон
Абархаяа тэрээниие оролдодог.

Амаруулха дурагүй солоёо
Асуудалнуудта нэрбүүлхээе айдаг.
Шиидхэбэреэр батажуулха золоо
Шиирэг бодолоороо сэгнүүлдэг.

Харюусажа сэдхэлээ амаруулгань
Халба хүрэнгүйгөөр харюу олодог.
Нэльбэгүй онсогоор тамаруулгань
Нэргылгэгүй дуранһаань гансаардадаг.

Наһан соогоо ханигүй ябаһандаа
Найдалай эрьенүүдые хараашалдаг.
Холын хараатай бодол манаһандаа
Холбоо юртэмсье хёрхоор шэртэдэг.

Гансаардаһан дуранай үндэһэн
Гарбалаашье бэхижүүлжэ шададаггүй.
Гансал өөртөө этигэжэ һураһан
Гасалангаа диилээд, шалбаагта шабардадаггүй.

НЭРЭЭЭ ҺАНАХА

Мэхээр дурые ургалжа,
Бэрхээр хэншые ябахагүй.
Мэргэн бодолоор зэбсэглэгшэ
Бэлэн бэлэг абахагүй.

Дуунуудай эзэнтэй нүхэсэжэ,
Дуран өөрын хараа түсэбтэй.
Дуулгата үндэрһөө гэтэлсэжэ,
Дундаршагүйхэн зоригжолтой.

Олон түмэн харгы замуудай
Одон боложо холоһоо ялардаг.
Толон соонь умбаһан зонуудай
Тоороггүй бэлэг боложо тодордог.

Омог нэрэ солоёо бадаруулан,
Огсом янзаар хүнүүдтэй ханилдаг.
Олоһон дураяа хэндэшьеб хонуулан,
Олом оложо далайгаар тамаруулдаг.

Хооһон үгэнүүдээр жолоо хэжэ,
Тооһондол хиидэдэггүй ёһото дуран
Хододоо нангин нэрэээ һанажа,
Тодоор ялалзадаг дэмбэрэлтэ наран.

ХҮБҮҮНЭЙ ХӨӨРӨӨН

Газар дээрэхи гансахан
Шамдаа дуратай зандаалби.
Гажарал уйдхараа дарахaya
Шамдан хүрэхэ замдаалби.

Хөөрхэн хасарыеш эльбэжэ,
Хүхижэ тэбэрихэ золтойлби.
Хөөрэжэ олон һониноо
Хүсэл һайхан ябаналби.

Ухаан бодолдом мартагдашагүй
Урихан шарайшни гэрэлтэй.
Һанаан соомни унтаршагүй
Дулаан дураншни элшэтэй.

Утын ута харгы замһаа
Уярма бэшэгээ эльгээнэлби.
Уншаад нангин мэдэрэлыешни
Угтахам гэжэ найданалби.

Холын харгыһаа эсэнгүйгөөр
Дуранай солые магтаалби.
Хожомоо гэхэндэ этигэнгүйгөөр
Дуунуудые шамдаа магтаналби.

ҮБЭЛЭЙ ҺУНИ

Үбэлэй утахан һүнинүүдтэ
Үргэлжэ шамаяа шэбшэнэм.
Үгылжэ шэрүүбтэр альгыешни
Үнжэгэн сэдхэлээ шэмшэрүүлнэм.

Хэлэдэг илдамхан үгэнүүдыешни
Хэдэн удаа дабтан һананам.
Хэзээ ерэхыешни хүлээһэндээ
Хэдэрнэм зөөлэхэм самсыешни.

Ажалай хүлһөөр нэбтэрһэн
Арһан дэгэл соошни дулаасанам.
Шамтайгаа зэргэлээд һууһандал
Шагнаархан өөртэйгөө зугаалнам.

Хүхюун сагаа дурасхаалдаа
Хүндэлжэ хүхинэм гансаараа.
Эхэнэр түрэхэн заяандаа
Эрхэнгүйгөөр дүүргэнэб ажалаа.

Ажаллажа һуухадамни зэргэлэн,
Анхаржа хараһаншуу нюдэдшни.
Сээжымни гүндэ дүрэмни һэргэлэн,
Сээжэм янзаар аяһаа гэтэхэншүү.

ИНАГТАА ХАНДАЛГА

Дуранайм зөөлэхэн альганһаа
Наранай гэрэл толорһоншуу.
Энэрхы шиниимни эльгэнһээ
Эрдэнитэ хүсэл хүрэншүү.

Альган эльгэн хоёртойшни
Амия нэгэдхэн гэшхэлнэм.
Аяар холуур ажаллахадаа
Аляхан зангыешни үгылнэм.

Дахин уулзаха болзороо
Хүлээжэ ехээр гунигланам.
Бээдэм үлэнхэн дулааешни
Эльбэн эльбэн урмашанам.

Хаана ябаһыешни мэдэхээ
Ханданаб шамдаа дахинаа.
Хабархажа ёохорлоогүйешни ойлгохоёо
Хабарай мүльһэн дээрэ зогсоһоншууб.

Шагнадаг һаашни, сэдхэлымни
Шадал хүсэлшни нэмэхэл хэн.
Шаб гэмэ намаяа сэгнэлши!
Шарайшни сэлмэг болохол хэн!

ДУРАН ТУХАЙ ХЭДЫХЭН ҮГЭНҮҮД

Дуран тухай хэдыхэн үгэнүүдээр
Дурдан бэшэхэ хүсэлни орьёлонхой.
Урдам домоглоно дуран нэтэрүүгээр
Урдан шэдэлнэ шэнэ долгинуудаар.

Гайхалтайшые бэшэ даа, дуран,
Амиды наһанай долгин – мүнхын далай.
Гайтайхан юм даа, заримдаа хорон...
Амгалан тэгшэ дуран хаана бэлэй?

Зүрхэээ доһолгонгүйгөөр бэшэхэ зориг
Зүндөө үгыл хэбэртэй, бодомжолходомни.
Оршолон дуранһаа хэзээдэ алаг
Оршон тойроноо найнаар шэртэхэдэмни.

Хүнэй дуранһаа ундалдаг ажабайдал
Хэдыхэн үгэнүүдээр бэшэхын аргагүйл.
Хүхэ тэнгэрийн нэгэшые бү гайхаг лэ,
Хэлтэгы юртэмсэ дурагүй хаа, абаралгүйл.

Дураяа магтажа дашуурхадаа,
Дунгяа мэдэрэлдээ хүн саг зуурын жаргалтай.
Хүлээжэ дураяа гансаардан гашуудахадаа,
Хүнэй зүрхэн шэди ехэтэ абаралтай.

Айжа дуранһаа тойроһоной хэрэггүй,
Айдар наһанай жаргалһаа арсалтагүй.
Бурьялан зэмдээд бусадаг дуран,
Бултандамнай хэрэгтэй буурашагүй наран.

ДУРАЯА ДУУРЯАНАН ШҮЛЭГ

Дураяа дууряаһан шэнэ шүлэг
Дулаасуулжа сэдхэлыемни жэгнээгүй.
Зүрхэндэм зүүгдэһэн алтан хуяг
Зүргэ шамдамни нээгээгүй.

Үни болоо тэрэ саһаа нааша
Үнэн сэхээр хөөрэлдэһэн үеһөө.
Наада зугаата үдэрөө яажа
Нармай зохидоор орхихон замһаа.

Хирэ болоод лэ, сэдхэлэйм оёрто
Хиртээгүй наран дулаа үгэдэг.
Хиидэ төөрөөгүй хаһамни зорюута
Хии бараагаар шэрбээд абадаг.

Набшын үзүүртэхи бороогой дуһалдал
Дурыешни сасуулха зоригһоо айнаб.
Тэбшын оёртохи халбага хүндэл
Дураншни намдаа үлөө гү, гайханаб.

Мэдэрэлшни өөрыншни хэмжээтэй,
Мэдэхэ бүримни олон онсо жэшээтэй.
Байдалаймнай дэншээнһээ дураншни
Байраяа бэдэрэн хулжаал хэбэртэй.

ДУРАНАЙ АРШААН

Дэлхэйдэ дуран дундархагүй гэнэн
Дурдан зальбармаар үгэнүүд зүрхэндэм.
Дээшээ харахада барагдашагүй олон
Дуугай мүшэдүүд эмнилдэнэ гэрэлдэ.

Юун тухай мүшэдэй тэмдэгүүдэй
Юрэ бэшээр харилсаһаниие хэн мэдэхэб?
Газар дээрэ тэбэрилдэнэн инагуудай
Гайхалтай нюусань өөһэдэйнэ мэдэлдэ.

Сэдьхэл зүрхэнэй арюун долгилоон
Сэнхир аластай хүгжэмөө татанхай.
Дурлаһан хоёрой мүнхын хүлгөөн
Дундаршагүй ажабайдалай аршаан гэгдэнхэй.

Дуугай дурлаһаншые хүндэ зүрхэниинь
Дуунай аялга шэбэнэн шэнхинэдэг.
Дуурама хүнишые нойргүй шуһаниинь
Дуулажа дуугаа инагтань нэнгүүлдэг.

Ажабайдалай абаралта арюун замуудай
Анхаржа үе татадагынь дуранай гэрэл толон.
Хүн түрэлтын эгээн түрүүшын алхамуудай
Хүндэлжэ сахиһан мэдэрэлынь дуранай охин.

Дуран ажабайдалые сэбэрлэдэг аршаандал,
Дуһал дуһалнуудаар сугларжа хүсэлүүлнэ.
Зүрхэн соо тэршэлһэн үнэтэ ашаандал,
Зүб замуудай зүргэ ниилүүлнэ.

ДУРАННАА ЭШЭНЭЙ ХЭРЭГГҮЙ

Мүнхэ байгаалийн өөрөө бэлэглэнэн хубиһаа
Мүр сараа хэтэдээ үлэнэ.
Дуранай удаан гэрэлтэнэн галһаа
Дун сагаан сэдхэл эльгэлнэ.

Хоёр замбиие нүхэсүүлнэн дурые
Хорёолжо, хорихо эрхэ хэндэшые үгы.
Хожомдожошые уулзаһан эсээгүй зүрхые
Холбожо баясаһан дуран зулгы.

Дуранһаа эшэ эшэнээр хоёр зүрхэн
Дууража нойрсоһон шэнгээр шагнаархаа.
Дулаасуулха, нэргээхэ гэнэн нэгэ гэрхэн
Дуунай шэдеэр хоёр зүрхэ инаглуулаа.

Нэгэтэшые дуранай хангал мэдээгүй зүрхэн
Нэрээе ханажа эшэнгүйгөөр хатараа.
Нэгэ амитай хоёр хүнэй халуун зүрхэн
Нэгэдэнэ дуранай амисхаалһаа.

Дуранһаа эшэжэ тойродог хаһань
Дутуушаг ухаантай юм шэнги ханагдаа.
Дуранай бодото сагаан бэень
Дууша аадартал хожуулайень сорьюулаа.

ГАЗАРАЙМНАЙ ЖАРГАЛАН

Газарнай дуранай үндэр зулайе
Гартаа бариһаар үнинэй даа.
Гарнуудаараа һэльбэдэхэ хүлгүй далайе
Гажаралгүйгөөр сэхэ тamarһаар сэнтэй даа.

Ан арьяатад, ургамал ногооншые
Ангадаггүй газарай энэрхы булагһаа.
Газарай дураяа ундалаагүй һаань,
Гандахал һэн ха, дуран үндэһэгүй.

Хүнүүдэйшые дуранда ундан хэрэгтэй,
Хүгжэмтэ далайн эшхэрээн туһатай.
Хүнгэншые, хүндэшые гэшхэдэлээр түбэрнэ,
Хүсэлтэ дуранай долгинууд эбхэрнэ.

Эхэ Газарнай, бидэнээ дуран соогоо
Энхэржэ эбтэй ехэ гуламта носооно.
Эсэбэшые, буян хэшэгтэ зүрхэн соо
Эхэ эсэгын дулаан оршон тогтоонхой.

Үри хүүгэдэйнгээ зүргэнүүдые ниилүүлжэ,
Үрэжэлтэ хүрьһэн дээрээ үндэһэлүүлнэт.
Үнэржэһэн хотынгоо заяанай дали бэхижүүлжэ,
Үндэртэ таниналта дуранайнгаа һүлдые.

Газартаа бултадаа үри зээлитэйбди,
Гажаралда орохогүй бэхи тээлитэйбди.
Газараймнай жаргалан бидэндээ эрхэнгүйгөөр
Гарһаамнай хүтэлыш даа, үнэн үгөөр.

ДУРАНАЙ НЮДЭНҮҮДЭЙ УУЛЗАЛГА

Дурлаһан нюдэнүүдэй галнуудай ялалзаае
Дууряахаар бэшэ хурса ошонһоо,
Дуунай мүндэлдэг сэдхэл хүнхинөөе.
Дуугайханаар бэшэ, шэнхинээтэ оршонһоо.

Нюдэнүүд нюдэдтээ сэхэ уулзадаг,
Нюуса бэшэл юм иимэ ёһо.
Нюдэнүүд тухай хүнүүд дууладаг,
Нютаг нютагай заншалта ёһо.

Сэдхэлээ гэрэлтүүлһэн сээжынгээ баярые
Сэгнэжэ домоглохо аялга долгилдог.
Сэбэр алтанһаа хурса гэрэлтэйхэн
Сэлмэг нюдэдэй хараса долгилдог.

Дуранай шэдиие шэнгээһэн нюдэд
Дурамһаа хёрхоор хүниие шэртэдэг.
Дурдам торгоор эбхэрһэн үгэнүүд
Дурдажа дураяа нюдэдтэй ханилдаг.

Дуранай нюдэнүүдэй унтаршагүй галнууд
Дулаасуулжа Газараа, харанхые илана.
Дуугай зогсонгүйгөөр сугларһан мэдэрэл
Дуунуудай найханиие холоһоо шэлэнэ.

ИНАГ ДУРАНАЙ МАГТААЛ

Элдин тэнюун дэлхэй дээрэ
Эгээл эртын хүзэгэй дуунууд – дуранһаа.
Энэрхы гансын үргэн сээжэ
Эгэшэг сэдхэлтэ дуранай оронһоо.

Эхэ зургаан зүйл амитан бүгэдын
Эхин амидарал дуранһаа хүгжэнхэй.
Эгээлэй богоол, эрхэ ехэтэ хаан хүншые
Эгээл түрүүн инаг дуранһаа хүсэлэнхэй.

Элбэг нарата гэгээн сагаан үдэрнүүдтэ
Элдэб ургамал, сэсэгүүд инаглан ёохорлодог.
Хажуу талаһаа хаража баясаһан хүнүүдтэ
Хани нүхэсэлынь хамаг оршониие гоёодог.

Дуран болбол дэлхэйн голые эзэмдэжэ,
Дуунай дууһашагүй аялгаар ногтоодог.
Далияа дээшэнь дэлин сүлөөдэ эрмэлзэжэ,
Даажа ядамаар ашаа сэдхэлдээ тогтоодог.

Инаг дурые үзэн ядаһан нэгэшые хүн
Газарай нюрууда үгы гэжэ хэлэлтэй.
Имагтал дуранай үргэн сээжын гүн
Гажарал дабажа диилэхэ дэмбэрэлтэй.

Дуран бүхэн өөрын онсо харгы замтай
Дурдан хэлэхэдэ, тоолошогүй янзатай.
Сэдхэлдэ хүшөө татан шургаад гамтай
Сэнхир аласаар аяншалаад бууха галтай.

Таһаршагүй бэхи алтан мүнгэн бүхэтэй
Таараашьегүй бол, тамада унахагүй буянтай.
Табисуураа алдажа ядаашье хаа, домтой.
Танил бэшэшье хаа, табилуулха жаргалтай.

Аялга найхан дуунууд дурые магтажа,
Аянайнь утые үрезжэ холо руу долгилно.
Аятай зохидоор сэдхэл зүрхэндэ тогтожо,
Аляа хайратын амин голдо тунана.

Дуранай дулаанда зүрхэнэй мүльһэн хайлажа,
Дун сагаан талын хүрьһэн ундална.
Харлаһан дуранай хорон – шүүһэн найлажа,
Ханилмаар гансын эсэһэн зүрхэн уярна.

НАРА БОЛОН ДУРАН

Харанхы хүни нарые хаража,
Хажуугаархи мүшэдые шэртэнэб.
Хаана ажаһууһанаа ханажа,
Хайрланги сэдхэлээр тоонтодоо нэнгэнэб.

Хүн болбол, юушьеб бэдэрһэншүү
Һүүдэртээшье нүхэсэдэг хубитай ха.
Хүл нюсэгөөр хэнтэйшьеб урилдаһаншуу
Һүни гэжэ ханахада зүрхэн журамтай ха.

Нара намайе харанагүй гэжэ гомдоногүй,
Ханаһан бодолоо суглуулбал, зүйтэй.
Нара дэмы огторгойгоор тамарнагүй,
Ханшаг сайгаашье бол, бэхи хүйһэтэй.

Саг жэлнүүдэй золые зонхилдог,
Нарын һэргэг туяа энеэбхилһэншүү.
Сайбар гэрэлдэнь ханалаа тэгшэлдэг,
Нарюу бодолгүй дурамнай энхэрһэншүү.

Нарьмай сэдхэлтэй заримашуулшье
Хаахар заншалта дурые хүлээнхэй.
Нарын толонһоо дашууржашье
Ханаагаа заһана хэбэртэй, үетэдни.

ДУРАЯА СЭГНЭН

Наһажаал болохо бүримни
Намжаа бодолнууд сугларна.
Сэдьхэлдэм түлхилдэһэн үгэнүүдни
Сэлмэг гунигаар нэлхэрнэ.

Дуран тухай дуунууд
Дууранагүй энгэртэмни.
Дуугай нэгэшье һуунгүй
Дугшалдана ухаандамни.

Магад хэншьеб уншаад,
Мартагдаһан дураяа һанаха.
Дуранайнгаа һэриһэндэ урмашаад,
Дундаруулангүй сэдьхэлдээ сэгнэхэ.

Наһанай ошоходо дураяа
Нарай багадаал бөөмэйлмөөр
Зүрхэндөө гэрэлтэһэн нараая
Зөөлэхэн үгөөрөө толотуулмаар.

Дуранһаа эшэхэ гэхэн
Бодолнууд сэсэн бэшэл даа.
Дулааень гамнаха гэхэн
Бололтой үгэнүүд сэнтэйл даа.

ТҮБИИН ТААБАРИ

Хүн бүхэн өөрынгөө маягаар
Дураяа оложо нүхэсэдэг.
Хүгжэмэй шэдитэ аялгаар
Хүсэлөө нэгэдхэн тэбэридэг.

Шэнэ мэдэрэл бэдэржэ,
Шэнэлдэг заримдаа инагаа.
Олоо бол, шуналаа мэдэржэ,
Олоной ойлгохогүй зугаа дэлгэдэг.

Зугаа соонь сэдхэлэйн нюуса
Зуһалангай дэлюун нюуса.
Зулгы наһанайн алхамууд
Зуухын дулаан галнууд.

Арбаад жэлэй урдахана
Аялга дуунуудаа сасуулжа,
Алхамуудайнгаа хоорондохи
Аляа сагаа һануулжа,

Шэнээр инагтаа дурлажа,
Шүүбэриее ойлгожо эхилнэ.
Шэнэ тамираа элсүүлжэ,
Шүрбэһэлиг гарнуудаа зангидана.

Юундэ дахинаа дурлаһанаа
Юундэшьеб мэдэрхээе айнхай.
Юртэмсын наадануудтай ханилһанаа
Юрын ябадалтай жэшэнхэй.

Юрын ябадал бэшэ гээд,
Түрүүшынь дуран бурьялна.
Хоёр дуранай хоорондуур
Түбиин таабари орьёлно.

ДУРАНАЙ ДУУЛИМ ХАРГЫНУУД (дуун)

Дуранай дулаахан үбэр дээрэ
Дурлажа дууран һуугаалби.
Наранай сэнгүүхэн гэрэл соо
Наадажа инагтаяа дуулаалби.

Сугтаа дуунуудые зохёожо,
Омог мэдэрэл тохёожо,
Суургагүйхэн дурантаяа
Суута замаар зорёолби.

Хоёр гарһаань хүтэлжэ,
Холшор зугаа эхилээлби.
Хүхижэ энхэрэн эльгэлжэ,
Хүхюутэй зугаатай эльбээлби.

Дуранай дуулим харгыгаар
Дуунай найхание шэлээлби.
Дуранай бэхи дугынуудаар
Дуратай инагаа хүтэлөөлби.

ДУУЛАЯ СУГТАА
(дуун)

Дурамни, дурамни шамаяа
Дуудан, дурдан гэшхэлнэм.
Хаража, ханажа намаяа
Ханим гэжэ ойлгоногүйш.

Залинтайхан залуу наһандаа
Шамдаа дуратай ябаһанби.
Хамаг халуун ханаяа
Ханилаад шамдаа үгэһэнби.

Һэреэд һүни шамайгаа
«Ерыш» гэжэ үгылнэм.
Дуранай шэди ехэл юм,
Дуугаа сугтаа дуулахабди.

Дурамни, дурамни, дурамни
Дахин, дахин дууданалби.
Урдамни, урдамни, урдамни
Урма баярым сэгнүлши.

МҮНХЫН НАБАГША

Дуранай дулаанай эльбэ
Дундархагүйл хэзээшье.
Харанаб сэсэгэй дэльбэ
Хатаагүйдөө хэрэгтэй хэндэшье.

Энээн мэтээр дуран
Гэгээн үндэртэ тэгүүлдэг.
Эсэхгүй сэдьхэлэй наран
Гэндэнгүйгөөр хүниие эрхэлүүлдэг.

Нэгэ онсо нюусатайхан,
Дуран хашхаран түбэрдэггүй.
Нээлгээтэй сэдьхэлдэ буусатайхан,
Дуран дайдаар төөридэггүй.

Инаг дуранай шэгнүүрые
Мэдэдэг гээшэ гү, өөрөө?
Сагай хёрхо шүүрые
Мэдэрдэг гээшэ гү, хөөрөөнһөө.

Дуранай мүнхын набагша
Таһарһан мэдэрэл зүйдэг гү?
Дуугай залгаад аргамжа
Таатай зүргөөрөө гүйдэг гү?

ХАНИ БОЛОХОЁО ХҮСЭНЭБ

Дуранайнгаа дулаахан хүнжэл соо
Дууран дууран жаргаалби.
Дурандаш ногтошоод хүгжэмөө
Дуугай дуугай шэбэнээлби.

Шэдитэ аялгын хүсэндэ
Шэнээ тамираа нэмээлби.
Үглөө үдэшээ хэлгэшөөд,
Үгээ хэлэхээ эшээлби.

Дуран хододоо нюусатай
Гэрэлээ гэнтэ үгэдэггүй.
Дурдан, дуудан үльгэрөө
Гэнэн бодолоор түрэдэггүй.

Харгы дээрэхи дурандаа
Хани болохоо хүсэнэлби.
Орой дээрэхи нарандаа
Хамаг найнаа бариналби.

ДУРАН ӨӨРЫН ХАРААНАЙ

Дураяа зүрхэндөө нюугаад,
Дуугай нуухань нүгэлтэй шэнги.
Дуран байбал уйдхар туугаад,
Дуураһан сэдхэл нэрюулнэ эшэнги.

Дуранһаа эшэжэ болохо аал?
Дэмы табигданагүй энэ асуудал.
Газар дэлхэймнай дуранай заляар
Ганзагаяа баяжуулна ажаһуудалдаа.

Энэ бүгэдые мэдэжэ байгаад,
Дуранай шэбэнээнһээ арсагшад бии.
Эльгэн соохи буһалгаанһаа айгаад,
Дурантаяа уулзахаа хулжагшад бии.

Дуран нэгэл газартаа зогсодоггүй
Наран тээшэ эрьехэл эрмэлзэлтэй.
Дурасхаалнуудтаа түрэнхэн хүсэндөө ургадаггүй
Найдамтай зэргэдэ эжэлшэхэ тэсэбэритэй.

Дураяа зүрхэндөө нюугаад ябалтагүй
Нангин энэ мэдэрэл өөрын хараатай.
Дураяа дуулан гэшхэлхэдэ эсэлтэгүй
Наһанай ябасатай таһаршагүй харгытай.

ДУРАНАЙ ДҮРБЭН ЮРТЭМСЭ

Дуран болбол юрын
Дурдаад ябаха үйлэ бэшэл.
Дуран болбол хүр хүлдын
Дуудаж угтах нэшхэл.

Хүн хүнэй дуранай
Ондо ондоо үйлэтэйшье наань,
Хүхюун шаргал наранай
Онсо зүйлтэй дулаан гэгшэ.

Дуран бүхэли юртэмсын
Дууража нажадаггүй эрьесэ.
Сансарын хүлгөөтэ замби
Сагай хэмжүүртэ занги.

Золтой дуран гэжэ
Зосоо ододоор гэрэлтэдэг.
Галтай дуран гэжэ
Газарай дулааниие уряалдаг.

Гайтай дуран гэжэ
Гашуун нулимса зальгуулдаг.
Таатай дуран гэжэ
Талын харгинууды залгуулдаг.

Баһа ондоо дуран
Байдаг гэгшэ юртэмсэдэ.
Байдал ашаад түргэн
Батадхан зогсодог тэмсэлдэ.

Заримдаа өөрөө өөртөө
Туһалдаг гэгшэ нюусаар.
Заатагүй энэ хөөрөө
Түймэр сарадаг нөөсэлгэн.

Һарата хүни газаагаа
Һайхан хүсэл манадаг.
Маната үдэр гансаараа
Мандуулан гэрэлээ сахидаг.

Наран-дуран гэгдэһэн,
Наһанай табисуур биил юм.
Дүрбэн ондоо юртэмсын
Дүрэ зурагынь энэл юм.

ДУРАНАЙ ГҮРЛӨӨ

1

Сэсэгэй дэльбэдэхи шүүдэрэй дуһалдал,
Сэдьхэлһээм дуранш унахаар шэшэрнэ.
Тогтоожо жаргаха золтой хүсэлни
Торголиг энгэртэм томоотой мэлмэрнэ.

2

Зүүдэндэмни хэдэ хубилжа хүрэнхэйш
Зүрхэндэмни зэбын хурсаар оронхойш.
Үргэн ногоон талын дунда хүрөөтэй
Үльгэрэй баатартал зогсонош омогтой.
Ямархан үндэрһөө дуудахадам харахабши?
Амархан һуухаяа үнинэй болинхойб.
Хэзээдэ намда хүрэжэ ерэхэбши?
Хэлэхэ үгэнүүдээ шэлэжэ олонхойб.

3

Үүр хираанаар зүүдэндэм ерээд,
Үгы байгааш хажуудам зэргэлээд.
Үтэр үндыжэ харахадам һэрээд,
Үүдэнэйм тотого шамдам үзэгдөө.

4

Минии сэдьхэл дуугаар халижа,
Шинии нэрые мүнхэлнэ аялгадаа.
Иигэжэ ниилэнэ хүсэлөөрөө шамтай.
Иигэжэ жаргана нюусаар шамтаяа.

5

Ойлгоол хэбэртэйш
 Сэдьхэлэймни хүлгөө.
 Шинии нэрээр
 Ерээ шэнэ үглөө.
 Үнгэрhэн сагаймнай бэлдэhэн,
 Үйлын ехэ үри.
 Үнэhэн тобогшые амилуулhан,
 Үнэн зүрхэнэймнай дүлэн.
 Хэдэн һүни, хэдэн үдэр
 Хэмгүй олон дуранай гүрлөө.
 Хэлээ һаамнай, нюунгүй
 Хээлээ һаамнай, зураг мэтээр
 Хаана хүрэтэр зурышоод,
 Хаалта харбан гульдархаб?
 Хилэнь юу тулашоод,
 Хиидэн бутаран туяархаб?

6

Хэлэгдээгүйхэн мэдэрэл
 hэргэг сагаан дуран.
 Хэзээ зүрхэн соомнай
 hэмээхэн түрэhэн байгаа хаб?
 Тэрэ эшэмхэй дурамни
 Тэхэрижэ он жэлнүүдэй гүнһөө.
 Танигдаагүйхэн үбшэндэл
 Таһална нойрым һүниндөө.
 Заримдаа долгилжо зүрхөөрни
 Задалагдаагүй бэшэгтэл тамалдаг.
 Талын сагаан булагтал магад
 Тэһэржэ долгидоо шэдэлхэ.

* * *

Дурые хулуугша
Дурые худалдагшааа ямар бэ?
Дурые мэхэлэгшэ
Дурые алагшааа ямар бэ?
Дурые тээрэмшэгшэ
Дурые дээрэмдэгшэһээ ямар бэ?
Дуранай сагаан заяае
Дурдагдаһан аюулһаа хэн абархаб?

* * *

Газар дээрэ дуран шэнгээр
Гасагдаһан юумэ үгы хаяа.
Газар дээрэ дуран шэнгээр
Гэрэлтэдэг юумэн үгы хаяа.

Дуранай энэрхэлээр эльбэгдээгүй
Дундарһан сэдхэл зүрхэмни
Тоһодуулаагүй үнинэй
Тэргын мөөртэл гэншэнэ.

* * *

Нюулган эндэ үгы!
Туулган бэшэ зүрхэмни.
Бэдэрһэн шамаяа олоод,
Бэээ гэнтэ хайрлашооб.

Сэхэ урдаһааш харахадамни
Сэдьхэлшни намайе шагнаагүй.
Зүрхэнэйш үнсэгтэ
Зүүдэндэл үнгэрхөө ханаагүйб.

* * *

Өөрөө өөрынгөө дурые
Өөхэн болгоонгүйгөөр,
Өөрөө өөрынгөө нэрые
Үүлээр бүрхөөнгүйгөөр,
Үдэрһөө үдэртэ тэмсэхэ.
Үйлэ хубим хүрөөгүй,
«Дуратай хаа, ерээрэй», – гээд,
Дуу бэдэрээд ябажархёоб.
Дуугаар шамаяа андалдаашье хаа,
Дуун соогоо шамтайгааб.

* * *

Хэнээ дурамни
Хээээ хүрэхэб?
Хэндэ тэрэмни
Хэшэгээ үгэхэб?
Амисхаалаа нэгэдхээд,
Алтанһаа хурсаар толорхоб?
Ажабайдалаа үрезгээд,
Аятайханаар түбхинэхэб?

* * *

Эрьежэш харангүй гараад ябахадань,
Эрхэ бэшээр өөртөө гомдожо голхорооб.
Дуран гээшые зула гэжэ ойлгоогүйдөө
Дулаахан оршониинь һалхяар нэрбүүлээб.

Агаараа табиһан бүмбэгэ мэтэ
Аалидаһаар аалидан газарта һуугааб.
Хойноһоонь харайжа ошохо гэхэдээ,
Хоһорһон бүмбэгэдэл тэндээ няалдааб.

Хүндэ байһан тухайнь тиихэдэ
Хүндэ хэлэхээ эшэгшэ бэлэйб.
Хүсэтэй болоо гүб, мүнөө би
Хүнгэхэнөөр лэ эдэ үгэнүүд гарана.

Сагай сэсэн намайе эмшэлээ гү?
Али зүрхэм эсээ юм гү, нюухаяа.
Сагаахан һаншагайм гүрлөөдэ
Амилаа хэбэртэй нюусань.

* * *

Үглөөнэй наран үнды үндынөөр,
Элшээрээ энхэрэн эльбэжэ нэрюулнэ.
Сэлееэтэй хүнжэлэйм үншэрхэн шэг.
Хэзээб даа, халтирхан жаргалым хануулна.

Дуранайнгаа бүглэрхэн худалые лугшуулжа,
Нэргэгхэн сэдхэлдээ аялгыень шагнабаб.
Дуранайнгаа эльбые бээдээ мэдэржэ,
Нэридэгээ би ухаандаа тэхэрюулбэб.

Шаргал наранай туяатай эблэржэ,
Шамайгаа эрхэлүүлхэ золтой байгааб.
«Жаргал дэлхэйдэ биил» гэжэ
Жааханһаа этигэдэгни энэл байба.

* * *

Ямар нэгэ
Ябууд жаргал эдэлхэээ
Яһа буляалдаһан,
Яан нохойдол ябахагүйб.
Үнгэ зүһэээ
Үдэр танюулхаяа айһандаш
Үдэшын хараанаар
Угтажа шамайе гарахагүйб.

Жаргалан нааш,
Жаргал бодотороо байжа,
Жабарташые сохюулжа,
Жаргахаб, хэлэнэб гайхаж,
Баяр нааш,
Баяраар баяжуулжа зүрхыем
Балар хатууш сагта
Бахардангүйгөөр нуухалди.
Хахархай тэбшэнээ өөргүй!
Хахад жаргал,
Хахад баяр
Хэрэгтэй бэшэ намда.
Хахад хүнийн
Хулгайшанай олзо болохогүйб.
Хахад хүни
Харшадамнишые бү дүтэлэ.

НАМАРАЙ ДУРАН

Намарай хюруугай
Набшын ногоониие хайраашье хаань,
Сэсэг ногоон хэнзэлжэ,
Сэнгэлиг саг хэридэг юм.
Наһанай хатуугай
Налгай сэдхэлые дайраашье хаань,
Найдалайнь мүнхые гэршэлхэ
Намарай дуран ердэг юм.

II-дохи хуби

ҮБГЭЖӨӨЛ ДОРЖЫН
ДУРСАЛГАНУУД

ЗОЛОЙ ЖОЛООДО

Зол жаргалай махабадые
Хүн бүхэн өөрынхээрээ танидаг.
Зосоо тамирай галта согые
Хүсэнэй хүсэн гэжэ тахидаг.

Согһоонь носоһон галаа
Солынь дуудажа хүндэлдэг.
Соробхилон хүрэхэн дулааеынь
Солбоной туяатай жэшэдэг.

Зол жаргал юрын үгэ бэшэ,
Зориг нэмээдэг аяншалгадаа.
Нэгэ газартаа зогсожо,
Нэмээдэггүй гол зорилгоёо.

Зол жаргалай үүдэнүүдые
Зорилгодоо хүрэгшэд нээжэ шададаг.
Гол баялигай болдогтой зүргэнүүдээр
Годлинуудай эшхэрээн шуухирдаг.

Зорилгонуудай зэдэлгээтэ алхамууд
Зоригжуулаг лэ зонуудай эрмэлзэлые!
Хэншые бол байра дээрэ хуянтангүй
Хэзээдэ мүнхэ золтой жолоодо хүрэг лэ!

АЖАБАЙДАЛАЙ ШЭГНҮҮРИ

Балай үгэнүүдые хэлэжэ,
Бардамнахада хойшолонгынь харюусалгатай.
Байһан соонь хэрэгүүдээ хэмжэжэ,
Байдалаа анхарбал тухатай.

Хүн хүнэй нэрые хүндэлбэл,
Хүгжөөдэг ажабайдалайнгаа замуудые
Хүүгэдтэйгээ алхамуудые нэгэдхэбэл,
Хүтэрэлдэдэг илалтануудай габьяануудтай.

Үбгэд, хүгшэд энээн тухай
Үдэрһөө үдэртэ хануулжа ябанабди.
Үлэн хооһоор нэгэшые зугаа
Үүдээр оруулхагүйе хэлэжэ нэргылнэбди.

Сэсэн хүн шагнаад энэ бүгэдые
Сээжэдээ хадужа хургаал болгоно.
Сэлмэхэ хубитай нойрмог үгэнүүдые
Сэнгын хэдыб гэжэ хүсэ олгоно.

Сэсэн балай хоёрой тэнсүүри
Үнэн дээрэ өөр өөрыгөө батадхана.
Гэнэн бэшэхэн ажабайдалай шэгнүүри
Гэтэн байжа наһыемнай утадхана.

ДУУ ДУУЛАНАБ

Хаба шадалаа харуулжа,
Хамаг найнтай нүхэсэһэн үе.
Хүн ябаһанаа һануулжа,
Хүсэндөө хүрэхээ үгсэһэн үе.

Өөрөө хүн өөрыгөө
«Ойлгодог гү?» гэхэн асуудалда
Хөөрөө эхилжэ һөөргөө
Ойгоорхоноор харюусадаг гү?

Хажуу талаһаа харгыгаа
Хараад зариман голхордог.
Хатуу зориг хараалжа,
Хамараа өөдэнь үргэдэг.

«...Хэн гээшэбиб?» гэхээр
Хэмжэдэг болдогтой харгынуудые.
Холо ойрые ойлгоһоор,
Хододоо түүдэг ургынуудые.

Үндэр наһанай дүрөө дээрэхээ
Үнэн байдалаа анхаран һуунаб.
Үдэрһөө үдэртэ хүнэй нэрэхээ
Үльгэрэй баялигта дуу дууланаб.

ТУСХАЙ ХАРЮУСАЛГА

Шүлэг дуунуудыг бэшэлгэ
Тусхай ехэ харюусалга.
Шүтэлөө хүнтэй шэбшэлгэ
Тугаар түрөөгүй бодомжолго.

Үдэрhөө үдэртэ бэдэрүүлhэн,
Үнэн байдалай үндэhэн.
Үндэрhөө сэхэ шэртүүлhэн,
Үнгэржэ ошохогүй үнэмшэлгэ.

Уг гарбалайнгаа үргэлжэлыг
Удхалан бэшэхэ зорилго.
Унтархагүй хэзээдэшье гуламтыг
Удхалжа зальбарха захиралта.

Сэдьхэлэй гүнhөө дүлэтэдэг,
Сэлмэг үдэрнүүдэй түбэрөөн.
Сэсэн бодолнуудаар дүтэлдэг,
Сээжын нангин долгилоон.

Хододоо шуһан соо мэлмэрхэ,
Жэшээтэ мэргэн шүтэлнүүд.
Холбоото түрэлнүүдээ хүндэлхэ,
Жэхэгэд гэхэгүй үндэрнүүд.

ХАНДАЛГА

Арад түмэнэй байгуулһан,
Аман үгэнүүд далай мэтэ.
«Абажа ябаха» гээд найдуулһан,
Абаралта хүсэнийнь сагай литэ.

Буусануудаа тойрожо харахадамнай,
Буурсагуудай буурсагууд задарна.
Шэмээгүйхэнээр һуужа шагнахадамнай,
Шэжэр алтанай шэнхинээндэл бадарна.

Элинсэгүүднай бидэнэртээ найдажа,
Эгээл ехэ баялигаа үршөөгөө.
Энхэ мүнхэдөө хоорондоо харилсажа,
Эбтэйхэнээр гуламтаяа тойрохыемнай хүгжөөгөө.

Сэсэн мэргэнээр хэлэгдэһэн үгэнүүдэй
Сэнгынь үйлэ хубиимнай ами наһанда.
Сэдхэлдээ тэнжээжэ ябадаг үдэрнүүднай
Сэлмэг нарата төөрэхэгүй замда.

Үгэ бүхэнэй үнэ сэнгыг тодорхойлжо,
Үнгэтэ юртэмсэдэ дуунуудаа мүнхэлнэбди.
Үншэн хэнзэ гэжэ нэрлүүлэнгүйгөөр,
Үнгэрхэгүй үгэнүүдэйнгээ үүргыг үргээл даа.

ЗОРИЛГОЁО НОРИЛГО

Ухаан сэдхэлэй бүридхэлгэ
Угай эртын табисуурһаа.
Һанаан бодолойнь хүгжэлтэ
Буян хэшэгэйн хэмжээнһээ.

Һанаанай хүрэнэн газарта
Заяан хүрэдэг хуулитай.
Ухаанай гүнзэгы шанарта
Урматай хэрэгүүд бүтээсэтэй.

Хүнэй хүгжэлтын зорилго
Хүдэржэдэг гаталһан замуудһаань.
Ухаагаараа зорилгоёо һорилго
Ухамайша сэсэнэйн хэмжүүрһээ.

Нүгэл хэжэрхёод һайниие
Хүлээнэнэй огто хэрэггүй.
Гэнтэ хүрэнэн гайхалшуу
Гэнэн хонгорынь баримтагүй.

Хэлсэжэ ябаһан даабаринуудаа
Хэрэгтэиень бодолдоо нэмээжэ,
Болбосоруулжа олон зорилгонуудаа
Бодолдоо шэрээхэдэ туһатайхан лэ.

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭМНАЙ, ХҮЛИСЭ БИДЭНЭРЭЭ

Түрэлхи хэлэмнай түүхымнай үргэлжэлэл
Түб ажаһууха үндэһэмнай.
Түгэс нэрээ алдахагүй үрэжэлнай
Түбиин нангин эрдэмтэй нүхэсэнхэй.

Олон жэлэй туршада хэлбэлзэжэ,
Омог үүргээ хэлтылгэжэ эсэнхэй.
Он жэлнүүдэй олон сохилтодо нэрбүүлжэ,
Онсо харгыдаа бүдэржэ тэсэнги.

Үндэр наһатайшуулай олониинь юундэшьеб
Үнэн сэнгынь сахихаяа эрмэлзэнэгүй.
Ендэр дээрэһээшье заримдаа мухарангыар
Ербыхээ болишоод, далитан дэрбылзэнэгүй.

Ойлгохо бүримнай ондоо шэглэлтэйгээр
Ойлгуулна наһанай гол мүрнүүдые.
Гайхажа һуунгүйгөөр бултадаа эбтэйгээр
Гарбалайнгаа нэрые батадхаяа үгэнүүдээрээ.

Түрэлхи хэлэмнай, хүлисэ бидэнэрээ!
Түригдэжэ ошохогүйбди эхэ дайдаһаа.
Түхэрээн ехэ шэрээдээ ниитээрээ
Түүхынгээ дэбтэрнүүдые үргэнэбди найдалдаа.

ХҮН БҮХЭН ӨӨРЫНХЕЭРЭЭ

Газар дээрэ хэды хүн ажаһуунаб,
Тэды хүнэй хүсэл бодол сугларна.
Гасаланта замуудые хаахаяа хүсэжэ,
Тэсэбэрийн ехые бүридхэжэ эхилнэ.

Тэсэбэритэй хүнэй нэрэ соло
Тэнгэрийн гэрэлтэй ханилдаг.
Тэрэнэй хэлэнэн сэсэн үгэ
Тэмсэлтэ юрьеэндэ ходо туһалдаг.

Хүн бүхэн өөрынгөө ухаан бодолоор
Хүгжөөлсэхэ ажабайдалаа үйлэ хубитай.
Урдаа табиһан ямаршые зорилгоор
Урагшаа тэгүүлхэ харгыдаа золтой.

Золоо зосоогоо бадаруулһан хэншые бол,
Золгодог лэ хүлээнэн гэрэл толоёо.
Зоболонгүйгөөр хараалһандаа хүрөөшые бол,
Зогсолтонуудые тоонгүйгөөр эдэлдэг солоёо.

Өөрынгөө байдалые өөрынхээрээ
Үргөөдөө үнэн ябахадаа байгуулжа жаргалтай.
Өөдөө харабашые, хажуушаа хаража,
Үргэн замаараа гэшхэлдэг зүргэнүүдтэй.

ХАРЮУСАХА ШУХАЛА

Асуудал бүхэн харюу хүлээдэг,
Анхаржа шалгаха, шагнаха хэрэгтэй.
Ажабайдалай олон харгы хүлгөөтэй
Асари ехэ хөөрэлдөөнүүд түсэбтэй.

Сэдьхэлдээ урматай ажал хэжэ,
Сээжынгээ тамирые хүгжөөхэдэ зохидхон.
Хэнэн хэрэгүүдтээ ходоодоо этигэжэ,
Хэлэнэн бодолоо абархада золтойхон.

Асуудалнуудгүйгөөр юуншые хэгдэдэггүй,
Асатаһаншые һаа, зүбыень мэдэхэ шухала.
Хуурмаг ойлгосоёо оло дабтангүй,
Хуушан үзэлтээ сасуулхада ашагтай.

Этигэлтэ хараа бодолнуудаа эблүүлжэ,
Эжэлшэнэн нүхэдтээ зүбшэхэдэ зүйтэйхэн.
Эрдэмэй ашаар дүй дүршэлөө дэлгэрүүлжэ,
Элинсэгүйдэйнгээ һургаалые соносходо зүбтэйхэн.

Асуудалнуудгүй һаа, ажабайдал хооһон мэтэ
Арьбажаха табисууртай үе сагууднай.
Алмайрангүйгөөр гэшхэлхэдэ жаргал дүтэ
Алдагдахагүй хэзээдэшье бариһан тулгууритай.

АСУУДАЛ

Нэшхэлэй нэргэг бодолнууд
Нэлгэлдэжэ заримдаа урдадаг.
Юунһээ болодог юм хубилалтанууд?
Юрэ харюу ерэнгүй хулжадаг.

Байгаалиин эрхэ байдалай эрилтээр
Байдалнай хубилжа голхоруулна.
Байһан үе сагайнгаа этигэлээр
Байрануудыемнай байгуулжа һонирхуулна.

Ажаһуудалай байдалай гол шэглэл
Ажаглажа эхилнэ олон хубилалта.
Нэеы гэрнүүдэй домогто шэмэглэл
Нэлгэгдэжэ хүнүүдтэ асарна илалта.

Газар дээрэ бата бэхээр һууһан,
Гасалангүй үе сагууд һанагдана.
Тоонооромнай сэхэ бидэнэртэ бууһан,
Толоной хүсэн хүсэлтэймнай һундалдана.

Байгаалимнай бидэнэртэ захирна гү?
Али байдалнай бидэнэртээ захи́на гү?
Байдалаймнай иимэ хубилалтануудые
Ажабайдалнай өөрөө түхээрнэ гү?
Гуламтануудые...

МАРТАЖА БОЛОХОГҮЙ

Түүхын ута харгы замуудай
Түбэрөөнһөө түрэнэ олон бодолнууд.
Дэлхэйн уласуудай нүхэсэлэй дэбтэрнүүдэй
Дээдын номнол олон янзаар бүрилдэнэ.

Хуурмаг үгэнүүдээр түүхэ бэшэгшэд
Хуулита ёһоор хэнээгдэхэ үйлэтэй.
Ошоһон саг тухай шэбшэгшэд
Ошотуулха бодолнуудаа гэгээн номнолтой.

Үнэнөө хүндэлдэг эрдэмтэ хүнүүд
Үлгэн замбиин бодото харуулшад.
Үһэрэлдэмэ дайшалхы зарим гүрэнүүд
Үнгэтэ юртэмсын буруу залуурнууд.

Үе сагай хэдышье ошоо хаань,
Үнэн байдалай үндэһэн хиидэдэггүй.
Үйлэ хубиин гэгээн гэрэл хаанаһаашьеб
Үтэр хүрээшьегүй хаа, үнэнөө хиидхүүлдэггүй.

Түүхын гол харгинуудай годироонһоо
Түүхэй номнол бэшэжэ болохогүй.
Гүйхэн ухаантанай зорюута хотироонһоо
Гүнзэгы бодолтоноо мартажа болохогүй.

НАЙДАБАРИТА ЗАХЯАНУУД

Дэлхэй түбиин ажабайдалай эрьесэ
Дээрэһээ онсо өөрын хуби заяатай.
Энэ бидэнэй ажаһуудаг юртэмсэ
Энгэрэй дулаагаар энхэрдэг габьяатай.

Энэниие хүн бүхэн өөртөө мэдэржэ,
Эндүүрэнгүйгөөр ажаһууха ёһотойбди.
Энэрхы сэдхэлээрээ һайниие бэдэржэ,
Эльгэ зүрхээ тэниилгэхэ аргатайбди.

Мунхагаа урдаа хэзээшье барингүйгөөр,
Ухаагаа хорихо нангин үйлэтэйбди.
Муушалжа хүниие нэгэтэшье баһангүйгөөр,
Урма зоригыень бадаруулха буянтайбди.

Буянай сагаан харгы замууд
Бурхадай заяадаг бидэнэй зүргэнүүд.
Буусынгаа солые үргэхэ зарлигууд
Бултанай сахиха тэнсүүритэ зэргэнүүд.

Үдэрһөө үдэртэ ажабайдалаа хүндэлжэ,
Үндэр бодолнуудые манаха зол бии.
Гуламтынгаа галые залируулангүй ажаһууха,
Гол ехэ найдалта захяанууд бии.

ХЭЗЭЭДЭ МҮНХЭ НАЙДАЛ

Һүр һүлдээ үндэртэ ниидүүлжэ,
Хүнүүд байгаалитаяа ханилна.
Хүн түрэлтэн нэрээ нэгэдүүлжэ,
Хүсэлөөрөө ажабайдалаа арьбажуулна.

Хии моридойнгоо хүсэндэ этигэжэ,
Һанаан соогоо һайнтай нүхэсэнэ.
Миинтэ ерэдэггүй нангин мүргэл хурылжа,
Һайхан хүсэлтэй дайдадаа тэнжэнэ.

Сэсэн мэргэн байгаалиин зарлиг
Сэхэ хүрэнэ хүн бүхэнэй хуби заяанда.
Сэнхир аласай эльгээдэг бэлэг
Сэлмэг үндэрһөө бууна бидэнэртэ.

Хии моридойнгоо алдар нэрые,
Эртын саһаа хүрэнэн абаралта найдалые
Хүн бүхэн хэзээдэ хүндэлжэ сахина,
Гүн удхыень сэдхэл бодолдо тахина.

Хүн байгаали хоёрой харилсаан
Хүндэтэ табисуурай хүсэтэ заяан.
Хэзээдэ мүнхэ найдалта барисаан
Хэшэг буянта дэмбэрэлтэ ухаан...

ҮГЫН АМИ НААН

Үгэ бүхэн өөрын үүргэтэй
Үргэхэ ажабайдалаа хуби заяатай.
Үргэлжэ нүхэсүүлхэ хүүргэнүүдтэй
Үйлынгөө дабаанда талаантай.

Хэлэхэ үгэнүүдтээ наринаар хандажа,
Хэм соонь нүхэсэбэл нэгэшье айлтагүй.
Болгоомжогүйгөөр хэлэгдэнэн үгэнүүд
Богоолой үүргэдэ хүргэхэдөөшье магадгүй.

Хэн ямар үгэ хэлэнэб гэжэ шагнахада,
Хэзээдэшье туһатай гээд хадуугдадаг.
Хэмхэрхэгүй сэсэн үгэнүүдые анхархада,
Хэнэйшье сэдхэлдэ гэрэл дамжуулагдадаг.

Үгын үгэнүүдтээ ойлголсоходонь,
Үнэн байдал мүндэлжэ жаргуулдаг.
Заримдаа хоорондоо тоосолдоходонь,
Задархан гашуудалай гуниг хануулагдадаг.

Аалиханаар хэлэгдэнэн үгын хүсэн
Амилуулдаг хүнүүдые дүүрэн нэшхэлээр.
Дуугай хүнэй хэлэнэн үгэ мэргэн
Дундаршагүй бодолоор хүниие гэгээрүүлдэг.

АНХАРЖА ЯБАХА

Арадай аман үгэнүүдэй удхые
Алмайрангүйгөөр мэдэхэдэ туһатай.
Анхан сагай гэгээрэлтэ журамые
Анхаржа ябахада бээдэ ульһатай.

Сэсэн хүнүүдэй хэды олоншые хаань,
Сээжын гүндэ түрэнэн хургаалһаа
Сэнтэй номнол олохонь бэрхэтэй.
Сээр нүгэл хоёрые илгаруулхань хүндэтэй.

Хүн бүхэн гансал өөртөө найдаад,
Хүсэлдөө хүсэндөө сэхэ хүрэдэггүй.
Үлүү булюу нэжэг голхоролоо хайгаад,
Зүдэрүү бодолтой хахасабал эсэдэггүй.

Арад зон зуунжэлнүүдээрээ
Ажабайдалайнгаа жагсаал бэхээр барина.
Арга шадалаараа, дүй дүршэлөөрөө
Аргашан шэнгээр суг гарбалаа батажуулна.

Хэлэгдэнэн үгэнүүд соонь хүтэрэлдэжэ,
Хэлтыхэгүй хургаалнууд ербылдэнэ.
Үе сагтаяа номнолын нэгэдхүүлхэдэ,
Үнэн бодото байдалнай үндэнэлнэ.

САГАЙ ШЭНЖЭ

– Болоһонһоо ама хүрэ,
Бууралһаа үгэ дуула,– гэнэн
Бодолтой үгэнүүдые ханажа,
Буурашагүй сэсэн мэргэниие

ханажа яабал хүн
ханаандаа эблүүлхэ баялиг.
– Хэлээл энэ үбгэн
Хэндэ хэрэгтэй юм даа.

Тэрэнэй эдэ үгэнүүд
Тэхэрихэгүй. Ошоол саг.
Эдээ эдижэ һууха
Сүлөөтэй хэн ябанаб даа.

Бууралай үе саг ондоо байгаа.
Яаралгүйхэн аяндаа ябаа.
Буусынгаа заншалые тахижа,–
Яаралгүйхэн ямбадаа этигээ...

Гэжэ залуушаг мэргэжэлтэ
Гэдэргээ харахаяа дурагүйдэбэ.
Гэмнэнгүйгөөр сагай шэнжые
Гэншэн байжа ухаандаа дурдаба.

МУУЕ ТҮРЭЛГЭ

Хүнүүдэй мунхагыг хэрюулхэ
Зохёолнууд хүнүүдтэ хэрэгтэй.
Хүлгөөтэйгээр хүрэнэ энэ бодол
Зобоожо бодолнуудыг эхилэнхэй.

Хэн нэгэнэй хэнтэйшьёб даа
Хэрэлдэхэдэ ханаанда хүндэ.
Үнэн байдал буляалдаа гү гэнэн
Үгэнүүд түрөөд ухаанда гэнэн.

Бидэнэй хэнэймнайшьё сэдхэлдэ
Биил байдаг олон тоото үзэлнүүд.
Һэридэг янза бүрээр нэшхэлдэ
Һэргылэгдэхээр болоһон тэмсэлнүүд.

Һайнһаа һайн мэдэрэл түрэдэг,
Һанаанһаа муу бодолнуудыг түридэг.
Иимэ бодолоо хүнүүдтэ хэлэжэ,
Имагтал жаргалай үүдэ нээлсэнэб.

Мунхаг мундууе даража,
Мухардангүйгөөр ябахата зол эрьедэг.
Оршолон дайдаяа хёрхоор хаража,
Омогтой ханилхата жаргал һэридэг.

АШАТАЯА ХӨӨРЭЛДЭХЭ

Ашатын буянай данса
Ашатаяа хөөрэлдэхэдэ жаргалан.
Ажабайдалай баясхалан
Ажаһуудалай бата табсан.

Ажабайдалаа үргэлжэлүүлхэ,
Абаралта үйлын дэлисэ.
Аба эжыгээ баясуулха,
Амиды наһанай гэршэлгэ.

Ашаһаа үлүү хүн үгы ха...
Амгалан сагай ехэ дүн.
Ашадаа бэлэг бэлдэжэ,
Амжалтануудые хүргэлгэ буян.

Аша хүн агуухэ эрхэтэн
Ашаанай харгы үргэлжэлүүлхэ.
Ажабайдалай ехэ үүргэнүүдые
Аянай замуудаар түлжүүлхэ.

Ашатаяа хөөрэлдэжэ һууха,
Ажамидаралай гэрэлтэ даабаринууд.
Ашатаяа дуунуудые дуулаха,
Алгасагүй хэзээдэшье заабаринууд.

ХҮНИИЕ ХҮНДЭЛХЭ

Хүн түрэлтэ гэгдэнэн нэрэмнай
Хүниие хүндэлхэ гэнэн абаритай.
«Би хүсэтэйб!» гэжэ нэтэрэнгүй,
Бэе бээдээ туһалха зорилгомнай.

Байгаа дэлхэйнгээ баялигта гамтайгаар
Барандаа хандаха зуунжэлнай хүрэнхэй.
Хэтэдээ залирхагүй гал гуламтаяа
Хэзээдэ хүндэлхэ зорилго бидэнэртэй.

Ойлгомторгүйгөөр хэгдэнэн алдуу эндүүгээ
Хойшолонгүйгөөр заһаха уялгамнай.
Оймोजо гарадаг эбдэрхэй хүүргэнүүдые
Хойноо үлөөнгүйгөөр тэгшэлхэ нэшхэлнай.

Хүн гэнэн нэрын алдар соло
Хүхэ тэнгэри, хүрьһэтэ газарай зальбарал.
Хүсэл, хүсэн, ухаанай дэлисэ
Хүндэлхэ бэе бээе бодото зорилго.

Юрын үгэнүүдэй уг удхые
Юртэмсэмнай шагнажа баясаг лэ!
Эб нүхэсэлэй тэсэбэриин үйлые
Эмхидхэжэ хоорондоо гэшхэлхэ сагнай!

АМИ АМИНДАА

Буян барингүйгөөр хоонон амьар
Бурхадтаа зальбаржа огто болохогүй.
Хэлэнхэн үгэнүүдтээ эзэн янзаар
Хэзээдэ ойлголсохо ухаамнай хүгжэг лэ!

Эгээл хүндэ сагшые ошонхой,
Эрдэнитэ байдалаа байгуулха хаһамнай.
Энэрхы сэдхэлэйнгээ ульһа олонхой.
Эрдэмээ олоороо байгуулха туһамнай.

Нүхэсэлэй гэшхүүрнүүд олон янзын
Нүгэл буянаа илгаруулха ёһо бии.
Үнэн сэхээр бэе бээе хүндэлхэ ёһын
Үндэр үүргэдэ этигэхэ журам бии.

Буянтай, этигэлтэй, журамтай ябахата,
Буйлхардаггүй нэгэшые һайн хэрэгүүд.
Олоной замуудые холоһоошые харахата,
Оһолтой үе үни холодон ошонхой.

Ами һаһамнай, амжалтанууднай
Ами аминдаа тодо хэлсээтэй.
Омогорхон байжа хөөрэлдэдэг илалтанууднай
Олоной буян хэшэгтэй нягта холбоотой.

ЭТИГЭЛТЭ САГЫЕ БАТАЖУУЛХА

Ажабайдалай таабарита зүргэнүүд
Ами наһанай эртын даабаритай.
Алас холоһоо хүрэнэн үгэнүүд
Амгалан ябаха гэнэн заабаритай.

Бодото бэээ, солото хэрэгүүдээ
Байдалай гүнһөө шэрээхэ шадалтай.
Үе саг зохёоһон түсэбүүдээ
Үльгэр болгоогүй наа, жаргалтай.

Наһанай олон зүрилдөөнүүдые
Наринаар шэнжэлхэ хэрэгтэй юм.
Эхэ эсэгынгээ зүбшэлнүүдые
Энхэ тайбанда зорюулхада туһатай юм.

Һайн хэрэгүүдые эдир наһанһаа
Сэдьхэлдээ тахидаг хүнүүд хүндэтэй.
Һаншаг сагаан үбгэд хүгшэдһөө
Сэсэн һургаалнуудые шагнахада буянтай.

Буянаа арьбажуулжа һайниие дэлгэрүүлхэ,
Бурхадтаа зальбаржа, байдалдаа хандаха.
Бултанай этигэлтэ сагые батажуулха,
Буусынгаа зарлиг мартангүй сахиял!

УХААНАЙ ҮНДЭНЭН

hanaanaй хүрэлхэн газарта
Заяан хүрэдэг табисууртай.
хайхан hanaanaй сасагта
Залгагдадаг заабарита залаанууд.

hanaanaй гэрэлхээ замбида
Ухаанай үндэнэн бээлдэг.
harуул сагай золтойдо
hapaймай бодолнууд голхордог.

Голхорходоо хүн ухаалиг боложо,
Гомдолоо өөрөө түридэг.
Сэдьхэлхээ хүсэ тамир оложо,
Сэбэрлэжэ ухаагаа һэридэг.

Нойрсонон нобшорон ухааниинь
Номнолой сэсэнхээ эхилнэ.
Хүсэ ехэтэ заяаниинь
Хүсэл үгэжэ энхэрнэ.

Уулзаһан хүнүүдтэй зэргэлжэ,
Дуулаһан һонинуудаа хубаалдан,
Ухаанһаа үлүү эм үгы гэжэ
Улас түмэндөө айлдхана.

НЭГЭДЭЛЭЙ ШҮХЭР ДОРО

Хүнэй сэдхэл бодол хоёрой
Хүсэл нэгэдэбэл хүсэ ехэтэй.
Хүршэнэрэйнгээ хэлэнэн дурадхалнуудтай
Хүсэн түгэс гэшхэлбэл урматай.

Газар дэлхэйн улас зонууд
Гасалан мэдэрэнгүй ябаха гэбэл,
Гажархан, ядархан хүнүүдтэ
Гараа харбайжа туһалха гэбэл,

Нэн түрүүн тэдэнэртэ
Нэрыень мандуулан ойлгуулаад,
Нэгэдэлэй буянта шүхэртэ
Ниилэжэ хүсээ нэмээхыень хануулаад,

Һэшхэлээ, сэдхэлээ, нэрээ нэмэрээд,
Һэргэгээр гэшхэлхыень бодомжолуулаад,
Ажаһуудалай эрилтэнүүдые нэбтэрүүлээд,
Аха дүү бэшэшье хаань хамтаруулаад,

Сэдхэл бодолдоо буянай хүсэнтэй
Һэшхэлтээ хөөрэлдэжэ уяруулаад,
Сээжынгээ гүндэ һайхан түсэбтэй,
Һэргэгээр ябаха зарлигтайень мэдүүлхэнь нэгэдэл.

ХҮН ӨӨРТӨӨ – ХААН, БАРЛАГШЬЕ

Хүн өөрөө өөртөө – хааншье,
Барлагшье болодог хубитай.
Хүлөө зүбөөр залажа хаанашье
Байдалаа ойлгобол, өөртөө туһатай.

Хүгшэн залуушье ябадаг наһандаа
Хүгжэн нууха арга боломжотой.
Хүхэ тэнгэри, хүрьһэтэ газар найжатайдаа
Хүсэ шадалын эрилтээрнь болбосоронхой.

Хэн ябаһанаа мэдэрхэ дурагүйшье наа,
Хэзээ нэгэтэ ухаа орожо тэмтэрдэггүй.
Түрэхэдэнь хүрэлсэһэн ухааниинь тэшэхэгүйгөөр
Түүхын түбэрөөтэй хүтэрэлдөөд гансаардадаггүй.

Хүн толгойдоо түрэлсэһэн ухаагаа гүйлгэжэ,
Гүн соогуурнь алта бэдэрээд оложо шадалтай.
Өөрөө өөрынгөө ухаатай зүрилдэжэ,
Өө мөөгүйгөөр буляад ашаглаха аргатай.

Ухаан болбол хаан мэтэшье наа,
һанаан бодолһоонь жолоотой гэгшэ.
Наһанай ехэ сагаласада мэргэншье наа,
Найдалай хүбшэргэйтэй ханилдаг тэгшэ.

ХОЛЫЕ ШЭРТҮҮЛНЭ

Олон бодолой толон доро
Омог хүсэл хүгжэжэ эхилдэг.
Нара нарын гэрэл доро
Наһанай замууд тодордог.

Наһанай зүргэнүүд, наһанай замууд
Найдалаар даллажа холые шэртүүлнэ.
Алхам бүхэнэй тоосоото журамууд
Аглаг дайдын баялигаар баясуулна.

Дүтыншье, холыншье харгы харахада,
Дүрбэн зүг, найман хизаар нэмжынэ.
Хүн бүхэнэй хубиин хэрэг анхархада,
Хүгжэлтынь алхамууд байдалынь хэмжэнэ.

Суглархан бодолнуудайнь – баян уута
Суранзан шэнгээр сэдхэлынь эзэлэнхэй.
Алаг эреэнээр харагдаһан бэлигынь суута,
Алта мүнгэнэй ханхинаагаар зэдэлэнхэй.

Теэд гол шухала асуудал табигдана:
«Хэндэ хүртэхэб эгээл ехэ баялиг?»
«Тэсэбэритэйшүүлдэ хүртэхэ,» – гэнэн
Хэлтэгэд гэхэгүй харюу үгтэнэ.

БАЙГАЛАЙ ЭРЬЕЭР

Январин шара тооһон
Янгинуулхаяа хүнүүдые болинхой.
Ябаганшье моритойшье хүнүүд
Ядаралгүйгөөр харгыда гаранхай.

Сагай уларил ондоо боложо,
Хүйтэнэй гасалан ошонхой.
Сагаан саһан дээрэ гэрэлээ үгэжэ,
Хүйхэр бордоһоншье гэгээрүүлэнхэй.

Байгаалиингаа абари зангы
Байдалнай ойлгожо урматай.
Байгал далаймнай мүльһэн
Байбан шэнгээр сэнхирлэнхэй.

Иимэрхүү оршон байдалда
Эдирхүү заншалнай нуларна.
Үглөөдэрэй налгай байдалда
Үгэлэнгүйгөөр ан арьяатан заларна.

Зоной сэдхэлдэ толониинь
Зосоо тамираар гэрэлтүүлнэ.
Байгал далаймнай элшэ хүсэниинь
Байдалайнгаа эрьенүүдээр баясуулна.

ТАНИЛНУУД

«Танилнуудтай хүн тала мэтэ,
Танилгүй хүн альганай мэтэ» гэхэн
Арадай сэсэн мэргэн үгэнүүдые
Анхаржа ябабал харгы урагшатай...

Хорин нэгэдэхи зуунжэлнай
Хорбоо юртэмсын үгэнүүдые сэлинхэй.
Хүрзэнүүдээрээ хэдэг ажалнай
Хүхэ түмэрнүүдээр нэлгэгдэнхэй.

Хүндэшье, хүнгэншье гэжэ хэлэгдэнгүйгөөр
Хүндэлхэ үе сагай уялга ерэнхэй.
Хүзүүн дээрээ ашаануудые тогтоонгүйгөөр
Хүнгэхэнөөр ябаха хүсэн нэринхэй.

Хожомой хожом балсангууднай
нэмжэн шэнги нэбхи болонхой.
Хүдэр залуудаа хүдэржэһэн хүсэмнай
нэхэгдэжэ хүшэгын саана оронхой.

Танилнууднай зургаан түбиие эзэлжэ,
Таамаг шуран ажал бүтээнэ.
Талаараа дүүрэн дуунууднай эдэлжэ,
Таабаринуудые тааха харюусалга хүлээнэ.

ДУРСАЛГА

Золой сагаан мүшэдые
Орой дээрээ уряалжа,
Хүгжэм дуута үдэшые
Хүхин үнгэргэдэг үе бэлэй.

Огторгойн мүшэдэй дундаһаа
Олохоёо мүшээз хүсэдэг бэлэйбди.
Эгээл ялагар мүшые олоороо
«Энэ минии мүшэн...» – гэдэг бэлэйбди.

Бидэнэй бултанаймнай мүшэн гэжэ
Батамнай хэлэжэ, бидэнэртээ ойлгуулаа.
«Биб, биб, биб» гэлдэнгүйгөөр зэргэлжэ,
Байгаалияа хүндэлхыемнай хануулаа.

Тэрэ сэлмэг үдэшын сууряан
Тэхэрижэ ерэдэг дурасхаалдамни.
Тэргэд һарата тэршээ хаһамнай
Тэнэгхэн бидэнээ ухаанда хабсаруулаа.

Залуу үеымнай задарюун дуунууд
Халуу бусалгаад мүнөөшые ульһатай.
Эблүүлжэ замхашагүй дурасхаалнуудаа
Эльгэлжэ нуухадамнай хэшэг буянтай.

ЗҮРГЭНҮҮДНЭЭ ХУЛЖАДАГГҮЙ

Хаһаяа эдэлхэдээ хүн бүхэн
Хэшээдэг бодото баялигаа.
Нараяа угтажа бүтэн бүрин,
Нээдэг өөртөө шэнэ үдэрөө.

Дурасхаалнуудай шэдитэ юртэмсэ
Дуурадаггүй ухаан бодолдонь.
Хирэ болоод лэ, хүрэдэг эрьесэ.
Хирэгүйгөөр гэрэлтэдэг сэдхэлдэнь.

Гэрэл толондонь үнэн сэхээр
Түбхинэнэн байдалынь бодомжуулдаг.
Түрэл болоһон үзэгдэлнүүдынь олоор
Түжэгэнүүлдэг тэрэниие огсомоор.

Үни сагта бэхи нойроор унтаһан,
Үльгэр домогшуу үйлэ хэрэгүүд һэридэг.
Үдэр хүниин илгаануудые согсолһон,
Үншэрөөгүй бодолнууд шэнээр жэрьедэг.

Найдалаа алдаагүй наһанай алхамууд
Байдалаа эрьен хаража голхордоггүй.
Найр наадануудые сэгнэнэн зугаанууд
Баялигаа нэмээжэ, зүргэнүүднээ хулжадаггүй.

ДЭМЫ ЗОРИЛГО БЭШЭ

Зүблэлтэ замуудай зүргэнүүдээр
Зүүнэйшые хүбөөр шургахаар.
Дүрбэн зүг, найман хизаараар
Дүршэл оложо, бээе хорихоор.

Ухаан бодолоо элсүүлгэ
Улаан зүрхэнэй тэсэбэри.
Урдаа табиһан зорилго
Угаа хүндэлһэн хэлсэбэри.

Монгол буряадайнгаа түүхые
Модхируулангүйгөөр шэнжэлжэ,
Энхэ мүнхэ зуухынгаа
Эблэрэлэй эдеэндэ хүртэжэ,

Эхэ хэлэнэйнгээ буянгаар
Эрьеһэн наһанайнгаа толон соо
Эртын сагай хэшэгы
Эрмэлзэлээрээ сэдхэлдээ шэнгээхэнь,

Хүн бүхэнэй сагаан сэдхэлһээ
Хүндэшэ нэргэг нэшхэлһээ,
Дэлхэй дээрэ эрхэтэн гэшхэлхэнь
Дэмы зорилго бэшэл юм.

ҮГЛӨӨДЭРЭЙ ҮНДЭНЭН

Үглөөдэрэй үндэһэн
Мүнөөдэртөө табигдана.
Үрезлтэ ехэ хурьһэндэнь
Мүнгэлиг сэсэгүүд таригдана.

Нарата замбидаа
Наһанай замуудые гарганабди.
Налайжа нуухаяа хамтадаа
Намарай ольбониие гаталнабди.

Нүгэл хэнгүйгөөр
Үгэнүүдэй хүсөөр харилсанабди.
Нүүдэлшэ ехэ угаараа
Үеһөө үедэ омогорхонобди.

Ошоһон жэлнүүдтээ
Олоһон баялигаа хубаалданабди.
Түбхинэһэн түүхээ
Түбиин зулайда үргэнэбди.

Үетэнээрээ хөөрэлдэхэдөө
Үрэ хүүгэдээ уринабди.
Үглөөдэртөө хэлэгдэхэ
Үльгэр, дуунуудаа зүбшэнэбди.

БЭХЭ ГУУРНАН ХОЁРНАЙ

Ажалша бэхэ гуурһануудаа
Аха заха мэтээр сахинабди.
Һанаандаа суглуулһан багажаяа
Һалгаангүйгөөр өөрһөө хэрэглэнэбди.

Бэхэ гуурһанайнгаа туһаламжаар
Бэлэдхэлэй ехэ ажалнуудые дүүргэнэбди.
Ехэ ехэ ажал хэрэгүүдые ульгамаар
Ербымэ үгэнүүдээр бэшэжэ түүрэнэбди.

Бэхэдээ, гуурһандаа найдажа,
Зохёолшод зогсолтогүйгөөр хүдэлнэ.
Бэлэн бэшэшье найруулгануудые даажа,
Зонуудай уншаха зохёолнуудые бэшэнэ.

Бэлэдхэлэй ехэ мэргэжэлдэ эсэнгүйгөөр
Эмхидхэлэй зоригжол хүрэнэ бэшэгшэдтэ.
Бэдэрэлгын болдогуудта торонгүйгөөр
Эмхитэй бодолнууд үерлэнэ шэбшэлгэдэ.

Бэхэ гуурһан хоёрнай хэзээдэ
Бидэнэртээ үнэн сэхээ харуулдаг.
Бээрүүлэнгүйгөөр зохёолнуудые хүнэй сээжэдэ
Бэлүүлжэ бодолнуудыень харууһалдаг.

ТҮЛБЭРИГҮЙ НУРГААЛНУУД

Наһажаал хүнүүдэй хэлэлхэн үгэнүүдые
Наһандаа мартангүй ябахата туһатай.
Наранай элшэтэй ханилһан үндэһэниинь
Найдалай бата баян хүрьхэтэй.

Хооһон юумэн гэжэ ажабайдалда
Үгы байдаг гээд үнинэй мэдээжэ.
Хогоосон юртэмсын бодото найдалда
Үлгын дуунууд зэдэлдэг сээжэдэ.

Үдэрһөө үдэртэ наһаяа нэмээгшэ
Үтэлхэн үбгэд хүгшэдэй хэлэлхэниие
Үнэншэн ябаа бол, хэншые
Үншэрдэггүй хубитай оршолонгой юрьеэндэ.

Дабажа гараһанаа үндэр гаһатайшуул
Дахин дахин хөөрэдэг залхуурангүй.
Анхаралтайгаар хадуужа абаа бол,
Алдуу эндүүнүүд үсөөрхэл заатагүй.

Түлбэригүйгөөр хэлэгдэхэн сэсэн нургаалнуудые
Хэлбэришэгүйгөөр наһажа ябахата номнол.
Түнэгтэ хануулгануудай харилсаануудые
Хэнэйшые мэдэжэ ябаа бол номнол.

ҮЙЛЭ ХУБИИН ҮРШӨӨЛ

Үхибүүдые хараад баясажа,
Үе сагайнгаа ерээдүйдэ баярланабди.
Үйлэ хубинь үршөөлтэй гэжэ,
Үүлэгүй тэнгэриез хүндэлнэбди.

Үдэр бүриингөө заншалта гуримаар
Үндэр өөдэ тэгүүлжэ бодомжолнобди.
Үбгэд хүгшэдэйнгөө захиһан журамаар
Үрдижэ эрдэм шудалжа болбосоролнобди.

Үри хүүгэдээ ажабайдалда дурлуулжа,
Үлгэн дэлхэйнгээ дуунуудые дууланабди.
Үнгэрһэн сагаа дурасхаалда тэхэрюулжэ,
Үнэншэ зүбөөр үгэнүүдээ ойлголсонобди.

Үхибүүн бүхэн өөрын һара нарантай,
Үдэр һүнишые хүгжэхэ буянтай.
Үлгэн дайдаараа гэшхэлхэ аянтай,
Үлгын дуунуудые олошоруулха жаргалтай.

БЭЛЭГ ТУХАЙ

Бэлэгэй гүн удхые
Хүндэлхэ гэжэ ойлгобол найн байна.
Бэлигэй гүнзэгы мұрые
Хүн зон мэдэрхээ заримдаа айна.

Бэлэг бэлиг хоёр хоорондоо
Бэлээр таһархагүй утаһануудтай.
Олонхи ушарнуудта нюусаар хөөрөөгөө
Онһотойгоор шиидхэдэг уг заншалнуудтай.

Бэлэг абахада хэншые бол,
Хэшэг гэжэ зальбарха хубитай.
Бэлиг тухай жаргалай зол
Хэдэн үедэ бээлдэг хүсэтэй.

Бэлэгтэ хүртэнэн зонуудай зосоо
Бээлдэг тусхайта ехэ омогорхол.
Юрэ ерэдэггүй гэгээрэлтэ солоёо
Юунһээшые үлүүгээр сахибал зохидол.

Бэлэг хүн бүхэндэ хүртэдэггүй
Хуби заяанай хэшэг гээд мэдээжэ.
Бэлиг олониёе дабажа түрэдэггүй
Хуугай табингүйгөөр хүрэдэг сээжэдэ.

УРАСХАЛ БҮХЭН ӨӨРЫН НАБАТАЙ

Ухаанда суглархан бодолнуудаа
Урасхал уһантай жэшэхээр.
Мүрэнэй эрьенүүд олон янзын
Мүрһөө муртэ урасхал өөрын набатай.

Долгинуудаар эбхэрэн хамтардаг
Урасхал түмэн аялгатай түрэл.
Досоо түрэнэн бодолнууд тамардаг
Ургамалнуудайшые үндэрһөө хүрэдэг гэрэл.

Долгин бүхэнэй нюрган дээгүүр
Байгаа юртэмсын баялиг матардаг.
Доһолгомо хүлгөөтэй хүрөөтэ дуунууд
Байдалай гайхалта эрьесээр хатардаг.

Бодолнууд өөһэдөө үнэн сэхээр
Болгоомжотойхоноор долгидтой ханилдаг.
Һанаан сэдьхэлэй сэбэрые сахингяар
Һаргама һара нарантаяа эблэрдэг.

Нэгэ хүнһөө нүгөөдэ хүндэ
Бодол бүхэн хүрэжэ болбосордог.
Нэрэ дээрэ нэрэ нэмээжэ, жэгдэ
Бодолнууд тухай зохёолнууд мүндэлдэг.

ШЭНЭ ЮРТЭМСЭ БАЙГУУЛАГША

Зохёолшон хүнэй юртэмсын
Хаанаһаа залардагыень мэдэдэг найб...
Зосоодохи тамирайнь эрьесын
Ханинуудые хаража шададаг найб...

һууһаар һуутарни дуугайхан
Байгуулжа харуулдаг зохёолоо.
һуудал байдалдаа дурлашанхай
Батажуулдаг хүниие зоригоороо.

Нэгэтэ хөөрэлдэхэдэмни тэрэнтэй
Гэнтэ бодолнуудни урилдаа.
Нээлгэтэй үүдээр ороһоншуу
Гэрэл сасаржа ялалзаа.

Ямар тиимэ шэдиин түүдэгүүдые
Сэдьхэлдээ абажа ябадаг юм?
Амар үгэхэгүй түүрээлгэнүүдые
Сэсэн янзаар хүргэдэг юм?

Эды наһа наһалтараа
Эрдэмтэйшүүлые олоор уулзаалби.
Эгээл мүнөө хүршынгөө хүбүүнэй
Эдирхэг зоригто зохёолһоонь хүсэлээлби.

...ЛЕНИН БАГША ХЭЛЭЭГҮЙ...

Ленин багша өөрөө:

«Эхэ хэлэээ үгы хэхэ» гэнэн

Гэнэн бодол хэлээгүй.

Эхинэй эхиндэ иимэ зугаа болоогүй.

Хожомой засаг бариха дуратайшуул

Холбоогоо алдахаяа айжа,

Совет гүрэнэй эрхэтэдые, хүн зониие

Согтой, залитай болгоохо гээд,

Хуули бусын зарлиг гаргаад,

Хубилалтануудые олоор оруулаад,

Өөһэдөө үрөөһэн хүлнүүд дээрээ

Өөдөөшье харангүй тонилоо гээд,

Сагай түргэн түбэрөөн харуулжа,

Засагаа буляалдан тодорүүлба.

Сагаан хүсэлтэ зарлигуудые

Задагай элидхэлнүүдээр тобшолбо.

Эгээ мүнөө шүүбэрлэхэдэ,

Эгтэй жэшээнүүд үгыл байна.

Сэсэн бодолнуудаар түбхинэхэдэ,

Элирүүлэгдэжэ харуулагдана сагай байдал.

ОЙЛГОСОГҮЙХЭН ЯБАДАЛ

Үндэнэ яһатанай эхэ хэлэ
Үгы хэхэ гэнэн һэдэлгэ
Үнэн дээрээ нүгэл гэжэ
Үе сагнай харуулна элээр.

Олон тоото үндэнэ яһатанһаа
Бүрилдэнэн Совет байгуулалтын
Ойлгосогүйхэн ябадал мүнөө харуулагдаад,
Бүрэнхы манан соо зониие төөрюулээ.

Хэдэн зуун жэлнүүдээрээ яһатан бүхэн
Хэлээ байгуулжа, хүгжэн ажаһуугаа.
Байдалайнгаа ехэ баялигы
Баабай, эжыһээ, элинсэгһээ дамжуулаа.

Хорин нэгэдэхи зуунжэлнай
Хоёрой хоорондо төөриһэншүү.
Түрэлхи хэлэгүй болоһондоо араднай
Түүхээ алдажа угаа алдаһаншуу.

Агууехэ Россиин хүн зоной хубита
Ангаһан ан гүрөөлнүүдэй гүлгэнүүд мэтэ.
Алдуу эндүүгээ диилэхэ илалта
Абаралта нэрээ үргэхэ үгэнүүдэй һабарта.

ГҮРЭЛӨӨГЭЙ ОЛОН УТАҢАНУУД

Хэн нэгэнэй зэргые буляагаад,
Хэмгүй бэрхэ хүнби гэхэдэ нүгэл.
Хэзээдэ гэрэлтэй үйлэдэ зальбараад,
Хэрзэгы шэрүүн ябахата нүгэл.

Гэрэлтэ хэрэгүүдэй үйлэ ушарнууд
Сэдхэлэй сэбэрые бэдэржэ хүрэдэг.
Гэгээрэлһээн байгуулха алтан утаһанууд
Сэбэр нэшхэлтэнэй жаргал гүрэдэг.

Гүрэлөө соонь ондо ондоо утаһанууд
Сээжын гүнһөө үнгээ танюулдаг.
Гүн бодолтоной ухаанай уршалаанууд
Сэхэ зүргэнүүдые оложо табаруулдаг.

Ямар уршалаадань жаргал байрланхайб?
Амар заяагүй асуудал добтолдог.
Жаргал өөрөө өөртөө ходо найданхай
Шаргал нарандаа этигээд үглөө угтадаг.

Хүн бүхэн жаргалаа дүтүүр бэдэрээд,
Хүнгэн алхамуудаар дорюун гэшхэлдэг.
Сээжын гүнһөө жаргалын шэртээд,
Сэдхэлэйн тамирые дуугай туршадаг.

ЖАГСААЛАЙ ЗЭРГЭДЭ ХАМТАРУУЛХА

Жаргахаяа хүнүүд ямаршые сагта
Жалга гүбөөнүүдые айнгүй гаталдаг.
Хэдышые хэрзэгы оршон байдалда
Хэзээдэ бодолдоо жаргал уряалдаг.

Ухаан соогоо урьха зангануудые
Ухамайша бэрхээр таһалжа шададаг.
Һанаан сэдьхэлдээ этигэл болбосоролые
Һайхан хэрэгүүдээр байгуулхаяа хүсэдэг.

Хүнүүдые хохидуулжа болохогүй гэнэн
Ашата һургаалтай нүхэсэжэ гэшхэлдэг.
Хүнды торхо хүнхинөө ехэтэй гэнэн
Аба эжынгээ хэлэдэгые ойндоо тэбшэдэг.

Ажабайдалай утын харгы замуудаар
Алад гарадаггүй түрэлэйнгөө газаагуур.
Хэлтэгэд гэхэгүй үүдэнүүдэй тотогонуудта
Хэмжэһэнээ нюргаяа мартангүй энеэбхилдэг.

Жаргалай үрезлтэ жама ёһонуудые
Жабхалан сагтаяа нягтаар нүхэсүүлдэг.
Жаргалаа сэдьхэлдээ хүндэлхэ ёһололнуудые
Жагсаалай зэргэдэ омогоор хамтаруулдаг.

ЖАРГАЛАЙ ДЭЛЬБЭНҮҮД

Жаргал болбол лёнхобо сэсэгшүү
Дэльбэ бүхэниинь дээрэнээ заяатай.
Жабхалан сагай хүлдэ гэгдэшоод,
Дэмы хэндэшье хүрхэгүй захяатай.

Лёнхобо сэсэгүүдэй дэльбэнүүдэй буян
Хүнүүдтэ хүрэжэ сэдьхэл арюудхана.
Огторгойһоо бууһан утын аян
Хүнүүдэй замуудта арюудхан суглуулна.

Нангин сэсэгүүдэй онсо дэльбэнүүд
Наһанай намтарай сэбэр хуудаһанууд.
Этигэл ехэтэ һургаалай һануулганууд
Эрдэмэй дэбтэртэй ниилэнһэн гуурһанууд.

Эрдэмтэй болбол хүн түрэлтэ
Элһэлиг замуудые эрдэнитэ болгоно.
Эгээлэйшье хүнүүд тэрэнэй ашаар
Энэрхы сагаан сэдьхэлээр хүрэнэ үндэртэ.

Жаргалай хүрэхэдэ ухаанда шэрээжэ,
Жабартайшье замуудһаа айнгүй хүгжэнэ.
Зоригойнгоо хүсөөр бээ тэниилгэжэ,
Зориһондоо хүрэжэ дуугай түлжэнэ.

ЭСЭСГҮЙ ҮҮРГЭ

Эрхэтэнэй эсэсгүй үүргэ
Энэ дэлхэймнай гол хүүргэ.
Эсэбэшье, хүн хараалһандаа
Эгсэ зорижо тэгүүлнэл.

Баһа зарим нэгэн
Байдалай эрилтые тооногүй.
Баһангяар оршоноо харан,
Байраяа мүртэйгээр түхээрнэгүй.

Малгайгаа табиһан газарни
Минии гэжэ тоолоод хараашалжа,
Мандаһан наранһаа найгажа,
Маһайжа гэшхэлнэ хайшаашьеб даа.

Хүнүүдэй хүзүүн дээрэ һуухадаа,
Хүниие хүндэлхэ ухааниинь ерэнэгүй.
Хамарһаа саашань хараха дурагүйдөө,
Хамтын хэрэгүүдһээ нойрынь һэринэгүй.

Хорхой шумуулнуудшье хоорондоо
Холбоогоо хододоо бэхэээр барилсадаг.
Уураг тархитай хүн аад, тоонтодоо
Уйгааг болонгүй ябаха хубияа мэдэнэй.

ХУУШАН БУУСАНУУДАА СЭНГЭЛҮҮЛХЭ

Арадайнгаа нэрые үргэжэ,
Амгалан ябахада жаргалан.
Ажалайнгаа дэбжэлтэ мэдэржэ,
Амжалтануудые туйлахада баясхалан.

Хуурмаг байдалые гэгээрүүлжэ,
Хуулита үнэндэ хүргэл даа.
Хуушан бэшэ буусануудаа
Хуурнуудай аялгаар сэнгэлүүлэл даа.

Түрэл арадайнгаа түүхые
Гэрэл болгон хөөрэлдээл даа.
Түмэн жэлнүүдэйн түүдэгүүдые
Гэнэн бэшээр магтаял даа.

Алтан ганжартай дасангуудтаа
Үнэн сэдхэлһээ ошоёл даа.
Амгалан байдал хурылжа,
Үндэр бодолнуудые манаял даа.

Буян хэшэгтэ хандалгамнай
Бултанай сэдхэлдэ хүрэг лэ.
Энэ ябаһан гэшхэдэлнай
Эльгэн соомнай батажаг лэ!

ГАЙХАМААР АСУУДАЛНУУД

Огторгойгүйгөөр одо мүшэдүүд
Хаана байрлахаб?
Оломгүйгөөр адуун хүрэгүүд
Харьяа голые яаж гаталхаб?

Тэнгэригүйгөөр газар дэлхэй
Тэжээхэ гү, бидэнэрээ?
Дэлхэйгээ батаар дэрлэнгүйгөөр
Дээдэ замби хүгжэхэ гү дураараа?

Тон юрын асуудалнууд
Толгойдо орожо гайхуулна.
Тоб гэмэ харюу хаанаһаа
Тодожо абалтайб, һонирхуулна.

Хэн нэгэнһээ асуугаа бол,
«Уймар солиг...» гэжэ бодохол.
Хэнэй зарлигаар газарай гол.
Үүргээ дүүргэжэ жаргалаа золгоноб.

Ажабайдал буян хэшэгээ байгуулхада
Абаралта гүнзэги амисхаалтай.
Амгалан оршондоо асуудалнуудта харюусахадаа,
Абанар эжынэрэй ехэ һургаалтай.

УНШАГШАЯА БЭДЭРЭЛГЭ

Шүлэг бүхэн эзээ бэдэржэ,
Түлэг дундаа найбарладаг.
Шүүһыень шэнгээгшэтэй ханилжа,
Түхэреэн шэрээдээ найрладаг.

Нюусагүйгөөр хөөрэлдэжэ хоюулан
Нюур нюураараа сэхэ уулзадаг.
Холо хадаглагдаһан бодол тэхэрюулэн
Хоморой шухаг дэбтэр уудалдаг.

Таабаритай, даабаритай зохёолнуудаар
Танилсуулжа уншагшадые бодомжолуулдаг.
Хүнэй өөрһөөшье нюуһан ушаралнуудые
Хүнхинүүлэн ойлгуулжа боргожуулдаг.

Хүсэлдөө хүрэнэндөө шүлэг
Хүнтэй ханилжа баясана.
Хаанашье толилогдоогүй зураг
Харуулжа олондо жагсаана.

Уншагша шүлэгтэй хүтэрэлдөөд,
Унаһан малгайгаашье абанагүй.
Хүхэ тэнгэриһээ, тооноһоо хүсэлөөд,
Хүйтэнһөөшье бээ хамгаалнагүй.

АЖАБАЙДАЛАЙ ҮРШӨӨЛ

Ажаһуудалай юрьеэн нэрьеэндэ
Ажаглагдана олон шэнэ үйлэ хэрэгүүд.
Хаана, хэнэй гэшхэлһэн дүүеэндэ
Харагдана юрын ажалша үдэрнүүд.

Үдэрнүүд, үдэрнүүд, үдэрнүүд
Үе сагуудаа холбожо шэрээнэ.
Үе наһанай үмхирхэгүй хэрэгүүд
Үндэһэнһөө үндэһэндэ дүүлинэ.

Хоёр замбиин нүхэсэлэй аша
Баяр асардаг тусхай ашаатай.
Холын харасатай хүнэй туһа
Баялиг үгэдэг хэтын заяатай.

Ажабайдал саг үргэлжэ бидэнэрээ
Ашаглан жороолжо даабаряар ашадаг.
Хэнэй ямар үйлэ бүтээхые ойлгоһондоо
Хэмжүүртэй хэрэгүүдээр тэсэбэриимнай туршадаг.

Түрэл дайдаараа эзэн ябажа,
Гэрэл асархыемнай хододоо хүгжөөдэг.
Сэдьхэл бодолыемнай шобто анхаржа,
Сэсэн мэргэнээр аша туһыемнай үршөөдэг.

НОНОРХОН

Сэдьхэлээ һонорхон үгэнүүдээр
Садхааха жаргал ерэдэг лэ.
Сэсэнхэн олон хүнүүдээр
Сагаа һэрюүлдэг олзо лэ.

Ухаатай хүнүүдтэй хөөрэлдөөн
Уйтарһан бэеые эмшэлнэ мүн.
Үншэрһэн сэдьхэлтэй хөморолдоон
Үнэндөө өөрыгөө ойлгохо гэршэлгэ мүн.

Заншалта мэргэн заабаринууд
Захяата холын дэбтэрнүүдэй баялиг.
Золтойхон зонуудай олон даабаринууд
Зосоо тамир бэхижүүлээд торголиг.

Дэлхэй түбиин нюусануудай зарлиг
Дэмы хүрэдэггүй зоной бодолдо.
Дээрэһээ үгтэһэн мэргэн захяанууд
Дээрэмшэдые диилэхэ сэсэн оролдолго.

Дэлһэн туруудай хиисээн
Дэнүү, алдуу, арсалдаан бэшэл һэн.
Дээдын ухаалиг һонорхон хэлсээн
Дэлгэр сэдьхэл байгуулха һэшхэл һэн.

АТААРХАЛ ТУХАЙ ОЙЛГОСО

Атаархал тухай ойлгосо
Мэдэжэ ябахада туһатай.
Ажабайдалай онгосо
Миинтэ тamarдаг бэшэл.

Атаархал болбол үнэндөө
Өөрыгөө доромжолһон ябадал.
Атаа жүтөөн һөөргөө
Хөөрөөгөө үргэлһөөр эрьедэг.

Һайхан һанаагаар атаархалые
Гайхалгүйгөөр гэдэргэнь эльгээдэг.
Һалхин мэтэ жүтөөрхэлые
Гай тодхортойнь сэхэ ябуулдаг.

Хара хүсэлтэ һабартай атаархал
Хаба шадалаа барадаг гэрэл бодолһоо.
Хараад һууһан хүнүүдтэ хүндэгүйхэн
Хана түшэдэг атаархал богоолшуу.

Атаархал хэндэшье туһагүй гэжэ
Ажабайдалнай ойлгоһоор үнинэй.
Алтан дэлхэйн жама ёһоор
Атаархал һэбхи үндэһэтэй.

ЭБДЭРШЭГҮЙ НУРГААЛНУУД

Шүлэг дуунуудай шэдитэ булаг
Гансахан хүнэй сэдхэлһээ харьялдаггүй.
Шүрэ будагуудаар гоёогдоһон туг
Газар дэлхэйн зулайда хубирдаггүй.

Мүнхэ байгаалиин баялигай ашаанһаа,
Уг гарбалай таһаршагүй набагшаһаа,
Мүшэтэ огторгойн мүхэшгүй туяаһаа,
Урдаһаа угтаһан олон янзын халхинһаа.

Эхэ эсэгын эбдэршэгүй нургаалһаа,
Эльгэн тоонто нютагай баялигһаа,
Эсэхээ мэдэхгүй бэеын худалнуудһаа,
Эбдэршэгүй хани нүхэсэлэй харюусалгаһаа.

Хэнэйшьеб даа сэдхэл бодол боргожожо,
Хэлэшэгүй олон асуудалнуудые тодорхойлно.
Хээрэ, газар, ордон соошье үндэнэлжэ,
«Хэрэгтэйл байхаб!» – гэнэн харюусалга.

Хэлтэгэд гэнгүйгөөр өөртөө үнэншэжэ,
Сагай, засагай, хүн бэеын дүлэ сасан,
Сагаан хара хоёры сэхэ тэнсүүлэн
Сайбар манан соогуур аяншална.

БАЙГАЛ ДАЛАЙ

Байгаа ехэ дэлхэйнгээ
Хёрхо нюдэн алдартай
Байбан сэнхир Байгалнай
Хорбоо юртэмсын нюусатай.

Эрьеэрнь нуудаг улад зон
Элбэг алдарта хүртэжэ,
Эжы абынгаа гуламтын
Энхэ амгаланда шүтэнхэй.

Холын сагта хэзээб даа
Холбоһон юм даа хуби заяагаа.
Элээндэр номгон зантайдаа
Элбэг хэшэгтэнь хүртөөл юм даа.

Байгалайнгаа гүн ехэ баялигһаа
Байдалайнгаа сэнгыг ойлгожо абаа.
Адуу малаа үдхэжэ налгайгаар
Аглаг дайдаяа үргэлжэ тахья.

Ерэхэ үеынгөө ехэ замуудые
Энхэ тайбан байдалда зорюулаа.
Ерэнэн, түрэнэн дайдынгаа хүндэлэлдэ
Нэриһэн бодолнуудаа үльгэрлэн домоглоо.

АРАДАЙ ДУУНУУД

Арад зоной нуудал байдалай
Арсашагүй гэршэ болоһон.
Зоной сэдхэлһээ заларһан далай
Зохёолнуудай эхинһээ дуунууд зэдэлнэ.

Сэнтэй үнэнэй арюун долгилоон
Сэсэн бодолнуудта дуунуудай буһалгаан.
Мүнгэ шагналшые алта хүлээнгүйгөөр
Мүнгэлиг аялгаар зонуудтаяа

Аялгаяа ниилүүлхэ ямбатай
Ямаршые түүхэшэнтэй зүрилдэхэ хабатай.
Сэнтэй, үнэтэй, сэбэр нэшхэлтэй
Сэсэн бодолнуудай нөөсэ уутанууд.

Газар дэлхэйн түүхые зүбөөр,
Гажарал зоболоншые тон хурсаар
Зүүнэй уйтан хүбэ соогуур
Зүрхэ сэдхэлдэ хүрэдэг лэ огсомоор.

Бэлиг түгэлдэр иимэ хүнэй
Бэлэгтэ хүртэхэдөө жаргалтайбди.
Ухаан бодолдоо нэрэ хүндыень
Сагаан ханаагаар дурдаха уялгатайбди.

МҮНХЭРДЭГ ТЭМДЭГҮҮД

Найхан ханаанай үрэ дүн
Майхан болодог хур бороондо.
Гүйхэн бодолой үрэ дүн
Үйхэн шэнгээр түргэн дүрэдэг.

Ажабайдалхаа хүрэхэн хургаалнуудыг
Ашаглажа ябахата тон хэрэгтэй.
Аян замда шагнахан зугаануудыг
Анхажа нуухата тон тухатай.

Ямаршыг хүнэй ханаан сэдхэлдэ
Яаралгүйгөөр ерэдэг сэсэн хануулганууд.
Ямбатайшыг хүнэй ухаан нэшхэлдэ
Ядаралгүйгөөр довтолдог асуудалнууд.

Газаа бордохо шуургатайшыг хаань,
Ухаа нэмээдэг бодолтой мэдэрэлнүүд.
Долгилоон соонь хүрөөшыг хаань,
Доһолгоон соонь мүнхэрдэг тэмдэгүүд.

Газар ехэ замби түбимнай
Хажар бодолнуудтай ханилдаггүй.
Нэргэлэн гэшхэлхэ үнэн хубимнай
Зэргэлэн ябаха тусхай гудамжануудтай.

ЗЭЭЛИГҮЙ ЯБАХА

Зэмэтэйгээ мэдэрхэ хэрэгүүд
Бодолтой ябаһанай зориг.
Зэргэлээд ябаһан хүнэйнгөө
Боосооень бариһан хэшэг.

Зэмээ ойлгоо бол, хэншье
Зээлитэй ябахагүй ажабайдалдаа.
Зэлэ татаһан оршондоо үнэншэн,
Зэрлигшүү ухаагаа орхихо хүзэглэн.

Гэмэтэй ябаһанаа дахин шүүмжэлэн,
Гэрэл сэдхэлдээ байгуулжа шадаха.
Хэһэн хэрэгүүдээ наринаар шүүбэрилэн,
Хэшэг буянай зүргэдэ шармайха.

Ургана бодолойнь гэгээн үгэнүүд,
Ургална сэнтэйхэн зоригынь үрэ дүн.
Урилдаанда ябаһан мориниинь түрүүлэн,
Урид гаража нэрыень дүгнэнэ.

Зэмээ нюуһанай аша үрэгүй,
Зээлигүй оршондоо ябахада буянтай.
Сагаан сэдхэлэйн барометр үггүй,
һанаан дүүрэн холын аян замтай.

ӨӨРТӨӨ ШҮЛЭГ НАЙРУУЛХА

Өөрөө өөртөө шүлэг найруулха
Өөдэргэн бодол эшэнгүй довтолно.
Өөрынгөө хүсэлөөр зониие найдуулха,
Өө мөөгүй үгэнүүд долгилно.

Өөдөө харангүйгөөр сэдхэлээ нэргээхэ,
Өөрөө өөртөө этигэлээ дамжуулха,
Өөрсэ бэшэ олоншог асуудал
Өөртэм хүрэжэ асарна гашуудал.

Өөрөө найнаар удхыень ойлгонгүйгөөр,
Өөдэрлэхэ харилсааень ходо сасуулнаб.
Өөрөө өөртөө зүрилдэн харюусаагүйдөө,
Өөрөө ньюусаар бэдэрнэб харюуень.

Өөдэрхэлдэжэ ухаандамни хүсэ залгажа,
Өөртэмни бүхэли юртэмсэ харуулна.
Өөдөө шэртэхэдээ эрьен тойрохо,
Өөртөө найдаха зориг нэрюулнэ.

Өөр тухайгаа туужа бэшэжэ,
Өөрөө ойлгоһоноо дэбтэртээ найданам.
Өө мөөень сэхээр шэбшэжэ,
Өөрынгөө нэшхэлнээ хаража найруулнам.

ҮГЭ БҮХЭН АШААТАЙ

Бодолнууд олооро тэршэлжэ,
Болбосоролно сээжымни гүндэ.
Болгоомжотойгоор тэдэниие эрхилжэ,
Бололтойгоор асуунаб... Юундэ?

Үгэ бүхэн өөрыгөө харуулха,
Үнэ ехэтэ алталиг ашаатай.
Үнгэтэ юртэмсээр хатаруулха,
Үзэсхэлэн найхан тусхай габыятай.

Хүнүүдэй сэдхэл доһолгон баясуулха,
Хүсэлтэ найхан хонхо жэнхинэйтэй.
Үгэ бүхэн ашаануудаа сасуулха,
Үргэбшэнүүдээ уншагшадтаа хүргэхэ найдалтай.

Уншагша хүн үнэн зүбөөр тодоруулжа,
Урма баяраа сэлмээхэ уялгатай.
Унтажа нууһаниие нойрһоонь нэрюулжэ,
Урагшань тэгүүлхэ үнэншэмэ нургаалтай.

Бодолнууд хоорондоо шэмээгүйгөөр
Боосолдожо уншагшын сэдхэл эзэлнэ.
Буруушье байгаа бол, эшэнгүйгөөр
Буляалдаан соогуур хонгёотон эдэлнэ.

АРАДАЙ АМАН ҮГЭНҮҮДНЭЭ

«Аргатай хүбэтэй ябаха» гэнэн
Арадай сэсэн үгын удхые
Арга шадалаараа уудалжа,
Арсашагүй баялигта хүртөөлби.

«Амиды хүн аргатай» гэгдэнэн
Хүмүүжүүлгын үгэнүүдтэ хабаатайбди.
Амидарха гэнэн хүсэлэндэ
Хүсээ нэмээдэг үндэнэтэйбди.

«Хүбэтэй» гэнэн үгынгөө
хүр хүлдые ойлгожо эхилээб.
хүлэмхи харанхыдашы зүүнэй хүбөөр
хүлдээ алдахагүй гэжэ ойлгооб.

Арадай сэдхэлдэ тэнжэнэн,
Хүсэл бодолнууднай ульһатайхан.
Алад гарахагүйгөөр түбхинэнэн,
Хүсэн хүнүүдтэ туһатайхан.

Арадаймнай аман үгэ бүхэн
Альган соохи амжалтамнай.
Анхаржа тэрэниие ябаһан хүн
Абдараар дүүрэн баялигтайхан.

ҮБГЭЖӨӨЛ

Үдэшэлэн тээшэ үбгэжөөл
Һэргэлэн боложо эхилнэ.
Үдэртөө номуудаа уншаад,
Һүбэлгэн ухааниинь бурьялна.

Мүшэтэ огторгойгоо хаража,
Залуу наһаяа ухаандаа тэхэрюулнэ.
Мүнгэлиг һайхан сээжэдэнь зальбаржа,
Һарюу бодолнуудаа дары дарадаг.

Шэнэ һониндо уншһан мэдээсэлээ
Һанажа дары саг тухай бодоно.
Шэнэ зуунжэлнүүдэй намтарһаа жэшээлэн,
Шэдитэ үльгэрнүүдтэй сасуулан шэбшэнэ.

Үльгэршэн хүнүүдэй ухаан бодолдо
Үнэржэн түрэнэн зохёолнуудые гайхана.
Үнгэтэ юртэмсын бэлигэй толидо
Үнэншэжэ хүнэй гайхамшаг ухаанда һүгэдэнэ.

Үбгэжөөл эртэ урдынгаа түүхэ һанажа,
Үнэншэхэ зохёолнуудай олондо этигэжэ,
Удаань удаан бодолнуудаа һэрюулжэ,
Ухаан бодолдоо шэнэ аялга шэнхинүүлнэ.

ДЭГЭЛ ТУХАЙ

Хүн нюсэгөөр ябадаггүй
Дэгэлтэй гэжэ мэдэнэбди.
Хүсэ шадалаа харуулхаяа
Дэгэлээ гоёожо үмдэдэг.

Дэлхэйн олон түмэн дэгэл
Дэлгэр ухаанһаань бүридхэлтэй.
Үмдөөд гэшхэлхэдэнь түрэл
Үндэһэн арадһаань тэмдэглэлтэй.

Яһатан бүхэн тус тустаа
Яһалхан олон илгаатай.
Хубсаһануудаарнь хараад үзэхэдөө,
Хубиинь байдал анхаралтай.

Эхэнэр хүн хубсаһанай илгаае
Эрхимээр элирхэйлэн нэбтэрүүлэнхэй.
Гарбал түрбэлэйнгөө һанаае
Галабай эхинһээ шэнжэлэнхэй.

Байгаалиингаа байдалда тааруухан,
Байдалайнгаа ёһололтой зэргэсүүлһэн,
Хубсаһа зохёон оёһон –
Хубиинь ехэ харюусалгата ажалайнь жаргалан.

ЭРХИМҮҮДЭЙ ХАНИНАР

Замби түбиин эзэн мэтээр
Зохёолшон өөрыгөө тоолодог.
Задагай хуулиие сэдхэлдээ дүтөөр
Зохид жаргалай үгэнүүдээр зонхилдог.

Уг гарбалаа, байгаалиһаа үгтэһэн,
Үнэншэ нэрэээ үльгэрлэн домоглодог.
Ном бэшэхээр үйлэтэ табисуур хүрэхэн,
Номгоноор ябаа бол, олонһоо хожомдодог.

Хүнүүдэй хойно ябахадаа гансаараа
Хүрьһэтэ газарайнгаа хүсые ойлгодог.
Хүхэ тэнгэриее найхан ханаагаараа
Хүн түрэлтын гэгээрэлһээ дууладаг.

Дуунуудые ямаршые хүн шагнажа,
Дуунай оршондо дууланшые уряалдаг.
Дуунай агуу шэдидэ урмашажа,
Дуулим байдалай тэсэбэриие шагнадаг.

Эгтээ түрэдэггүй зохёолнууд, шүлэгүүд
Эб нэгэтэнэй эсэсгүй замһаа мүндэлдэг.
Эмээлтэ, үрезлтэ дэлхэйн хүлэгүүд
Эрхимүүдэй хани боложо түбэрдэг.

АЛДУУНУУД ЗААГАГДАНА

Хүн зондо хайниие хүргэлгэ
Хүрьһэтэ газар дээрэ эгээл ехэ буян.
Хэһэн хэрэгүүдээрнь нэрыень үреэлгэ
Хээрын халхинһаа хамгаалгын хэрэг.

Һайниие хүргэһэн хүнүүдэй сэдхэлһээ
Һара наранай гэрэл хулжадаггүй.
Хаанашье ябахадань гэгээрэлэй ошонһоо
Харгинуудай хаалтанууд түбэг татадаггүй.

Ухаан бодолдонь бүрилдэһэн һургаалнууд
Уурхайһаа дэгжэжэ ажабайдалда туһална.
Удаан сагтаа төөриһэншье бодолнууд
Уур сухалһаа мултаржа алдууень заһана.

Бэшэгдэһэн эдэ шүлэгэй мүнрүүд
Бээрэнгүйгөөр зоной зоболон саралсаһай.
Эдир наһанһаа эблэрһэн түсэбүүд
Эдирхэг зоригоо эрдэмтэй харилсаһай.

Энхэ амгаланай эрилтэнүүдые ойлгожо,
Элдин дайдынгаа ажаһуудалые хүгжөөхэдэ
Элдэб аашануудай үзэгдэлнүүд зайлажа,
Эхэ эсэгийн энжэ бэлэгүүд олошоржо нүлөөлнэ.

ТҮҮХЭ

Түгдэржэ үйрэдэггүй түүхэ
Түрэл гаралнуудтаяа хүтэрэлдэнэ.
Түргэн сагнай түбэржэ сэхэ
Түмэн жэлнүүдтэ үүргэ байгуулна.

Замби түбиингөө урда
Захяата хуралсал үйлэдэнэ.
Задагай байгаалиин номдо
Заяа хубияа зорюулна.

Нютаг оронууд, зүргэнүүдэй
Нюуса ябталан байгуулжа,
Буянта орон байгуулжа хаан түрэнүүдэй
Буурал домогуудые найруулна.

Хаан түрэнүүдэй үндэр шэрээнүүд
Хаанашье бол, түүхын гүн дэбтэртэ.
Албатан зонойнь шэнэ үглөөнүүд
Алдар солото нэрэдээ нэбтэрнэ.

Түүхэ мэдэхэгүй хүн гэжэ үгы хаш,
Түрэл гаралнуудтаяа нэгэ заяатай.
Дэлхэйгээр аяншалһан алхамуудын
Дээдын зарлигаар түүхэдэ ашаатай.

НАЙННАА НАЙН ТҮРЭДЭГ

Жабартайшые, мүндэртэйшые саг
Байгаалидамнай заримдаа хүрэдэг.
Жаргалай жабхаланта засаг
Байдалай орьёлһоо туһалдаг.

Ажабайдал амгаланда дуратай
Ажалаар олдодог алтан жэгүүртэй.
Найниие хэхэдэ онсо ульһатай
Наруул сэдьхэлһээ сэхэ гэрэлтэй.

Хүнэй досоо алаг эрезн гэлсэдэг,
Ямаршые байжа магад гэлтэй.
Хуша модонойшые борбоосгой гүлгэлдэг,
Яаралгүйхэнөөр гэшхэлдэг наһан найдабаритай.

Үбгэд, хүгшэд иимэ бодолоо манажа,
Үбэлэйшые шуурганһаа айнгүй зогсодог.
Найнһаа найнай түрэдэгые ханажа,
Найхан хүсэлөө хүн хүнүүдтэ зорюулдаг.

Хэлэнэн үгэнүүдыень мартангүйгөөр,
Ханаандаа бадаруулхада зориг хүрэдэг.
Хэндэшые ойлгуулжа ябахада буян.
Хорхойдошые нүгэл хэхэгүй аян.

Нара наранай элшэтэй нүхэсэхэдэ,
Ханаханаа бээлүүлхэ зориг түрэдэг.
Хаахар бардам ябаган зугаае
Ханаанһаа халгаахада сэсэг ургадаг.

ҮЛГЫН ДУУНУУДАЙ БАЯЛИГ

Үнэн бодото байдалнай
Үльгэр домогуудтай харилсаатай.
Балшар багаһаа шагнаһан,
Байдалнай онсо ошохонуудтай.

Үльгэр онтохо шагнаагүй хүн
Үлгэн дэлхэйдэ олдохогүй хэзээдэшье.
Үлгын дуунуудые нэгэтэшье шагнаагүй
Үнжэгэн үхибүүн үгыл ха газар дээрэ.

Үеһөө үедэ үерлэн хүрэдэг
Үлгынгөө дуунуудые магтанабди.
Үглөөнһөө үдэшэ болотор хэлсэдэг
Үльгэр онтохонуудые мартанагүйбди.

Юрэ түрэдэггүй үльгэр онтохонууд
Юртэмсые үргэһэн агуу солотой.
Нэрэ алдараа мүнхэлжэ омогоор
Нэмээдэг бодолдо баян олзотой.

УГ ГАРБАЛГҮЙ ХҮН ҮГЫ

Тугаа үргөөгүй арад үгы,
Таабартайхан юртэмсэ үлзы.
Даабаритайхан байдалай үлгы,
Угаа сахижа хэтэдээ зулгы.

Ашата ехэ хэрэгүүдээрээ арад зон
Амилжа амидардаг сэдхэл бодолоороо.
Амар заяа мэдэхгүй зохёолшон
Амжалтануудые хурылдаг алдар солоороо.

Алхам бүхэнөө тоолонгүйгөөр,
Амаралта гээшые нэгэтэшые мэдэнгүйгөөр,
Уг гарбалайнгаа мүнхын тугуудые
Угсаатанаараа үргэжэ дүүргэдэг үүргээе.

Эльгэн соогоо хэшэг буян суглуулжа,
Һэшхэл ехэтэ найгуулга зохёодог.
Энхэ амгаланай мододые ургуулжа,
Һэрээжэ Һэнгэргүйшүүлые нара тохёодог.

Эрхэтэн хүнүүдэй уг гарбалнуудые
Ехэрхэнгүйгөөр ойлгуулхаяа оролдодог.
Эрхимүүдэй агууехэ даабарита зорилгонуудые
Ендэрнүүд дээрэнээ үнэн сэхээр соностодог.

ШЭГ ШЭНЖЭ, ЗАНШАЛ

наахар хүнүүдые харахада,
наанаанда хүлгүү байдаг.
нанал бодолнуудыень таахада,
нарьмай дэгэл наанагадаг.

Хүнүүднээ үлүү болохоёо
Хүсэһэн ябадалнуудынь элирхэй.
Юушьеб түргөөр олохоёо
Гэшхэлһэн замуудынь халтирхай.

Хэдэн олон хубсаһануудые
Хэдэрдэг үдэрһөө үдэртэ.
Боложо байһан хубилалтануудые
Бодолгүйгөөр угтадаг үндэртэ.

Хүндэтэй мэтээр үзэгдэжэ,
Омог заншалнуудые харуулдаг.
Хүнды торходол мухаржа,
Огсом зугаа дэлгэдэг.

Өөрөө өөрыгөө ойлгодоггүй
Хүлнүүдээ һөөргэнь табидаггүй.
Өөдөө хаража ёһорходог.
Хүсээ мэдэнгүй һохорхон лэ даа.

ҮТЭЛХЭ НАНАЙ ЖАРГАЛ

Нанай нэмэхэ бүри
Сэдьхэлдэ суглардаг баялиг.
Найдалай хүгжэхэ бүри
Сэсэглээд оршолон үнгэлиг.

Үнгэнүүдын тус тустань шэнжэлжэ,
Үнэн байдалай зүһэ байгуулмаар.
Орьёлон байһан байдалаа эрхэлүүлжэ,
Оёоргүй гүнзэгүдэнь олоороо эрхэлүүлжэ,

Наранай элшэ бодолдоо эблүүлжэ,
Намарай борооной хэшэгтэ хүртэмөөр.
Гандахагүй хүрһэндэ шэмэ оруулжа,
Гажаралай гэншээ тоонгүй гэшхэлмээр.

Замдаа ушардаг найн заншалые
Захата болгон дуулалсажа ябамаар.
Заахан хүүгэдтэ үльгэр онтохо хөөрөжэ,
Замби түбиин нюусануудта дурлуулһаар.

Ажаһууһан дүй дүршэлөөрөө хубаалдажа,
Ажабайдалай үнэн сэхэдэ туһалдагыё
ойлгуулмаар.
Амаралтыншыё үедэ алмалһан үнэтэ сагаа.
Амжалтын зулайда бэлэглэжэ яларуулһаар.

Буянай үүдые бүлэгөөрөө сугтаа
Булхайгүйгөөр нээхэдэ баялиг ерэдэг.
Үнэншэ сэхээр зоноороо харилсахада
Үнэтэ баялиг үүдээршыё, үрхөөршыё ородог.

Сэдьхэл бодолоороо нүгэлгүй ябахата
Сэлмэг үдэрнүүд олоороо баясуулдаг.
Олохоноо олонтоёо хубаалдажа жаргахата,
Одо мүшэд хаанаһаашьеб харгы гэрэлтүүлдэг.

БАГА НАНАЯА НАНАН НАНАН

Бага наһаяа нанан нанан
Байдалай шэнжые анхарнаб.
Сэдьхэлэйнгээ гүнһөө харан харан
Сэбэрхэн харгыгаар алхалнаб.

Ошоһон жэлнүүдһээ ошотоно
Омогхон хүсэлэйм дэльбэнүүд.
Обоо сомоо бодолнууд сугларжа,
Оролдогыемни тамаруулна нэльбэнүүд.

Хайр эльһээр ордонуудые барижа,
Хаража үзөөгүй хото байгуулаабди.
Хажуугаарнь гарагшадта найрхажа,
Хамагай найнда найдуулаабди.

Ехэ хотодо ажаһуухадамни
Ерэдэг холын тэрэ үе ухаандамни.
Нэлгээтэ сагаа тэхэрюулхэдэмни
Нэридэг аргаахан дурасхаалнуудни.

Багадаа зүгнэһэн хүсэлнүүдни
Барандаа бээлжэ эхилэнхэй.
Мүнөөдэрэймни олон түсэбүүдтэй
Мүнгэлиг оршондоо хүгжэнхэй.

ТАГНУУЛШАН

Зохёолшон хүниие тагнуулшантай жэшэмээр
Зохидгүйхэн энэ үгын удха.
Зосоо бодолтойнь сэхэ хэмжэмээр
Зорёотошье хэлэдэггүй энэ сасуулга.

Зохёолшон өөрөө өөрынгөө бэдэрэлгы
Зохилдуулжа хэлэхэдээ, бэшэхэдээ бардам.
Газарай ямарханшье гудамжануудаар
гэшхэлхэдэнь,
Гаталһан замуудынь хойнонь дардам.

Дардам харгын далан дээгүүр,
Сүл губшан сүлхэ шара элһэн дээгүүр
Далайнууд, уһа голнууд, хадануудаар
Сүлөөтэ уураг толгойнгоо худалнуудаар.

Суургатайшье үүдэнүүдые зоригтойгоор нээжэ,
Сула алтан үгын удха ойлгожо,
Суу бэдэрээшьегүй һаа эрдэмэй дээжэ
Сухалгүйгөөр зүйжэ обёорһоноо бэшэнэ.

Бэшэһэнээ дахин һайнаар уншажа,
Шэбшэһэн хүсэлдөө хүрэхээ зүдхэнэ.
Тагнуулшан мэтээр ойро холые
Харуулшан боложо ажабайдал согсолно.

ЗАНШАЛ МАРТАГДААГҮЙ

Дууша арад зоной
Хуушан заншал мартагдаагүй.
Дуулим талын олоной
Хуурша аялга нэльбэгдээгүй.

Тэнгэри харахада азатай,
Жэргэмэлэй дуунууд баяртай.
Тэрээхэн заахан шубуухай
Жэгтэй нарин заншалтай.

Үдэрэйнгөө гуримые хубаарилжа
Үнэншэ сэхээр дууладаг.
Үглөө, үдэр, үдэшэлэншые
Үнгын аялга хуурдадаг.

Байгаалиһаа хүртэһэн бэлигээ
Байдалтайгаа тааруулжа шададаг.
Юрэ үгтөөгүй бэлэгээ
Юртэмсын нюусатай шадарлуулдаг.

Хүгшэн эжымнай гунигтайгаар
Дуунуудыень шагнажа уярдаг.
Түбшэн налгайгаа аялгануудыень
Дуугай һуужа дурадхадаг.

Байгаа ехэ газар дэлхэйдэмнай
Байһан юумэн өөрын золтой.
Борохон заахан жэргэмэл ухаандамнай
Бололтой заабаринуудые үгэдэг заяатай.

ҮЛГЭРНҮҮДЭЙ ХҮСЭН

Үе сагуудай үлгэрнүүдые шагнажа,
Үндын бодожо хүгжэнэбди.
Үүрэй наранаар үдэрөө угтажа,
Үнэнэй мүнүүдые сахижа һуранабди.

Үдэр бүхэнөө үнгэрһэн сагтай
Үе үеэрнь холбожо харанабди.
Хэһэн ажалайнгаа үнэ сэнгыг
Хэмжээн соонь ойлгохоёо хүсэнэбди.

«Хүсэн!» гэхэн үгын удхыг
Хүсэлтээ нэгэдхэн бодомжолнобди.
Үлгэрнүүдэй бодото ехэ хүсыг
Үнэн бодотоор ойлгохоёо уншанабди.

Мүрһөөнь муртэ сасуулан хаража,
Мэргэн бодолнуудаар хуягжанабди.
Мүнөөдэрэйнгөө ажаһуудал ханажа,
Мэдээсэлнүүдээр түргэн баяжанабди.

Үлгэрнүүдэй бодото ехэ хүсэн
Үглөөдэртөө тэгүүлхэ гол харгы.
Үдэрһөө үдэртэ ерээдүйдөө үгсэн,
Үндэр бодолнуудаар сэдхэлнай зулгы.

ХАТАРША ЗЭЭРДЭ

Хүнэй нүхэр морин эрдэни
Хүндэ ехэтэ солото ажалшан.
Холо ойрыншые аян замда
Хододоо харюусалгатай эжэлшэнхэй.

Эзээ танижа һуршанхайдаа
Эдирхэг заншал хэзээшые гаргадаггүй.
Эсээшые наа, ашаагаа шэрэхэдээ
Эсэсэй эсэстэ хүрэтэрөө жүдхэдэг.

Намжаа үргэн таладаа бэлшэжэ,
Найдамтай эзэнтээ хонолгодоо ерэнэ.
Үглөөгүүр эртэ ажалдаа гарахаяа мэдэжэ,
Үлыжэ хараашалан хүрэгөө бэдэрнэ.

Эзэниинь наранай бултайжа эхилхэдэ,
Эмээлээ тохожо сабшаландаа шамдана.
Хазаарынь мулталжа, хүзүүень эльбээд,
Хажуураа барижа, ногоо сабшана.

Хатарша зээрдэ жэлһээ жэлдэ
Хадалан нугадаа өөрын бэлшээритэй.
Хани нүхэр эзэнтээ эжэлшээд,
Харьяа горхондо ундаяа харяадаг.

ДҮЙ ДҮРШЭЛӨӨ САХИХА

Юуншье бол ажабайдалай дүй дүршэлһөө
Юрын юрьеэнэй үдэр бүриин түбэрөөнһөө
Һайниие хэндэшьеб хэһэн үршөөлһөө
Һайрхамаар бэшэ байдалай хүлгөөнһөө.

Дүй дүршэлэй габьяата дүнгүүд
Дэлхэй түбиин байдалые баяжуулна.
Үй түмэн сэсэн мэргэн үгэнүүд
Үйлын үриин үндэнэ баясуулна.

Баяр баясхалангай баян үреэлнүүд
Батаар хүгжэжэ жаргал үгэнэ.
Баатаршалгада тэгүүлһэн хүнүүдэй алхамууд
Байдалай нюусануудые тайлбарилжа хүгжэнэ.

Хүгжэлтын ашаар туйлаһан амжалтанууд
Хүлһэнэйнгөө хүсые ойлгожо дэбжэнэ.
Хүнгэн ябадалай хуурмаг зугаанууд
Хуй һалхяар үлээгдэн дэгдэнэ.

Дүй дүршэлөөрөө хубаалдажа ажаһууха,
Дүймэр бэшэ заншалнуудаа сахибал һайн.
Үй түмэн дуу шүлэгүүдээ шэнхинүүлжэ,
Үеһөө үедэ дамжаһан баялигаа ашаглабал һайн.

ЗОЛОЙ ЭБЛЭРЭЛГЭ

Хүсэл эрмэлзэлээрээ нэгэдэнэн хүнүүдэй
Хүсэниинь хэзээшье хоргододоггүй.
Хүйтэн жабарһаа айдаггүй үгэнүүдэй
Хүйһэн задаржа таһардаггүй.

Хүсэл бодолнуудаа хүгжөөжэ болодог,
Хүүсэтэ сагай оломые бэдэржэ онодог.
Хэнэй юун гэжэ хэлэхыень шагнажа,
Хэрэгтэйень хадуухада зүбыень тодордог.

Нэгэ үдэрэй туршада шагнаархажа,
Нээжэ ойлгохонь бодолнуудай мүрысөөе.
Бар хара ой тайгада ябаһаншуу
Байдалай зүб талые ойлгохонь бэрхэшүү.

Гол хүсэл эрмэлзэлэйнь үндэнэн
Тодо тобшоор харагдаад далладаггүй.
Толо сасарһан нүхэсэлэй мүнделһэн
Томоотой табисуур өөрөө байралдаггүй.

Нүхэсэлын зорилгоор хүгжэнэн бодолнуудһаа
Зорилгонуудын хараалһан сэнтэй
туйлалтануудһаа.

Нүгэл хэнгүйгөөр ажаһууха хэлсэбэриһээ
Зосоо тамирайнгаа золтой эблэрэлһээ.

НАЙН ҮГЭНҮҮДЭЙ АША ТУНА

Найн үгын үрэ дүнгүүд жаргалтай,
Нанаанда нара нарандал гэрэлтэй,
Саг соогоо хэлэгдэбэл абаралтай,
Сагаагаар сэдхэл тэдхэдэг ажалтай.

Үгын үнэтэ хүсэ шадалые
Үлгэн дэлхэй сэгнэжэ шадарладаг.
Үльгэр домогто сэдхэл зүрхыень
Үе сагнай ашагтайгаар шэнхинүүлдэг.

Харилсаа холбооной байгуулалтануудые
Хамаг хүн зон баялиг болгон хэрэглэгдэдэг.
Харгы замуудайнгаа хараа түсэбүүдые
Ханилуулжа ажабайдалда дурлуулдаг.

Найн үгэнүүдэй аша тунаар улас зон
Найрхалгүйгөөр газар түбидөө нүхэсэдэг.
Найхан сэдхэлэй дэмбэрэлтэйгээр зол
Нанаанда хүрэжэ, тэдэнэй жаргалда үгсэдэг.

Ямаршые үндэнэтэнэй түлөөлэгшэд
Ядаралгүйгөөр найн үгэнүүдээр харилсаг лэ!
Амгалан байдалай баясхаланта үглөөнүүд
Алталиг нарантаяа хододоо ханилаг лэ!

МЭРГЭН ҮГЫН СЭН

Мэргэнээр хэлэгдэнэн үгэ
Мэхгүй сэдхэл бодолдо дулаан.
Харагдадаг тэрэнэй үрэ
Хамагтай ханилха ухаан.

Зүбөөр бэшэгдэнэн ном
Зүрхэнэй хүсэлтэй хамтарна.
Эмшэлхэ хүниие дом
Эльгэнэй нимгэнэй ханилна.

Үгэ бүхэнэй үнэ сэн
Үлгэн дэлхэйн бодото хүсэн.
Үдэшые үглөөтэй ниилүүлэн,
Үйлын замуудые нэгэдүүлэн,

Үндэнэ бэхи хэрэгүүдэй
Үнэн нэрые мандуулна.
Үгын нэшхэлтэ эрхэтэй
Үелхэ найдалда этигүүлнэ.

Үгэ бүхэнэй хүсэ шадалые
Үлгы шэнгээр сахиха шухала.
Үгэ бүхэнэй сэсэн мэргэниие
Үлүү гарангүйгөөр сэгнэхэ шухала.

ХУБИТАЙ ЮМ ДАА

Хуби заяамнай хуурмаг бэшэ
Хуулита ёһоор дуунуудаа эблүүлнэ.
Зуун жэлнүүдые дабаһан шэнжэ
Зугаа наадануудаа эбхэрүүлнэ.

Хүнхинэн хүрэнэн аялгануудай жэрьезн
Хүнүүдэй сэдхэлдэ бодолнуудые түрүүлнэ.
Хэнэй хэзээб даа зохёһон хүгжэмэй шэнхинээн
Хэтэ мүнхын хэмжүүртэй заншал һануулна.

Үе саг бүхэн өөрын дуунуудтай,
Үнгэтэ юртэмсээ харуулһан шэнжэтэй,
Анхаралтайгаар шагнагша олон асуудалнуудтай,
Ангашагүй жэшээтэ бата гэнжэнүүдтэй.

Ёохорой дуунуудые дуулагшад дорюун,
Бэе бээ дэмжэнэн тусхай бодолнуудтай,
Ёһо заншалаа мартаагүй арюун
Бэлһэн хүсэлнүүдээ дамжуулдаг заншалнуудтай.

Худа ураг оролгыншые дуунууд
Хуби заяатай, һонор сэсэн үгэнүүдтэй.
Түрын дуунууд, нүхэсэлэй дуунууд
Түмэн жэлнүүдтэ хубитай юм даа.

УГСААТАМНАЙ

Буурал холын домогуудыг
Уурал болонгүй сахиха,
Буряад-монгол уласуудай
Ууган удхыень ханаха,

Замби түбиин заншалыг
Залгажа амгалан нууха,
Үе сагайнгаа зангилааг
Үе үедэнь бэхижүүлхэ,

Үбгэд хүгшэдэй захяаг
Үнэн зүрхөөрөө аршалха,
Үбдэгтэ хүрэмэ шабарыг
Үргэбшэтэйгээр гаталан гараха,

Шуран шуумгай улас зон
Шууяа татангүй ажаһуугаа.
Хурдан ухаата аяг зан
Хубиинь үршөөл холоһоо буугаа.

Нүр хүлдээ үргэжэ,
Нэрэ түрээ батажуулжа,
Үрэ хүүгэдээ хүмүүжүүлжэ,
Нэгэдэлдээ эрмэлзэлһээр энэ хүрөө.

САГАЙ ҺАГШУУР

Үдэр хүнинүүд хүтэрэлдөөд эбтэйгээр
Үргэн дайдаараа нютагжана.
Өөрын онсо хараа түсэбтэйгөөр
Өө мөөгүйгөөр журамаа баримтална.

Хабар, нажар, намар, үбэлэй
Хаба шадалые эгсэ туршана.
Хабархуу заншалта хүн зоной
Хараалһан бодолнуудые һагшана.

Ажабайдалайнь һагшуур сооһоо
Алтаниинь үлэжэ ялалзана.
Гэрэлэйнь буянта толон сооһоо
Гэрэлтэнэн бодолнууд зуралзана.

Сагай хёрхо нарин харасанууд
Сагаан һабагшыень илгажа абана.
Байдалай соорхойнуудые зүбөөр хадхаж,
Байгаа үе сагаа хүйтэнһөө абарна.

НЭШХЭЛНАЙ НЭРЭЭ

Ямаршые хүнэй гол баялиг
Сэдьхэл бодолойнь сэсэгтэ нуга.
Яаралгүйхэн ябаха нангин зарлиг
Сэлгээ дайдаяа сэгнэхэ хүзэг.

Бодол соогоо болбосоруулһанаа
Ходол сахиха ухаанай журам.
Худал хуурмагнаа арсаһанһаа
Нудал соогоо бээлүүлхэ гурим.

Гуримгүй хүнэй хэһэн ажал
Гурбан алхам болодоггүй.
Эхынь хүнтэй ниилэһэн жаргал
Эхинэй эхинһээ һаладаггүй.

Гол баялигаа сэдьхэлэй сэбэрээр
Зүрхэндөө сэсэглүүлхэ сагнай ерээ.
Гал гуламтадаа түлээ нэмээд,
Зүбөө мэдэрхэ нэшхэлнай нэрээ.

БЭЭ МАГТАНАГҮЙБ

Үдэрhөө үдэртэ сугларhан
Үнэн бодото хэрэгүүдые
Үйлэ хубидаа эблүүлэн,
Үй түмэн шэнэ бодолнуудтай

Үнэн байдал анхаржа зогсоноб,
Үнгэрhэн байдалаа согсолноб,
Үбгэрхэ бүрээ залуу зорилготойб,
Үбдэг дээрээшье нэхэрhэн хорилготойб.

Гаталhан замаа хөөрэхэдэмни нюусагүй,
Гайхуулхаяа хэнииешье оролдоногүйб.
Нютагтаа хүрэхэдэмни – үгы буусамнай,
Нюргаяа бохиилгоёо эшэжэ, нюураа нюунагүйб.

Хэнhээ юун тухай асуултайб даа...
Үнэншэ үбгэд хүгшэдтэй уулзаһайб даа...
Хэмхэрхэгүй хүл доромни газарнай
Хэмhээ хадуурангүйгөөр гэшхэлхэ жаргалнай.

Үндэр наһатаншье, өөрын зорилгонуудтай,
Хүдэр ябаһан үе сагаа мартангүйгөөр
Үнгэрөөшье наань, олон он жэлнүүдтэй
Хүсэлөө байгуулнаб бээ магтангүйгөөр.

НАЙДАЛТА АНХАРАЛ

Үе сагай үнэн хани
Үдэрэй ажалай дэбтэр,
Үтэлһэн хүнэй нэрэ обог
Үйлэ хубинь үнэн намтар.

Намтар соонь олон харгы,
Наһаяа тоолодог сэнхир ургы.
Наранай элшээр хүрэжэ ерэдэг,
Намжаа үдэрэй гэрэл эрьедэг.

Үе саг бүхэнэй үйлэ хубинь
Үндэнһээ бэхилхэ ехэ бэлэг.
Үргэлжэ ногоон талада сүл губи
Хүргэхэгүй гэнэн хэтын хэшэг.

Сагтаа хубияа найдажа һууха,
Сагаан сэдхэлтэн олон болоһой.
Сагаан сэсэгүүдээ баясан дуулажа,
Садхалан ябагшад олон болоһой.

Сагайнгаа эрилтэ зүбөөр ойлгожо,
Сарбуу шүүрэнгүйгөөр ябахада жаргал.
Үглөөнһөө үдэшэ болотор ажаллажа,
Үглөөдэрэй найдалта ехэ анхарал.

БАРГУУЖАН ТҮХЭМ

Мянгаад жэлнүүдээрээ түрэнэн домогууд
Мартагдашагүйгөөр сэдхэлдэмнай лугшана.
«Баргуужан Түхэм» гэжэ зальбарха үгэнүүд
Байдалай дорьбоон соо тодоор хүгжэнэ.

Үе сагай нэлгэлдэбэшье, энэ нангин дайда
Үнгэтэ юртэмсэдөө хэзээдэ үндэр солотой.
Үзэсхэлэн байгаалиин нэрээ алдахагүй найханда
Үнэнэй үнэн шэнэ шүлэгөөр шэдэлхэ золтой.

Үндэр хада хабсагайнууд хэтынгээ харуулда
Үргэн талануудаа, тунгалаг голнуудаа сахина.
Үльгэрэй мүндэлдэг хизаар... Нүүдэл түүдэгүүд.
Үргэлжэ дурасхаалнуудтамнай соробхилно.

Замби түбиин заяата ехэ урасхалаар
Зуунжэлнүүдэй зүрилдөөнэй нэлмэнүүд ялалзана.
Басагад хүбүүд шуургата байдалаа үсэдөөр
Батажуулан, баяжуулжа нюдэндэмнай сахилзана.

Баргуужан Түхэмэй сэнхир хүхэ тэнгэриһээ
Барандамнай нара, наран, мүшэд гэрэлтэнэ.
Баатарнуудаймнай мүнхэрһэн омог нэрэнүүдһээ
Байдалнай энхэ амгаланда эрмэлзэнэ.

Алдар суута Бархан Баабаймнай
Абаралта хүсөөрөө тэнгэрийн гэрэл заяана.
Толотомо сэдхэлтэй Баргуужан гуамнай.
Торголиг долгидоо Байгал далайдаа эльгээнэ.

Баргуужан Түхэм дэлхэйн заха хизаар бэшэ юм.
Буурал Азиин сохилжо байһан зүрхэн юм.
Байгаа дэлхэйн уласуудай эбэй зүргые
Буусынгаа эдээнэй дээжээр хүндэлдэг орон юм.

БОРОГОЛ НЮТАГ

Бархан Үндэр Баабайтай
Баргуужан нютагнай хэшэгтэй юм.
Урдын сагай гүн түүхэтэй
Угай холын домогтой юм.

Баруун Хүнтэйн заха дэрлээд,
Баян Борогол нютаг золтой.
Басагад хүбүүдээ бултыень энхэрээд,
Байдалай найханда хүтэлдэг нэрэтэй.

Наһанай далайе гаталжа ябахата,
Нагасанарайм бууса бүри сэнтэй.
Наранай туяае хүндэлжэ һурахата,
Найдалай мүшэн дээрэм гэрэлтэй.

«Боро гол» гээд хэншьеб нэрлэжэ,
Боргожон үндыжэ дали ургаал.
Бодолоор дүүрэн юртэмсэ эрьежэ,
Борогол нютагаа магтан дуулаал.

Борогол нютаг борошые бэшэ,
Шаргал сэсэгүүдээр, ургасаар элбэг.
Барандаа эбтэй, хэзээдэ тэгшэ,
Баяжан һууха бидэнэй хэшэг.

ТЭСЭБЭРИИН АШАТА БУЯН

Газарай засагта хуули
Гасалан сараха шадалтай,
Жэбэрһэн зэд гуулишье
Жэгдэхэнээр яларха абаралтай.

Ямар хүн зэд гуулиие
Яларуулжа шадаха хабатайб?
Тэсэбэри ехэтэ нургуултан
Тэхэрюулхэ найханиинь ажалтай.

Хүн хүнэйшье сэдьхэл, бодол
Жэбэржэ болодог ха заримдаа.
Хүсэл, ухаан, сэдьхэлэйнэ заһал
Жэхылгэнгүйгөөр тэрэниие абархал даа.

Сарюун, хүнгэн, хүсэтэй гэшхэлһэн
Сагын тэхэрижэ сагаагаар сүршэхэ,
Ухаан сэдьхэлдэнь эрезгээр тэршэлэн
Уйдхар гашуудалые дары намнаха.

Эндэ эгээл ехэ эзэнэйн тэсэбэри
Эм домһоошье үлүү аргашан.
Гансал хүн өөрөө өөрынгөө тэсэбэри
Габьяа солодол батажуулха аяншан.

ХҮН ӨӨРӨӨ БАЙГААЛИ

Хүн байгаали хоёрой харилсаан
Гүн түүхын дэбтэрнүүд сооһоо мэдээжэ.
Хүн болбол өөрөө бодото байгаали
Гүнзэгы мүннүүдын уряална жэшээгээр.

«Жэшээ» гэжэ үгэ үнэн һургуули
Жэлһээ жэлдэ шудалхые һануулдаг.
Нэгэ алхамһаа хоёрдохидоо тэгүүлжэ,
Нэмээхэ зоригые бидэнэртэ харуулдаг.

Байгаалидаа үринь ябаһанаа мэдэржэ,
Байдалаа зохёодог сагнай тэхэринэ.
«Байгаалиин эзэнби» гээд хашхаржа
Байһан сагнай сэдхэлһээмнай холодоно.

Түүхэ домогуудаа хэлсэжэ ябахадамнай
Түрэнэ үе сагаа ойлгохо хөөрөөнүүд.
Түүжэ абаад үнэн сэхээ хэлэхэдэмнай
Түбэрһөөр намжаарна тэрэ сагай дорьбоонууд.

Өөрынгөө сагнаа хүнэй хайшаашье
һөөргөө ошожо төөрихэгүйнэ лабтай.
Өөрөө хүн байгаали ябаһанаа тухайлжа,
һонирхомоор дэбтэр бэшээ болбол ута наһатай.

ҮГЭНҮҮДЭЙ АМИ НАҲАН

Үндэнэ яһатан бүхэнэй
Үнэн зөөринь – эхэ хэлэниинь.
Үнгээ алдахагүй зүрхэнэй
Үндэр этигэлынь үри хүүгэдынь.

Газар дэлхэй дээрэ
Гарбал түрэбөө үргэхэ,
Эхэ хэлэнэй хээли
Эбтэйгээр нуухые нэгэдүүлхэ,

Эртын изагуурһаа амитай,
Энхэ байдалай үршөөлтэй.
Хэзээдэ урагшаа ханаатай,
Хэрэгүүдынь онсо заяатай.

Уг гарбалайнгаа тугуудые
Унагаангүйгөөр хиисүүлхэ
Уласууд дэлхэйдэ бии юм,
Ухаалиг намдуу зантай юм.

Үгэ бүхэнэй хүсэниинь
Үүргээ дүүргэхэ уялгатай.
Гуламтаяа сахиха дулаанинь
Гульдижа зугаалха аялгатай.

Эхэ зургаан зүйл
Өөр өөрын сэдхэлтэй.
Эльгэ нэгэнтэнэй үйлэ
Өө мөөгүй нягта нэшхэлтэй.

Үгэнүүдэй ашаар ажамидарал
Үнэниие худалһаа илгаруулна.
Үгтэһэн заяата жаргал
Үнэгэн малгайһаа арсана.

Үгэ бүхэнэй амилдаг
Үльгэр зугаанууд баялигнай.
Үеһөө үедэ дамжадаг
Үршөөлтэ домогууд байдалнай.

Халуун зүрхэнэй ульһанһаа
Хабархуу бодолнууд бурьялна.
Хатарша зээрдын ульгамһаа
Хариин хаалтанууд үсөөрнэ.

Бодолнууд үгэнүүд хоёрнай
Борьбын нэгэ шандааһатай.
Богоһонуудаа зоригтой алхалжа,
Боосоондо оролсохо харюусалгатай.

Үгэ бүхэнэй харюусалгань
Нэрэ хүндын алдар суу.
Дэлхэйдэ дэлгэрһэн нюусань
Дэмы мүндэлөөгүй үльгэр дуун.

Үгэнүүдэй далайн онгосые
Һэлюурдэгшэдтэ баяр хүргээл.
Үгэ бүхэниие сэгнэгшэдтэ
Һэшхэлэй хүшөө бодхоол.

АРАДАЙ АШАТА СОЛО

Хуурмагаар хүрэнэн нэрэ соло
Хүй һалхяар хийдэн ябадаг.
Бодото зүргөөр хүрөөгүй олзо
Богонихон сагта хоол болодог.

Хүсэлөө һорижо, хүсэн болгоһон,
Хүндэтэ үйлэ наһанай одон.
Хүйтэн жабарые тэсэмгэй угтаһан,
Хүнэй хэрэгтэ тодороод омог.

Энээниие мэдээшье һаа, зариман
Һэнгэргүйгөөр аашалдаг нюдөө аняад.
Энхэ амгаланай үрээлдэ хүртэнэн
Һэшхэлнүүдэй шагнал ерэдэг угтаад.

Магад хэнэйшьеб сэдхэлдэ тогтожо,
Маната бодолынь сэлмээхэ саг хүрэхэ.
Бодото харгыда хэншьеб гаража,
Бордоһото үдэрэй хүшэгэ һэхэхэ.

Үдэр бүхэнэй эрилтэдэ харюу бэдэржэ,
Үндэр өөдэ абирһанай хэрэггүй хаш.
Үнэн бодото байдалдаа тэсэжэ,
Үглөөдэрэйнгөө түлээ бэлдэбэл болохо хаш.

Ажабайдалай абаралта сагаан замууд
Аяндаа нүхэсэлөө алдангүй ябаһанай тэсэбэри.
Арад бүхэнэй ашата ехэ нэрэ соло
Арюун хэрэгүүдэй зоригжолто хэлсэбэри.

Шүлэгүүдшье аяншалха дуратай байдаг,
Шүдэрлэхөөр бэшэ ухаан сэдхэлэй ульһые.
Үгэнүүдшье ами наһанай хүлдэтэй байдаг,
Үнэнэй үнэн үргэн харгынуудайнь хүнэнэн.

ЭБЭЭ НЭГЭДЭБЭЛ ТӨӨРИХЭГҮЙБДИ

Угай модон тухай түүхэээ
Ухаан бодолдоо тэхэрюулжэ эхилэнхэйбди.
Унтархагүй хэзээдэшье зуухаяа
Урдын заншалаар нэргээхэ номнолтойбди.

Ошоһон сагай оршондо
Сахиһан галаа дэгжээнэбди.
Олоһон эрдэмэй дулаан охиндо
Сагаа хүндэлжэ, зулануудаа бадараанабди.

Угсаатантайгаа эбээ нэгэдэжэ,
Урдахи замаа зүбөөр залабал, төөрихэгүйбди.
Һүр хүлдэээ сугтаа үргэжэ,
Үрэ хүүгэдтэээ зэргэлэн ябабал зүдэрхэгүйбди.

Газар дэлхэймнай нэгэн гэжэ мэдэнэбди,
Гамнахал ёһотойбди Эхэ газараа.
Галаб үсынгөө эрилтэнүүдые ойлгонобди,
Гандуулха ёһогүйбди сэдхэл бодолоо.

Хүн хүнэй сагаан сэдхэлһээ
Хүрьһэтэ дэлхэймнай хүсээ арьбажуулна.

Хэзээдэ нэргэг хүхэ тэнгэримнай
Хэшэг буянаар бидэнээ баяжуулна.

Угай модоной нүр нүлдые
Угаа наринаар сахиха эрилтэ бии.
Урасхал уһанай тунгалагыё
Угаараа хамгаалха хүсэн бии.

ХОРИН НЭГЭДЭХИ ЗУУНЖЭЛНАЙ

Зуун жэлнүүдэй бэлэглэһэн
Зузаан дэбтэрнүүдые уншанабди.
Зугаа болгон һундалдаһан
Зураглалнуудые бэшэжэ туршанабди.

Хоридохи зуунжэлнай хойномнай
Хотиролдон үлэнхэй шууялданабди.
Холын холо руу эрмэлзэлһэн
Хоншоорын гайхуулжа шүүмжэлнэбди.

«Хэн хэндээ эгээл хэрэгтэй
Гүн бодол манажа хубисхал хээб?»
Гэм болоогүй хүн түрэлгэдэ туһатай
Дүн гараа гү, газар түбидэ гэлдээл.

Харюунь хаанаб, хэн энээн тухай
Бодомжолжо сагаан замда тэгүүлнэб?
Хайшаашье харахада эртын угай
Болбосоролто эхин харгы бэдэрнэб?

Хүн хүнтээ харюусалгаяа залгажа,
Хүрьхэтэ газар энхэржэ шадана гү?
Хүршэтээ үдэр бүри золголдожо,
Хүлһээ аршангүй сагаа аршална гү?

САГ САГТАЯА

Замби түбиин бодото хууляар
Заяата замууд зүргэнүүд олошорно.
Заха хизааргүй бодолнуудай ашаар
Заахан газарнай заншалаа хэлгэнэ.

Зайдан моридоороо урилдадаг сагнай
Дайдын түүхэдэ ороһоор үнинэй.
Сай уухын забһарташые засагнай
Зай тухай түсэбүүдээ табяад гайхалтай.

Зуун хорин нэгэдэхи зуунжэл
Дуун тухай нэгэшые бодоногүй.
Зуудаг нохойтой нүхэсэдэг үргэлжэлэл
Дуугай нуужа сэдхэлээрээ абанагүй.

Нохойнгоо хусаа һаань, хайн гэжэ
Тухиржа тэрэнээ хүниие айлгана.
Нүхэрэйнгөөшые ерэхэдэ тэрэнээ хорижо,
Түмэр гэнжэһэнь түргэн тайлана.

Саг сагтаяа эбсэнгүйгөөр тэсэжэ,
Сагаан мүнгэн дуулгаяа үргэнэгүй.
Сог дээрэ табигдаһан эдеэгээ шанажа,
Садхалан бэшэшые һаа, шамданагүй.

БАЯЖАХА ҮЙЛЭТЭЙБДИ

«Нютаг хэлэн» гэхэн үгэ
Нюуса бэшэл юм хэндэшье.
Хүл нюсэгөөр газар гэшхэлхэн
Хүрьхэнэй хүсэнтэй нэгэн юм.

Эхэ хэлэн – эхинэй эхин
Эртын сагнаа долгиһон охин.
Эрээн дэлхэйдэ нэрээ нэрлүүлхэн,
Эгээн ехэ элшэн сайдай хүсэн.

Үе сагай хэды хубилаашье наань,
Үльтирэн таһархагүй набагша.
Үдэрэй хубиин шанга ташуурһаа айнгүй,
Үншэрүүлэнгүйгөөр нэрээ үргэдэг абаралша.

Түрэлхи хэлээ алдаа бол, араднай
Түүхын түбэрөөндэ тооһоншуу хиидэхэ.
Газар түбидэ нэрээ нэрлүүлхэ хубимнай
Гарбалай дансануудта оронгүй төөрихэ.

Энээн тухай угсаатамнай ойлгожо байгаад лэ
Гэгээн үдэр эхэ хэлээ мэдэнгүй.
«Буса түрэлтэн» гэжэ нэрлүүлхээ айшоод лэ
Бууса дээрээ нютаг хэлээ анхарнагүй.

Нютаг нютагайнгаа хэлэнүүдые нэгэдүүлжэ,
Нюур нюурнуудаа харалсан баяжаха үйлэтэйбди.
Дэлхэн тугуудаа үндэртэ хиидхүүлжэ,
Элхэн дээрэшье мүнүүдээ үлөөхэ хабатайбди.

Үе сагай эрилтэ эрьен ерэжэ,
Үншэржэ эхилһэн хэлээ тэхэрюулнэбди.
Дабхар дабхар дарлалтануудһаа һэрижэ,
Дааган хүлэгүүдээ харгы замдань тахалнабди.

ҮНДЭР СОЛОТО

Юуншые нэгэ газартаа байдаггүй,
Энээн тухай хүн бүхэн мэдэдэг.
Юртэмсын даабариие гансаараа даадаггүй,
Эблэржэ дүүргэхээеэ ходол зүдхэдэг.

Заримдаа ямаршые ашаа үргэлһэнөө
Ойлгонгүйгөөр хүн ябажал ябадаг.
Зааханшые ашаае олоороо үргэлхэдөө,
Ойро холын зонтой ханилсадаг.

Алтан дэлхэйнгээ олон нютагуудаар
Анхан сагай түүхые бэдэрнэбди.
Түүхэ болбол ямаршые оронуудаар
Түрын үндэр солотой бидэниие ниилүүлнэ.

Шинии минии түүхэ адли бэшэ,
Шэнжэлэн үзэхэдэ дэлхэйн үргэмжэ.
«Хүн түрэлтын энхэ амгалан» гэжэ
Хүрьһэтэ газартаа, Хүхэ тэнгэридээ этигэлһээ.

Хуби хубяараа ажаһуугаашые бол
Хуурмаг мэдэрэлтэй ябаха бэшэбди.
Орон нютагайнгаа ашата дуунуудые
Оршолон түбидөө бэлэглэхэ гэршэбди.

ДЭЛЭЭТЭЙ ЮРТЭМСЫН ГАЙХАЛ

Дуунуудыг хүнүүд дууладаг
Сээжынгээ баялиг уудалдаг.
Дуулаха дуратай хүн бүхэн
Сээжэлдэжэ аялгынь шададаггүй.

Заримдаа тэрэ хүнэй ухаанда
Задардаг байгаалийн булалгаан.
Аашыень абахагүй ханаанда
Абаахайн шүлхэншүү халганаан.

Дуунуудта дуратайшуулай бултадаа
Дуулажа шададаггүйнь мэдээжэ.
Дуугай шагнагшад халаандаа
Дуунуудыг суглуулдаг сээжэдээ.

Дуунуудай замуудыг тоолоо бол
Дэлхэе оло бүлхэн байхал юм.
Дуунуудай түргөөр оодорхониинь
Дэлээтэй юртэмсын гайхал юм.

Дуунуудһаа ондоо юуншье түргөөр
Зүрхэ сэдхэлэй долгин болодоггүй.
Дуурагаашье һаа, дуунууд олоор
Зүүдэндэ ерэжэ, хажуушаа ошодоггүй.

ДУЛААН ЭЛЬГЭН

Газар дээрэ һууһан арад бүхэн
Гарбалһаа үгтэһэн өөрын эхэтэй.
Галаб үеһөө үгтэһэн зүрхэн
Гадаада далайһаа долгилһон эхитэй.

Эхэнүүдэй хэлэһэн хэшэгтэ захяанууд
Энхэ тайбанай зүрхэндэ хүрэдэг.
Үеһөө үедэ хүтэрэлдэн хүнүүд
Үлгын дуунуудһаа угаа залгадаг.

«Хэнэй дуун эгээл ирагуу бэ?» гэхэн
Хэмжэгдэдэггүй аялганууд сууряатана.
«Хэзээдэ эхее хүндэлхэ!» гэхэн
Хэтэ мүнхын номнол һануулагдана.

Дуунууд, дуунууд, дуунууд
Дуугай һүнишье сэдхэлдэ нойрсоногүй.
Эхын дуунууд, үлгын дуунууд
Эхинэй эхин долгилоон замханагүй.

Дуун. Дундаршагүй наһанай хүгжэм
Дууряажа гэшхэлхэ замай хани.
Дуун... Мүнхын амисхаалай дулаан эльгэн.
Дэлхэйн арад бүхэнэй хэтын дуран.

САГААН СЭДЬХЭЛ

Уг гарбалайнгаа
Туг мандуулха хүнүүдэй зэргэ
Урма зоригтойгоор
Тусхай өөрын замай зүргэтэй.

Хараалһанаа алдангүй
Харгынгаа голые сэхэлдэг
Хаанаш газардахагүй
Хамагай тэсэбэритэ зүрхэтэй.

Хорин нэгэдэхи зуунжэлэй
Хорон агаартай ниилэхэгүй.
Холбоото юртэмсэдөө этигэлтэй
Хододоо нэргэг сагаан сэдхэлтэй.

Сагаан сэдхэл харые оножо,
Сагай эрьесэдэ зүбөөр нүлөөлдэг.
Хүн түрэлтын гэгээрэлые ошотуулжа,
Хүрһэтэ дэлхэйдээ ерээдүйгөө түлөөлдэг.

СЭДЬХЭЛЭЙ УЛЬАН

Нютагаа ойлгожо шүлэг бэшэхэдэ,
Нюуса бэшэ бодолнууд гэгдэдэг.
Буусадаа хүрөөд, байдалаа шэбшэхэдэ,
Буурашагүй солын гэгээрэл залардаг.

Дуунууд тухай хэлэхэ үгэнүүд
Дуулгата үндэрһөө хүрэдэг юм лэ.
Байгаалияа хүндэлһэн шэрэ будагууд
Байгаа замбитаяа нүхэсэдэг юм лэ.

Үнгэтэ юртэмсэ гэгдэжэ нэрлэгдэһэн,
Ажабайдалнай мянган түмэн зүһэтэй.
Үнэн зүһэниинь зүрхөөрэмнай хэмжэгдэһэн,
Алталиг, мүнгэлиг, эрезншые үнгэтэй.

Эхэ нютагай хэзээдэ дулаан хүрьһэн
Энхэ тайбанай гандашагүй үрэжэлтэй.
Эдирхэг зоригой хүсэ туршаһан
Эгээл нангин сэдьхэлэй ульһатай.

Ошонһоонь гал гуламта дэгжэжэ,
Оршолон юртэмсын этигэл шэрээнэ.
Орой дээрэхи огторгойтоёо нэгэдэжэ,
Орой һүнишые хуби заяаемнай үршөөнэ.

ҮРЕЭЛНҮҮД

Дүүрэн сагаан эдеэтэй
Үүдэнтэй ходол нээгдэг лэ.
Ухаан соогоо ульхатай
Һанаантнай һалбаран хүгжэг лэ.

Үреэл дээрэ үреэлнүүд
Үдэр бүри нэмэг лэ.
Үгын нангин һургаалнууд
Үеын нүхэдые сэгнэг лэ.

Буурал сагаан Буряднай
Буусаяа һэргээн хүгжөөг лэ.
Буян хэшэгээ арьбажуулжа,
Булта уласаа баясуулаг лэ.

Үреэл дээрэ үреэлнүүдые
Үнэн сэдхэлһээ хэлээл.
Үеын үеые үргэлжэлүүлхэ
Үйлэ хубияа хүндэлээл.

САГ ӨӨРЫН ЭЗЭТЭЙ

«Сагынь хүрөөгүй байна!» гэлдээд,
Хэлсэдэг заншал бии ха юм.
Саг сагтаяа эбээ хэлсээд,
Хэзээдэшье замбитаяа нүхэсэлтэй ха юм.

Хүн бүхэн өөрынгөө сагыг
Хүндэ хүнгэн гэнгүйгөөр угтана.
Өөрөөнь асуугаагүй, хүлээгдээгүй засагыг
Өөдөөшье харангүй, хүрэхэдэнь эзэлнэ.

Хэнийн хэндээ эзэн юм?
Хэлэжэ ойлгуулха багшань хаана юм?
Хэмжэжэ бараалха сагай захиралта
Хэлбэршэгүй тогтоолтой хэлсээтэй юм гү?

Сагай сахилзын олон зүхэн
Замби түбитээ онсо түсэбтэй хаш.
Сагай захиралтаар бууралтадаг үхэн
Заабарита аяндаа тэмдэгтэй хаш.

Сагай эзэнэй тогтошогүй гүйдэл
Сагаан дэлхэйн зүрхэнтэй эб нэгэтэй.
Ажабайдалай аян замуудай зүйдэл
Амгалан оршонтоёо ниилэхэ үйлэтэй.

БАГША

Байгаа ехэ замби түбиин
Байдал нуудал багшанарай нургаалһаа.
Хүн хүнэй наһанай хубиин
Хүмүүжүүлгэ бодото нангин хэшээлһээ.

Багшын этигэлтэ сэдьхэлэй хэшэг
Ямаршые хүндэ туһа тулга болодог.
Барагдашагүй нургаалта бэлиг
Тамирта үршөөлөөр зүб мур олгодог.

Багша хүн өөрынгөө сэдьхэлдэ
Байгаа юртэмсын нарин худал мэдэдэг.
Газар дэлхэйн эгээл ехэ эрилтэдэ
Гарбалай мүрөөр хүрэхэ зүргэ бэдэрдэг.

Бэлэн харгыда шабинартаяа гараашые хаа,
Гурбан харгын бэлшэр тухай бодомжолдог.
Бэлэхэнээршые хүрэдэг габыа солото болоошые хаа,
Бэрхэшээлнүүдые диилэхэ шэнэ номнол сэдьхэдэг.

Үнэн сэхэ үгээ ажабайдалда нэбтэрүүлжэ,
Үнгэтэ юртэмсэдэ үйлын үрэ бии гэжэ ойлгодог.
Уг гарбалайнгаа үндэр нэрэ нэрлүүлжэ,
Урдаа табиһан уялгаяа үдэрһөө үдэртэ дүүргэдэг.

БОДОМЖОЛГО

Үнэн сэхэ ябадалһаа үлүү
хургаал үгы гэжэ ойлгуулхань,
Юртэмсэ дэлхэйдэ эгээл булюу
Юрын хэрэг үнэн сэхэ ябалган лэ.

Ажабайдалаймнай алхам бүхэн
Агуу багшанарай буянай замһаа.
Хүн хүнэй ажаһуудалай үндэһэн
Хэн ябаһан хубиинь заяанһаа.

Заяа хубияа зүб замай ёһоорнь,
Зайлашагүй нангин хургаалаарнь,
Захяата үндэр багшанарай номнолоор,
Заншалта сагаан сэдхэлэй гэрэлээр,

Сахижа ябаха саг тулажа ерэнхэй,
Хүнэй сэдхэлдэ боди үгэнүүд һэринхэй.
Сагай эзэн болохоёо жороологшодой,
Хүсэгдэшгүй замууд ондо ондоо халаатай.

һалаа бүхэнэй уулзуурай гэрэл
һанаан сооһоонь хара хэрэгынь зугдуулһай.
һайхан номнолой үгэнүүд түрэл
һарьмай хүсые тэрэ доронь тонилуулһай.

ХҮН ТҮРЭЛТЭН

Хүн түрэлтэн
Хүн бүхэннөө бүридэнэ.
Гүн сэдхэлтэ
Гүйхэн ухаанһаа хулжана.

Хүн бүхэн
Хүн болохоёо хүсэлнэ.
Сэдхэлэйн нь нюдэн
Сэгнэжэ оршоноо гэтэнэ.

Ухаан бодолдонь
Урилдана үе сагай ябаса.
Дулаан энгэртэнь
Дугтарна наһанайнь эрьесэ.

Хүн түрэлтын
Хүсэл хүсэн хоёр
Хүхэ тэнгэрийн
Хүрьһэтэ газарай албатан.

Хүлэг моридые хургадаг
Уг ехэтэ гарбалтан.
Шүлэг дуугаа
Урма зоригто үргэдэг хабатан.

ХҮН – ШИ ХЭМШИ?

«Хүн – ши хэн гээшэбши?» –
Гэһэн гэнэн бэшэ асуудалда
Хэн түргэн харюусаха гээбши?
Гэндэнгүйгөөр, сухалдангүйгөөр...

Үнэн бодотоор хэлэхэ юм,
Үнэгэнэй мэхые гаргангүйгөөр.
Хэншье бол өөр тухайгаа
Хэлэхэ олон үгэнүүдтэй.

Дурасхаал сооһоо нубиралдаһан,
Урасхал голой долгидтол.
Хүнэй наһанда һундалдаһан,
Хүсэлэй далбаганууд тамарна.

НЭГЭ ТАНИЛНИ

Дуугай байдалдаа дадажархёод,
Дурамаар оршоноо шэртэн нууна.
Сэдьхэлэйн оёорхоо гаражархиан,
Сэлмэгхэн аялганууд ээжээлэн бууна.

Дахинаа гайхалда баригдажа,
Дайдаяа анхаралтай шагнана.
«Даруу номгон намда хандажа,
Даабаришуу зэдэлээн юундэ эрьенэб?» – гэжэ

Ухаагаа эрьюулэн гаражаадшье абана,
Урдахи замаа тухайлаад харана.
«Дуу шүлэг бэшэхэгүйб», – гэжэ
Дурдан байжа бодолоо сарана.

«Юрын хүнэй юрын нэрые
Юугээршье андалдажа ябахагүйб,
Нэрын түлөө амгалан хубияа
Нэхы дэгэл соо оруулхагүйб», – гээд,

Газаашаа гаража түлээгээ хахална.
Гансата хүсэ орон үргэжэ,
Галаа түлижэ, эдеэгээ бэлдэжэ,
Гарбал түрэлтэйгөө зугаа дэлгэнэ.

Сэдьхэл бодолдонь үер мэлмэржэ,
Сэнтэй аялганууд нубарилдан хүрэнэ.
Сагаан дэлхэйн хэшэг дэлгэржэ,
Сагай эрьесэ далбагаа үргэнэ.

ДАЛА ГАРАН НАҢАНДАА

Дала гаран наһандаашье
Далияа хумингүй ябаха хэрэгтэй.
Оло дахин гаталһан голойнгоо
Оломыень сахижа зальбархада тунхатай.

Дайдын зүргэ харгинуудай
Зайень оймोजо һанахада ульһатай.
Аян замдаа магтаалаа зорюулһан,
Аялга дуунууд хэзээдэ сэнтэй.

Уулзаһан хүнүүдтэй мэндээ хэлсэжэ,
Урин налгай гэшхэлхэдээ золтойбди.
Уйдхар гашуудалай гэнжэ таһалжа,
Ургуулжа хүсээ энеэбхилхэ зоригтойбди.

НАЙН ХҮНЭЙ ШЭНЖЭ

«Найн хүн олон зүгтэй» гэхэн
Найрхуу үгэнүүд үнинэй мэдээжэ.
Юрэ хэлэгдээгүй үгэнүүдэй үндэһэн
Юртэмсын гүнтэй адли сээжэтэй.

Найн найхан хэрэгһээ үлүү
Юуншые үгы замби түбидэ.
Найн найхан хэрэгүүдэй үүдэн
Юрэ өөрөө нээгдэдэггүй хубида.

Уг үндэһэнэй хүсэ шадалынь
Урагшатай ажаһууха наһанай табисуур.
Хэзээб даа хүнүүдтэ найниие хүргэһэнэйнь
Хэлбэришэгүй золонь нангин хэмжүүр.

Найн хүн өөрөө олон нүхэдтэй,
Найн хүн өөрөө олон зүгтэй.
Зүг бүхэниинь зүбшэлтэ замтай.
Зүндөө хубилдаггүй найдамта этигэлтэй.

Найн хүн хэлэһэн үгэдөө эзэн
Наруул замуудые бэлэглэдэг элшэн сайд.
Унда харяадаг голнуудай эхин,
Унаһан мориёо ташуурдадаггүй аяншан.

Найрхажа бэээ тэгүүлдэггүй,
Наймһаржа хэндэшыеб нүхэдтөө урбадаггүй.
Наруул хүни хуурмаг дура бэдэрдэггүй,
Нарын сагаанда олзо олохоёо бүдэрдэггүй.

хайн хүнэй олон олон шэнжэ
hanaan сэдхэлдээ hanaжа ябаа бол зол.
хайн хүнэй дайдадаа залаһан энжэ
hanaan дүүрэн ажаһууха бодол.

НҮХЭДҮҮДЭЭ ХҮНДЭЛХЭ

Нүхэдэймнай нэрэ хүндэ
Наһан соомнай бидэнтэй.
Нүгэлгүйхэн ябаха шэнжэ
Наран найжаһаа эхитэй.

Газар тэнгэрийн нүхэсэл
Ган гарахагүй тэсэбэритэй.
Буян бариһан хүлисэл
Бултанаймнай замда хэрэгтэй.

Ганса гансаараа хэншье
Гасалан дабажа шадахагүй.
Галаб үеын эрьесэшье
Газарай урбалтые харахагүй.

Нүхэдүүдэй дулаан сэдхэлһээ
Мүльһэтэһэн зүрхэн дулаасадаг.
Нүхэсэлэй энэрхы эльгэнһээ
Мүнхын дуунууд харьялдаг.

Мүнхэ гэгээн байгаалимнай
Энхэ нарантаяа нүхэсэнэ.
Мүнөөдэр үйлэдэһэн буянаймнай
Элбэг хэшэг дэлгэрнэ.

Нүхэдүүдээ хаанашье хүндэлжэ,
Үүдэнүүдэй суурга орхиёл.
Нүхэдүүдээ дүхэриглэн магтажа,
Үүлэтэ замбидаа зальбараял.

Нүхэдүүдтээ зохёолнуудые зорюулжа,
Нэрэнүүдээ хэтэдээ һануулаял.
Нүхэдүүдтээ магтаалнуудые хүргэжэ,
Нэгэдэлэй тугуудые үргээл.

ЗУЛЫН ГЭРЭЛДЭ МАГТААЛ

Газар ехэ түбидэмнай
Гаража ердэг олон асуудал
Юундэшьеб даа зүрхэндэмнай
Юрьен хүрэдэг гашуудал.

Абарагша бурхадтаа зальбаржа,
Амгалан оршоноо шэртэнэбди.
Ажабайдалаа үршөөн анхаржа,
Арюун замуудтаа шүтэнэбди.

Гашуудалай толбонуудые гэрэлтүүлхэ,
Зулануудые бадараажа һуунабди.
Газарайнгаа жаргаланда этигүүлжэ,
Зулануудай гэрэлые олошоруулнабди.

Хаанаһаашьеб ердэг харанхые
Хаадаг бадараһан зуланууднай.
Хамаг амитадай ашата бодолые
Харанхыдашы дэлгэрүүлдэг зуланууднай.

Хогоосон юртэмсэ сэсэглүүлжэ,
Зуланууд амисхаалаараа жаргуулдаг.
Хоног үдэрнүүдтэй нүхэсэжэ,
Зулгы оршониие байгуулдаг.

Зулануудаа бадарааж ажаһуухадаа,
Зуунжэлнүүд нэрэнүүдээ баталдаг.
Гэрэлыень сэдхэлдээ гиигүүлхэдэ,
Гэмэтэ үйлэнүүд тонилдог.

Зулануудаа бурхадтаа бадараахадаа,
Зулай дээрэмнай толон сасадаг.
Зулануудаа магтажа бараалхада,
Зулгы үдэр хоногууд олошордог.

ХҮНДЭЛЖЭ ЯБАХА УЯЛГА

Ажабайдалаа сарюун сэдхэлээр шагнахань,
Абаралта үүргыень гомдохоонгүйгөөр угтахань,
Аймаг, айлаа ашата хэрэгээр хангахань,
Арадаа ябагшадтаа арюун замууды гаргахань.

Агууехэ хургаалта шүлэг дуунууднай
Ами наһанай эртын сагай буянһаа.
Агуула үндэр хада, хабсагай, уулануудаа
Амиды наһандаа хүндэлжэ ябаха уялга.

НЭШХЭЛТЭ СУГЛААН

Һайниие мууһаа илгаруулһань
Һанаан бодолой сэлмэгһээ.
Һаруул оршондо ажаһууһань
Һайндэрнүүдэй эрилтэнүүдһээ.

Һайндэрнүүд хатар наадан бэшэ,
Һайбарлажа ябаха саг бэшэ.
Һайгаа урдаа баряад энеэхэнь,
Һаахар заншалаар хүниие эшээхэнь,

Һайн муу хоёрой тэмсэл
Һайрамай уһанай шуухираан.
Хоёр үзэлэй тэнсэл
Хоорондоо хёмордог сууряан.

Уур сухал баяр баясхалан хоёрой
Урда урдаһаа шэртэлсэһэн халаан.
Уурхай соогоо багтажа ядаһанай
Ушаралта үйлын нэшхэлтэ суглаан.

ХҮНТЭЙНГӨӨ ТАЛАНУУДЫЕ ХАРАНАБ

Заяата зүргэнүүдэй утын замуудаар
Захяата хүсэлэй хүсье мэдэрнэб.
Заха хизааргүй ажабайдалай асуудалнуудаар
Замхашагүй дуунуудай хүгжэм шагнанаб.

Хүрэжэ ерэнэн олон бодолнуудые
Хүндэ хүнгэн гэнгүйгөөр сэгнэнэм.
Хүйһөөрөө холбоотой тоонтынгоо толые
Хүйтэн манандашье сэдьхэлдээ жэгнэнэм.

Хүсэ орожо, дуугай дэбжэжэ,
Хүнтэйнгөө талые шэртэжэ баясанам.
Торголиг таряанай долгиңдо этигэжэ,
Тоһолиг бэлэгтэнь дохином.

Аян замайнгаа аялга шагнажа,
Алталиг нарандаа дуугаа зориулнам.
Заяата замуудай зүргэнүүдээр гэшхэлжэ,
Задалагдаагүй баялигай уурхай олоном.

Зориг хүсэлэй жолоо бэхеэр барижа,
Зогсолтогүй аяндаа зонуудтай нүхэсэнэб.
Зосоо тамирайнгаа захиралта шагнажа,
Золой мүшэнтэй сэдьхэлдээ эбсэнэб.

ЖАРГАЛАА ХҮНДЭЛЖЭ НУРАХА

Хүн бүхэн хүлээгдэһэн жаргалаа
Хүндэлжэ ябабал хүсэндэнь хүрэхэ.
«Хүсөөрөө барихаб» гэхэн наналаа
«Хүнды амһарта» гэжэ мэдэрхэ.

Байгаалиин нангин номнол ойлгоо бол
Байдалайнь бодото ехэ зол.
Жаргалай зам, жаргалай буян,
Жабхалан сагайнь дабшаха аян.

Жаргал бүхэн аяншалжал ябадаг,
Жада нэлмэнэшье айдаггүй баатарлиг.
Жаргалай үүдэн, түлхюуршье байдаг,
Жагсаалнуудай бата зэргэнүүдшье атарладаг.

Жаргалые шүдэрлэжэ, шүүмжэлжэ болохогүй,
Жабарта хүйтэндэшье бээрүүлхэ аргагүй.
Жаргал өөрөө өөрыгөө алхалжа гарахагүй
Жама ёһоёо сахидаг шударгы.

Жаргал хэндэшье урбажа тэхэридэггүй,
Тэмсэлэй дүлэнһөө сэхэ буянда хүрэдэг.
Жаргал хэнэйшье урда нэхэрдэггүй,
Тэсэмгэй найхан сэдьхэлтэндэ эрьедэг.

НАНГИН СУБАРГАНУУД

Балбын орондо хамаг бурхадта
Найдалтай бодхоогдоһон Джарун Хашор.
Баян Хэжэнгэдэ хамаг бурхадта
Найдамтай бодхоогдоһон Джарун Хашор.

Газар түбидэ ори хоёрхон аха дүү мэтэ
Гарбал түрэбэл гээ наа, алдуу бэшэ.
Бурхан Багшын хамаг бурхадай мэндэ
Буурал дэлхэйдээ хүргэнэл тэгшэ.

Хүхэ мүнхэ тэнгэрийн хайра үршөөлөөр
Хүнүүдэй хэтын заяанай абаралта Субарганууд.
Хүрьһэтэ Эхэ Газар дээрэ бурхадай зүбшөөлөөр
Хүрэжэ ерэнэн нангин нургаалта Субарганууд.

Эхи захагүй, эрьегүй түүхын далайда
Эхинэй эхин зүргэ бии гээд мэдэнэбди.
Эхэ эсэгын, элинсэгэй бадараанан найдалда
Энхэ тайбанай мүнхэ зулада шүтэнэбди.

Субаргануудые бодхоолсожо үндэрлэнэн
буянтайшуул
Суу бэдэрээгүй зүрхэнэй зүнгөөр зүдхэн ажаллаа.
Ямаршые хүнэй ухаан мэдэрэл сэбэрлэн,
Ядаралай гэнжэнээ мултарха замые заяагаа.

Олоной оролдолгоор гаргагдаһан үнэн харгynuуд
Одото огторгойтой таһаршагүй бэлшэртэй.
Омог сэдхэлтэ зонуудай буянта үгэнүүд
Огсом засаг түрые номгоруулха гэршэтэй.

Нангин шүтөөн – Джарун Хашор Субарга
Нарата юртэмсэдөө найдалай онсо гэрэлтэй.
Наһанай замуудта мунхагнаа мултарха
Найжа болоһон гурбан сагай адистай.

Джарун Хашор Субаргын гүн удхые
Баран ойлгожо эхилһэн сагнай.
Ази түбиин арюун ухаатай бодолые
Ашата Субаргануудаа мандуулнал Дэлхэйдээ.

«ДЖАРУН ХАШОР» – НАНГИН СУБАРГА

Үнгэтэ дэлхэй дээрэ хэзээдэшье
Үйлын үри бии гээд мэдээжэ.
Хаанашье ажаһуухада хүнэй сээжэ
Хабаатай байдаг даа үе сагтаа.

Газар дэлхэйгээ эзэмдэхэ гурбан саг
Гайхаһанайшье хэрэггүй, нэгэ зангилаа.
Толгойлдог тэрэниие элдэб засаг
Томоотой гү? Заримдаа алдадаг заншалаа.

Саг сагтаа бодото эзэн боложо,
Зог гэнгүйгөөр хуулияа абажа үгсэнэ.
Сагаан хара хоёрые тэмсэлдүүлжэ,
Золойнь ододые абаралай амьар сүршэнэ.

Ээлжээлэн байжа зонхилдог сагай хуулиие
Эгээл юрын сагаан сэдхэл эрхилжэ шадаха.
Гай тодхор асардаг харата шуургые
Галаб үеын зоной хүсэл, бодол зогсоожо абарха.

Бурхан багшымнай, орон дайдымнай номнолдо
Буурал холоһоо түрэнэн хургаалнууд буянтай.
Булта зоной гэгээрэлтэ ухаан бодолдо
Буурсагалдаг мүнхын үрэ жэмэсүүд хэшэгтэй.

Эхэ Газарайнгаа энхэ тайбанай түлөөдэ
Эрхэтэн бүхэн ухаан сэдьхэлдээ бурхантай.
Эрьежэл байдаг нютаг нютагай үглөөдэ
Эрдэм бэлигэй аша туһые хүргэхэдэ үрэжэлтэй.

Эгээлэй хүнэй сэдьхэл бодолдо түрэдэг,
Эдэ мүнүүд зүрхэн соомнай мүнхэдөө.
Эгээл ехэ эхин замдамнай хүтэлдэг,
Эдирхэг зоригнай бидэнтэй нүхэсэг лэ хэтэдээ.

ЖАРГАЛАЙ ЗҮРГЭНҮҮД

Залгаа утын замуудай уулзалга
Замби түбидэ тооложо барагдашагүй.
Жаргал бэдэрэгшэдэй хэтын дуудалга
Жалганууд, сүл губидашые мартагдадаггүй.

Хулуугдаһан жаргал хубиингаа табисуураар
Хумхиин тооһондол түргэн хиидэдэг.
Хубаалдагдаһан жаргал хүрөөтэ асуудалаар
Хуугай табин холо ойгуур тойродог.

Үе үедээ саг сагай эрилтэнүүд
Үльгэр домогуудтай эльгэ нэгэн болодог.
Үетэн нүхэдэй үдэр бүриин шалтагаанууд
Үйлын үриин үнгэтэ шулуундал мүлирдэг.

Үнэн хүсэлтэ жаргалай ялалзаан
Үнэнэн тобог сооһоошые хүсэ үрездэг.
Үгэ бүхэнэй шэдитэ харилсаан
Үгтэнэн наһанай зүргэнүүдые нэгэдүүлдэг.

Дэлхэй түбиин жаргалай ододууд
Дээрэнһээмнай анхаржа хубиимнай эльгээдэг.
Дэмы ябагдаагүй наһанай зүргэнүүд
Дээдын магтаалай жаргал уряалдаг.

III-дахи хуби

ЭГЭЭЛ ЕХЭ ЭРДЭМТЭН

ЭХЫН СЭДЬХЭЛ

Эхын сэдхэлэй элбэг хэшэг
Эртэ заяанай эрдэнитэ нөөсэ.
Эрьежэл баясуулдаг наһанай түшэг
Эбдэршэгүй нэгэдэлэй хэтын бууса.

Сагай шэнжые үдэрһөө үдэртэ
Заяанай зарлигаар ондоо болгооно.
Сарюун мүннүүдэй нангин үндэртэ
Залуу наһанай зориг хүгжөөнэ.

Эхын дэмбэрэлтэ сэдхэлэй элшээр
Эхин зүргэнүүдэй сууряан соностоно.
Үндэр тэнгэридэ наранай гэрэлээр
Үнгэтэ юртэмсын буян холонготоно.

Эхэ үрэ хүүгэдээ үеһөө үедэ
Ехэ хэрэгүүдэй замда зоригжуулна.
Эсэгын сэсэн хургаалай үгэнүүдые
Эсэхэ сусахагүйгөөр үхибүүдтээ ойлгуулна.

Элбэг сагаан бодолто хүсэлнүүдээ
Эльгэнэй дулаагаар жэгнэжэ бүридхэнэ.
Үдэр бүри бээлүүлхэ түсэбүүдээ
Үргэнэ нойргүйгөөр ажабайдалдаа найдана.

ҮНДЭР НИИДЭЛГЭ

Бодолнуудай хүтэрэлдэнэн баглаае
Анхаржа уншахада урматай.
Болбосоролто нангин ухаае
Ажабайдалдаа уряалхада ушартай.

«Юунһээ бодолнууд түрэдэг бэ?»
Юрын бэшэ энэ асуудал
Хэндэ олоороо хүрэдэг бэ?
Хэмжэгдэхэгүй хэзээдэшье гашуудал.

Түби дэлхэе бүһэлжэ бэежэнэн,
Хуби заяанай жолооо бариган,
Түргэн урасхалта сагые шэнжэлһэн,
Хурдан ухаанай замуудые таниһан.

Бодолнуудай даабаринууд ехэ ашаан
Борьбо дээрээ үндыхэ эрмэлзэлэл.
Хүн түрэлтые тэнжээхэ халаан
Хүлнүүдтээ найдажа гэшхэлхэ урмашал.

Эрмэлзэл хүсэлэй эршэтэ шиидхэбэреэр
Эхэ газараймнай хүсэниинь хүгжэдэг.
Этигэлтэ сэдхэлэй мэргэн ниидэлгээр
Эрхэтэ зоригтой хүсэлнүүд дэбжэдэг.

ЭГҮҮРИИН ЭЛШЭН САЙД

Түби дэлхэй ажабайдалай
Тон найдабаритай эрдэм бэдэрэгшэд.
Түүхын түбэрөөндэ олоороо тамардаг
Тоосохоёо зүбөөр сэдхэлээрээ амардаг.

Хоорондоо олоороо тус тустаа
Хөөрэлдөө үнгэргэжэ, үнэн үгэнүүдээ андалдадаг.
«Хорбоо юртэмсэдэ хэн эгээл эрхим бэ?» гээд,
Холын холоһоо улыгэр домог анхардаг.

Эгүүридэ мүнхэ хургаал заабаритай
«Эрхимэй эрхим хэн бэ?» гэжэ ойлгуулха,
Эрдэмэй үндэрые олоороо тэнсүүлхэ,
Энгэрээ сэлингүй харюусалгаяа хануулха,

Ээлтэй бэшээр дэбтэрнүүдтээ бэшэхэ,
Эмээлтэй мориной тохом шэнэлхээ,
Эблэрэй ашаар сугларжа шэбшэхэ,
Эбсэшэгүй арсалдаануудта харюу үгэхэ.

Эрдэмтэ бэһэлигтэй эзэн эхэнэрэй
Энхэ мүнхын гэгээн номнолые ханажа,
Эхэнэр хүн эгээл ехэ эрдэмтэн гэһэн
Эгүүриин элшэн сайдай нэрэдэ этигэбэл хайн.

АЛТАН ГЭРЭЛЭЙ АЛТАН ХУУДАНАН

Алтан гэрэлэй алтан хуудан
Ами наһанай абаралта номнол.
Анхан сагнаа жаргал дуудан,
Амиды ябаха нангин хүзэглэл.

Газар дэлхэйн арад түмэнэй
Хажар байдал үгы хэхэ,
Гарбал түрэлэй нэгэ худалай
Харгын золой үрээл хэлэхэ,

Ухаандаа ойлгоһон буянта хэрэгүүдые
Һанаандаа абажа урагшаа хараха,
Наһанай табисуураар хүрэнэн зүргэнүүдые
Наранай элшын гэрэлээр сахиха,

Үнэн зүбые зүбөөр тайлбарилхаяа,
Үнгэтэ юртэмсые хёрхоор шэртэхэ,
«Биб, биб, биб» гэжэ сэхэ найбарлахаяа
Бага наһанһаа болихоёо оролдохо,

Сэдьхэл бодолой шэлэгдэмэл бодолнууд
Сээжын гүндэ түрэхэ бээжэжэ,
Сэнхир аластаа зальбарха хургаалнууд
Сэлмэг хүсэлтэй ниилэжэ бэхижэг лэ!

Нангин номой сэсэн хургаалнууд
Найдалай амисхаал түрүүлнэ хүнүүдтэ.
Замби түбиин этигэлтэ хууданууд
Заяанай заабаринуудые залана уншагшадта.

ЭХЭНЭР

Энэ дэлхэйн худал...
Эхэнэр, танда шүлэг зорюулнам.
Эрьежэ хүрэнэн энэ бодол
Эхэнэр бүхэндэ хүрэг лэ, түргэлжэ.

Эхэнэр бүхэн эхинэй эхин
Энхэ мүнхэ гуламтын эзэн.
Хэлэнэн үгэнь хэзээдэ үнэн
Тэсэнэн наһаниинь зоной зол.

Шуһа мяхаараа хүниие бүридхэжэ,
Шуурган соогуур хүниие хүтэлжэ,
Хүн бүхэн энээниие ойлгожо,
Хүсэн түгэлдэр замаа тэгшэлжэ,

Эльгэнэй шуһаар хүрэнэн мандал
Этигэлэйнгээ гүндэ хэзээдэ мүнхэлһэй.
Ажабайдалайнгаа утын замда
Анхаржа эхэнэрэй хүлдые дээрэ үргэнэй.

СУУРХУУЛНАБДИ

Буян барижа уян сэдхэлээр
Аян замай жаргал мэдэрхэ,
Буряд заншалай хэргэг нэрээр
Ажабайдалай гаршаг бэшэхэ,

Үйлэ хуби бидэнэртэ хүртэнхэй
Үдэр бүриингөө ажалай нөөсэ
Үнэн бодото хэрэгүүдээр тэмдэглэжэ,
Үнэ сэнгыень мэдэхэ ойлгосо.

Залуу халаанда дамжуулан үгэжэ,
Халуу бусалма бодолнуудаар баяжуулна.
Залхуу хүнүүдые заабаридаа зогсоожо,
Хатуу шүүмжэлэлгээр зоригыень зангидуулна.

Эрхэтэн нэрээ эрэлхэгээр сахижа,
Элдэб үйлэнүүдэй алдуунуудые ахижа,
Эрдэнитэ дэнзээ наранда ялалзуулжа,
Эрдэмтэ нэрээ дэлхэйдэ мандуулжа,

Ээм ээмээ түшэлсэн ербыжэ,
Эхэ эсэгынгээ захяае бээлүүлжэ,
Энхэ таладаа буусаяа эзэлжэ,
Энгэшэгүй баянаа эжынэртэйгээ суурхуулнабди.

ХОШОО ХҮҮГЭДТЭЙ ЭХЭ ХҮН

Юунэй түлөөдэ хүн хүнтэээ
Зүгөө алдан зорилдодог бэ?
Юун гэжэ харюу үгэлтэйб?
Зүб буруунь ямар үнгэтэйб?

Сагаан гү, али хара гү?
Сагай ошолгон ойлгохо гү?
Хэдэн түмэн жэлнүүдэй
Хэтын нюуса олдохо гү?

Эрдэмтэд бэдэрэлгэ хэбэшье,
Элирхэйлжэ харюу үгэжэ шаданагүй.
Эрдэнитэ нангин замда гарабашье,
Элдин дэлхэйгээ ойлгохо тэсэбэригүй.

Илалтын бодото гэрэлэй хүсэн
Имагтал тэсэбэриин ашаар хүрэдэг.
Сансарын далайе үрдилдэжэ үгсэн,
Сагаан харые элирүүлхэээ зоридог.

Зоригой эгээл эгсэ үндэртэ гаража,
Зоболонгой уурхайе бодолоороо сарадаг.
Золой одо мүшэдые суглуулжа,
Зосоо тамираараа асуудалаа дарадаг.

Хошоо хүүгэдээ үргэлһэн эхэ хүн
Хойшолуулдаггүй эдэ асуудалнуудые.
Эреэн маряан үйлэ хэрэгүүдэй дүн
Эрхэтэнэй хэтын бодолнуудта харуулагдадаг.

ЭХЭНҮҮДЭЙ НҮХЭСЭЛ

Эхэнүүдэй нүхэсэлтэ хэрэгүүднээ
Эхилнэ наһанай үнэн замууднай.
Элдэб олон зүйлэй түсэбүүднээ
Элбэгжэнэ хоорондоо туйлаха золнай.

Эхэнүүдэй нүхэсэлгүйгөөр ажабайдалнай
Элһэн дээрэ хаягдаһан загаһанай заяан.
Энэниие бүхы дэлхэйдэ тайлбарилдаг,
Эхэнүүдэй һайндэр мартын найман.

Бүмбэрсэг дэлхэйн эхэнэрнүүдэй аялганууд
Үлгын дуунуудтай нэгэдэжэ сууряатана.
Тус тустаа дүүргэдэг уялгануудын
Түүхын хуудаһануудһаа сэхэ хуурдана.

Энгэр сээжынь долгилоо миралзуулжа,
Энхэ байдалай булагууд бурьялна.
Солгёон соонь дуунууд үргэлжэлжэ,
Солото нэрэнүүдэйнэ намтар хүрьелнэ.

Эхэ бүхэнэй хэлэдэг нургаалнууд
Ехэ холын замуудай гэрэлтэй.
Дэлхэйн эхэнүүдэй заяата нүхэсэлнүүд
Дэмбэрэлтэ хэрэгүүдэй хэтын үреэлтэй.

ЭЖЫМНИ ЗАХЯА

Һаянай эхэнэрнүүд зүүдэндэм ерэжэ,
Һанаан сэдхэлни тэгшэрнэ.
Эжымни захяагаар бодолдом хүрэжэ,
Энгэр сээжыемни сэлилсэнэ.

Үншэн сагаан ботогон мэтээр
Гэншэн ябажа нэгэтэшье үзөөгүйб.
Мэргэн харбагшын годли шэнгээр
Шэртэн сагаалсаяа орхижо гүйгөөгүйб.

Эжыгээ хоёр наһатайдаа хараһан намда
Ногоон пулаадтай дурасхаалдам мүнхэрөө.
Элһэтэйшье, болдогтойшье үйлынгөө замда
Эсэһэнээшье мэдэнгүйгөөр энэ хүрэнхэйб.

Эхэнэр хүнүүдые хүндэлдэг заншални
Эхымни хүсэлнүүдые хүсэндэмни хүргэлсөө.
Сайража эхилһэн һаншагни
Саанаһаа намда юушьеб даа дүгнэлсэнэ.

Хүнэй сагаан хүсэлэй үнэ сэнгые
Хүнүүдэй аша туһа зорюулхадам туһална.
Зүүдэнүүдэй зүнтэ олон үнгэ зүһые
Зүрхэнэйнгээ мэдэрэлээр ойлгуулжа туршана.

Гэһэн гэгээн ухаа эжымни хүршэнэртөө
Гэмэрэнгүйгөөр захидаг байгаа гэлсэгшэ.
Захиһан үгэнүүдынь сагай ошобошье хүсэндөө
Заяанай абаралта һургаал болонхой.

ЭХЭ ТУХАЙ БОДОМЖОЛНУУДНАА

Эхэ тухай бодомжонууд
Эхын ухаанда хүлээдэггүй хүрэдэг.
Эхэ өөрөө өөр тухайгаа
«Эхэ гээшэб!» гэжэ омогорхдог гү?

Энээн тухай хэлэхэнь аятайшаг
Эхэнээ эхэ түрэжэ жаргалтай.
Энгэр сээжэдэнь далайн долгилоон
Энхэ мүнхын байдалай доголгоон.

Элдин түбидэ ямаршые сагта
Элһэлиг сэдьхэлтэй эхэ байдаггүй.
Ээлжээтэ сагтаа үринэрөө
Энхэрэн хүмүүжүүлжэ найгаагүй.

Энэ дэлхэймнай баяртайгаар
Эхэнүүдэй габьяае хүндэлдэг.
Элинсэгүүдэйнгээ нэрэнүүдые анхаралтайгаар
Эльгэндээ сахидагыень сэгнэдэг.

Эхэнүүдэй сэдьхэлэй дулаанһаа
Эрэшүүлшые хүсэлжэ хүгжэдэг.
Эхэнүүдэй найдалта халаанһаа
Эрмэлзэлэй зориг мүндэлдэг.

ЗҮҮДЭНЭЙ ҮРЭЭЛ

Сагаан утананай баглаанууды
Сасагууд болгожо халбаруулха,
Һанаан бодолой хүсэлнүүды
Һалхинһаа абаржа дэлгэрүүлхэ,

Бодото ехэ номнолой
Боди сэдхэл байгуулха,
Боро болохогүй дансанууды
Болгоомжотойгоор найруулха,

Зүүдэн ерээд нойртомни
Үүдэн түргөөр нээгдэнэ.
Зүүнэй һүбөөр нэбтэрһэн,
Үүрэй сагаан гэрэлтэнэ.

Һанамжа үгэһэн зүүдэмни
Дамжажа хаанаһаа хүрэдэг юм?
Һайхан хүсэлнүүдыемни зүйжэ,
Дахинхи үглөөе үрээлнэл.

ЗҮҮДЭНДЭМ ҮЗЭГДЭДЭГ ЭХЭНЭРТЭ

Замби түбиин заяанда
Эхын үүргэ этигэлтэй.
Зааханшые хүнэй ухаанда
Энхэ мүнхын хэшэгтэй.

Эхэнэрнүүдэй үйлэ хубиие
Энэ юртэмсэ элирхэйлнэ.
Эсэхееэ мэдэхэгүй шадалыень
Элэшэгүй гуталнуудаарнь сэгнэнэ.

Миинтэ ухаан бодолдом
Танигдаагүй эхэнэр хүрэнэгүйл.
Ниитэдэ уншадаг шүлэгтэм
Тамир үгэжэ эсэнэгүйл.

Эжын сагаан заяанһаа
Эрьежэ ерэнэ хэбэртэй.
Этигэлыем нэмээжэ дулаанһаа
Эльгэнэй баялигаар жэгнэнхэй.

Эхэнүүдэй сэдхэлэй дуунууд
Эгүүриин буянһаа альгатай.
Наһанай утын зүргэнүүд
Найдалай үндэр заяашатай.

Хэзээ нэгэтэ танилсаһандаа
Хэмгүй ехэ баяр хүргэнэл ха.

Угай гуламта бадараалсаһан
Унтаршагүй түүдэгүүд эрьенэл ха.

Баяр баясхаланта үе саг
Байдалай үндэнэ батадхана.
Сагаан торгон сасаг
Һанаан сэдьхэлдэ утадхана.

УХААН, СЭДЬХЭЛ, ҺАЙХАН ХҮСЭЛ...

Ухаан, сэдьхэл, һайхан хүсэл
Һанаан соо мүндэлжэ бэежэг лэ!
Зүрхэнэй зүнгөөр хүрэнэн нүхэсэл
Үнэнэй сагаан замтай ханилаг лэ!

Хүсэл хүсэхэнь юрэ бэшэ гэгшэ
Хүнэй бодолдо болбосорһон хүсэн гэгшэ.
Гэрэл сасаһан мэдэрэлэй элшэ
Гэнтэ өөрөө хүрэжэ ерэдэг бэшэ...

Эльгэ зүрхээ гэрэлтэй болгоһон,
Эхиниинь мунхагтаяа тэмсэхэ тэсэбэритэй.
Эсэнгүйгөөр ухаагаа һорижо жолоодолгын
Эрэлхэг зоригтой батажалгын хэлсэбэритэй.

Хүн бүхэн өөрөө өөртөө эзэн
Гүн бодолдо хандаа бол сэсэн.
Бодолгүй хүн гэжэ үгы юумэл
Шадалгүй хүн гэжэ үгы юумэл.

Хэншье боложо хүгжэн гэшхэлхэнь,
Хэмжүүргүй хүсэлэйнь хүсэнэй хүсэлэн.
Ухаан, сэдьхэлээ, бодолоо тэгшэлхэнь,
Сагаан ханалтай нүхэсэлэй гэршэлгэн.

НАНГИН ХАРИУСАЛГА

Байгаа дэлхэйдээ алдар суутай
Бархан үндэрнай холын түүхэтэй.
Олон үенүүдэй омог дуунуудтай
Оршолон түбиеэ гэрэлтүүлдэг зуухатай.

Ошоһон он жэлнүүдэй домог түүхэ
Ошотоно бидэнэй сэдьхэл бодолдо.
Баян сагаан ордон гэрнүүдэй үүдэ
Байдалаймнай хүгжэлтэдэ нээжэ үгэнэ.

Үндэр зиндаата ороной үри хүүгэд
Үнэр баян нуунабди Барханай хормойдо.
Он жэлнүүдэймнай ажал хэрэгүүдэй түсэбүүд
Онсолон хүгжөөнэ бодолнууды толгойдо.

Урдуурнь урдадаг Баргуужан мүрэмнай
Байгал далайдаа хүрэжэ баясуулна.
Урдын сагһаа суутайхан угсаатамнай
Бархан үндэрэйнгөө солоор бидэнээ батажуулна.

Залуу үетэнэй залгаа утын замууд
Замби түбиингөө буян хэшэгтэй нэгэдэнэ.
Хүн зоной жаргаха тухай бодолнууд
Гүн ухаанай гүнзэгы сээжэдэ мүндэлнэ.

Энхэ байдалай гал гуламтые сахигша
Эжынэр, эхэнэрнүүднай өөр өөрын хубитай.
Элбэг нарата байдалаа тахигша
Эльгэ нэгэнтэнэй нангин харюусалгатай.

ТОГТОШОГҮЙ УРАСХАЛ

Ухаан бодол тухай олон ойлгосо
Һанаан сэдхэл дэнзэлдэг.
Хүнэй хэлэлхэн үгэнүүд тобойсо
Сэсэн хүнэй бодолдо хэнзэлдэг.

Хэнзэлхэн бодолнууд сагай уларилда
Хэзээдэ туһалжа урилдадаг.
Хэрэгтэй һануулганууд дүхэриглэжэ,
Хэмжээтэй сагтаа ушаралдадаг.

Эхэ зургаан зүйл амитадай
Эгээл ехэ хүндэдэ хүртэгшэ хүн өөрөө.
Элдин дайдадаа энхэ тайбанай
Элэшэгүй жолоо заладаг ухаагаараа.

Үнгэтэ юртэмсын үнэниие шарайшалжа,
Үнэтэ байдалынй ойлгуулхаяа хүсэдэг.
«Би хэн гээшэбиб! Ухаан сэдхэлтэйб!» гэжэ
Бэлиг түгэлдэр ухаагаа ходо хоридог.

Ажабайдалаймнай тогтошогүй урасхал
Алта мүнгэнһөө үлүү сэнтэй ухаанһаа.
Зургаан түбиин эхэнэрнүүдэй нүхэсэл
Зугаа үгэнүүдээ бүрилдүүлдэг найхан бодолһоо.

АГУУЕХЭ СОЛО

Дуран тухай эрдэмэй номуудые
Хэншье, хэзээшье бэдэржэ бэшэдэггүй.
Дуран тухай эрдэмэй үгэнүүдые
Хэзээдэ нэргэгээр дурлагшад шэбшээ.

Дуран өөрөө өөртөө дурлангыар
Намтараа зохёожо, найдалдаа хүрэнэ.
Дуугай нуужа, эжэлээ угтангыар
Наартай зохидоор агуу солоёо үргэнэ.

Ямаршье сагта хэнтэйшьеб ушаржа,
Ядаралгүйгөөр сэдхэлыень дүгнэнэ.
Таабарита байдалай нюусые задалжа,
Танил янзаар нүхэртөө нэнгэнэ.

Амарха хаһа сагаа олонгүйгөөр,
Аянай харгынуудые шэлэнгүйгөөр,
Амгалан нуужа хэниешье шагнангүйгөөр,
Алдар солоёо нэмээжэ гасаалангүйгөөр

Дэлхэйн зонуудай жаргалай хүлдые
Дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ зоригоо залана.
Дуранай Агууехэ солые мандуулан,
Дуурангүйгөөр зургаан түбээр алхална.

Эгээн түрүүн эхэнэрэй зүрхэндэ
Гэгээн мэдэрэлээ найдажа залардаг.
Элбэг жаргалай түлхюурэй эзэнтэй
Гэрэлтэ ерээдүйдөө сэхэ зоридог.

ХЁРХООР ХАРАХА

Буряад оромнай хёрхоор харалши
Буусануудаа, ой тайгаяа, уһа голнуудаа.
Буурал түүхэээ эсэнгүйгөөр һамналши
Бултанай оройдо намилзаха тугуудаа.

Үргэн талаараа олон уласууднай
Үргэлжэ дуурана юундэшьеб даа.
Адуу малаа үдхэхэээ болинхой.
Агуу талынгаа заншалые орхинхой.

Энэ бүгэдэ гэмнэжэ хэлэгдэнэгүй,
Эхын сэдхэл бодолой хануулганууд.
Орхигдожо эхилһэн буусанууднай зэмгүй,
Олоороо ойлгохоор үе сагай баримтанууд.

Газарһаа үлүү үнэ сэнтэй юумэн
Дэлхэйдэ үгы гэжэ мэдэхэ бодолнай хаана бэ?
Газарай түлөө дэлхэй дээрэ болоно хүүээн
Дэмы дайралдана ха хаана гүрэнүүд.

Элинсэгүүднай сагаа уридшалан ойлгожо,
Эгээл нангин дайда бидэндээ найдаа.
Энхэ амгалан һууха заяа хурылжа,
Эндүүрхэлгүй нангин һуралсал айладхаа.

Баргуужан Түхэм, Байгал далай –
Байгаа юртэмсын баялигай дээжэ.
Батажан хүгжэхэ арадай байдалые
Барандамнай хүртөөжэ тэнжээнэ.

Эльгэндэмнай эрьенэ эртын хүзэглэл
Элдин дайдымнай ерээдүйн найдал.
Урдамнай уг гарбалаймнай үргэлжэлэл
Урдана мүрэн мэтээр ажабайдалнай.

Сагай шуурганай хиисээн соогуур
Сагаа ойлгожо ябаха үйлэмнай.
Саанамнай юун бии юм гэжэ асуунгяар
Сайрана гэрэлээр нээгдэһэн үүдэмнай.

Эжынэрнай бидэнэртээ ойлгуулжа олые
Эрхэ бэшээр асууна үеһөө үедэ.
Эльгэ зүрхэнэйнгөө найдалта баялигы
Эрхэтэн нэрээр хануулна хүнийн зүүдэндэ.

ҮГЭНҮҮДЫЕ ЗОХЁОГШОДТО

Анхан түрүүн үгэ найруулжа,
Алтан дэлхэйдээ үргэгшэдэй хуби зулгы.
Ажабайдалдаа утаһа залгуулжа,
Ажаглалта хэгшэдэй ухаан гүнзэги.

Таарамжатай шанарыень ухаагаараа
Тайлбарилан шэгнэхэ нэрэ болгоожо,
Таатай зохидхон аялгаар жэгнэжэ,
Тамираар үндэнэлэн зүһэ олгожо,

Үгэ бүрилдүүлэн уластаа үршөөжэ,
Нэгэ нэгээр тус тустань тооложо,
Үбгэд хүгшэдтэй туйлаһанаа зүбшөөжэ,
Нэрэ нэрээрээ мүндэлдэг гэжэ хэлэлтэй.

Шэхэндэ, сэдхэлдэ тааруу нэрэнүүд
Шэмхэхэдэ «аюу...» гэхэгүй нэрэнүүд.
Шэжэр алтаншые бол хэзээб даа
Шэдитэ нэрэтэй болоһон даа.

Үндэнэ яһатан өөһэдынгөө хэлээр
Үнэншэ туһалагшад болгоонхой.
Эртын саһаа тодорхойлогдоһон нэрээр
Эртэтэн боложо үгэ һуурияа эзэлэнхэй.

Энэ нэрые эгээ түрүүн хэн зохёогооб гээд,
Элирхэйлэгдэжэ хэлэгдэдэггүй хэзээдэшье.
Сагай ошохо бүри хүнүүд бодомжолоод,
Сая жэлнүүдтээ бэлэглэдэг нэрэнүүдые.

Нэн түрүүн ажабайдал өөрөө
Гүн бодолоор оршондоо найдана.
Эхилдэг ха нэрэ тухай хөөрөөгөө
Энээниие ухамайша нэгэн нэжэглээд,

Нэрэ үгэжэ, ами наһандаа хэрэглээ.
Нэмэжэ дээрэнь өөрынгөө һанамжые
Үгэнүүдэй юртэмсэ ухаагаараа баяжуулжа,
Үдэр бүриингөө алхам бүхэндэ хэрэглэжэ,

Зоной дунда зүблэлтэ засаг байгуулаа.
Золтой замуудаар гэшхэлхэдэнь туһалха,
Зоригтой нэрэнүүдые сахихыень найдуулаа,
Зогсолтогүйгөөр нэмээжэл байхые уряалаа.

Нэрэ бүхэнэй онсо үүргэнь ехэ,
Нэгэдэлтэ уласуудай хүүргэ болодог.
Нэрэ. Нэрэнүүд ... Тусхай гүрэнүүд тогтодог.
Нэмэжэ хэлэхэдэ ажабайдалнай гэхэ.

Эхэ бүхэн өөрынгөө үхибүүндэ
Эгээл дуратай нэрэ үгэдэг.
Тэрэнэй дэлгэр сагаан үбсүүндэ
Тэниижэ яларһан хүлдэнь үлэдэг.

БААТАРШАЛГА

Бэхэ, гуурһандаа, саарһандаа
Ехэ хүсэлөө найдажа бэшэнэм.
Хэлэхэ гэхэн олон үгэнүүдээ
Элэхэ эсэхэгүй эдэ гурбантай шэбшэнэм.

Үглөөнэй наранаар хүрэнэн бодолоо
Үлүү үгэгүйгөөр дэбтэртээ домоглоном.
Сүлөөтэй сагай олдоо бол, шүлэгөө
Сүхэрэлтэгүйгөөр бэшэжэ омогорхоном.

Юрын зохёол ухаанһаа байгуулжа,
Юртэмсын нюусануудые уншагшадтаа хүргэнэм.
Юрэнхы зохидоор ойлгоһоноо найруулжа,
Юрьен түбэрһэн сагай нэрэ үргэнэм.

Үе сагаа зүбөөр ойлгожо,
Үнэн зүбөөр шэбшэхэнь баатаршалга.
Худал бэшээр зохёол тогтоожо,
Хурса мэргэнээр бэшэхэнь шүүбэрилгэ.

Хүн бүхэнэй гүн ухаанда хүрэхөөр
Хүлэртэрөө хэһэн ажал үнэтэй.
Хүсэлэй хүлгөөнэй агуу солые үргэхөөр
Хүсэлни олон тоото үнгэ зүһэтэй.

Хүнүүдэй эхэнүүд энээн тухай
Ухаандаа ойлгожо, хүүгэдтээ хөөрэлдэдэг.
Хүнгэн бэшээр зохёолнуудай бэшэгдэдэгы
Удхалан ойлгуулжа бодолтойгоор зүбшэдэг.

НАЙН БЭЛЭЙ...

Хооһон үгэ хэлэнгүйгөөр
Хододоо ухаан сэлмэг байгаал наа найн.
Тооһон соогуур төөрингүйгөөр
Томоотой даруу ажаһуухада найн.

Холо ойрыншые харгы замда
Олон нүхэдтэйгөө эбтэйгээр гэшхэлхэдэ,
Толо сасаран хүрэнэн золдо
Одото сагаа онсолон сэгнэхэ,

Сагай бэлэг өөрөө угтах,
Сагаан замай үргэниие сэдхэхэ,
Сансарын хүлгөөнһөө хэхэ үеые,
Сарюун бодолоороо түрихэ үгы

Ямаршые хүн ухаандаа гүйлгэжэ,
Хамар дороошые заримдаа гүбэнэжэ,
Ядарал зоболон үндэнөөрнь гүбижэ,
Жабар соошые инагтаа шамдах.

Харгыдаа эсээб гэжэ хэлэнгүйгөөр
Ханияа тэбэридэг наа, найн бэлэй.
Ажабайдалай нэрьеэнһээ тэбдэнгүйгөөр
Амарагтаяа айлдаа айлшалдаг наа, найн бэлэй.

ХОЛБОО БАРИСААТАЙ

Сагай гүйдэлтэй урилдажа,
Сая жэлнүүд жэрылдэнэ.
Хоёр хүсэн тулалдажа,
Хорбоо юртэмсые нэжэглүүлнэ.

Байгаалимнай байлдаануудта дурагүй
Байдалаа анхаржа гуримшуулна.
Дэмы дайралдахада үрэгүй
Дэлгэр сэдхэлтэн гуниглана.

Гунигшые бэшэ, уйдхар гашуудал
Гуйраншан ябадалай хойшолон.
Энээн тухай сэсэн хануулга
Эжынэрэймнай сэдхэл жүрөөдэнэ.

Баялигай эзэдүүд жүтөөрхэлдэжэ,
Байдалай журамые эбдэнэ.
Олон харгынуудай далангаар
Орхижо хүсэлөө үгырнэ.

Эхэнэрнүүдэй абдарнууд хооһоржо,
Эрхэтэнэй үүргэнүүд баһуулагдана.
Сагай сагаан мүнүүд тооһоржо,
Сарбуунуудай мұрысөөнүүд хануулагдана.

Хоёр хүсэн хоорондоо
Хёморолдохоёо болихол үйлэтэй.
Хогоосон юртэмсэ үнэндөө
Холбоо барисаатай үндэхэтэй.

НАЙНИИЕ ХҮРГЭЛГЭ

Хүндэ найниие хүргэхэдэ
Хүгжэдэг ухаан бодолынь.
Хүлеэгдээгүй гэрэлэй нээгдэхэдэ
Хүсэлдэдэг ханахан хэрэгүүдынь

Бодолой залаада зальбархадань,
Бохиидоггүй хэзээдэшье хүлнүүдынь.
Зонуудта хүргэһэн туһаламжань
Зохидхоноор ербылгэдэг нюргыень.

Хүн хүнэй хуби заяанай одод
Ондо ондоо гэрэл туяатай.
Хүрьһэтэ дэлхэйгээр гэшхэлһэн мүнүүдынь
Он жэлнүүдтэй ханилһан дурасхаалтай.

Найниие хүргэһэниинь наймһаралга бэшэ,
Ханаанай сэбэрһээ хүргэгдэһэн уялга.
Нарьмай үгэнүүдээр магталга бэшэ,
Нарын гэрэлшүү гэгээрэлтэ хүргэлгэ.

Хүнүүд өөр өөртөө найниие хүргэжэ,
Хүсэндөө үнэн бодолнуудаа бээлүүлхэ үүргэтэй.
Хүршэнь хүршэтээ харилсаагаа үргэжэ,
Хүндэлхэ нэрээ хэтын нангин үреэлтэй.

ЭХЭНЭР БАГШЫН ҮГЭНҮҮДНЭЭ

Хүнэй наһанай олон зүргэ харгинууд
Хүгжэлтын хүсэнтэй сэхэ харилсаатай.
Хүйтэн уларилые хэлгэһэн ургинууд
Хүрһэнэй тоһолигһоо халбардаг абьяастай.

Ямаршые хүн Эхэ газарайнгаа нюрууда
Ямбалха, ядарха, ялалзаха, ябагалха хубитай.
Эртүүр бодожо ажаллахадаа хүйтэн хюрууда
Эршээ, тэсэбэриеэ хоридог эртын нургаалтай.

Нургаалнуудын хүн түрэлтын хуули ёһо
Хуушардаггүй хэзээдэшые амидаралай туһа.
Мунхаггүйгөөр хаанашые хүн ябаа бол...
Мухардангүй гаталха байдалай үргэн гол.

Шүлэгүүдэй мүннүүдээр бэшэгдэһэн үгэнүүдые
Шүүбэрилэн уншахада хэндэшые туһа үгэхэ.
Шүүмжэлжэ ухаагаараа үгсэһэн үдэрнүүдые
Шүтэлдөө нэбтэрүүлбэл, хүн хүсэлөө хүсэхэ.

Хүсэлнүүдын олон замуудай бэлшэрнүүдээр
Түсэбүүдтэйн ниилэжэ, зогсолтогүй түбэрхэ юм.
Найхан ханаандань нара наранай элшэнүүдээр
Гайхалгүй нуралсалжа газартаа үнэржэхэ юм.

НЭГЭ ТАНИЛДАА ҮАНУУЛГА

Танай зарим туйлалта
Ганса танай бэшэл юм.
Танил нүхэдэй гуйлтаар
Гасалан дараһанай нэшхэл юм.

Энээнииe мэдэжэ, ойлгожо,
Энжэ бэлэгээ барихада буян юм.
Мэндээе хэлэхээе тонгойжо,
Мэргэжэлдээ хүрэхэ аян юм.

Илалта туйлалтын аша үрэ
Идхалгагүйгөөр хэндэшье залардаггүй.
Алдар солото нэрэ түрэ
Абаахайн шүлһэн дээрэ тогтодоггүй.

Хэды сагай түбэрэн ошоходо,
Хэгдэһэн ажалай дүнгүүд эрьедэг.
Хээрэшье хэбтэһэн алта олоод,
«Хэнэй алтан бэ?» – гээд һурагшалхада элирдэг.

Гансаараа хэнэйшье өөрөө өөртөө
Баатар боложо һуухада эшхэбтэр.
Гарбал түрбэлэйнгөө домогто хөөрөө
Баярлажа шагнахада зориг батадхагдадаг.

ЗОРИГОЙ ТЭСЭБЭРИ

Ажабайдалай олон үнгэ зүһэ
Танижа ажаһуухань бэлэн бэшэ.
Амжалтын үндэһэнэй гол үнгэ
Тааруулжа ябахань ухаанай шэнжэ.

Хёмороон соо оронгүйгөөр
Холынгоо харгыда гарахань зоригжол.
Хүнэй хэлэһые бодомжолонгүйгөөр
Хүсэлдөө хүргэхээ оролдохонь эндүүрэл.

Юрын хэрэг юрын бэшэ
Нэрэ түрын ехэ үүргэтэй.
Юртэмсын хуулинуудай шэнжэ
Нэрьеэшгүй наа, байдалай үүдэнүүдтэй.

Найхан сэдхэлэй аша туһаар
Наһаһандаа хүргэхэнь хүнэй буяһаа.
Найрхажэ бээ гэшхүүлэнгүйгөөр
Нарбайһанаа барихань бодолой аяһаа.

Ажабайдалдаа гомдохо эрхэгүйгөөр
Ашаһан ашаагаа үргэлхэ хуби.
Хэнтэйшьеб миинтэ зүрилдэнгүйгөөр
Хэлэһэндээ хүрэхэнь зоригой тэсэбэри.

ХОЛЫН ТҮСЭБ

Хүн ябаха уялгын
Хүсэл холын түсэбтэй.
Урдаа табиһан зорилгын
Урма хүсэн эршэтэй.

Түсэбынь эршэ үгэжэ,
Түрүүлнэ бодолдонь тэсэбэри.
Түгдэрөөд унахагүй үргэбшэ
Түүдэгэй халуунаар жэгнэнэ.

Үргэлһэн ашаагаа анхаржа,
Үгэлһэн үгэнүүдтээ этигэжэ,
Үлүү алхамуудые хэнгүйгөөр,
Үлэн бодол манангүйгөөр,

Зорилгодоо хүрэхэ алхамуудын
Зосоонь тамираар мушхарна.
Зобоошье һаань, харилсааниинь
Зог гэнгүй шэхэндэнь хашхарна.

Хүн ябаһан уялгань
Хүйхэрлэжэ гутааха ёһогүй.
Хүгжэм дуута аялгань
Хүгжөөд сэдхэлдэнь үнгэрнэгүй.

ҮБЭЛЭЙ БУУРАЛ ХЭШЭГ

Сайбар буурал маната
Үбэлэй үүр хираан...
Найхан үглөө манаржа,
Үдэрэй засагта суглаан...

Саг ябана зогсолтогүй,
Ажабайдал хойноһоонь тэбдэнэ.
Зог гэхэ амаралтагүй,
Ашаад ажабайдалаа түбэрнэ.

Гүрэн гүрэнэй улас түмэнэй
Урган хүгжэхэ үдэрнүүдэй һубарян.
Алтан дэлхэйгээ баяжуулха золон
Ажалай ехэ хүлгөөнэй суурян.

Үбэлэй үглөө манатайшые наа,
Үдэрэйнгөө журамуудыг алданагүй.
Үеһөө үедэ дамжаха хубияа
Үнэншэ хэрэгүүдһээ хадууруулнагүй.

Сагайнгаа эрхээр засагаа
Садхалан янзаар дүгнэхэ шухала.
Сая жэлнүүдһээ хүрэдэг зугаа
Сагаан дэлхэйтээ ниилүүлхэ шухала.

ШҮЛЭГҮҮД

Дааж ядахаар ашаан шэнгээр
Дабхарлан дабталдана шүлэгүүд нэтэрүүгээр.
Ажаһуудалай олон янза түхэлнүүдээр
Аялгануудаа гоёоно элдэб угалзануудаар.

Эрээн маряан шэрэ будагууд соо
Түхэрээн ехэ түби дэлхэй тамарна.
Эрьен хүрэжэ хөөрсэгэнүүлдэг байдал соо
Түбжэгэнөө татажа шүлэгүүд урилдана.

Шүлэгүүд дэлхэйе хүсэндөө абахаар
Өөһэдынгөө харасаар сэгнэлтэ үгэнэ.
Мүрнүүд дотороо хёрхо харасаар
Өө мөөгүйгөөр шүүбэрилэн тэмдэглэнэ.

Зааханшье шүлэг соо замби түби
Заатагүй бодоно заан мэтэ томоор.
Эхэ зургаан зүйл амитадай хуби
Элирхэйлэгдэн бэшэгдэнэ юундэшьеб даа
огсомоор.

Хэдэн мянгаад жэлнүүдһээ хүрэхэн,
Жэбэн болоогүй шүлэгүүд жэрылдэнэ.
Бултыень суглуулжа зүбөөр хабтаһалан,
Буянта ажаһуудалай дэбтэрнүүд шэнхинэнэ.

ТУҮНТАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Танилнуудтайгаа хөөрэлдэжэ
Тэниилгэхэдэ, сэдхэлээ досоо дулаасадаг.
Гал гуламтаяа хөөргэдэншүү
Гажарал, гашуудал халуунһаа хулжадаг.

Сэлмэг бодолнууд олошоржо,
Сэсэн, мэргэн үгэнүүд түрэдэг.
Сэгнэхэ, ойлгохо саг ерэжэ,
Сэсэгүүдээр һалбарха үе хүрэдэг.

Танилнуудтайгаа бодолоороо хубаалдахада,
Талынгаа сэсэгүүд соо умбаһан шэнги.
Таабаряар олон байгаалияа анхаржа,
Талаан бэлигээ нэмээһэн эгэшэнэрнай.

Хүсэл дүүрэн ажаһууха саг
Хүйтэн агаар эсхэдэг нэбшээгээр.
Таабаряар гайхуулдаг бодото засаг
Талын амисхаалһаа һулардаг нэргэгээр.

Талаан бэлигэй бодото болбосорол
Танилнуудтайгаа хөөрэлдэхэдэ дуугай хүрэдэг.
Талын үргэн сагаан замуудай үргэлжэлэл
Таабаряар тамалхаяа болижо эсэдэг.

ӨӨРЫН БОДОЛ

Ямаршые хүн өөрһөө үлүү байхаяа
Хүсээ суглуулдаг онсо бодолтой.
Ямбалжа, эдирхэлдэжэ өөртэйгөө ябахаяа
Хүсэн соогоо бээ хоридог ажалтай.

«Бээ хорижо, бодолоо бээлүүлэ,
Бэлэн бэшэ ажал» гэгдэдэг.
Ухаандаа түрэнэн омог шүүмжэлэлгэнь,
Урагшаа ханаатайгаар эрид хэгдэдэг.

ханаан соонь наран, аадар, бороон,
ханшаг сагаан хүнэй юртэмсэ.
Харгыдаа эдээгээ шанахан тогоон,
Хари дайдадашые газардаагүй эрьесэ.

Дабажа шаданан үндэр дабаануудын
Дабхижа урагшалхан зүрхэнэйн зориг.
Бээ ойлгожо хурахан заабаринуудын
Үгээ хэлэжэ шадананайн тангариг.

Өөрыгөө хүмүүжүүлжэ, нэрээ үргэжэ,
Үльмэ дээрээ нараяа угтахан ханань.
Өөрөө үнэгэн малгайнаа үтэр арсажа,
Гүльмэ соо орожо зобоогүй шадабаринь.

«Өөрын шүүмжэлхы бодолһоо үлүү
Зөөри нахан соо үгы» гэжэ хэлэхэ эрхэ.
Нагаса эжымнай наханай үндэрһөө
Найдажа орхёо юм бидэнэртээ сэхэ...

БУЯНАЙ АША ҮРЭ

Хүнэй хүндэ хэнэн буян
Хүрэжэ ерэдэг өөрөө мүндэлөөд.
Ами наһанай утын аян
Амгалан байдал асардаг эрьеэд.

«Юрын хэрэг хэнэб...» гэжэ наһахада,
Юртэмсын сагаан харгынууд тодордог.
Буянта замаа аалин гаталхада,
Буужа ерэдэг хаанаһаашьеб жаргал.

Хүн хүндөө, эхэ зургаан зүйлдэ
Хүндэ, хүнгэн гэнгүйгөөр туһалха золтой.
Эдэлжэ ябаһан үгтэнэн үйлэдэ
Эзэн янзаар ухаагаа эмшэлхэ домтой.

Буян хэжэ ябаа наань, хэнэйшье
Зол өөрөө золголдохоёо ерэдэг.
Буляалдангүйгөөр хэнтэйшье юушьеб
Зоболон сэбэр сэдхэлһээнэ айжа тонилдог.

Хүргэгдэнэн буян хаанаһаашьеб ерэжэ,
Хүлээгдээгүй баяраар хүсэлүүлдэг.
«Хүнэй буян төөрөө» гэжэ байдаггүй,
Хүрэжэ ерээд шэнэ мэдэрэлээр зоригжуулдаг.

НАЙХАН НАНААН ТУХАЙ ОЙЛГОСОНУУДАА

1

Найхан наанаан хэзээни хэзээдэ
Найн тэмдэгээр мөрөө үлөөдэг.
Нанаа амараар ямаршые хэшээлдэ
Нарын толоншуу гэрэл сасадаг.

2

Найхан хүсэлнүүдэй үрэ дүн
Найрам мэтээр хатадаггүй.
Найбарлан гүйбэшые хүн
Найрхажа өөрыгөө шададаггүй.

3

Найхан хүсэлэй уг узуурта
Нанаан бодолынь сэбэрлээ наа, хүсэтэй.
Найн үе сагай уулзуурта
Наад хэнгүй ябахадал золтой.

4

Найн муу хоёрой тэмсэл тухай
Нажангяар хөөрэхэдэ ухаанда хүрэхэгүй.
Нарьмай бодолнуудай хоонон зугаагаар
Нанаһанаа бээлүүлхын ямаршые аргагүй.

5

Нархайжа, барбайжа баяжаха,
Набарнуудаа холо ойгуур шарбаадаха,
Нанажа, хаража ябаһандаа хүрэхэ,
Нарбайһанаа бажуужа батажуулха.

6

Һайхан Һанаатай эбсэшэгүй
ҺанаҺанаа туйлахын аргагүй.
Һангай зөөридэ обтошогүй
Һалан Һандархай ябалтагүй.

7

Һаналай сагаан далинуудые
Һайхан Һанаантаяа нэгэдүүлхэ шухала.
Һайн муу хоёрой тэмсэл мэдэржэ,
ҺанаҺандаа хүрэхее сэдхэлээ шудала.

8

Иигэжэ хүгшэн эжынэрнай бидэндээ
Хирэ болоод лэ ойлгуулжа хэлэдэг.
Имагтал сэсэн Һургаалнуудые бидэндээ
Хэшээлнүүд болгожо дамжуулан этигэдэг.

НАЙДАЛАЙ ОШОНУУД

Наһанай замуудта ушардаг зүргэнүүд
Найдалай ошонуудаар ялалзаха үйлэтэй.
Найман хизаар, дүрбэн зүгэй мүнүүд
Намжаа бодолнуудые хүргэдэг зүйлтэй.

найхан наанаан сэдхэлэй набагшанууд
нара наранай гэрэл туяатай адлирхуу.
наанаанай хүсэлдэхэ нэшхэлэй баримтанууд
найн хэрэгүүдтэй нэгэ хараа түсэбшүү.

Үдэрһөө үдэртэ сагаан сэдхэлтэй
Үнгээ хубираагүй нэргэг нэшхэлтэй.
Хүнгэн, солбон, түргэн гэшхэдэлтэй
Хүгшэн эжымнай хэлэнэниинь гамтай.

УРГАМАЛНУУД ӨӨР ӨӨРЫН ХУБИТАЙ

Хэдэн үдэр соо сэсэгүүдээ уһалаагүйдөө
Нүгэлтэйб гэжэ өөрыгөө тоолоноб.
Хэмгүй найхан сэсэгүүдээ ганхуулһандаа
Нюусагүйгөөр өөрөө өөртөө тоосоноб.

Гунхажа эхилһэн сэсэгүүдээ хараад,
Гуниглажа дэльбэнүүдые нь эльбэнэб.
Урасхал голһоо уһа асараад,
Ургамалнуудаа бултыень уһалжа эхилнэб.

Тэдэнэй дунда зарим сэсэгүүд
Тэнхээ орожо дэльбэнүүдээ һэргээнэгүй.
Сонхо дороо тариһан ургамалнуудни
Сохом ондо ондоо абаритай гэжэ ойлгоогүйб.

Урдаһаамни хараһаншуу зариманинь
Урма зоригыемни дэбжэжэ золтой.
Толгойгоо үргөөгүй сэсэгүүдэй гомдолые
Томоотойгоор эльбэжэ, хүлисэл гуйнаб.

Газар түбидэ ургамалнуудшые адли бэшэ
Гажардагые, баясадагые гээд мэдэжэ абамаар.
Гансата түрөөгүй бодолнуудые жэшэжэ,
Гарбалайнь гүнзэгые олондоо дуулгамаар.

НАЙДАМТАЙГААР ХӨӨРЭНЭБ

Баялигай хүр хүлдын эхин
Барандамнай үршөөгдэнхэй.
Бага наһандаа наадаһан
Барбагайнууднай наһан соомни эжэл.

Заахан наһатайдаа хүнүүд
Заатагүй ураалдаг ерээдүйгөө.
Заяанай үршөөлөөр үгэнүүдынь
Замайнгаа зүргэнүүдые зүгнэдэг.

Ехэ боло болоһоор тэдэнэр
Хэхэ ажалаа оложо тэнжэдэг.
Хаанашье ябахадаа эрхэтэд
Ханилһан нүхэдтээ дэбжэдэг.

Баялигуудынь өөр өөрынь
Балсангуудтаа, альганда, сэдьхэлдэнь.
«Баялигни!» гэжэ өөдэрхэлгэнь
Багадаа наадаһан зүндэнь.

Энээн тухай дэмы хэлэнэгүйб,
Наһандаа анхарһанаа мэдүүлнэм.
Эльгэндээ эблүүлһэн баялигаа
Найдалтайханаар хөөрэнэб таанадтаа.

НЭРЭЕЭ ХҮНДЭЛЖЭ ШАДАХА

Эхэнэр хүн эгээ ехэ эрдэмтэн
Эртын сагһаа дамжаһан солонь.
Эртын наранай элшэһээ гэрэлтэй
Эрэшүүлые хүмүүжүүлдэг тодо журамтай.

Этигэлээ олоной золдо зорюулжа,
Эрмэлзэлээ арадтайгаа хамтаруулдаг.
Эмээл мориндо һуугаашьегүй һаа,
Эмнигэй хурданиие хазаарлажа шададаг.

Гуламтаяа тойрожо, хүршэнэрөө урижа,
Дүхэриглэхэ дүршэлөө залуушуулдаа дамжуулдаг.
Уялгаяа хүндэлжэ, унтарияа дулаасуулжа,
Улаан сурбанараа налгайгаар бүүбэйлдэг.

Үбгэд хүршэдүүдтэ зөөлэнөөр хандажа,
Үльгэр онтохонуудые шагнажа урмашадаг.
Арадайнгаа аман үгэнүүдые сэгнэжэ,
Ажабайдалай гүнзэгые ойлгожо тамиржадаг.

Эхэ эсэгэһээ дамжаһан ухаан сэдхэлээ
Эльгэ зүрхэндөө эблүүлжэ батажадаг.
Нойрсожо үзөөгүй нэргэг нэшхэлээ
Ноохойдо оруулангүй нэрэээ хүндэлдэг.

ХУУШАН ЗАНШАЛ МАРТАГДААГҮЙ

Дууша улас түрын
Хуушан заншал мартагдаагүй.
Үргэн сагаан талын
нэргэг сэдхэл нэльбэгдээгүй.

Тэнгэри харахада азатай
Жэргэмэлэй дуунууд баяртай.
Тэрээхэн заахан шубуухай
Жэгтэй нарин заншалтай.

Үдэрэйнгөө журамые хубаарилжа,
Үнэншэ бэрхээр дууладаг.
Үглөө, үдэр, үдэшэлэншье
Үнгын аялга хуурдадаг.

Байгаалиһаа хүртэнэн бэлигээ
Байдалтайгаа тааруулжа шададаг.
Юрэ үгтөөгүй бэлэгээ
Юртэмсын нюусатай шадарлуулдаг.

Хүгшэн эжымнай гунигтайгаар
Дуунуудыень шагнажа уярдаг.
Түбшэн налгай аялгануудыень
Дуугай шагнабашье, дурадхадаг.

Байгаа ехэ газар дээрэмнай
Байһан юумэн өөрын золтой.
Борохон заахан жэргэмэлнай
Болотой заабаринуудаар хүмүүжүүлдэг.

ГАЗАР ДАЙДЫМНАЙ БАЯЛИГ

Хүнүүдтэ найниие хэжэ оролдолго
Хүрьһэтэ газар дээрэ нуугшадай ехэ үзэгдэл.
Хүнэй хүн боложо болбосоролго
Хүхэ тэнгэридээ найдаһанай хүзэглэл.

Хүн бүхэн эльгэнэй дулаагаар дамжаһан,
Сагаан сэдхэлэйнгээ ульһанһаа хүсэлнэ.
Хүсэнэй ехэ хүсэлтэй хамтаран,
Сагайнгаа тамирые шэнгээжэ гэшхэлнэ.

Ухаан бодолой шүүмжэлгээр хамтарһан,
Угайнгаа мэргэнһээ хүсэтэй болонобди.
Һэшхэл соогоо он жэлнүүдтэ тэнжээгдэһэн,
Һайхан хүсэлнай һалбардаг дуугай.

Һайн хүнүүдэй одо заяан залаатай
Һайхан үзэгдэлнүүд газар дайдымнай баялиг.
Байгаалидаа найдажа ябаха ухаатай
Байдалаа зохёоходомнай харгымнай торголиг.

Эхэнүүднай бидэнэртээ энээн тухай ойлгуулжа,
Ехэ замуудай үүдэнүүдые нээжэ туһална.
Элэжэ халсархагүй гуталнуудые үмдэхүүлжэ,
Ерээдүйн бодолнуудые мануулжа һургана.

ЭЖЫНЭРЭЭ МАГТАЯ!

Алтан дэлхэйн зулайда
Агуу үндэрнүүд гэрэлтэдэг.
Ами наһанай далайда
Алхам бүхэн сэгнэгдэдэг.

Хүн бүхэн алхамуудаа ойлгожо,
Хүсээ зүбөөр зангидажа,
Хэһэн ажалаа түлөөлжэ,
Хэлэһэн үгээ тодорхойлжо,

Ажаһуудалдаа үри зээлиез түлэжэ,
Ами наһаяа утадхажэ,
Ажалай дүүрэн абьяас үргэжэ,
Анда нүхэдтээ зэргэ алхалжа,

Альган соогоо золоо нөөсэлжэ,
Алтан эмээлээ зүбөөр тохожо,
Анхан ёһо журамаа сэдьхэжэ,
Аяга сайгаа хубаалдан уужа,

Айлшадаа сагаан эдеэгээр хүндэлжэ,
Агта моридыень саг соонь уһалжа,
Аянайнь дуунуудые сугтаа дуулалсажа,
Амгалан һууһан эжынэрээ магтая!

БУУРАЛ ЭХЭНҮҮДЭЙ НУРГААЛНУУД

Үе сагай ошохо бүри
Хүнэй наһан баяжана.
Хүдэр бодолой дали
Хүсээе абажа батажана.

Хүнэй ажабайдалай замууд
Хүүеэн соогуур зурына.
Хүсэлэй хүсэтэ алхамууд
Хүрьһэтэ дайдаяа тамаглана.

«Тамган» гэхэн үгэ соо
Талын түүдэгүүд соробхилно.
Ямаршые яһатанай сэдхэл соо
Ялалзажа үүргыень дээшэлүүлнэ.

Үнгэтэ юртэмсын зулайда
Үнэншэ заяан гэрэлтэнэ.
Үйлэ хубиин золтойдо
Үймөөтэ хэрэгүүд хулжана.

Наһанай баялигай ашаар
Наранай дулаан энхэрнэ.
Найдалта буянайнь золоор
Найман зүгүүд туһална.

Буянай сагаан харгынууд
Аянай утада алдаршуулна.
Буурал эхэнүүдэй нургаалнууд
Амгалан байдалда этигүүлнэ.

ХҮСЭЛ БАЙХАЛ ЮМ

Үдэр бүри юундэшьеб даа
Баяр мэдэржэ ябахадаа,
Хүдэр сээжын хүбшэргэйдэ
Хүрэдэг лэ онсо ехэ нөөсэ.

Баяраар долгилһон сээжэээ
Байгаалиин нюусатай нэгэдхээд,
Ажабайдалай агуу дээжые
Арьбадхан гэшхэлжэ тэнжээгээд,

Замби дэлхэйнгээ нюусатай
Заяа хубияа элсүүлээд,
Басаган хүнэй саажатай
Баясан байжа сасуулаад,

Бүри онсо баяр эдлээд,
Олоһоноо һүни бүри эблүүлээд,
Бүрэнхые түрижэ гэрэл нэбтэрүүлээд,
Оломтойхон далайн эрьедэ түбхинөөд,

Баярайнгаа зузаан дэбтэртэ
Байса мэтэ зохёол бэшэжэ,
Баран зоной ухаанай үндэртэ
Байрлуулха хүсэл байхал юм.

ЭХЭНЭРНҮҮДТЭ

Эхын сэдхэлэй тамирые ойлгохо
Эрэшүүл хэды бэ дэлхэйдэ.
Эхынгээ хэлэнэн заабари дүүргэхэ
Эрдэмтэ нургаалын хэды сэнтэй бэ?

Асуудалнуудта харюусажа шадахань
Асари ехэ ухаанай шүүбэри.
Эдэ асуудалнуудые зүбөөр хангахань
Эртын сагнаа мүндэлхэн шиидхэбэри.

Үдэрһөө үдэртэ эхэнүүдшые өөһэдөө
Үүлэнэй саанахи нарада эрмэлзэлдэг.
Тамираараа ургалжа хүрэнэн сүлөөдөө
Таабарита байдалай ёһо дэмжэдэг.

Хаанаһаа юм эхын хүсэн тамир?
Харахада юрын лэ хүн эхэ өөрөө.
Нэгэшые үдэр амар нуудаггүйдөө
Нэмээнэ гээшэ гү, тэсэбэриин баялиг?

Эхэ... Эгээл түрэл нангин үгэ
Ехэ сэдхэлһээ найдамтай соностоно.
Эхэ!.. Энэ үгын үнэ сэнгын мэдэхэдэ,
Ээм дээрэнэ ажабайдал ербэлзэнэ.

НАЙН ДАА

«Найн даа» гэжэ баяр хүргэндэ
Сэдьхэлэй ошон түргэн бадардаг.
найн үгын дали дээрэнээ
наруул болоһоншуу үзэгдэдэг.

Баяр хүргэгшын бодолдо бушуу
Бага наһанайнь эхин зүргэ һанагдадаг.
Баян талын сэсэгүүдэй надханшуу
Бодолнуудынь шэнэ үгэнүүдээр болбосордог.

найн даа, найниие хэдэг хүнүүд!
найн даа, наран, һара, мүшэднай!
найн даа, наруул сэлмэг үдэрнүүд!
найн даа, найхан һанаатай нүхэднай!

найн даа, найн даа, найн даа ажабайдалнай
найхан хүсэлөөр зоригжон ябая.
найн даа, найн даа найдалнай
һанаан сэдьхэлдээ гэрэлээ гамная.

БИ ЭХЭНЭРБИ!

(МОНОЛОГ)

Энэ дэлхэйн
Эхинэй эхин –
Эхэнэрби!
Энхэ байгаалиин
Эльгэн сооһоо
Эльгээгдэһэн...
Эреэн соохор ажабайдалые
Эрхэтэнэй замда оруулха,
Этигэлтэ ехэ хүсөөр
Энхэрэлтэйгээр зэбсэглэгдэһэн
Эхын харюусалгы
Эсэшгүйгөөр дүүргэдэг,
Эгээлэй ехэ далайда
Эрэлхэгээр тамаржа,
Эсэнгүйгөөр хуягжанхайб.
Эльгэн сагаан дуранай
Эльбэтэ хүзэг түрүүлжэ,
Энэрхы сэдхэлтэ нүхэртэй.
Эблэржэ нуухаар заяагданхай.
Эрьелдэн байдаг газарта
Энхэ мүнхын угай үндэһэ,
Эдиршүүлые сэсэнээр хүмүүжүүлжэ,
Эбдэршгүй жаргал тогтоохо.
Эмхидхэлтэй журамаар хүдэржүүлжэ,
Элэшгүй мүнгэн тахануудаа,
Эгүүридэ магтаха бэлиг-дуу
Эгтээ зохёодог бэшэлби.
Эхэнэрнүүдэй үндэр заяата сууе
Эхинэй эхинтэй жэшэжэ хүсэлнэлби!

ХҮЛЕЭЛГЭН

Хүлээжэ һуухада жаргал,
Хүлисэжэ шадахада жаргал,
Хүнтэй харилсахада жаргал,
Хүүгэдтэй хөөрэлдэхэдэ жаргал.

Хүлээлгэтэй ехэ тэсэбэридэ
Хүн өөрыгөө ойлгодог.
Зоригойнгоо зосоо тамирта
Золой мүшэниие носоодог.

Гэрэл соонь элихэнээр
Түрэл гаралаа ушарна.
Хүлээжэ шадаһандаа баясангяар
Хүл хүнгэхэнөөр гэшхэлнэ.

Хүлээлгэн ашаан гэгдэһэн
Хүлгөөтэ үгэ хэлэхээр бэшэ.
Хүлээжэ шадахада эршэдэһэн
Хүсэн хүнүүдтэ туһалһанай гэршэ.

Хүлээжэ хүсэлдөө хүрэхэдэ
Хүмүүжүүлгын үүргэ харагдадаг.
Бээ хүмүүжүүлжэ жаргахада
Бэлэдхэлэй буян арьбажадаг.

ҮБГЭЖӨӨЛЭЙ ҮГЭ – ҮНЭН

Үүрэй толонтой урилдаан,
Үдэрөө угтадаг үбгэжөөл.
Үндэр хүсэлдөө үнэхөөр
Үргэн талаяа шэртэнэ.

Хорин нэгэдэхи зуунжэл...
Һонин бодолнууд ухаандань
Хододоо сугларжа гайхуулна,
Һонорхоноор ябахые һануулна.

Гэрэйнъ газаадахи сэргэдэ
Гэрэлтэ шэнэ автомашина.
Сагайнгаа нэгэ зэргэдэ
Аятайгаар гэшхэлхые зоригжуулна.

Худалаар хэлэжэ үзөөгүйдөө
Хуушарһан сэргээ эльбэнэ.
Гэртээ орожо гэрэлдээ
Гэмэрэнгүй үһээ һамнана.

Бууралтаһан һаншагаа эльбэнэ,
Бусадтай өөрыгөө жэшэнэ,
Буурашагүй домогуудые эблүүлжэ,
Бусадтаа хөөрэхөө шэбшэнэ.

ӨӨРӨӨ ӨӨРТӨӨ БАРОМЕТР

Байгаалиингаа шэнжэ шарайе
Үдэрhөө үдэртөө харахадаа,
Байдалайнь үндэр зулайе
Үнэн сэдьхэлдээ анхархадаа,

Хүн бүхэн хэзээдэ хэшэгтэй
Хөөрэжэ барагдашагүй мэдэрэлдэ
Хүртэдэг гэжэ хүгшэн эжымнай
Хөөрсэгэнэгүйгөөр хэлэдэг бэлэй.

Шагнаһан зониинь ондо ондоогоор
Ойлгодог hэн юрын бэшэ мэдээсэл.
Шабганса юугээ хэлэнэб шалтаггүйгөөр
Ойгор хүндэ хөөрүүлэн гэгшэд биил hэн.

Залуу басаган шагнаһанай һүүлээр
Байгаалияа шэнжэлhэн дэбтэртээ,
Залхуу бэшээр бодолоо бэшээд,
Байдалаа ондоогоор эрхилээ нэргэгээр.

Хүгшэнhөө дуулаһан хөөрөөгөө
Хүршэнэртөө хэлэжэ баясуулба.
Зүгөөр уларилай шэнжые өөрөө
Зүбөөр тодорхойлжо барометр гүүлбэ.

ХҮН ӨӨРӨӨ ӨӨРТӨӨ ТУҢАЛНА

Газар дэлхэйн булан тохойгоор
Газардахагүй ябадалнууд олон түмэн.
Гарбал түрбэлөө мэдэхэ ойлгосоор
Гаража тодордог хуви заяанай одон.

«Минии, шинии» гэхэн арсалдаанай хойшолон
Миин хүмхиин тоондол үнгэрдэггүй.
Бээ мэдэнгүй гэшхэлхэнэй хойшолон
«Бэрхэб» гэжэ нэгэтэшье өөрыгөө энхэрдэггүй.

Хара толгойгоо үргөөд ябахада,
Хабтагай дайдамнай хүлисэл гуйдаггүй.
Хараһан үзэхэнөө ухаанда абахада,
Хари газарнууд хүндэ гэжэ тоолодоггүй.

Һайхан сэдхэл бидэнтэй нүхэсэжэ,
Һайрамай уһандал туһалхаяа арсадаггүй.
Уһа мүрэнэй холо байхаһаа боложо,
Уяанай мориншье ундаяа харяадаг.

Алхам бүхэндөө этигэн этигэн,
Ажабайдалдаа үнэн ябаха шухала.
Аласай уудамые арсалдаагүй хэмжэн,
Ами наһандаа хүн өөртөө туһала.

ЭХЭНЭРЭЙ ЗОРИГЖОЛ

Эхэнэр хүн зарим сагта
Эрэшүүлхээ үлүү зоригтой ябадаг.
Эхилхэн хэрэгээ тус тустань
Эмхитэйхэнээр дүүргэжэ шададаг.

Үе сагаа хүбэлгэн ухаагаараа
Үнэн дээрэнь ойлгожо абаралсадаг.
Үнгэрхэн сагтаа улаан нюураараа
Үнгэ зүхээ хубилгангүй харалсадаг.

Гэртээ хэхэ ажалынь барагдашагүй
Гэмэтэн мэтээр дүүргэдэг бэрхээр.
Гэдэргээ харангүй, хэндэшье суhalдангүй
Гэмэрэнгүйгөөр дэбтэртээ бэшэдэг бэхээр.

Олон тоото хүн зоной ажабайдал
Онсо бэээрээ тодордог найдалдань.
Тэдэнэй заримдань түрэдэг гайхал
Тэрэ эхэнэр өөрөөмни үлүү мэдэнэл намайе.

Ази Европын оронуудаар аяншалжа,
Аза хүртэжэ, амжалтануудые бэлэглэдэг.
Аалин заншалаар түүхээ шудалжа,
Арад зоной бодол бэежүүлдэг.

Бага балшар наһанһаа шүлэг,
Бадма сэсэгүүдые суг суглуулаа.
Багша болохоёо бэлдэжэ түлэг
Банзаровай дээдын нургуулиие дүүргээ.

Дунда хургуулида хүдэлэнгүйгөөр,
Дуунуудайнгаа аялгаар мэргэжээд хүдэлнэ.
Хэн тухай бэшэгдэһэниие тэбдэнгүйгөөр
Хэлээ болболтнай уншагшад таниие хүндэлхэл.

ЭХЭНЭРЭЙ ЗОХЁОЛНУУД

Эхэнэрнүүд тухай бүтээл зохёолнууд
Элдин дайдаарнай зэдэлнэ.
Энхэ мүнхын гэгээн тохёолгонууд
Эльгэнэй шуһантай толотон эбхэрнэ.

Наран, нара, одо мүшэдтэл
Наһанай хэлсээ баталһан шуу.
Эхэнэрнүүд өөһэдын нүхэдтэй
Эхилһэн хэрэгүүдтээ ханилһаншуу.

Харилсаанайнь мүнхын хүр хүлдэ
Хамаг дэлхэе үргэнэ үндэртэ.
Бэшэгдэһэн зохёолой бодото үнэндэ
Бэлэглэгдэһэн бэлиг сохюулнагүй мүндэртэ.

Ямаршье гасалан дабажа шадаха,
Ядаралгүйхэн зохёолшод гэшхэлнэд.
Хари холын хани нүхэдтээ дабаха,
Харюусалгата үүргэнь байдалай нэшхэлдэ.

Нэшхэлгүйгөөр бэшэгдэһэн зохёолнууд
Нэбхүүлнүүд шэнги намагта һажана.

Холохоо шэнжэлхэн мүнгэн дуулганууд
Холбоо юртэмсын зулайда яларна.

Эхэнэрэй бэшэһэн эрдэнитэ үгэнүүд
Эхирлэн хүтэрэлдэхэ заяанай золтой.
Энэрхы сэдхэлээр амилһан дэбтэрнүүд
Энгэр сээжынь гүнһөө голтой.

ЗОХЁОЛШОНОЙ ЗАМ

Арадайнгаа хуби заяанай замуудһаа
Ами ороно шүлэг дуунуудни.
Аяндаа уулзаһан зонуудай заяанһаа
Амидаралай хэшэгээр амилна хуудаһануудни.

Шэнэ үдэрэй хүлгөөн сооһоо
Шэлэжэ бэшэхэ бодолнууд довтолно.
Шэнээн тамиртай үгэнүүд голоороо
Шэлдэг хүлэгэй оодороондол соёрно.

Шагнагша, уншагша хүн зонууд
Шадал соогоо бэшээшымни сэгнэхэ гү?
Шалаһан зүрхөөрөө зүүнэй хүбөөр
Шагаажэ эсэнгүй шүлэгтэйм нүхэсэхэ гү?

Үгэ үгэтээ ниидэжэ нягтаар
Үнэниие байгуулһан хүшөө боложо бодоһой.
Сэгнэгдэхэ бодолой аажам илалтаар
Сэдхэл соогоо наранай элшэ тодоһой.

Зохёолшон олон харгы эсхэн ябахадаа
Зоболон даража, золдо тэгүүлнэ.
Шударгы үсэд тэмээн хамбыда адлишуу
Шуурган соогууршые сүл губяар гэшхүүлнэ.

НЮДӨӨРӨӨ ХАРАХА ЗОРИГ

Юун тухай бэшэһэнээ
Нюдөөрөө хараха зоригтойлби.
Юртэмсын алдууе тэсэһэнээ
Нюухагүй зоригтойлби
Бодолнууд сэдьхэлдэмни ходо
Бүһэдэгдэнэ хэбэртэй мэдэрхэдэм.
Бодомжолон элирүүлхэдэм тодо
Бүрүүлыешые гатална нэрэмни.
Нэрэмни ганса минии бэшэ...
Нэбтэржэ арадтам оронхой.
Нээгдэжэ гэрэл ухаандам тэгшэ
Нэгэдэмэл бодолоор хүгжэнхэй.
Амиды наһанай бодото аша
Асарха уялгатай арадтаа туһа.
Алдар бадаруулһан нэрын соло
Асатангүй зүрхэндэ туяарна холо.
Арад зондоо найдал түрүүлһэн
Агуухэ нүхэсэлөөр гэрэлтэнэ зүрхэн.
Эхэ газарайнгаа эрхэтэниие хүмүүжүүлһэн
Этигэлтэ замаар ябахада харгы мэргэн.

ЭХЭНЭР ЗОХЁОЛШЫН УЯЛГА

Эхэнэр хүнэй зохёол бэшэлгэн
Эгээлэй нангин хэрэг юм лэ.
Энэ дэлхэйн хуби заяае шэбшэлгэн
Эгээл ехээр тэрэниие зобоодог юм лэ.

Эльгэн дороо үхибүү хүгжөөжэ,
Эрезэн дэлхэйдэ үндылгэхэнь ёһото уялга.
Элбэг нарата дайдаяа баяжуулжа,
Эрхэтэн хүниие хүмүүжэлхэнь харюусалга.

Харюусалга дээрээ харюусалга нэмээжэ,
Гал гуламтаяа сахиха уялга.
Хамагай һайниие арадтаа хэшээжэ,
Гарбалайнгаа заншалаар дуулаха аялга.

Үе үе бүхэнэй бэлшэрнүүдые нэгэдүүлжэ,
Үелэн зугаалха нүхэдынь дэмжэхэ хэрэг.
Улас зонойнгоо этигэлдэ зула бадараажэ,
Ухаанай гэрэлые гиигүүлхэ бодото зориг

Эхэнэрэй үдэр, хүнинүүдэй
Эрилтэ боложо, сэдхэлынь баясуулна.
Ерэхэ сагай эрхэтэн зоной нэрэ түрын
Ербэгэр ехэ сэргэ олонтой бодхоолсоно.

«Эхэнэр хүн – эхынгээ үргэлжэлэл»
Энэ зарлиг наһандань буунхай.
Үхибүүд, ашанар, зээнэрэй дэмбэрэл
Үеһөө үедэ дамжуулжа һуунхай.

Шүлэг, дуу, зохёол бэшэлгэндэ
Сүлөө саг өөрөө хөөрөөгөө эхилнэ.
Шүрэ будагаар дашуурдаггүй оршондо
Сүлөөтэ сэдхэл эрхэ сүлөөгөө сахина.

Зохёолнууд соонь мүнхын зула
Зоболон түрижэ, гэрэлээ бадараана.
Харанхышье хүни зүрхэндөө хандажа,
Хараад ошото элшээрнь оршоноо сүршэнэ.

Эрид ехэ харюусалгатай үүргые
Юртэмсын эхэнэр хүндэ даалганиинь,
Эртэ оройшье сэдхэлэйн дүүрэниие
Юрыншье хүнүүдэй хүндэлдэгынь гайхалгүй.

«Эсээб» гэдэггүй эхын тэсэмгэй зүрхэн,
Эсэргүүсэжэ хара хэрэгтэ, дайн сэрэгтэ сохилдог.
Эсхэжэ сэхэ халхи шуурга, хур бороо, мүндэр,
Эсэсэй эсэстэ гэртээ амаржа, ажалаа зонхилдог.

Ажабайдалайнь алхам бүхэнэй мүнүүд
Ашата хэрэгүүдээрээ орьёлһон үгэнүүд.
Агуухэ сэдхэлдээ байгаалиие энхэрһэн,
Аглаг дайдадаа ургаса ургуулдаг үндэһэн.

ҮДЭР БҮХЭНДЭ

Хүрэжэ ерэнэн үдэр бүхэн
Хүндэлжэ абахыемни хүлээншүү.
Улаан наран урдаһаам гэтэн,
Ухаан бодолыемни туршаһаншуу.

Хэлэхэ үгэнүүд олошоржо,
Хэмжэхэ замууд харагдана.
Мүнхэ байгаалиин оршондо
Мүргэлдэнэн байдал ханагдана.

Хии халхин гэнтэ ээлжээндээ
Хии ороһоншуу засагаараа наадана.
Хии мориной буянһаа тэрьелжэ,
Хиидэжэ хайшаашьеб хүниие гасаална.

Эсэтэрээ хэнэн үймөөтэ үйлэнь
Эсэргүүсэжэ юундэшьеб зэбүүрхэнги.
Эсхэжэ оршолониие гүйдэлынь
Эсэсые эхинтэйнь сасууланги.

Хүрэжэ хүсэлүүлһэн үдэрни
«Хүндэ юун эгээл шухала бэ?» – гэжэ асууна.
Хүрдэжэнэн үдэр бүхэндөө зүрхэмни
Хүндын дээжэ үгэнүүдээр магтана бшуу.

АЖАБАЙДАЛ ГЭРШЭ

Ном бэшэлгэн юрэ бэшэ,
Номнон хэлэхэ бодол үндэнэлэнхэй.
Ажабайдал эндэ өөрөө гэршэ
Ашаанай хүндые бэшэжэ үргэлэнхэй.

Зүрхэн соонь зүбэй зүргэ бодхоогдожо,
Зүг бүхэнэй сагаан ододые уряална.
Хүн түрэлтын туужые эблүүлжэ,
Хүрһэтэ газарай хүсэн болгон хүгжөөнэ.

Бэлиг түгэлдэр үнэн сэхэ бүтээлнүүд
Бэлэхэнээр лэ бэшэгдэдэг бэшэ юм.
Бэдэрэлгын ашаар мандаһан дэбтэрнүүд
Бидэнэй ухаан бодолдо бэлэг юм.

Ном бэшэгшэ хүн өөрөө
Нам нуужа шададаггүй жаргалтай.
Наһандаа суглуулһан зөөринь
Ном боложо мүнхэрдэг гэрэлтэй.

САГ ОШОНО

Ошожол байһан сагыё
Онсо гайхан гомдоногүйб.
Долгилжол хатарһан голыё
Дошхон гэжэ тэбдэнэгүйб.

Уһан галабыё хүндэлжэ,
Удаан шэртэнэб урасхалыень.
Наһан тухай бодомжолжо,
Нарантай эблүүлнэб элшыень.

Тэнгэрийн бүрхэгтэ нарамнай
Тэнсүүриемнай шалгаһаншуу.
Уг гарбалта нэрэмнай
Урдаһаамнай сэхэ хараһаншуу.

Баргуужан голоймнай долгид
Байгалдаа эбтэйгээр дугшанад.
Боолон Түмэрэйнгөө мэндые
Бодолтойхоноор дамжуулнад.

Олон үеын захяануудые
Омог янзаар сахинхай.
Орон нютагайнгаа габыяануудые
Оршолон түбидөө зорюуланхай.

Эртын сагһаа һундалдаһан,
Эрэлхэг зоригтоной байсанууд.
Эрезн дэлхэйдээ батажаһан,
Эрхэтэ уласай байранууд.

Алдар солото жолоогоо
Адхаһан бэхеэр угсаатамнай.
Алдажа болохогүй толгойгоо
Анханһаа гамнадаг заншалнай.

Толгой соохи баялигаа
Тооложо зүбөөр һуранхайбди.
Мянгаад гаран жэлнүүдээ
Манажа сэдхэлдээ абанхайбди.

Галаб бүхэнэй нэрые
Гамнан ябаха һургаалтайбди.
Гадаада түбиин нарые
Газар дээрээ угтанхайбди.

ЗОХЁОЛШОН ХҮНЭЙ ҮҮРГЭ

Шэмэ шүүхэгүй шүлэг бэшэжэ,
Гэмэ хэһэнэй хэрэггүй хэбэртэй.
Шэнэ бодолтой үгэ хэлэжэ,
Гэнэн ябадалые орхибол, нэмэритэй.

Уншагшын зүрхэ үймүүлхэ зохёол
Уймарлан бэшэһэнэй хойшолон һарюу.
Талынгаа уласай нангин солые
Таабисуурайнь ёһоор сахибал булюу.

«Таламнай үргэн!» гэжэ мэдэбэшье,
Таниха харгыгаа журамнай нэгэн.
Зүгөө төөрэхэһөө айжа мэгдэбэшье,
Зүрилдөөгүйгөөр гэшхэлхэ зүбнай нэгэн.

«Олон зүб бии!» гэхэн арсалдаан
Одо заяаемнай шуургаар шэрбэнэ.
Олохол үйлэтэйбди зүбөө, бодолнай сахилгаан...
Онсо хурсаар зохёолнуудтамнай мүндэлнэ.

Эртын сагһаа мэргэшүүлэй хэлэһэн,
Элдин дэлхэй өөрын тодо зохёолнуудтай.
Һэргэг сэдхэлээр уншажа зохёолшон
Һэшхэлэй сэбэрһээ хэлэхэ үгэнүүдтэй.

Урбажа болохогүй хэншье, хэзээдэшье,
Уран бүтээлэй халтирхай харгыда.
Удха үзүүрээ ойлгожо хэзээдэшье,
Удхалан хөөрэбэл, гэрэл үгэхэл харанхыда.

Зохёолшон хүнэй худалаар бэшэбэл,
Зоболонгой үүлэд толгой дээрэнь сугларха.
Зорюута үйлэ хэрэг хазагайруулаа бол,
Зосоо тамираа ундангүйгөөр үлөөхэ.

Өөрынгөө бэшэһэн хооһон үгыг
Һөөргэнь абажа, сэдьхэлээ гандуулха.
Өөрөө өөртөө бэлдэһэн үйлээ
Һөөг бургааһан соо гажаруулха.

Зохёолшон хүнэй үүргэ ехэ
Золтой бодолоор оршоноо тамиржуулха.
Зоной сэдьхэл һэргээжэ сэхэ
Зохидоор хөөрэлдэхэ агаараар амилуулха.

ЭХЭ ЭСЭГЫН БУЯНГААР

Эхэ эсэгэ, элинсэгүүдэй буянгаар
Этигэлэй сагаан одон эрьедэг.
Эжэл нютагтаа гэрэлэй ашаар
Энхэ мүнхын хүсэн мүндэлдэг.

Һүни бүри нютаг зомни
Зүүдэндэм хүрэжэ бодол мануулна.
Үни шэнэ түрэлөө ологшод
Зүйдэлтэ оршондоо зүб замаа абана.

Газар дээрэ уг гарбалынь, үри хүүгэдынь
Гандашагүй хүрьһэн дээрэ ажаһууна.
Наһаяа эдэлэгшэдэй абаралынь
Нэрэээ үргэлжэлүүлэн байдалаа зохёоно.

Оршолонгой иимэ хуули ёһо
Орон дэлхэйтээ нэгэдэлэй хэшэгтэй.
Хүн бүхэнэй наһаяа эдлэхэ хаһа
Хүхэ тэнгэритэй өөрын хэлсээтэй.

Эхэ эсэгын, элинсэгүүдэй буяниие
Ехэ хэрэгүүдээр батадхаха хүүргэ бии.
Энхэ таладаа ябаха аяниие
Эдлэжэ зүбөөр ажаһууха үүргэ бии.

Зоной зүрхэндэ шэнэ хүсэл нэмээжэ,
Зоригой хүлдэ зосоо ургуулна.
Замбиин хайрада хүртэһэнөө хэшээжэ,
Заяата наһандаа аша үрэээ харюулна.

Газар дэлхэйн зоной этигэлдэ
Гандашагүй сэдьхэлэй шэмэ сасана.
Харгы замуудайнгаа хэтын харилсаанда
Харюусалгата ухаанай дүлэ сүршэнэ.

ХҮГШЭН ЭЖЫН ХҮСЭЛНҮҮД

Наһанайнгаа дабаае үгсэ үгсэһөөр
Ная гараһан хүгшэн эжыгээ харахада,
Нара хараһан шэнги сэдьхэлдэм
Найдал түрэнэ шэнэ шүлэгтэм.

налиран ошоһон наһан соогоо
һанаһан бодоһониинь хэмгүй ехэ.
һамаран ябаһан үе соо өөрыгөө
һамнан зоригоороо диилэнхэй мэхэ.

Худал үгын хуулитай тэмсэхэ,
Хуби үгтэһэн байгаа хаш хүгшэндэ.
Хорото ябадал сэсэн үгэтэй жэшэхэ,
Хомхой сэдьхэлтэй хүниие эшээгээл.

Танигдаашьегүй хүнүүдэй һайниие хэһэниинь
Тамир үгэжэ тэгшэлээ һанааень.
«Тайлбарилха!» гэхэн олон хэрэгүүдынь
Тайгын мододые тоолоһоншуу зугааһаань.

Байгаалиингаа зан заншалые
Баталжа, зүбшэжэ шададаггүй гэмшэлнай.

Баранай тахидаг нангин эрдэмые
Балар байдалһаа аршалха сэдхэлнай.

Һара нарантай ханилһаниинь,
Һарьдагай саһанай тэдэнтэй нүхэсэһэниинь,
Үнэнэй үмхирхэгүйгөөр тодхооһон сэргэтэй
Үндэрлиг ухаан сэдхэлтэ нэрэ зэргэтэй.

Эхэ зургаан зүйл амитадай
Эльгэнэй сэсэгүүдые һалбаруулха гуримтай.
Уһан голнуудай ёһото «эрхэтэднай»
Ульһа ехэтэйгээр түрьһэлхэ хубитай.

Ой тайгадаа баян байратай
Омог заяата ан гүрөөлнүүд.
Ойгуурнай зурыһан таамаг байдалтай
Онтохонуудай баатарнуудай мүнхын зүргэнүүд.

Үри хүүгэдээ үргэжэ тэдхээдэг
Үрэжэлтэ баян хүрьһэниинь хэшэгтэй.
Байгаалиингаа үргэмжые тэхэрюүлдэг
Байдалаа сахижа буян бариха золнай.

ТЭРШЭЭ САГАЙ ЖОЛОО БАРИХА

Хэлэгдэхэ бодолнууд тоо томшогүй юрьенэ.
Хэмжэгдэхэ замууд уряалан туяарна.
Юртэмсын байдал хара сагаанаар эрьенэ.
Юрын хүнэй харгы заримдаа халаатана.

«Ямар халаань зүб бэ?» – гэжэ
Ядарал дабажа ойлгохоёо хүсэнхэйбди.
Сансарын замые зүбөөр гаталжа,
Сагаан ханалтай нүхэсэл бэдэрэнхэйбди.

«Дэлхэй дээрэ эзэн хүнби!» гэхэн
Дээрэлхүү бодолой хуурмагынь ойлгогдоо.
«Хэншые бол, байгаалиин үри» гэхэн
Хэтын номнолой хүсэн мүндэлөө.

«Модоной үндэһэн газар доогуур,
Хүнэй үндэһэн газар дээгүүр»
Гэжэ хэлэгдэһэн үгэнүүд тодо
Гэгээрэлгын гэрэл сэдхэлдэ ходо...

Уг гарбалай гуламтын утаан
Угсаатан бүхэнэй сахиха дулаан.
Дуунай утые залгаһан хабагша
Дуугай бодолһоо түргэн абарагша...

Дуугай яба ябаһаар нэрэ обогоо
Зүбөөр хэлэхэмнай бэрхэтэй шэнги.
Дутуушаг ухаатай хүнэй шэнжэ
Зүндөө хануулдаг зүрхэмнай тэсэнги.

Тэсэһэн зүрхэн эсэһэн бэшээр
Тэсэмгэй сохилхо угай хүсэтэй.
Тэршээ сагай жолоо бэрхээр
Тэгшэ залаха дээдын жаргалтай.

ЭХЭНҮҮДЭЭ ОЙЛГОЕЛ

... Хүн тэнгэриһээ тэб байса буугаагүй...
Эхынгээ эльгэн доро юһэн һара тэршэлээ.
Хүйһөөрөө холбоотой байжа эхэтэээ
Эдihэн эдезень эдилсэжэ, түргэн тэнжээ.

... Улаан нялха хүнэй гар дээрэ унажа,
«Уй-хай» табижа, нюдөө нээгээгүй шашахаа.
Уйлажашье шадахагүй дулаахан монсог
Уяруулжа эхэээ тэнгэри хаража таршалаа.

«Эхэ!» гэһэн үгэ ганса үгэ бэшэ.
Эхинэй эхин, эльгэнэй шуһан.
Энэ дэлхэйе энхэрэн тэбшэхэ,
Энхэ амгаланай мүнхын наһан.

Эхэ хүн тухай шүлэг, дуунууд
Эхи захагүй гол мүрэнүүдтэл харьялна.
Эхэ ябаһан нангин үльгэр туужанууд
Эхэнэрнүүдэй сэдхэлдэ долгинуудаар бурьялна.

Эхэ газараймнай амидарал үргэһэн,
Ээлжээтэ галаб үеын һудал эхэнүүднай.
Эхэ газар, эхэ хүн – эхирнүүд мүн...
Эжэл янзаар ажабайдалаа үрэжүүлдэг лэ.

Эхэ зургаан зүйл хамаг амитанай
Эгээл ехэ найза эхэдээ хүзэглэл.
Эхэээ мартангүй ябаха намтарнай
Этигэлэй зулаар гэрэлтэдэг үзэглэлнай.

Газар дэлхэйн үндэһэтэнэй эхэнүүдтэй
Гар гараа барилсабал, ажаһуудал амгалан.
Ганса гансаараа хайрата эхэнүүднай
Гасалантай тэмсэжэ асархагүйл жаргалан.

Эхын жаргал бол, зулада тоһо нэмэжэ,
Энхэ мүнхын гал гуламтаяа дэгжээхэл.
Аша, гуша, зээнэр, зээнсэрнүүдээ энхэржэ,
Ашатын буянай үршөөлөөр дэбжээхэл.

Газар түбиин булта эхэнүүд эбтэйдээ
Гасалан, зоболон, даие дараха хүсэтэйл.
Гаража ерэнэн галзууе дараха хүсэлтэйдээ
Галаб үеынгөө магтаалда хүртэхэ золтойл.

ЭСЭГЭНЭРТЭЭ ХАНДАЛГА

Аба, эсэгэ, баабай гэгдэнэн эрэшүүлнай
Абтаһан үгэнүүд бэшэ, нэгэ удхатай.
Аляша, зугааша, хүхюу эдиршүүлнай
Алгасагүй аба болохо хуби заяатай.

Эсэгын нэрэ, хүр хүлдэ, угай зам
Эсэшэгүй аян замда, ходо уряалдаг.
Эсэсгүй ажабайдалай хэсүү зан
Эсэргүүсэлые дарахаар холые дабуулдаг.

Эрэ хүнэй жаргалда тэгүүлһэн харгынууд
Эрэлхэг зоригойнь, ухаанайнь хүгжэлтэһөө.
Эрдэм мэдэсээрээ тэрэнэй диилэхэ үндэрнүүд
Эршэтэ ажалайнь сухаришагүй дэбжэлтэһээ.

Баабай гэжэ нэрлэгдэдэг эрэшүүл
Баһа олон нютагта дурдагдана.
Баатарнууд дундаһаань элирнэ, мэргэшүүл
Бата бэхи үгэтэй бэрхэшүүл ушаралдана.

Эрэшүүлэй эсэгэнэр болоһон харюусалгань
Эрьелдэжэ байдаг газартаяа нэгэ хүсэлтэй.
Зогсонгүйгөөр дайсадтай тэмсэһэн харюулгань
Зосоо тамиртанай баатаршалгатай нүхэсэлтэй.

Эхэ нютагаа, Эхэ ороноо нэрлүүлэгшэ,
Эрхэ сүлөөтэ амгалан байдал батажуулагша,
Эхэ эсэгэ, элинсэгэйнгээ нэрэ үргэлжэлүүлэгшэ,
Эрын зоригоор нэрэ хүндээ аршалагша.

Эгүүридэ сэгнэгдэхэ нангин уялгата хэрэг...
Эгтээ бэшэ, үнэн зүрхөөрөө хамгаалагша.
Эртэ урдын түрын дуунай аялгын хэшэг
Эрхэ бэшэ нүхэдөөрөө ханилуулагша.

Энэрхы ганса наһанайнгаа нүхэрые,
Эрхэ заахан үри хүүгэдэйнгээ эрдэмые
Энгэр сээжэдээ эрдэни шэнгээр сахигша,
Эрхэтэн солоёо дэлхэйн зулайда тахигша.

Эбдэршэгүйхэн бата бэхи хэрэм байгуулагша,
Эб нүхэсэлэй торгон тугуудые мандуулагша.
Эсэгэнэрэй сэсэн мэргэн бодолнуудые зүбөөр
«Эсээбди» гэнгүйгөөр магтан үльгэрэн хөөрээл.

НЭГЭ НАНАТАЙ ҮХИБҮҮН

Үүлэтэйшье тэнгэреэр эбхэрэн зэдэлдэг,
Үлгын дуунууд – мүнхын дуунууд.
Үдэр хүнинүүдые нягтаар холбодог,
Үлгын дуунууд – үлзйтэй дуунууд.

Дуунуудые шагнаһаар үхибүүн үндыжэ,
Дуутай шуутай ороноо анжарна.
Эхэ эсэгэдээ гарһаа хүтэлүүлжэ,
Эхин алхамаа дэлхэйдэ татана.

«Бэл-бэл-бэл» гэнээр наһанайнгаа зүргэдэ
Бээ мэдэржэ бэшэнтэй ниилэнэ.
Зоной тоодо ороһон золтой зүргэнь
Зоригынь хорижо, айһаниень диилэнэ.

Бага наһандаа гүйсэһэн хүбүүхэн
Нэрээ хэлэжэ, баяр дээрэ баяр нэмээбэ.
Ехэ болоходоо хэн гэжэ нэрлүүлхэ,
Ерээдүйнь эхин үүдэн урдань нээгдэбэ.

Найман зүгэй намжаа дулаанда
Наадана хүбүүхэн хүхюу омогтой...
Найжынгаа бэлэг модон мориёо
Найган байжа эльбэнэ золтой.

Үбгэжөөл үнэн зүрхэнһөө баясажа,
Үхибүүнтэй зэргэлжэ мориень заһана.
Үй түмэн зоной дунда гэшхэлжэ,
Үйлэ хубидаа урагшатай ябахыень үреэнэ.

Эхэ эсэгэ хоёрын залууханууд зандаа
Гүлмэрнүүдшье наа, хүбүүндээ тон мээхэйнүүд.
Энхэ тоонтодоо ерээдүйе асарһандаа
Гурбан үеын тээли эрьюулнэ шударгинууд.

Түрүүшынгээ үриин наадахые хаража,
Үйндөө хүрэхэндэнь баяртай дорюунууд.
Түүхынгээ зангилаануудай таһархагүйдэ шүтэжэ,
Үбгэн абадаа бэлэг баринхайнууд.

Сагаан буурал үбгэжөөл намдууханаар
һанаан соохи бодолоо дамжуулна.
Заяан ехэтэ арад зонойнгоо замуудаар
Ухаан бодолоор һонор ябахыень ойлгуулна.

Хүбүүхэн урдаһаань сэхэ гэтэжэ,
Үрезлтэ үгэнүүдын ойлгоһоншуу зогсоно.
Хүн түрэлтын манлайда гэшхэлжэ,
Үндэхээ бэхилжэ һурахыень захи́на.

ГАЛ ГУЛАМТАДА МАГТААЛ

Гал гуламтадаа магтаал зорюулха,
Гансашье минии хүсэл бэшэ бэлэй.
Гал гуламтаяа сахижа нуухань,
Галаб үеһөө эхилһэн заншал гэлэй.
Газар дээрэ галай гэрэлтэһэн түүхэ
Гайхама үльгэрнүүдээр ухаандамнай нүлөөлдэг.
Галгүй наа, ажабайдалаймнай үүргэ
Гайтайхан байха бэлэй гэжэ ойлгуулдаг.
Ошоһон сагай үльгэр домогууд
Ошотон бусаад, ухаандамнай нэмэрлэнэ.
«Галгүй газарһаа утаан гарадаггүй» гэхэн
Гайхалтай мэргэн үгэнүүд үндэһэлнэ.
«Ганса сусал гал болохогүй,
Ганса хүн айл болохогүй» гэхэ мэтэ үгэнүүдэй
Гол удхань хүнһөө холо ошодоггүй.
Голложо бээлһэн түмэр гадаһатай
Гал гуламтаяа ариг сэбэрээр сахижа,
Гал заяашынгаа абаралые тогтооё.
Гал дээрээ хуурай түлээ нэмэжэ зугаалая.
Түрэ хүрим дээрэ гал тайлганай худа
Түүхэлэн байжа залуу хоёртоо
Тоһо үргүүлжэ, бүлэ болоһоноо мэдүүлхыень,
Томоотой дурдажа, эртынгээ ёһые сахидаг.
Галайнгаа эзэдые тоһоор хүндэлжэ,
Гасалан зоболон ябуулжа, хэшэг хурылдаг.
Хүндэтэ айлшанай ерэхые галнай ураалжа,
Хүдэр томо «хоносо» зууха соо зогсодог.
Тэрэниие ёһолон хүндэлжэ «унтуулхада»
Тэгшэ жаргал айлай хүндэдэ ерэдэг.

Үрээлтэ үгэнүүдээр найхан заншал угтуулхада,
Үбгэ эсэгэнэрэймнай захяа сэдхэлдэ һэридэг.
Галайнгаа хүбүүдтэй зугаалжа, галаа удхалхада,
Газаа, гэртэшье һаруул боложо эхилнэ.
Гал гуламтаяа магтан һуужа дүхэриглэхэдэ
Галай эзэн гадаада юртэмсэтэй ханилна.

ТҮРЭНЭН ГЭРЭЙ ҮҮРГЭ

Түрэнэн үдэнэн гэрэй үүргэ
Түмэн жэлдэ хүнэй сэдхэлдэ.
Зандан эмээлэй мүнгэн бүүргэ
Замай холые дуудадаг этигэлдэ.
Газар дээрэ түрэнэн хүнүүдэй
Гарбалайнь омогорхол түрэнэн гэрынь.
Ядууханшье гэртэй һаа, тэдэнэрэй
Яаралтайханаар бусадаг гол үргөөнь.
Түрэнэн гэрээ, нютагаа, уг гарбалаа
Түүхэдэ мүнхэлһэн мэргэшүүл солотой.
Түгдэрхэгүй түүхээз һанан дурдагшад золтой.
Түбхинэжэ үндыһэн нютаг нугаяа
Түрэлхи хэлээз, түрэлхидөө, нүхэдөө
Түби дээрэ суурхуулан ябаха хабаяа
Түрэлхиин ухаагаар түүрээжэ ябаял.
Үе сагаймнай хүлгөө ехэтэ байдал
Үдэр һүнинүүдэй үлхэлдөөн соо үнгэрнэ.
Үбгэ эсэгэнэрэймнай заяаһан найдал
Үндылгэнэн гэрэймнай түүхэдэ мүнхэрнэ.
Эсэгынгээ бодхооһон наһан модон гэрые
Эльгэ зүрхэндөө сахиха уялгатайбди.

Энхэ таладаа бэлэглэнэн үнэн нэрые
Энэрхы сэдхэлээрээ дуулаха аялгатайбди.
Сагай сагаан заяа хубиин хүлдэ
Саһан бэшэ, шара тоһоной хэшэг мүн.
Сагаан эдеэгээ түрэнэн гэртээ буйлуулжа,
Садхаахань үри хүүгэдээ жаргал мүн.
«Мүнөө үедэ сагай эрилтэ ондоо болоо,» – гээд,
Мүрөө алдагшад үсөөн бэшэ тоогоороо.
Мүшэд доро хүн эхэ эсэгээ хүндэлөөд,
Мүнхэ зулаяа бадараанабди шара тоһоороо.
Шара тоһон ажабайдалай ами залгадаг.
Зулын элшэ гэрэлэй амин гол гээд мэдээжэ,
Шанха дээрэхи һара нарантаяа ханилдаг,
Зуун жэлнүүдэй түрэнэн гэрэй үргэн сээжэ.
Түрэнэн гэрээ, тоонтоёо, нютагаа суурхуулжа,
Түүхээ түби дэлхэйдээ батажуулха хубитайбди.
Түрэнэн гэрээ дулаасуулха түлээ суглуулжа,
Түлхюурээ үри хүүгэдтээ дамжуулха уянгатайбди.
Түрэнэн гэртээ эжы, абаяа, элинсэгээ
Түүхэлэн дурдажа һууха буянтайбди.
Түргэн түбэрһэн сагай эрьесээр
Түрын дуунуудые зохёохо уянгатайбди.

ҮЛГЫН ДУУНАЙ ОРШОЛОН

Үлгэн дэлхэйгээр дуунууд олоор зэдэлнэ,
Үльгэр домогууд үглөө болотор хэлсэгдэнэ,
Үтэр түргэн зүрхэ сэдхэл эзэлэгдэнэ,
Үе сагнай үлгын дуунуудыг бэлэглэнэ.

Сагай солгёо урасхалай долгёор
Сагаан хара тэнсүүригээ алдаха бэшэ,
Самсаалтаһан нарһанай үндэр оройгоор
Сайбар манан айлшалхаяа болихо бэшэ.

Хүн түрэлтые үргэжэ үндылгэһэн,
Хүсэл үндэр дуунуудай сууряан мүнхэ.
Балшар багашуулыг олоор унтуулһан,
Баабайн дархалһан модон үлгы түүхэдэ мүнхэ.

Гантахагүйгөөр бүтээгдэһэн үлгынүүд соо
Газарай гол хүсэн – үхибүүн хүгжэн үндыгөө.
Галабай эхинһээ зэдэлһэн хүгжэм соо
Гарбалаа сахиһан баатарнууд үндэрлөө.

Дэлхэй түбиин үндэһэ яһатанай
Дээдын нургаалнууд үлгын дуунуудһаа юм.
Дэмы хэлэгдээгүй эртын сагай жама ёһо
Дэлеэтэй сэдхэлэй гүнзэгьдэ дууранагүйл.

Үлгын дуунһаа үлүү дэмбэрэлтэ дуунууд
Үнэн дээрээ хаанашье хэзээшье дуулдаагүй.
Үйлын үрийн зарлигаар буудаг дуунууд
Үймэжэ нэгэтэшье, хэзээдэшье төөрөөгүй.

Элинсэгэй дархалжа найдаһан үлгы,
Энхэ байдалай табисуур болоһон эрдэм.
Эжынэрэй оёһон хурьганай арһан мансы,
Эрхы хурганай ураниие гэршэлһэн тэмдэг.

Ямаршые дуун өөрын амин голтой
Ядарал намнаһан шэдитэ аялгатай.
Яаралгүйхэнөөр зэдэлдэг холын золтой
Яларһан мүшэдые гайхуулдаг уянгатай.

Эхын сэдхэлдэ мянгаад бодолнуудые
Эльгэнэй шуһанда лугшуулха хабатай.
Энгэр сээжынь элэшэгүй тобшонуудые
Энэрхэлэй дулаагаар тайлуулха хаһатай.

Үдэрэй улаан нарантай урилдажа,
Үри хүүгэд үлгын дулаанһаа үндынэ.
Аба эжынгээ дуунуудые сээжэлдэжэ,
Амгалан оршондоо аятайханаар хүгжэнэ.

Хэзээдэшье таһархагүй үлгын дуунууд зүрхэндэ,
Хэзээдэ мүнхэ нараяа угтан зэдэлһэй.
Хэмжүүртэй наһанай ута, үргэн зэргэдэ,
Хэшэг буянтай үхибүүн сагаа эзэлһэй.

БАГА НАНАН

Үлгын дуунууд холуур сууряатан,
Үлгэн дайдаар мэлмэрэн долгино.
Үглөө бүхэнэй наранаар хонгёотон,
Үгын уринаар үртөөдөө үерлэнэ.
Аялгыень шагнажа үндыһэн үхибүүн
Сэдьхэлдээ сэбэр алта шэрээнэ.
Ажабайдалай бүрүүлые гэрэлтүүлэн,
Сэлмэг хүсэлтэй нүхэсэлөө нэмээнэ.
Бага наһандань хүгжэһэн мэдэрэл
Батадхан тэнжээнэ сэлмэг хүсэлөөр.
Түрэл гаралнуудайнь омогорхол
Түбхинэн досоонь бадарна зулаар.
Досоогоо гэрэлтэй үхибүүн хэзээдэ
Дохолхо бэшэл наһанай замуудаар.
Долонгир бэрхээр нуража хэшээлдэ
Долоон түбиин эрдэм ургална ябууд.
Хүл нюсэгөөр талаараа гүйжэ,
Хүрьһэтэ газарай хэшэгые мэдэрнэ.
Һолонгын үнгэнүүдые бодолдоо зүйжэ,
Һолирой нюусые мэдэхэээ бэдэрнэ.
Үхибүүн ябаһан буянта хаяһань
Үнгэрнэгүй гансал наадан болоод.
Үдэһэн гэрэйн үүдэнэйн богһо
Үнэн замдань үршөөнэ үдэшөөд.
Хүнэй зүрхэнэй һудалнууд мэтэ
Хүрьһэтэ дэлхэйн харгынууд олон.
Ямар замаар ябахада дүтэ бэ?
Яларан уряална өөрын одон...

Бага наһанай барилдаан, урилдаан
Баян талын сэсэгүүдээр уряална.
Баабай эжнынь зэргэлээд хоюулаа
Баатар хүбүүгээ магтажа урмашана.
Бургаанан морито бага наһанай
Бурьюулһан тоонон харгын далангаар.
Аалин эрьелдэһэн сагаан саһанай
Агаарта хөөрэхэн шэдитэ нааданхайнь.
Хэн боложо ябахаяа хүсэнхэй юм?
Хэнгэрэгэй дуундал хүнхинөөн ухаандань.
Бага наһандаа ямар үндэртэ үгсөө юм
Баяраар шэдэлһэн долгилоон ханаандань.

ХҮНЭЙ НЭРЭНҮҮД

Хүрьһэтэ газар, хүхэ тэнгэри,
Хүнэй нэрэ, обог, алдар, соло.
Хүнүүд бултадаа нэрэдээ этигэнэ,
Хүсэ тамираа һорино оло.
Нэрэ бүхэн адляар дурдагданагүй,
Үрэ дунгынь ондо ондоо.
Нэрээ хүндэлһэн хүнэй хуби
Үргэлжэ хүндэтэй хүн зондоо.
Газар түбиин арад зон
Гарбал түрбэлөө мэдэдэг гү?
Нэрэ обогоо тэдэнэр онсолон,
Нэгэ нэгээрээ түрэлөө бэдэрдэг гү?
Асуудал бүхэндэ харюу байхал
Анхан табисуурай үйлын одон...
Хэрэггүй эндэ нэгэшье гайхал
Хэлэгдэһэн үгэнүүд тоогүй олон.
Нэрын саана хүнэй ябадал
Нэхы дэгэл үмдэһэн мэтэ.
Сагай ямаршье уларил
Саанаһаа тэрэниие залаһан мэтэ.
Нэрэ бүхэн нэрээ дахуулан,
Нэмээдэг дээрэнь түүхын нүлөө.
Уг угай гаргаһан мүр һануулан,
Угтадаг залуу үетэнэй үглөө.
Нэрээ алдабал ямаршье хүн
Ниигэм оршондо төөридэг гэгшэ.
Нээлгэтэй үүдэнэй хажуугаар үнгэрэн,
Нэтэржэ, бүдэржэ өөрыгөө гэшхэгшэ.
Зүрхэн соонь нэрэнь тэршэлжэ,

Зүйлэй олон золигуудтай тэмсэгшэ.
Зүб замда гарахаяа гэршэлжэ,
Зүргэ олохоёо нэрэээ бэдэрэгшэ.
Хүн болгожо үндылгэһэн нэрэнь
Хүхэ аласай үндэр мэтэ арюун.
Хүйтэн жабарһаа хулжаһан солонь
Хүйхэрлэһэн сагынь амталуулаад гашуун.
Үгтэһэн заяандаа өөрыгөө абарха,
Үйлэ хубиинь ойлгожо этигэһэн шүтэл.
Үгытэйшье, баяншье ябаха арга
Үймөөтэ сагаа зангидаха шүдэр.
Алдар солоор орьёлһон нэрэ
Арюун хэрэгүүдээр хэзээдэ суутай.
Алтаар толорһон угай бэшэг
Арадай түүхэдэ мүнхэдөө дуутай.
Юрын хүнэй ажалһаа холоһон альган
Юртэмсые абарха нэрые элирхэйлнэ.
Энхэ таладаа үнэншэ эльгэн
Энжэ мэтээр хүнэй нэрые баяжуулна.

ХҮНЭЙ НАНАН

Амиды мэндэ ябахань жаргалан...
Амилна хүн оршоноо энхэрэн.
Амар мэндээ мэдүүлнэ гэшхэлэн,
Алхам бүхэнөө тоолоно нэргэлэн.
Хүнэй нанан шүүдэр бэшэ
Хүрһэтэ газар дээрээ абаралшан.
Хүнэй нанан һүүдэр бэшэ
Хүсэлөөрөө тодорһон бадаршан.
Нанан уһа голдол долгидон урдана.
Наран найжа гэрэл соонь хүльбэрнэ.
Налгай нажар наадаар угтана,
Намар дүтэлжэ зайһаар бүһэлнэ.
Шуургата үбэл шуумайн бордоһолжо,
Шубууд уурхайнуудта орожо амарна.
Шууяатай наһанай хүлгөөн номгоржо,
Шуһанай сохисо дурасхаалдань тamarна.
Эртын хабарай нэбшээн сэдхэлдэнь
Эрьен бусажа дулаанаар эльбэнэ.
Эрьехээ болиһон үнэрһэн хаһань
Эдирхэг дуунуудаар нойрыень сэлмээнэ.
Жэлэй дүрбэн сагай үнгэ зүһэн
Жэгдэ толотон бодолынь шэмэглэнэ.
Үйлын үрээр холоһоо бууһан хүнэһэн
Үймэнгүйгөөр бодото эзээ энхэрнэ.
Наһанайнь ошохо бүри хёрхоор
Найжа олон мүшэдынь дээрэһээ сахинхай.
Үндэр наһатанай гаталһан харгын хотирхой
Үнэндөө тэсэбэрийн шэрхиие гэршэлэнхэй.

Хүнэй үйлэ хубиин дотор үүргэ
Хүсэлэй үндэрөөр дүүргэгдэхэ номолтой.
Хутагын эри дээрэ тэмсэлдэхэ хуули
Худал хуурмагыг диилэхэ этигэлтэй.
Наһанайнгаа налирха бүри хүн
Нарата сагаа сэдьхэлдээ шэнгээнэ.
Набшаһа намаагай шарлахада түргэн
Намжаа бодолоор нүхэдөө шэртэнэ.
Талаар ургаһан сэсэгүүдтэ хандажа,
Таабари хэлсэхэ дураниинь эзэлнэ.
Танил талануудтаяа ходо ханилжа,
Таатай зохид мэдэрэлһээ эльгэлнэ.
Хүнэй наһанай ямар хэмжүүртэйе
Хэһэн ажал хэрэгүүдын дүгнэнэ.
Хүсэл, зориг, тэсэбэри, эрмэлзэлэйн аша үриие
Хэзээдэ мартахагүй арад түмэниинь сэгнэнэ.

ТҮРЭ ХУРИМУУД

Худа ураг оролгоной баяр баясхалан
Хоёр хүнэй хуби заяанай замай эхин.
Залуу бүлэ байгуулха дэлхэйн баялиг
Замби түбидэ гал гуламта нэмээһэн амин.

Хоёр хариин хүндэтэйшүүлэй танилсажа,
Хүрьһэтэ дайдаяа баяжуулһан аша.
Хоорондоо үгэ зугаагаа ойлголсожо,
Хүхэ тэнгэридээ зальбарһанай туһа.

Хорин нэгэдэхи зуун жэлэй хүүеэндэ
Уг заншалаа сахижа нууһанай дүн.
Хожомоо үнэржэхэ үри хүүгэдэй хүрээндэ
Угтамжын соло үргэһэнэй онсо мүн.

Элинсэгүүдэйнгээ заншалые саарһан дээрэһээшье
Эльгэ зүрхэндөө нэмэрлэн абаа бол,
Этигэлэй үндэрөөр хүрэжэ ерэһэн үдэрөө
Энхэ таладаа хүндэлжэ шадаха ёһолол.

Алда хадагуудаа үнэн сагаан сэдхэлһээ
Андалдажа хэшэг буянаа хурылха заншалнай.
Аягаар дүүрэн сагаан эдеэнэй дээжые амсажа,
Аялга дуунуудаа ханхинуулдаг зүрхэмнай.

Түрэ хурим дээрэ хэлэгдэһэн үрээлнүүд
Түрэл гаралнуудай сэдхэлдэ сэхэ тунана.
Уг гарбалаа үргэлжэлүүлһэн үгэнүүд
Үеын үедэ мартагдахагүй бодолдо бээжэнэ.

Бүлэ болоһон залуу хоёрой урда
Бүхы дэлхэйн таабаринуудай үүдэн.
Бүрхэг үдэрые гэрэлтэй болгохо арга
Бүлэгдөөгүй зөөхэйдэл торхоор дүүрэн.

Задалагдашагүй юртэмсын замай заяан
Арбан хурганай хэшэгтэй жэшэдэг.
Хурса үгэтэй хүнүүдэй соло
Хүһан модоной холтоһондол сагаан.

ЭГЭШЭНЭР

Энэ бэеымни түшэлгэ болоһон,
Эгэшэнэрээ һанажа баясадагби.
Заахандамни эжымни намаяа орхижо,
Заяата замдаа мордоһоор үнинэй.

Эгэшэнэрни ээлжээлэн байжа,
Эрхэ монсогоор намаяа үргэнхэй.
Үншэрһэн бэеымни найдал даажа,
Үнэншэ сэхээр этигэлдэм хүргэнхэй.

Мүнөө һанахадамни харюусалга ехэтэйгээр
Мүрьеимни танюулжа һонюуша болгоһон.
Үглөө тухай ойлгосо аша тухатайгаар
Үгэнүүдые хэлэжэ, зохёолдо дурлуулһан.

Эхэнэр хүнэй ерээдүйе тухайлжа,
Эрхэ бэшээр ажалай дүрэ танюулһан.
Эльгэнэй дулаае сахихыемни урмашуулжа,
Этигэлтэ замай зүргэдэ дабшуулһан.
Эжыдээ, эгэшэнэртээ шүлэгүүдые зорюулжа,
Эхын буянта үүргэдэ хүртэнхэйб.
Этигэлыень, оролдогонуудыень харюулжа,
Эхэ болоһон хубидаа баяртайб.

ЭЖЫНЭРЭЙМНАЙ АЛЪГАНУУД

Эжынэрэй сэдхэлэй дулаае
Эльгэ зүрхэндөө нэмэрлэнэбди.
Энэрхы баян зугаае
Энжэ болгожо ябахабди.

Үгэ бүхэнэй удхые ойлгожо,
Мартангүй ханажа ябаа бол,
Үлгэн замбиин зүһые сэгнэжэ,
Мананһаа илгаруулха золнай.

Золоо досоогоо бадаруулха,
Зулын гэрэлтнай ниилүүлхэ.
Зоболонгой урьха таһалуулха,
Зуунжэлнүүдые хүсэлүүлхэ.

Эжынэрэй алталиг альган лэ,
Энхэ зуухымнай дулаан лэ.
Эрмэлзэл, зоригой хүсэнһөө
Эрэлхэгүүд дэбжэнэ үндэртөө.

Эжынэрэй дууладаг дуунуудые
Элһэлигшье замдаа дууланабди.
Эржэн тобшын ялалзаае
Эрдэм номтойгоо тэнсүүлнэбди.

БАГШЫН ХӨӨРӨӨН

Зохёол бүхэн зондо зорюулагдадаг,
Золыень арьбажуулха үгэнүүд бэшэгдэдэг.
Зосоо тамирынь хүгжөөжэ байгуулдаг,
Зорилгонь нэн түрүүн холоһоо үргэлжэдэг.

Уншагша бүхэн урмаяа мохоонгүй,
Унаба, бодобошье ойлгожо сэгнэнэй.
Унтахаяа ханабашье, нойроо тохёонгүй,
Урдахи номойнгоо сэнгын шэбшэнэй.

Юрэ бэшэгдээгүй зохёол гүнзэги
Юртэмсын нюусанууд зондо дүтэрхы.
Нюурта сэхэ хэлэгдэнэн бодолнууд
Нюусагүйгөөр холые харбаһан годлинууд.

Арад түмэнэй эртын табисуурһаа
Абаралта түүхын хууданууд захирна.
Үнэртэ тэгүүлэн бэхи дамжуурһаа.
Үнэтэ юртэмсын зүһэнүүд илгарна.

Зохёолшоной зоболонто, жаргалта харилсаан
Зохилдожо уншагшатаа зүбые дүтэлүүлнэ.
Бодото дээрээ бэшэнэн номойнь шалтагаан
Бодолнуудаараа хубаалдажа нэшхэл сэбэрлэнэ.

Һурагшадтайгаа хэшээлнүүдые үнгэргэхэдэмни
Һууринуудаа эзэлдэг сэсэн номууд.
Энээн тухай бодомжолжо һуухадамни
Нээгдэдэг үтэр гэгээн байдалай сонхонууд.

НАРАН СЭСЭГ

Наран сэсэг зүүдэндэмни халбараад
Нарата огторгойн бэлэгыг үршөөбэ.
Наһан соогоо зүб мүрые уряалаад
Найдалаа алдангүй гэшхэлыг хануулба.

Бага наһандаа дүтэхэн ургадаг,
Наран сэсэгүүдэй хоорондуур гүйгөөлби.
Баабаймни хойноһоомни хёрхо хаража,
Наадахадам зүбөөр ойлгуулдаг бэлэй.

Ургажа байһан сэсэгэй залаа
Гэмтээжэ бү орхигты, анхарагты.
Наран сэсэгэй эрьедэг замыг
Анхаралтайгаар харагты гэхэн үгэнүүдын

Наһанайм хургаал болоо гэжэ мэдэнэм,
Наранай эрьесээр сагаа тоолодог.
Намняа сэсэгтэй нэгэ гарбалтамни
Нангин хургаал болгожо бодомжолуулдаг.

Наран сэсэг намняа сэсэг хоёрой
Наһанайнь намтарнуудай адлиниинь
Улаан нараяа нажаажа харанам,
Ухаалиг һонорыень сэгнэжэ шүлэглэнэм.

ХҮН БЭЕЭ БЭХИЖҮҮЛДЭГ

Заяа хубиингаа табисуурые
Зааханһаа хүн бэхижүүлдэг лэ!
Зайлашагүй гүнзэги асуудалда
Замайнгаа утада харюусадаг лэ!

Үдэр бүхэн үнгэрөө гээд,
Шэлэнэн хүсэлһөө хадуурха
Үндэртөө тэгүүлхэ хүсээ зангидаад,
Шэлэгдэмэл бодолдоо харюусаха

«Хүнүүд олошорһой даа» гэжэ
Хүгшэд үбгэд зальбаржа нуудаг.
Хүрьһэтэ газарайнгаа баянда этигэжэ,
Хүрэнгээ үдэшэлэн уужа сададаг.

Сагайнгаа урда харюусалгаяа мэдэржэ,
Сагаан эдеэгээ хүндэлжэ нурадаг.
Домог түүхын зангилаае бэдэржэ,
Омог заншалаар нараая угтадаг.

Олон жэлнүүдэй хубарилдаанда хандажа,
Олоһон олзомнай эрдэм гэжэ хэлэдэг.
Эрдэмэй гэгээн элшэдээ шүтэжэ,
Энхэ байдалай үндэнхэндэ зальбардаг.

ШЭНЭ ҮДЭР

Шэнэ үдэр хүрэжэ ерээд,
Шэбшэнэ олон бодолнуудые.
Шэнээ тамираар зангидуулаад,
Шэртэнэ зоригоор хүнүүдые.

Хүн бүхэнэй ой ухаанда
Ороогүй хүсэлнүүдые дурадхана.
Хүзүүн дээрэнь ашаа тодхожо,
Оёоргүй гүнзэгы мэдэрүүлнэ.

Зарим зондо аятайхан
Заабаринуудые үгэжэ болбосоруулна.
Залаһан замдань гамтайхан
Заабаринуудые хануулжа туһална.

Үдэрһөө үдэртэ һалирдаг
Харгынуудыень хануулжа гайхуулна.
Үсэгэлдэр обёороогүй болдогуудые
Харуулжа хёрхоор тойруулна.

Хүн хүнэй шэнэ үдэрнүүд
Хүсэлэйнь тэмсэлһээ жолоодуулна.
Хүсэнэйнь хэмжээнһээ хүтэлүүлжэ,
Хүрэхэ аяндань зоригжуулна.

ДУУНАЙ СОЛО

Дуун шүлэгүүдэй бэшэгдэхэдэ,
Нютаг голой суу дэлгэрдэг.
Дурдан хэлэхэ үгын шэбшэгдэхэдэ,
Нюур нюураа уулзалгын буян элбэгжэдэг.

Буянай сагаан замаар ябахадаа,
Буусаяа ханажа домоглоходо,
ханаан соо хаалта болодог асуудал
хайрамай уһандал түргэн тонилдог.

Дуугай ябаһан хүнэй досоо
Дуурдадаггүй агуухэ ажабайдал.
Олон үедэ мүндэлһэн соло
Омог янзаар эблэрдэг найдалда.

Дуунай замхашагүй хонгёо бодол,
Хаанаһаа түрэдэг юм гэнэн бодол
Дуурангүйгөөр сэдхэлдэ түрэнэн уянга
Хайшаашье ошонгүй сэдхэлдэ тодо.

Дуунай солые магтажа ябахада
Дундардаггүй ухаанай сэсэн бурьялан.
Этигэлдээ шэрээгээд дэбтэртээ бэшэхэдэ,
Энхэ боложо баяжуулдаг баялиг.

СЭНТЭЙ ҮГЭ

Хаанашье ябахада найхан үгэ
Хаалта болодоггүй ямаршье сагта.
Үдэршье хүнишье түрэнэн шүлэг
Үншэрдэггүй уураг тархиин уршалаанда.

Өөдэргы заншал гаргаашьегүй хаа,
Хөөрэдэг ажабайдалай олон наба.
Өөдөө харабашье, хажуушаа хараха ёһо
Хөөһэндэл миинтэ тamarдаггүй наһанда.

Найн найхан үгын бодото заяан
Һанаанай сэбэрһээ хүрэдэг зол.
Залуушье, үбгэншье хүнэй заншал
Заяата зүргөөрөө зоридог урмашан.

Урма зоригой таһаршагүй утаһан
Ухаанай гүнзэгиһөө хүрэдэг набагша.
Урдахи бүхы наһаяа ухамайшан,
Урагшатай ябаха хүсэлэй хүсэлэн.

Хэлэгдэнэн сэсэн мэргэн үгэ бүхэн
Сэдьхэлэй сэсэгээр һалбаржа надхадаг.
Хэзээдэшье мартагдахагүй үгэ бүхэн
Сэнтэй үнэтэй эдһээ үлүүгээр һанагадаг.

ҮГЭ БҮХЭНЭЙ ХҮСЭН

Үгэ бүхэн өөрын хүсэтэй
Үүргээ дааж ажалладаг.
Үдэрhөө үдэртэ нүхэсэлтэй
Үйлынгөө даабарие ашагладаг.

Үгын шэдитэ хүсэн тухай
Үнгэтэ юртэмсэ мэдэнээр үнинэй.
Үльгэрэйшье баян үгэнүүд домтой
Үлгэн дэлхэйдэ энхэрхэ шэнжэтэй.

Хооhоор хэлэгдэнэн ямаршье үгэ
Хожомой хожом бодолдо ерэдэг.
Юунэй түлөө хэлэгдээ бэ гэнэн үгэ
Юрын бэшэ бодолоор эрьедэг.

Үгынгөө сэнгые мэдэжэ хэлэхэ,
Үеынгөө заабари зүбөөр залаха,
Үгытэй баян гэжэ илгангүй
Үгөөрөө баясуулха буян хүгжэг лэ.

Үгэ гэнэн ганса үгын удха
Үлгэн замбия багтааха шадалтай.
Үгэ бүхэнөө хүндэлхэ уялга
Үлгын дуундал утын аялгатай.

ШҮЛЭГЭЙ НЮУСА БОДОЛ

Шүлэгэй олон аялганууд
Шүрэнүүд мэтээр хубарилдана.
Таһархагүй үлхөөгэй хубинууд
Талархажа хоорондоо һундалдана.

Хүнэй бодолһоо түрэнхэндөө
Хүнэй жаргалые бэдэрнэ.
Хүйтэ халууниие мэдэрһэндээ
Хүйһэнэйнгөө бэхиие гэршэлнэ.

«Баяр баясхалан үгэнэйб» гэжэ
Байдалаа хёрхоор шарайшална.
Баһуулхагүйб юундэшье гэнэндээ
Болорхон үгэнүүдһээ арсана.

Дулаан амисхал сасархаяа
һанаа бодолоо суглуулна.
Үнэнэй түлөөдэ мүндэлһэнөө
Үндэр хүсэлдөө зальбарна.

«Олон юм даа, түрэлнүүдни» гээд,
Он жэлнүүдые һэхэжэ гайхана.
Омог хүсээ сэдхэлдээ зангидаад,
Оршолон юртэмсээ дахинаа шэнжэлнэ.

Нюуса бодолдоо этигэжэ гансаардаад,
Нюураа нюунгүйгөөр байдалаа анхарна.
Нюдаргаяа барибашье, нюужа зобонгүйгөөр
Нюргандаа гаргажа зүбшэжэ ханилна.

СЭДЬХЭЛ НЭШХЭЛ ХОЁР

Найн даа гэхэ болоходо
Нара наран энхэрдэг.
Найхан нанаанай залархада
Наруул хүсэл бээлдэг.

«Найн даа» гэнэн үгэ
Найхан хүсэлэй элшэн сайд.
Нарьмай бодолой үгыг
Налхинда үлээлгэдэг сүйд.

Найн даа гэжэ бидэнэр
Нанаан сэдьхэлнээ хэлээл
Уур сухалаа түрижэ,
Уужам сэдьхэлтэй ханилаял.

Сэдьхэл өөрөө түрэдэг бэшэ
Нэшхэлэй сэбэрнээ бээжэдэг.
Сэнтэй үнэтэй үгын шэнжэ
Нэмээхэн өөрөө хүмүүжэдэг.

Ажабайдалай утын замда
Асуудалнууд олоороо угтадаг.
Сэдьхэл нэшхэл хоёрой алиниинь
Амин сээжын гүндэ түрүүн түрөө бэ?

ГУША БАСАГАНАЙ ХӨӨРӨӨН

Эхэнэрэй ханза соо
Эгээл ехэ нюусань бии байдаг ха.
Эрдэнийн шулуугаар бүтээгдэһэн,
Эблүүлһэн гоё бүтээлнүүд бии.

Урдын сагта эжынэрэй үмдэһэн,
Урлалай дээдын хубсаһан бии.
Хур бороогой ороходо хэдэрһэн,
Хуушараагүйхэн шүхэрнүүд бии.

Айл болоходонь хадамуудань бэлэглэһэн,
Алта мүнгэнэй зүйлнүүд олоншог.
Уг гарбалайнгаа баяниие харуулһан,
Улаан залаата малгайнууд толотодог.

Зуугаад жэлнүүдтэ шэнжээ алдадаггүй
Суута шэршүү тэрлигүүд хадагалаатай.
Үмдэгдөөгүйдөө нэгэ заашье агшаагүй
Үмхиржэ халахагүй хантаазанууд.

Хүршэнэрэй хүгшэд һонирхолтойгоор
Хүгшэн эжыдэ айлшаар ерэдэг.
Хүлгөө ехэтэ үе сагаа һанахадаа,
Хүйтэн хүлһеез альгаараа аршадаг.

Тэдэнэрэй олонхидынь хамгаалгын жасада
Угайнгаа дарамалнуудые үгэһэн намтартай.
Тэхэрихэгүй тэрэ хамалганай сагта
Утаһан бүһэ харуулхаяашье айһанаа дурданхай.

Бидэнэй хүгшэн эжын зоригой хэшээл
Олоной анхарал татажа эхилэнхэй.
Үбгэ эсэгэнэрэймнай үмдэһэн хубсаһанай дээжэ
Үндэһэн байдалаймнай бодото жэшээ.

ХОЁРДОХИ ХАНЗЫН БАЯЛИГ

Гуталнуудай ханза хаража һонирхохоор
Һургуулинуудай һурагшад ерэжэ харадаг.
Өөдөө шармайһан хоншоорнуудын
Хүдөө талаараа гэшхэлхэдэ һургаалтай.

Ургажа байһан сэсэг ногоо гэшхэнгүйгөөр,
Хүрһэтэй нюрууе нэгэшье гэмтээнгүйгөөр,
Урагшаа тэгүүлхэ гэхэн бодолнуудын
Хүн бүхэнэй ухаанда болбосоронхой бэлэй.

Манай үе сагта энээн тухайда шэбшээгүйгөөр,
Машинануудаараа гүйлгэлдэдэг сэсэгтэ нугаараа.
Ухаан бодолдонь ондоо эрилтэнүүд
Һанаан сэдьхэлдэнь тогтодоггүй захиралтанууд.

«Хэнэй захиралта бэ?» гэхэн асуудал
Хэшээлнүүд дээрэ хэлэгдэдэг гашуудал.
Хүнэй ажабайдалда үзэгдэхэ ёһогүй
Хүндэ байдал хүрэжэ бодомжолуулна.

ГЭРЭЛ ТОЛОНОЙ АША

Хүнүүдтэ найниие хүргэхэдөө
Өөртөө найниие хэнэбди.
Хүсэлэйнгөө үндэртэ хүрэхэдөө
Өөдэргэн заншалһаа халанабди.

Найхан ханаанай гэрэл толон
хара наранай толоншуу.
ханахан хэрэгэй бүрилдэлгэ
харбайгаашьегүй хаа, хүрэдэг бшуу.

Байгаалидаа зальбаржа үндэрлэхэ ёһо
Байдалайнгаа замые сахиһан ябадал.
«Байгаали бидэнэй бариһан гэр» гэһэн,
Балай бардам мэдүүлгэ үнгэрэнхэй.

Байгаалияа сахижа эбтэй һууха
Баранаймнай эгээл нангин хэрэг.
Эжынэрэймнай тахидаг алтан зууха
Энхэ амгалан байдалаймнай хэшэг.

Дүрбэн зүг, найман хизаарай
Дүүрэн гэрэл туяа бидэнэртэ дүтэ.
Урилдаанда түрүүлһэн мориной хазаарай
Утын жолоо гартамнай тэгшэ.

ХУБИИН ЖАРГАЛ

Хубиин жаргал тухай
Хуушархагүй үгэнүүд хэлэгдэдэг.
Хүн хүнэй наһан тухай
Хүндэлжэ хэлэхэ гэгдэдэг.

Баяниешье, богоолыешье химэлхэдэ,
Байдал түргэн найжарха бэшэл.
Байһан батагануудай тэшхэхэдэ,
Байранша хүнүүд баярлана гэгшэл.

Хубиин жаргал тухай
Хубилдаггүй ойлгосонууд олон.
Хоёрой хоорондохи зугаа
Холбооролдоһон сэдьхэлэйн толон.

Жаргалын зэргэлээд гэрэлтэжэ,
Жабарһаашье айлгангүй ханилуулна.
Сэдьхэлэйн сэбэрһээ ерэлзэжэ,
Сэнхэгынь дары хайлуулна.

Хубиин жаргал энеэбхилжэ,
Хубирхагүй бэлэгээ дэлгэнэ.
Хүнүүдэй буянһаа дэлгэржэ,
Хүсэлэйн сэсэрлигтэ үндэһэлнэ.

НОМУУД ТУХАЙ НОМНОЛ

Нам нуужа бодомжолходо,
Ном дутын туһалагша.
Номой нургаал шагнахада,
Наһанай зүргэнүүд зурыгша.

Номуудгүйгөөр байдалай зула
Бадардаггүй замби түбидэмнай.
Номһоо номдо зорихон зүргэ
Баялиг үгэдэг хубидамнай.

Энээн тухай хэлэхэдэмнай
Эгээлэй юрын хэрэг шэнги.
Номуудаа хэрэглэхэдэмнай
Нойрнай сэлмэжэ сэхэ гэтэнги.

Ургасаараа амитаниие тэнжээдэг
Ургамалнууд мэтэл номууднай.
Номууд эдээ хоолтоймнай жэшээтэй
Ногтологдоогүй моридтол гүйдэлтэй.

Номуудтай нүхэсэгшэд өөрынхээрээ
Ажабайдалай гүн соо оймодог.
Ногоолиг шэнжэтэйн харилсахадаа
Ажабайдалай гүн удхые ойлгодог.

ТЭСЭБЭРИДЭ ТЭДХЭХЭ

Хүн өөрөө өөртөө туһалжа,
Хүсэлөө хүсэхэ гол харгытай.
Хэнийшьеб хаанаһаашьеб хүлээжэ,
Хэшэгээ алдахагүй зол заяатай.

Заримдаа хүн бэлэн харгы бэдэржэ,
Залхууржа нуудаг нуруули газарта.
Зааханшье болдогһоо айһандаа бүдэржэ,
Заншалта ёһоёо алдадаг гэгшэ.

Юундэшьеб бээз нула табихадань,
Тэрьедэг өөрһөөнь хүсэ шадалынь.
Юунэйшье болохые ойлгохоёо хүсэхэдэнь,
Тэршээхэн ажабайдал шалгадаг тэсэбэрынь.

Тэсэбэригүй ябабал хэншье һогшожо,
Тэнсүүриез алдажа, һэбхүүлдэ тородог.
Уур сухалдаа һэбхүүлые тогшожо,
Улайжа, сайжа, нэрээ алдадаг.

Сухалдаа диилдээгүй һаа, тэрэ хүн
Суургын саадахи золдо хүртэхэ һэн.
Тэсэбэридээ энеэбхилжэ үсөөгүйнь дүн
Тэдхээхэгүйл хэзээдэ тэрээндэ туһалан.

ӨӨРӨӨ ӨӨРӨӨ БЭЭЗ АБАРА

Хүмүүжүүлгэ тухай хургаалнууды
Хүн өөрөө ойлгожо хүдэржэдэг.
Хэлэгдэнэн ябаган зугаанууды
Хэлэн дээрээ тогтоонгүй энеэбхилдэг.

Ажабайдал хомордоо бэшэл хургаалнуудаар
Анхаржа абал, ашагта малтамалнууд.
Нэгэ үгэнөө үгэнүүд олоороо хубарилдаад,
Нэтэрүү гэгшээр шадарладаг хунгамалнууд.

«Намае, намае шагнагты» гэлдээд,
Нахилзан хүрэдэг хургаалта үгэнүүд.
Ямаршые хүнэй бодолдо хундалдаад,
Яаралгүйхэн сэдхэлыень эзэмдэдэг үгэнүүд.

Хүн үнэн сэхээр гэшхэлхэ гэбэл.
Хүлээжэ хүрэнэн үгэнүүднээ бээз абара.
Хүрхэтэ газараа хүндэлхэ гэбэл,
Хүлэг морёороо үнэнэй түлөө табара.

Үнэн хэрэгнээ үлүү абарал дэлхэйдэ
Үгы гэжэ мэдэгдэнээр үнинэй.
Сагаан сэдхэлэйнгээ хүгжэхэ дэмбэрэлдэ
Һанаан бодолоо зорюула үнэржэжэ.

СЭДЬХЭЛЭЭРЭЭ НЭГЭДЭНЭН НҮХЭРТӨӨ

Гаталһан замаа хаража үзэхэдэ,
Гансаардаһан дуран гэншэнэ.
Баталтан гансаяа дуугай ханахада,
Балартаһан үгэнүүд тэршэлнэ.

Тэрэ үгэнүүдые байһан соонь хэлэнгүйгөөр,
Тэнэг ябадалнуудые гаргангүйгөөр,
Тэсэбэриее олон удаа хорижо,
Тэбэриһэнээ алдангүйгөөр гэшхэлжэ,

Дуранай үндэр нэрэ түрые
Дурамаар оноогдохогүй жэжэ солые.
Сэдьхэл соогоо дуугай үндэлүүлжэ,
Сэхэ сэбэрээр сахижа шадангүйгөөр,

Ганса дураяа сэдьхэлһээ холодуулһан,
Гасаланта үе саг ходо жүрөөдэнэ.
Гайхалтай тэнэгээр өөртөө мэхэлүүлһэн,
Гайтайхан бодолнууд хүрхэйтэнэ.

Яагаашье бол, ябаһан замдаа
Ягаахан сэсэгүүдые бэлэглэхэ дуратайб.
Ябагааршые, морёоршые гаталһан аяндаа
Ябталһан дуранаа ушарһан урматайб.

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ ҮҮСХЭЛ

Эхэнүүд агуухэ хүмүүжүүлэгшэд
Энхэ амгалан байдал тогтоогшод.
Эхэ зургаан зүйл ан амитадшые
Эхэнүүдэйнгээ хургаалһаа гарадаггүй халташые.

Газар дэлхэй дээрээ гансаадангүй,
Гаража ерэнэн бэрхэшээлнүүдые дабадаг.
Хээрын талада, тайгадашые газардангүй,
Өөһэдынгөө табисуураар замаа абадаг.

Эхэ хүнэй гол ехэ уялгань
Ээлжээтэ үеые байгуулха зарлиг.
Эрхэтэнэй нэрые дэлхэйдээ үргэхэнь,
Эрэлхэгээр ябаха тэсэбэрийнь зориг.

Бэшэгдэнэн үгэнүүд хургаалнууд бэшэ,
Бээлүүлжэ ябаха хэтын хануулга.
Бэлэхэнээр туйлагдаһан амжалта тэгшэ,
Бэлэдхэлэйн журамһаа хүрэдэг хуули.

Эхэнүүдээ хүндэлжэ хүн бүхэн
Энээбхилжэ урдаһаань харабал буянтай.
Эхэнүүдэй энгэр сээжэ үргэн,
Энхэржэ зүүлгээл эрдэнитэ зүүдхэл.

ГОЛ НУДАЛ

Эхэнэр хүнэй нангин үүргэ
Энэ дэлхэйн гол нудал.
Эжымнай бэлдэһэн халуун эдээнэй
Энхэ мүнхын аршаанай дуһал.

Эжынэр тухай шүлэг, дуунууд
Элдин дэлхэйдээ далайдал мэлмэрнэ.
Ажабайдалаа абардаг мүнгэн дуулганууд
Агуу орьелнуудай абаралаар гэрэлтэнэ.

Гуламтынгаа дулаае сахижа эжынэрнай
Гурбан үеын гурьбануудые ниилүүлнэ.
«Эсээб» гэжэ хэлэжэ үзөөгүй эжынэрнай
Элбэг жаргал хурылжа бидэндээ үршөөнэ.

Заахан басаган эхэнэр болоходоо
Заатагүй бага наһаяа һанадаг.
Замби түбиин гол нюусые олоходоо
Заяа хубияа эжынэртэйгээ сасуулдаг.

Басаганай жаргал эжы болохо хубинь
Байгаа юртэмсын эгээл ехэ шагнал.
Баран зоной ерээгүйдэ дүүлихэ далинь
Барагдашагүй ажабайдалай алтан набагша.

ЭБИИДЭЭ

Эхэлхээн түрэхэдэмни
Эгээн түрүүн хараһан,
Энэрхы эбиидээ баяр хүргэнэм.
Эды сагай ошоошье хаань,
Эмээнэйн Чимид ухаандамни.
Энэрхы зөөлэнөөр харадаг,
Эльгэ нимгэн эбиимни.
Элдин ногоон Хилганадаа
Эбтэйгээр нуухыемни хүсэжэ,
Эльбээл юм даа, духыемни.
Эжыдэмни эгээн түрүүн
«Үхин түрөө!» – гээл юм даа.
Эхин түрүүн бүүбэйлжэ,
Энэ юртэмсэ харуулаа.
Олон хүнүүдэй эбии хүндэтэй
Ойндоо абажа ябадагби.
Ондоо түрэлдөө жаргалтай
Одод дороо гэрэлтэй.
Олоной буянда хүртэнхэй,
Омог үндэр габьяатай.
Ашанар, гушанартаа хүндэтэй,
Ажабайдалай онсо даабаритай.
Эбиимни шүлэгөө Тандаа зорюулнаб.
Энхэ амгаланай замаар табилуулнаб.

ЭБ НҮХЭСЭЛЭЙ ЯБУУЛГА

Эхэнэрнүүдэй хуби заяанда хабаатай
Эрхим зохёолнууд олоор бэшэгдэдэг.
Найман хизаарай наранай туяатай
Найрамдалай нааданууд ходо шэнхинэдэг.

Эхэнэрнүүд өөһэдөө байдалдаа баясажа,
Эблэлэй нангин гуламтануудые түхээрнэ.
Эхилһэн хэрэгүүдтээ сэдьхэлһээ хандажа,
Эмхидхэлэй хэрэгүүдые эбтэйгээр суурхуулна.

Холын аянда ябаһан үринэртөө
Хододоо һайниие хүсэжэ хөөрэлдэнэ.
Үглөөнэй наранаар хүрэхэ үдэртөө
Үдэшэлэн бэлдэжэ ашанартаяа хүхилдэнэ.

Эхэнүүдэй хуби заяанай домогуудые
Эдиршүүлдэ хөөрөжэ зориг залгуулна.
Үбгэ эсэгэнэрэйнгээ түүхэтэ замуудые
Үнэн тодоор ойлгуулжа омогоруулна.

Эхэнэрнүүдэй хэхэ ажал хүдэлмэри
Эдээ шаналган бэшэ гээд мэдээжэ.
Энхэ амгалан байдалайнь шадабари
Эльгэ зүрхэнэйн энэрхы ульһата сээжэ.

ЭТИГЭЛЭЙ УЯЛГА

Эхэ хүнэй табисуурта уялганууд
Энэ дэлхэе батажуулһан зарлигууд.
Эхи захагүй зэдэлһэн аялганууд
Эмхи журамуудаа сахиһан зорилгонууд.

Уялганууд, зорилгонууд, аялганууд, зарлигууд
Ажабайдалдаа үнэн ябаха эрилтэнүүд.
Улас түмэнэй ехэ нэгэдэлэй заршамууд
Абаралта ехэ даабаринуудай хүгжэлтэ.

Алхам бүхэндөө байдалаа баяжуулжа,
Амаралта тоонгүйгөөр гэшхэлдэг эхэнүүднай.
Үдэрһөө үдэртэ хараалһанаа туйлажа,
Үдхэн мананһаа сүлөөлнэл даа эмхитэйгээр.

Эхэнүүдһээ ондоо ямар хүнүүд
Гал гуламтануудаа сахина бэ нэргэгээр?
Эзэрхы түримхэй зарим гүрэнүүд
Гажарал хүргэнэгүй эхэнүүдэй үреэлээр.

Эхэнүүдэй нэшхэлэй сагаан хэрэгүүд
Эльгэ зүрхэндэмнай эблэрэг лэ, ухаанай данса.
Эрьежэл байдаг үдэр хоногууд
Эрхэтэнэй зорилгоор хүтэлэг лэ, замда.

МҮНХЭ ЗУЛА

Харанхые гэрэлтүүлхэ зарлигтай
Хамагые абарагша зуланууд.
Хаанашье ябахада дэмбэрэлтэй
Харгы гэрэлтүүлдэг абарагша.

Ямаршье хүн сэдьхэл бодолоороо
Мүнхэ зулануудые бадарааг лэ!
Ядаралгүйгөөр буянта болбосоролоо
Мүнгэлиг оршондоо зальбараг лэ!

Дэлхэй түбидөө үндэнэ яһатан
Дэн носоожо зулануудаа бадараана.
Олон тоото газарай албатан
Омог хүсэлөө гэрэлтэйнэ нүхэсүүлнэ.

Гэрэл ямаршье оршон байдалда
Гэгээрэлэй нангин адистай.
Мүнхэ зуланууд хэтын найдалтай
Мүрнүүдээ сэбэрээр гаргахада туһатай.

Мүнхэ зулын гэрэл толондо
Энхэ амгалан байдалнай хүгжэнэ.
Мүнөөдэрэй үглөөдэртэй ниилэхэ золдо
Энэ дэлхэймнай хуби заяан мүндэлнэ.

Эхэнүүднэй эртынгээ заяагаар
Энхэ амгаланда бидэнээ хүтэлнэ.
Элинсэгүүдэйнгээ үрээлтэ буянгаар
Элбэг жаргалаа арадтаа залгана.

ХЭШЭГ

Ажабайдалай үнгэ зүһые
Анхаржа ябабал хүн урагшатай.
Алталиг дэлхэйнгээ олон үнгые
Ажаглажа шадаһан хүн золтой.

Өөрынгөө дуратай үнгэ мэдэржэ,
Оршон тойрондоо нүхэсэхэ зол.
Дуратай дэгэлээ ээмдээ үмдэжэ,
Дураяа уулзахада ерэдэг жаргал.

Ажабайдалайнгаа эрилтэдэ харюусажа,
Аянай утын жолоое бахим адхаж,
Үдэр бүри өөр тухайгаа өөрһөө асуужа,
Үргэбшээе дуунууд болгон шэнхинүүлжэ.

Дуунуудые дуулаашьегүй наа, омогтой,
Дунда дүүрэн гэнгүйгөөр гэшхэлнэ.
Ухаагаа баяжуулха сэсэн оньһотой
Ухамайша шуранаа арадтаа зорюулжа,

Танигдаашьегүй хүниие нойрһоонь нэрюулжэ,
һанагдаагүй сэсэн бодолоор зэбсэгжүүлнэ.
Ажабайдалайнгаа үнэ сэнгые ойлгуулжа,
Ажаллажа ябабал хүн хэшэгтэй.

ХҮНДЭТЭ БАЯРМА АЙСУЕВАДА

Хэдэн арбаад жэлэй туршада
Хэмжэшэгүй ехэ баяр олонхойб.
Хэһэн хэрэгүүдэйнгээ сэнгыг мэдэржэ,
Хэлэһэн үгэнүүдтэшни үнинэй этигэнхэйб.

Соёлой ажалшан ябаһан хубишни
Солбоной туяаншуу гэрэлээр сүршэдэг.
Орос гүрэнэй олон заабаринуудыг
Орон дайдадаа нэбтэрүүлхэнь хүшэршэг.

Жэлһээ жэл бүхэндэ шиидхэбэринүүдэй
Жэгдэ журамаар үгтэдэггүйнь ойлгосотой.
Дээрэһээ хэлэгдэһэн ямаршыг даабаринуудай
Дэндүү заримдаа байдагынь оһолтой.

Юрын хүнүүд соёлой мэргэжэлтэд болодоггүй,
Нэрын түлөө зариманиинь шунхайрдаг.
Бэлиг шадабариинь зүбөөр тодорхойлхо,
Бэлэн бэшэ асуудал шиидхэхэнь харюусалгатайшаг.

Эды олон жэлнүүдтэ тэдэнэртэй сугтаа
Эртэ орой гэнгүйгөөр ажалаа зорюулнаш.
«Һайн нүхэрнай» гэгдэһэн магтаалда
Һанаан сэдхэлэй дулаанһаа хүртэнхэйш.

ХҮНДЭТЭ ВАЛЕНТИНА САНЖИЕВНАДА

Залуу наһанаймнай нүхэсэл
Халуу бурьюулна сэдхэлдэ.
Заяа хубимнай зүргэнүүд
Хамаг найниие хурылна.

Тэнюун сагаан бодолнууднай
Нэрюу үгэнэ халуун уларилда.
Тэсэбэри туршаһан болдогууднай
Нэмээхэн тонилно тэхэрилтэгүйгөөр.

Бадараажа зальбардаг алтан зулануудаа
Баранай хэрэг буянда зорюулнабди.
Эхын сагаан тэсэмгэй заяанһаа
Элбэг жаргал арадтаа хүргэнэбди.

Үри хүүгэдээрээ, ашанараараа
Үргэлжэ хөөрэлдэнэбди олониие ойлгуулхаяа.
Үнэн бодото ажабайдалайнгаа
Үргэн үүдэнүүдые нээжэ омогтойбди.

Урдамнай ехэ хэрэгүүд олон
Урмашанабди үйлэ хубиингаа баялигта.
Наранай, одо мүшэдэй, нарын толон
Найдалаар сүршэнэ наһанаймнай замуудые.

АЛАН-ГУА

Аалин ирагдаад алтан түүхын дэбтэр
Алан-гуа эжымнай шарай толотоно.
Аажам бодолой мэргэн үгын алдар
Ажабайдалай гүн сооһоо гэрэлтэнэ.

Агуу Богдо Чингис хаанай изагуурай
Аялга дууе зохёонон төөдэй Алан-гуа.
Монголшуудай эрдэни-морин хуурай
Мүнхын утаһа залган татаһан Алан-гуа.

Холын бодолтойгоор үхибүүдээ һургаһан,
Хорёодой мэргэн Баргуужан хатанай үри.
Үндэр тэнгэрийн буян хэшэгые даллаһан,
Үйлын заяа үлгүдэн тэнжээһэн нэрэ.

Алан-гуа эжы, нангин захяаетнай дурдан,
Энэ хүрэхэн хуби заяамнай хэшэгтэй.
Алан-гуа түүхынгээ төөриһэн замые эрьюулэн,
Этигэлэй сагаан замда түргөөр гаралтай.

«Буургааһа нэгэ нэгээрнь хухалхань бэлэн» гэхэн
Һургаалыетнай дамжуулнабди үхибүүдтээ, Алан-гуа.
Эхэнэр хүнэй ухаан сэдхэлэй хэтын зула
Эльгэнһээ энхэржэ баринабди, Тандаа, Алан-гуа.

Сая тоото бэшэ һэн тула бидэнэр мүнөө
Хүлээхэ бэшэбди нэгэ нэгээрээ хухалуулхаяа.
Һая болотор Баруун, Зүүн гээд лэ илгардагаа
Үлээжэ хаяад лэ, шамтаяа суглархаяа.

Түүхын олон уршаг доро түгдэрhэн,
Түрэлхи хэлээ тэгшэлхэ сагнай мүрдэнэ.
Гарай табан хурган мэтээр нэгэдэжэ,
Гарбалайнгаа нэрые үргэхэ аялга мүндэлнэ.

НАРАН СЭСЭГ

(ПОЭМЭ)

Урдан ошодог
наһанай дүнгые согсолжо,
Утын үбэл
буужал байдаг домогтой.
Саһан хүнжэлдэ
нойрсоһон үндэһэнһөө
Сарюун сэсэгүүд
дуугаа эхилдэг омогтой.

1

Һүни шуурган галзуураад,
Үни наншана гэрэй хана.
Шэрээ дээрэхи дэнгынь
Шэшэржэ унтархаа һанана.
Соёлма унтариһаа бодожо,
Сонходоо хүшэгэ үлгэнэ.
Гансата нам болоод,
Галзуу шуурганшые болино.
Һэргэшэһэн Соёлма
Хэбтэнэ унтангүй удаан.
Олон юумэ толгойдонь
Ородог, зобоодог болоол.
Һаяхана Сэнгэтээе уулзадагынь
Һанагдаад, ухаандань тодохон...
Сэнхирхэн дайдынь энгэр
Сэсэгүүдээр үерлээд гоёхон.
Талын булагай һэбшээн –
Таатай уян аялга.

Амгалан дулаан үдэшэ.
Һара гарана. Мүшэд.
Энхэ дуранайнь нэшхэл
Мүнхэ байгааляр ниидэнэл.
Оршон тойрон аалин намдуу,
Яларалдана ододшые...
Үелһэн хоёрой дурые
Үндэрһөө үршөөжэ хараһандал.
Гар гарһаа барилсан
Гаталһанаа горхо һанана.
Арбан табанай һарые,
Аргалай унайн хангалые.
Газар дээрэ тиихэдэ
Гасалан үгы мэтэл һэн.
Юумэн бүхэн далитайхан,
Өөхэн шулуун залитайхан.
Орёо ехэ байдал –
Жороо мориной гүйдэл һэн.
Үе сагай ябаса –
Үдэр һүнийн наадан һэн.
Үдэртөө ажаллажа эсээшые һаа,
Үргэһэнийнь ерэжэ амаруулнагүй.
Сэдьхэлдэнь сугларһан бодолнууд
Сэлмээгээд нойрыень унтуулнагүй.
– Дайдадамнай аюул,
Дайн эхилээ... – гэһэн
Хатуу бэрхэ үгэнүүдые
Хара сууряан дабтаба.
Түрэеэ хэхэ болзорынь
Түбэгтэй һүйдтэ абтаба.
Сагай хутагын эри доро
Шархатаба түрүүшын хүсэл.

Һанаан дээрэнь Соёлмаагай
Хахасалгын үе гайтайхан.
Хара шулуугаар даруулһан
Хамаг найдалынь хүлгөөтэй.
– Бултыень дайсадаа дараад,
Бусахаб шамдаа, Соёлма.
Намайгаа хүлээгээрэйш,– гэжэ
Налгайханаар хэлээд,
Гэдэргээ хара хараһаар,
Тэргэдээ һуугаад ябаһаниинь,
Хүтэлөө тойрон ошоһониинь
Мүнөө шэнги харагданал.

2

Соёлмаагай уй багтанагүй,
Сонхоороош, үүдээрээш гаранагүй.
Ошоһон жэлнүүдтээ уулзажа,
Олонхон бэрхэшээл һанана.
Зэргэлэн унтаһан үриеэ
Зэргэсүүлнэ Сэнгэтээ.
Халташые һаань, хүбүүгээ
Хараһайш даа гэжэ хүсэнэ.
Бусажа абынгаа ерэхэдэ,
Буладынь ехэ болохо даа.
Бургаһан моритой баатар
Урдаһаань угтан гараха даа.
Аятай энэ бодолһоо
Далитай дахинаа болоно.
Шэнэ баяр досоонь
Сэдьхэлынь заһан ороно.

Халта үзэхэн жаргалаа
Хаахираад асарха аргагүй.
Сэнгынгээ бусахые хүлээжэ,
Эрхэлүүлэн хүбүүгээ эльгэлнэ.
Үбһэ тэжээлэй элбэгтэ
Үнеэд һү ехэтэй.
Ажаллахата урматай,
Амжалта өөрөө ерэгшэ һэн.
Харин үнгэрэгшэ зун
Хатуухан саг байгаа.
Гандажа ехээр газар
Гантажа шарлаад ядараагаа.
Адууһа малынь зундаа
Арбин барижа шадабагүй.
Үбһэ абалгын үедэшье
Үер ерээд һалабагүй.
...Үнеэдтэ дүтэлхэньшье хайратай.
Үбһэгүйгөө мэдэһэншүү,
Уйтайгаар хараад эзэдээ
Үмхэнэ хатуу хагда.
Хагдашье хадажа абалга
Хатуул ажалай нэгэн даа.
Хүр саһан дороһоо
Хүйтэн соо сабшалга,
Тэрэнээ сараар зөөхэ
Тэсэбэритэйхэн хэрэг даа.
Үбэлөө гарзагүй дабаха
Үхэршэд малшадай тэмсэл даа.

2

Хашан моритой аяншаниие
Харгыһаа хүлээжэ угтаһаншуу,

Хабарай хэзээ ерэхыень
нарабшалан хаража байһаншуу.
Утын үбэл дабагдажа,
Ургыта хабар ерэбэл даа.
«Хүшэр дабаанууд» дабагдажа,
Хүнүүдшые хүсээ нэмэнэ.
Сэрэг дайншые дүүрэнэгүй,
Сээжэ шулуугаар дараһаар.
Хүлөөгдээгүй гашуудалаар
Хүнүүдые шэрбэн айлгаһаар.
Үдэр бүри Соёлма
Үбгэн почтальониие хүлээнэ.
Хэдэн нара бэшэг үгы...
Заримдаа гансаардаад Соёлма
Зангада ороһон шубуундал,
Хэхэшые юумээ ойлгоногүй.
Ехэшые ханаанда ороно.
– Оронойнгоо аюулда байхада,
Оромтой юумэ хэнэгүйб,
Боро жэжээр ажалланаб,— гэжэ
Бодолдонь боролно уйдхараар.
Эхэ оронойнгоо түлөө
Ехэ тэмсэлдэ орожо,
Илалтые дүтэлүүлхэ хүсэл
Эрьеэд ходол ерэнэ.
Үнэхөөрөө ёһотой туһа
Үгэхэ нэм гээд,
Хүгшэн эжы, хүбүүгээ
Хүндэ орхихоор шиидэнэ.
Соёлмаагай энэ дурадхал
Сомсовет, колхоздо буруушаагдаба.

– Эндэ баһал фронт гэжэ мэдэ,
Эндэ минии тэмсэл гэжэ ойлго,– гээд,
Эгээн ехэ «командир»
Эрид сэхэ хэлэбэ.
Ухаа ойндо оросо
Уян зөөлөөр дүүргэбэ.

4

«Бүхы юумэээ фронтдо!
Бүхы юумэээ Илалтада!» –
Уряалһан эдэ үгэнүүд
Улам шангаар соностоно.
Хүгшэн залуу илгаагүй
Хүсэн соогоо хамтаржа,
Айл бүхэн, хүн бүхэн
Армида эльгээнэ туһаламжа.
Энэ хэрэгтэ Соёлма
Эдэбхитэйгээр оролсоно.
Эгэшын, эхын, эрхэтэнэй
Энэрхэл үгэнь хүсэлнэ.
Өөрөө ото хүнindөө
Ээрэжэ нооһо хүдэлнэ.
Иимэ нэгэ хүни
Үүдыень хэншьеб тоншобо.
Харайн бодожо Соёлмаагай
Харахадань, тэндэ сонхоороо
Адхаад үүдэнэйн барюул
Абидын Морхоондой зогсобо.
Танин сасуу Соёлма
Татагад гэбэ саанаһаа.

«Эхэнэр ябаһан заяамни
Энээнэй гарта орохогүй» гэжэ
Эрид сэхэ бодобо,
Эрьежэш харангүй ошобо.
Удаан үүдыеень нэрьюулжэ,
Урмаа хухарангяар Морхоондой
Дохолон хүлөө шэрэнээр
Дурата дурагүй арилба.
Зэбүүрхэлдэ абтаһан Соёлма
Жэхын бодоно саашанхия:
– Энэ яндан Морхоондойе
Эндэ хараһан хүн
Элдэб һэжэг түрэжэ,
Эгтээ ерээгүй гэхэл.
Шууд үлдөөд тэрэниие
Шууяа хараал табихагүй
Хайшааш тулюур хүнбиб? – гэжэ
Хара толгойгоо зэмэлнэ.
Һаяхан болоһон ушар
Һанааень дахин муудуулба.
Хуухынь үһэ узуураарнь
Хуулажа байһандал болобо.
Суглаанай һүүлээр Морхоондой
– Соёлма, зугаалая, – гээд,
Хашаг мэтээр аһажа,
Шашаг үгэнүүдые эхилбэ.
Арай яда мултаржа,
Алдагдаһанаа һанахадань,
Одоол тэрэ Морхоондой
Олзоёо алдаһан арьяатандал,
Олиггүй муухайгаар хаража,
Ондоргон зангаа гаргаа...

Эрхыгээр үргэхэ юумэ
Энэ наһандаа хээгүй,
Хэнтэг хомхойдоо өөрөө
Хүлөө гэмтээжэрхёод,
Хүшэр хүндэ сагта
Хүнгэн ажал хэхэдээ,
Хүнһөөл наа үлүүб гэжэ
Хүндылзэн ябахыень харахадаа,
Дүгнэн хэлэхэдэ,
Дүмөөд хэлэхэдэ,
Нюдэнэй манантай жэшэбэл,
Нүгэл энээндэ болохогүйл...
Уданшьегүй Буладынь нэрижэ,
Удаан унтажэ үгэбэгүй.
Хүбүүгээ арай унтуулхадань,
Хүгшэн эжынь Соёлмаадаа:
– Басагамни, хүлни яншана,
Багаханаар эльбэжэ үгыш,– гэбэ.
Хүгшэн эжын хөөрөөн доро
Хүрэжэ ерэбэ үүр хираан.
Урда хүни Соёлма
Унтангүй оймһо нэхээ.
Үнгэрһэн энэ хүнишье
Үргэхгүйгөөр хонобо.
Эмгэйн тэрээндэ һаянай
Энхэрэн иигэжэ хэлэнэ:
– Соёлма, бээз гамныш даа,
Саг соонь унтыш даа.
Шэхэн, нюдэн болошоош.
Шиниингээ үбшэлөө наа,
Булад бидэ хоёршни
Булагтааш хүрэжэ шадахагүйбди.

Үдэшэлэн фермэнээ Соёлма
Түргэ түргөөр гэшхэлнээр,
Мүнөөл унтажа садахаб даа гэжэ
Мүргүй шиидэнги бодоно.
Бодолшые богоһын саана үлэбэ даа.
Гэртэ газаань ажал дүүрэн,
Гэдэргээшые эрьехэ залигүй.
Улаан Армиин һонинуудые
Улаан булан соо уншахаа,
Хамта хүдэлдэг нүхэдтээ
Хамаг түсэбүүдээ хэлсэхээ
Соёлмаагай бэень хүнгэдөөд,
Согтойхон газашаа гараба.

5

Фронтһоо ерэнэн бэшэг:
– Амгалан мэндээ дуулгахаа
Уянгалан бэшэгээ бэшэнэб.
Аяар холын Европоһоо
Амар найхание эльгээнэб.
Ээлжээтэ тулалдаанда илаад,
Урагшаа дабшалгын замда
Удаан хадагалһан бодолоо,
Уяруулан байгаа мэдэрэлээ
Уянгалан мүнөө холбоноб.
Хэды үдэр соо бэшэнэбиб?
Хэлэжэ тухайлхань бэрхэшэг.
Дабшажа ходо урагшаа
Доройтуулан дайсанаа даранабди.
Хабар хүрэжэ ерээд,
һаналыем гэртэйм залгуулна.

Шэнхинэжэ ходо сэдхэлдэм
Шиниим шарай хануулна.
Сэсэглээд хахасаһан дурамнай
Шэмэглээд бодолыем зоригжуулна.
Аюулта дайнай газарташые
Абаралга боложо бадарханшуу.
Мүнгэлиг орьёлноудаа гоёшоожо,
Сэнгэлиг нютагтаа ябадаг хаа...
Хабарай уняарта үдэшэлэн
Хатаржа шамтайгаа наададаг хаа...
Хүсэхэн, ханаһан юумэмни
Хэмгүй ехэ олон байн.
Харин энэ сэрэг дайн,
Харлана досоом ханахадаа.
Хүсэд сохюулаагүй могойн
Хорониинь үшөө аюултай.
Үбэлтээе бидэ хамтараад,
Үзүүлээбди үйлыень.
Эды олон арадуудай
Эрхим үри хүүгэдэй
Эблэрэн эбсэн бодожо,
Хамтаран харан хэлсэжэ,
Харата зэрлиг дайсантай
Хатуу шэрүүнээр байлдаһые
Хабтагай дэлхэйн түүхэ
Хараагүй нэгэтэш байхал даа.
Хүлисэ намайгаа, Соёлмаамни,
Хүндэрхэн ухаандам бодолой
Хүсэндөө хүрэхэнь гоёл.
Хүбүүмни ехэ болоходоо,
Хүшэрөөр олдоһон жаргалай
Үнэ сэнгыень мэдэржэ,
Үнэн байһыень ойлгуужан.

Галта дайнай аюулые
Гараараа саралсаһандам,
Омогорхон ходо ябуужан,
Ойлгожо оршоноо харуужан.
Хүн ябаһан үүргээ
Хүсэд дүүргэхэ сагай
Хүрэжэ ерээд байгаа һаань,
Хүсэн соогоо тэмсэхэб.
Баяртай даа,
Булад Соёлма хоёрни.
Дүшэн гурбан оной
Дүлөөр дүүрэн хабарые
Дүүрэн найдалаар угтагша
Дуратай тандаа Сэнгэ.
Соёлма бэшэгээ уншажа хананагүй.
Дахин дахин уншана,
Эрьюулээд, урбуулаад харана.
Энеэбхилэн эльбээдшые үзэнэ.
Баяраа гансаараа сэдхэлдээ
Багтааж ядаад шамдуухан
Бэшэгээ ханинартаа уншуулхаа
Фермэдээ түргэн гүйбэл даа.
...Тэндэнь... Хотоной дэргэдэхи
Хүллэгдэхээ болиһон шарга тойроод
Хүл хөөрсэгэнөөн.
Хөөрэлдөөншые дуулданагүй.
Бэшэгээ саашань нюужа,
Бэшэнтэй зэргэлнэ Соёлма.
Шарга дээрэ һууһан
Шалсамаагай шарайнь
Харашагүй хүрөөтэй,
Хадагалшагүй гашуудалтай.

Шэшэрнэ гартань –
Шэнэ саархан.
Бархиржа байһан
Бага хүбүүень Балжид
Шангаар тэбэрин эльбэжэ,
Шадал соогоо намааруулна.
Бата Бэлигтэ хоёрын
Бэе бэеэ үрдилдэн:
– Эжы, яагаабши?
Эжы, абаһаамнай
Энэ бэшэг ерээ гү?
Эндээ хэзээ ерэхэ юм?
Эжы... – гэлдэн,
Элдэбээр нуража гасана.
Соёлма баяраа мартажа,
Сошонгёор дуугай зогсоно.

6

Хабарай һаба билтаржа,
Хабтагай тала ногоорно.
Баран юумэ бадаржа,
Байгаалиин үрэ задаржа,
Сэсэг ногоо татаһандал,
Шэлэ гүбээ шэмэглэнэ.
Уһата үүлэд хүндэрэн,
Уулын орой шударна.
Огторгойн уудамда баярлажа,
Омогтой дуулана булжамуур.
Таамаг аялгыень таашааж,
Тала дайда жэргэнги.
Малаа манаһан Соёлмаагай
һанаан юундэшьеб хүлгөөтэй.

Жэгүүртын дуунһаа уярбашье,
Жэхыдэһэн бодолынь табинагүй.
Хүнэй гуниг мэдэнгүй
Хүхижэл байха шубуухай.
Газарай гашуудал ойлгонгүй,
Гасалангүйгөөр ниидэнэ...
...Соёлмаагай урдань – дайн...
Сошонгёор нюдөө анина.
Шэхэндэнь һомонууд эшхэрэнги,
Шатаһан газар доһолонги.
Улаан шуһаар ундална
Үнэхэн тоборог газар.
Тэндэ Сэнгэнь
Тэмсэлдэ ороно эридээр...
Малаа эрьежэ харахадань,
Малаадайн шабардажа байба.
Түргэн гүйһөөр ошоторнь,
Тэрэнь тэндээ хэбтэшэбэ.
Үбдэгтөө хүрэмэ шабар соо
Үнөөгээ татана малшан.
Эсэхэнээш ойлгохоо болитороо
Эбэрһээн, һүүлһээн татана.
– Шабарһаа намаяа гаргажа
Шадаха гүш даа?
Эреэхэн тугалдаа ошожо
Эдөөлүүлхэ сагни ерээ, – гэжэ
Малаадайн уһатаһан нюдэд соо
Малшан басаган уншана.
– Ямар нэгэ танил хүн
Ябанагүй аабза, – гээд
Харгы тээшэ харан гэхээн,
Хатаргажа ябаба Морхоондой.

Соёлмаагай сошон мэгдэхэндэ,
Гүүртэдээ түргэн ошохо гээд,
Гуталаа үмдэхөөр байтарнь,
Хатарша зээрдээрээ Морхоондой
Хажуудань ерээд зогсообо.
– Сайн байна, Соёлма,
хайн ханаагаар ерэбэлби даа.
Минии туһа шамда
Мэнэ хэрэгтэй болобо гү?
Зай, яахаб, туһалхаб.
Заахан бэшэш, ойлгоорой.
Намтай нүхэсөөд байгаа наа,
Налайжа һууха хэнши.
Мал манажа зобонгүй,
Магазинда хүдэлхэ хэнши».
Хэтэрһэн, нэтэрһэн Морхоондойдо
Хэрзэгы харюу үгэхэ гэжэ
Хэзээнэй ханаһан Соёлма
Хэлэбэ бээ татангүй:
– Хэнтэг хомхойш, Морхоондой,
Хэмһээ үлүү хэтэрэнхэй.
Хүнэй үбһэ хулгайлжа,
Хүлөө таһа хабшуулаад,
Хоб зөөжэ билдагуушалжа,
Кооперациин ноён болоод,
Эд бараа суглуулха –
Эсэсшни ерэхэл байха.
Сагшни дүүрэхээр болонхой,
Сагаалжа бээ шадахагүйш.
– Юуншье гэжэ хэлээ нааш,
Юрэдөөл шамһаа халахагүйб.
Ондоо эхэнэр намда
Оройдоошье хэрэггүй.

Соёлма, бишни гансал шамдаа
Сохом дуратайлби даа.
– Дуран гээшые хаанаһаа
Дуулаһан хүн гээшэбши?
Юунш гэжэ гуйгаа һааш,
Шинии хэзээш болохогүйб, – гээд,
Малаадайгаа бодхоохоо хүсэлнэ,
Малаадайнь бодохо гэжэ тэршэлнэ.
Гэдэргээ эрьеэд харахадань,
Тэргэдээ Морхоондой һууба.
Юундэшьеб даа Соёлма
Юумэ гээһэн шэнгээр
Досоогоо хоһоржо,
Добын тоһоной шэнгэтэр
Хатарша зээрдын хойноһоо
Хараад сухалтай дабтаба:
– Соёлма, бишни гансал шамдаа
Сохом дуратайлби даа, – гээд,
Соёлма хойноһоонь хараад,
Саб байса нёлбоно.
Иигээд байжа болохогүй.
Өөрөө туһалха шадалгүй
Байһанаа Соёлма ойлгожо,
Байха шадалаараа гүйжэ,
Балжидые хэлэхээс ерэхэдэнь,
Почтальон үбгэн аалин
Хотоной үүдэндэ хүрэлсэнэ.
Тэрэниие хараһаар лэ,
Тэндэ байһан эхэнэрнүүд
Харасануудаараа шэрбэлсэн,
Хэһэн ажалаа орхино.
Эдэ жэлнүүдэй туршада
Эндэхи байдал хубиланхай.

Хододоо хүхюутэй үбгэжөөл
Хомороор мнһэрдэг болонхой.
Эхэнэрнүүд, үбгэд, хүгшэд
Энээниие анхаралдаа абан,
Үбгэн Дармын шэгыг
Үтэр адуулжа һуранхай.
Мүнөө манай эхэнэрнүүд
Мүртэй юумэ хүлээнэгүй.
Мүндэртэ аадарай хүйтые
Мүрнүүд дээрээ угтанхайнууд.
Хэншыг үгэ хэлэхээ
Зүрхэлэнгүйгөөр зогсонод,
Зүгын дүтэлһыг мэдэнэд.
Шамдажа ябаһан Соёлма
Шадалаа суглуулжа харан:
– Надмидай аба,
Намда бэшэг бии гү? – гэжэрхибэ.
Үбгэжөөл толгойгоо үргэжэ:
– Үшөө нэгэ хүбүүмнай
Үгэбэл наһаяа сэрэгтэ.
Үрэтэ хүн үхэдэггүй,
Үнгэтэ түмэр жэбэрдэггүй.
Иимэл даа. Сэнгэмнай
Иишээ ерэхээ болёол, – гэн,
Саб сагаан Соёлмаада
Саарһа үгэн һарбайна.
Һүхөөр сохюулһандал Соёлма
Хүлөө туяглан һуушана.
Саарһыень Шалсамаа зэмэтэйдэл
Сагаан болошоод абана.
Өөрынгөө уйдхар мартажа,
Нүхэрөө аргадан эльбэнэ:

– Соёлма,
Миниишье уйдхар мүнхэ.
Уйлангүй байхань бэрхэ.
Уйла, зүрхөө тэниилгэ,
Харюусалгамнай ехэ.
Халтадшье гүүлэнгүй
Хүбүүдээл ехэ болгожо,
Хүл дээрэнь табиял даа.
Уйлажа байһан Соёлмаагай
Шэхэндэнь «Эжы!» гэһэн үгэ
Шэнхинээд орхихоншуу дуулдана.
Манан гашуудал соогуураа
Малаадайгаа ханажархиба Соёлма.
– Мартажа байнаб.
Малаадаймнай шабарта унаа һэмнэй.
Мартаагүйб, үгы, мартаагүйб...
Дары түргэн ошоё,— гээд,
Булагай бэлшээри тээшэ
Бултыень дахуулаад гэшхэлбэ.

7

Арбаад эхэнэр эблэржэ,
Арай гэжэ Малаадаие
Шабарһаа татажа гаргахадань,
Шадалаа бараһан үнээн
Үндыжэ өөдөө бодонгүй,
Үхөөлгүйхэн хэбтэнэ.
– Ехээр ядаа, мэнэ гэһээр
Эдээ бэлдэжэ асарагты,
Тамир ороходонь абаашахабди,
Таанад гэртээ харигты.

Соёлма, ошолсо, – гээд,
Шалсамаа захиралта үгэнэ.
– Би ябахагүйб. Өөһэдөө ошогты.
Багашуултнай гэртээ хүлээнэ.
Балжид, эдээ асарыш, – гэжэ
Соёлма арсана.
– Өөрөө мэдэ. Би байлсаһууб.
Үнээдыемни һаалсаарайгты.
Хүбүүдыем иишэ эльгээгты,
Хүрэнгэ асараарайгты, – гэжэ
Шалсамаа Балжидта захина.
Уданшьегүй фермэ тээһээ
Шууяһаар хөөрэлдэһөөр хүбүүд
Шуумайса хүрэжэ ерэбэ.
Бата Бэлигтэ хоёр
Балжид, Буладтай гэшхэлнэ.
Тулам соо хуураһан орооһо,
Хүрэнгэ, гурил хэнхэй.
Малаадайда уулгаха сай асарба.
Шалсамаа шумуухан сай абажа,
Малаадайдаа шудхан хэлэнэ:
– Һара соо ууха сайемнай уужа,
Һайн болыш даа, бү үргүүлыш даа.
Хэлэһыень тэрэнь ойлгоһоншуу,
Хэлтылгэн тархияа шагнана,
Хирэ болоод лэ үүгэнэнэ.
– Үнээмнай үбшэлһэн хэбэртэй,
Үтэр эмшэлхэ хэрэгтэй.
Үдэшэ орой болохонь.
Ветеринарта ошоод ерэхүүб, – гээд,
Шалсамаа хүбүүдээ харана.
– Эжы, түргэн ерээрэй,
Орой болоходо айхабди.

Соёлма толгойгоо үргэжэ:
– Би ошоһууб. Гэдэргээ бусатаршни
Харанхы болохо,– гээд,
Түргэн гэшхэлэ гэшхэлһээр
Түб харгыда гараба.
Эмшэнээ бэдэрһээр ябатарнь,
Эреэгшэ-Малаагшаниинь halaба.
Тэрэнээ тэргэдээ ашажа
Гүүртэдээ абаашалсаад,
Ехээр үбдэжэ Соёлма
Һэгээгүй, мэдээгүй хэбтэбэ.
Һая эдэгэжэ байхадань,
Хатуу дуудалга ерэбэ.
– Колхозой конторо дуудажа байна.
Ошохол ёһотойб,– гэжэ Соёлма
Хүл дээрээ бодоошгүй һаа,
Хүлэрэн, һабанан түхээрнэ.
Арай гэжэ ошоходонь, тэндэ
Ашахаяа байба яла тэрээндэ:
– Анхаралгүй байһандаа, ши
Адуулһан үнөөгээ алааш.
Өөрынгөө үнээ тушаажа,
Үри зээлиез түлэ,– гээд,
Ажахын бухгалтер айлдхажа,
Аалихан хоолойгоо заһаба.
– Түлэхэб,– гэжэ хэлээд, Соёлма
Түргэн газашаа гараба.
Үшөө нэгэ үгэ хэлээ һаа,
Хүлөө татахаар бэшэ байба.
Гэртээ ерэхэ замдаа:
– Энээн тухай эжыдээ
Хэлэхээр бэшэ, үбшэнтэй.

Үнээгүй болоо наа, тэрэм
Үшөө ехээр ядаха,– гэжэ
Хүрэнөөр лэ Шалсамаада
Хуу бараниинь хөөрэбэ.
– Бү яара. Бидэш туһалхабди.
Үглөө бодожо үзэхэбди.
Мүнөө гэртээ хари,– гээд,
Тодоор хэлэбэ Шалсамаа.
Үдэшэлэн хүнүүдэй унталгаар
Улаагшанаа эбэрхээн хүтэлөөд,
Холо бэшэ гүүртэдэ
Хоргодон ошобо Соёлма.
Улаагшанаа тушаагаад бусахадаа,
Удаахан тэрэ шэбшэбэ:
– Хүшэр иимэ сагта
Хэндэш үлүү юумэн үгыл даа.
Шалсамаа баарһан даа,
Намда юугээр туһалхаб даа.
Арайхан үлэээ залгажа,
Адлихан ябанабди бултадаа.
Тэдэнэй ханаае зобоонхаар,
Тэсэжэ үзэхэбди өөһэдөө.
Тугалайнгаа үнээн болотор
Туража үхэхэгүй байхабди.
Һэшхэлдэм хүнгэн байг,– гэжэ
Һэмээхэн гэртээ ороно.

8

Үглөөгүүр бодоходонь Соёлмаагай
Улаагшаниинь газаагаа байба.
Ойлгожо ядаһандаа Соёлма
Ойронь ошоод харана.

Энэ үедэ Балжид ерэжэ,
Тэбэрижэ хани басагаяа:
– Соёлма, һонин лэ хүнши даа.
Солхообшые хүнһөө эрихэгүй.
Шалсамаа Улаагшанаа
Тушааһыеш мэдээд шамдуу,
Шанга суглаа хүнindөө хээд,
Туһалха гэжэ шиидээ.
Хэлэжэ дүүргээгүй байтарнь,
Соёлмаа байжа ядан:
– Хэнһээшые хайра эрээгүйб,
Хэндэш һаалта болохогүйб,– гэбэ.
– Ёһо заншалаа мэдэ,
Туһа гээшэ нүхэсэл.
Шамһаа туһа эрээ һаа,
Амияа хараад һууха гүш?
Малаадайн сэнгые колхоздо
Манайхин фермээрээ түлэхэ.
Шинии хэрэг бишыхан.
Ши хүнүүдые ойлгожо һура,– гээд,
Уйлаха шахуу Балжид
Улайһан Соёлмаада хандана.
Урдаһаань Соёлма энеэбхилээд,
Улаагшан тээшээ гэшхэлнэ.
Гэрэлтэйшые, хүндэшые досоонь,
Гэмтэйдэл бееэ тоолоһоор.
– Өөһэдөө ядажа байгаад,
Өөрһөө гамнажа хайрлаад,
Иигэжэ намда туһалхадань,
Энэл үндэртэнь хүрэхэб,– гэжэ
Уяржа досоогоо бодоно,
Урдахияа тухайлхаа оролдоно.

– Соёлма, сайн байна!
Эртэ иимэ ерэнхэндэм
Ехээр бү гайха, – гэнээр
Морхоондой мориёо уяжа,
Монсогоноһоор хажуудань хүрэжэ:
– Үнээгээ тушааһыеш дуулаад,
Һүниндөө бүри унтаагүйб.
Иимэ залуу наһандаа
Иигэжэ зобохыеш харахадаа,
Шамдаа дуратай байгаад,
Талада хаража һууха
Шадални үни һалашоо.
Мэнэшье иигэнээр
Манайда байхаяа ошоё.
– Баһахадаа намайе,
Бэлэхэнээр юумэ һананаш.
Дурагүйем мэдэбэшье,
Дугташаха юумэш юум?
Али хаһаһан дээрэнһэм
Ёборхо гээ гүш? – гэбэ.
– Сэнгэшни ерэхээ болинхой.
Сэдьхэлшни үншэрөө, мэдэнэб, – гээд
Морхоондой дүтэлнэ.
Атагад гэбэ Соёлма:
– Сэнгэ бусахаяа болёош һаа,
Сэдьхэлдэм хэтэдээ амиды.
Наһан соомни дулаасуулха
Нара намдаа үлөөнхэй.
Ганса энэ нарамни
Гасалангуудые һэтэ дабуулха.
Дулаан элшынь амяар
Улаан сэсэгүүд олошорхо.

Ойлгоошые хаа, ойлгоорой.
Үгышые хаа, байгаарай.
Дахин намайе хээээшые
Дахахаяа боли.
– Эжы, сайгаа уугыш,
Эжы! – гэнэн Буладай оог
Үглөөнэй агаарта хонгёотон,
Хүлгөөтэй зэдэлбэ сууряатан.

Түгэсхэлэй үгэ

Үдэр хүнинүүд, он жэлнүүд
Үндэрые набтар болгон,
Набтарые үндэр болгон,
Наһанай ябаса эзэлнэ.
Үргэн тэнюун тала
Үнгэ зүһэээ шэнэлжэ,
Ажал дээрэ ажал
Аша ашаһаар,
Албатан зоноо үргэжэ,
Ажамидаралаа тэжээнэ.
Соёлмаашые баһа
Сагтаяа зэргэ алхална.
Ажалай халуун ульһанда
Ажабайдалынь дулаасана.
Хэжэ дүүргээб гэнэн
Жэжэ бэшэ ажалынь
Баһа дахин урдань
Байса шэнги һанагдана.
Энэ байсын хажууда
Эзэн хүн Соёлма
Эли тодоор харагдана.

Жэлэй дүрбэн саг
Эрьеэд түргэн бусадагшые наа,
Дурасхаал сооһоо харбайхан
Дулаахан гарнуудые тэхэрюулнэгүй.
Сэнгынь дүрэ шарай
Сэдыхэл соонь гамтайхан.
Талын булагай дэргэдэ
Холые нанан һууһан
Сагаан толгойтой хүгшэнэй
Ухаандань зурагууд урилдана...
Эндэ сэсэглэн үнгэрһэн
Эдир хаһань.
Энгэрээ тобшолонгүй угтаһан
Эртэ хабарынь.
Үглөө бүхэнэйнгөө аялга
Дүрөө дээрээ нэрезжэ,
Үүр хираанаар мордоһон
Үелһэн ганса нүхэрынь.
Айл болохоёо хүлээнгүй,
Абынгаа гэртэ хүбүүтэй болоһон,
Ямархан басагам даа гүүлэһэн
Ядаралта сагынь хойнохон.
Хүн ябаха гээшын
Хүндэшые, хүндэтэйшые үүргэ
Хүсэд даажа гараһан
Хүнгэн бэшэ байдалынь.
Олон түмэн юумэ
Ойндонь ороно һубарилдан.
Гэнтэ мэдэн гэхэдээ
Гэдэргээ унан алдана.
Шабарта унаһан Малаадайн
Шадалаа бараһан нюдэн...
Аалин тэрэниие хэлгэнэ
Аажам тунгалаг үглөө.

Тэрэ гэнээр мүнөө
Тэбхэр жэлнүүд үнгэрөө.
Ашануудынь ханааень тэгшэлжэ,
Арбайса гүйлдэдэг хажуугаарнь.
Тэдэнэйнь нэгэн – Наран Сэсэг –
Сэнгынь дүрэ бодотоороо.
Үсэгэлдэр класстаа Наран Сэсэг
Үбгэ эсэгынгээ дайшалхы зам
Үхибүүдтэ хөөрэжэ үгөө,
Һүүлшынь бэшэг уншуулаа.
Хүгшэн эжнынь тэрэниие мэдээд,
Хүхиһэндөө уйлажа уяраа.
Наран Сэсэгээ тэбэрижэ,
Наһамни — энэ гэжэ домоглоо.
Дүтэхэн байһан һууринаа,
Дүүрэн байдалаа гоёшоогоо.
Ажабайдал, ажабайдал –
Хилэгүй ехэ замбишуу,
Хүлгүй ехэ далайшуу.
Эхинш хаана юм, адаггүй
Ехэ мүрэн долгилно.
Дээгүүрнь Хун шубуун
Эжэлээ эрьен элиһэншүү.
Сагай урасхалай толи –
Сагаан талын булагай
Эрьедэнь дуугай һууһан
Эмгэйн шарай толотоно.
Галтайхан нюдэнэйнь дулааниие
Гадаада далайда абашан,
Шэргэшэгүй энэ булаг
Хэмжэшэгүй холые зорино.
Дэргэдэнь Наран Сэсэг
Һэргэлэн хүхюун зогсоно...

ГАРШАГ

Оролто үгэ. С. Ошоров	3
Рецензия. С. Ошоров	7
I-дэхи хуби. ДУРАНАЙ ХАРЬЯЛААН	9
Дуранай аян	10
Найдалай дугы	11
Түрүүшын дуранай баяр	12
Дуранай махабада	13
Бодото дуран	14
Инаг дуранай орон	15
Дуранай үргэн таланууд	16
Дуранай шалгалта	17
Зайдан дуран зайгуул бэшэ	18
Юрын дуран	19
Найдал	20
Найдалай долгиноуд	21
Дуран өөртөө эзэн	22
Шүлэгүүд мүндэлнэ	23
Эрхы хурганай домтой	24
Дуран өөрын хуулитай	25
Эсэсгүй тэмсэл	26
Харюугүй дуран байдаггүй	27
Дуранай дуһалнууд	28
Дуранай наһан	29
Дуранай түүдэг	30
Дурадхаалнууд	31
Мүнхын наран	32
Этигэл	33
Өөрыгөө хүсэлүүлхэ	34
Баясхалан	35
Үгэнүүдэй баглаа	36
Дурантаяа уулзаха зол	37
Боосолдоходо ямар юм?	38
Гүрэнүүдэй байгуулалта	39
Нэрээ үргэхэ	40
Айдар хаһа	41
Инаг дуран онсо гүрэн	42
Мориёо эмээллэхэ	43
Дуратайгаа мэдүүлхэ	44
Сэнгэлхэ золтой	45
Дуранай ендэртэ	46

Абаралта үглөө	47
Дуран өөрөө өөртөө багша	48
Мүнхэ эрилтэ	49
Дуранай асуудал	50
Хүндэ ашаан	51
Дуран – хүн бүхэндэ хүртэхэ үйлэтэй	52
Бэдэрэлгэдэ	53
Дуран мэхэдэ дурагүй	54
Дуранай баяр (үгүүлэл)	55
Энхэ мүнхын харилсаан	56
Ажабайдал – зүжэг	57
Дуранай тоо бодолгонууд (шог үгүүлэл)	58
Хатарха үйлэ	59
Хэтэ мүнхын эзэн	60
Дуранай ёһорхол	61
Залуу наһанай һэбшээн	62
Тамаралган	63
Сүлөөтэ дуран	64
Шэнэ юртэмсэ	65
Гурбан хүбүүдэй хөөрэлдөөн	66
Дуранай үглөө	69
Дурсалга	70
Тэхэриһэн дуран	71
Инаг дуран – сууряан бэшэ	72
Наһанай нөөсэ	73
Дуран хүрэхэл ёһотой	75
Шог үгүүлэл	76
Мэхые мэдэлдээ абаха	78
Эсэдэггүй жаргал	79
Дуранай амисхаал	80
Найдалай үер	81
Дуранай жолоо	82
Дуранай мүнхын гал	83
Тангариг (хөөрөөн)	84
Унтаршагүй галханууд	85
Гасалангаа диилэлгэ	86
Нэрэээ һанаха	87
Хүбүүнэй хөөрөөн	88
Үбэлэй хүни	89
Инагтаа хандалга	90
Дуран тухай хэдыхэн үгэнүүд	91
Дураяа дуурыаһан шүлэг	92

Дуранай аршаан	93
Дуранһаа эшэһэнэй хэрэггүй	94
Газараймнай жаргалан	95
Дуранай нюдэнүүдэй уулзалга	96
Инаг дуранай магтаал	97
Һара болон дуран	99
Дураяа сэгнэн	100
Түбиин таабари	101
Дуранай дуулим харгынууд (дуун)	102
Дуулая сугтаа (дуун)	103
Мүнхын һабагша	104
Хани болохоёо хүсэнэб	105
Дуран өөрын хараанай	106
Дуранай дүрбэн юртэмсэ	107
Дуранай гүрлөө	109
Дурые хулуугша	111
Газар дээрэ дуран шэнгээр	111
Нюулган эндэ үгы!	112
Өөрөө өөрынгөө дурые	112
Хэнзэ дурамни	113
Эрьежэш харангүй гараад ябахадань	113
Үглөөнэй наран үнды үндыһөөр	114
Ямар нэгэ	114
Намарай дуран	116
II-дохи хуби. ҮБГЭЖӨӨЛ ДОРЖЫН ДУРСАЛГАНУУД	117
Золой жолоодо	118
Ажабайдалай шэгнүүри	119
Дуу дууланаб	120
Тусхай харюусалга	121
Хандалга	122
Зорилгоёо һорилго	123
Түрэлхи хэлэмнай, хүлисэ бидэнэрээ	124
Хүн бүхэн өөрынхээрээ	125
Харюусаха шухала	126
Асуудал	127
Мартажа болохогүй	128
Найдабарита захяанууд	129
Хэзээдэ мүнхэ найдал	130
Үгын ами наһан	131
Анхаржа ябаха	132
Сагай шэнжэ	133

Мууе түрэлгэ	134
Ашатаяа хөөрэлдэхэ	135
Хүниие хүндэлхэ	136
Ами аминдаа	137
Этигэлтэ сагые батажуулха	138
Ухаанай үндэһэн	139
Нэгэдэлэй шүхэр доро	140
Хүн өөртөө – хаан, барлагшые	141
Холые шэртүүлнэ	142
Байгалай эрьеэр	143
Танилнууд	144
Дурсалга	145
Зүргэнүүдхээ хулжадаггүй	146
Дэмы зорилго бэшэ	147
Үглөөдэрэй үндэһэн	148
Бэхэ гуурһан хоёрнай	149
Түлбэригүй нургаалнууд	150
Үйлэ хубиин үршөөл	151
Бэлэг тухай	152
Урасхал бүхэн өөрын һабатай	153
Шэнэ юртэмсэ байгуулагша	154
...Ленин багша хэлээгүй... ..	155
Ойлгосогүйхэн ябадал	156
Гүрэлөөгэй олон утаһанууд	157
Жагсаалай зэргэдэ хамтаруулха	158
Жаргалай дэльбэнүүд	159
Эсэсгүй үүргэ	160
Хуушан буусануудаа сэнгэлүүлхэ	161
Гайхамаар асуудалнууд	162
Уншагшаяа бэдэрэлгэ	163
Ажабайдалай үршөөл	164
Һонорхон	165
Атаархал тухай ойлгосо	166
Эбдэршэгүй нургаалнууд	167
Байгал далай	168
Арадай дуунууд	169
Мүнхэрдэг тэмдэгүүд	170
Зээлигүй ябаха	171
Өөртөө шүлэг найруулха	172
Үгэ бүхэн ашаатай	173
Арадай аман үгэнүүдхээ	174
Үбгэжөөл	175

Дэгэл тухай.....	176
Эрхимүүдэй ханинар	177
Алдуунууд заагдана	178
Түүхэ	179
Һайнһаа һайн түрэдэг.....	180
Үлгын дуунуудай баялиг.....	181
Уг гарбалгүй хүн үгы	182
Шэг шэнжэ, заншал.....	183
Үтэлхэ наһанай жаргал	184
Бага наһанай алхамууд	185
Тагнуулшан.....	186
Заншал мартагдаагүй.....	187
Үльгэрнүүдэй хүсэн	188
Хатарша зээрдэ	189
Дүй дүршэлөө сахиха	190
Золой эблэрэлгэ.....	191
Һайн үгэнүүдэй аша туһа	192
Мэргэн үгын сэн	193
Хубитай юм даа	194
Угсаатамнай	195
Сагай һагшуур.....	196
Һэшхэлнай һэрээ	197
Бээ магтанагүйб.....	198
Найдалта анхарал	199
Баргуужан Түхэм.....	200
Борогол нютаг	201
Тэсэбэрийн ашата буян.....	202
Хүн өөрөө байгаали	203
Үгэнүүдэй ами наһан.....	204
Арадай ашата соло.....	206
Эбээ нэгэдэбэл төөрихэгүйбди	207
Хорин нэгэдэхэ зуунжэлнай	208
Саг сагтаяа.....	209
Баяжаха үйлэтэйбди.....	210
Үндэр солото.....	211
Дэлезтэй юртэмсын гайхал.....	212
Дулаан эльгэн	213
Сагаан сэдхэл	214
Сэдхэлэй ульһан.....	215
Үрезлнүүд.....	216
Саг өөрын эзэтэй	217
Багша	218

Бодомжолго	219
Хүн түрэлтэн	220
Хүн – ши хэмши?	221
Нэгэ танилни	222
Дала гаран наһандаа	223
Һайн хүнэй шэнжэ	224
Нүхэдүүдээ хүндэлхэ	225
Зулын гэрэлдэ магтаал	226
Хүндэлжэ ябаха уялга	227
Һэшхэлтэ суглаан	228
Хүнтэйнгөө талануудые харанаб	229
Жаргалаа хүндэлжэ һураха	230
Нангин субарганууд	231
«Джарун Хашор» – нангин субарга	232
Жаргалай зүргэнүүд	234
III-дахи хуби. ЭГЭЭЛ ЕХЭ ЭРДЭМТЭН	235
Эхын сэдхэл	236
Үндэр ниидэлгэ	237
Эгүүриин элшэн сайд	238
Алтан гэрэлэй алтан хууданан	239
Эхэнэр	240
Суурхуулнабди	241
Хошоо хүүгэдтэй эхэ хүн	242
Эхэнүүдэй нүхэсэл	243
Эжымни захяа	244
Эхэ тухай бодомжолнуудһаа	245
Зүүдэнэй үрезл	246
Зүүдэндэм үзэгдэдэг эхэнэртэ	247
Ухаан, сэдхэл, һайхан хүсэл... ..	248
Нангин харюусалга	249
Тогтошогүй урасхал	250
Агуухэ соло	251
Хёрхоор хараха	252
Үгэнүүдые зохёогшодто	254
Баатаршалга	256
Һайн бэлэй... ..	257
Холбоо барисаатай	258
Һайниие хүргэлгэ	259
Эхэнэр багшын үгэнүүдһээ	260
Нэгэ танилдаа һануулга	261
Зоригой тэсэбэри	262

Холын түсэб	263
Үбэлэй буурал хэшэг	264
Шүлэгүүд	265
Тухатай хөөрэлдөөн	266
Өөрын бодол	267
Буянай аша үрэ	268
Найхан ханаан тухай ойлгосонууднаа	269
Найдалай ошонууд	271
Ургамалнууд өөр өөрын хубитай	272
Найдамтайгаар хөөрэнэб	273
Нэрээ хүндэлжэ шадаха	274
Хуушан заншал мартагдаагүй	275
Газар дайдымнай баялиг	276
Эжынэрээ магтая!	277
Буурал эхэнүүдэй нургаалнууд	278
Хүсэл байхал юм	279
Эхэнэрнүүдтэ	280
Найн даа	281
Би эхэнэрби! (монолог)	282
Хүлээлгэн	283
Үбгэжөөлэй үгэ – үнэн	284
Өөрөө өөртөө барометр	285
Хүн өөрөө өөртөө туһална	286
Эхэнэрэй зоригжол	287
Эхэнэрэй зохёолнууд	288
Зохёолшоной зам	289
Нюдөөрөө хараха зориг	290
Эхэнэр зохёолшын уялга	291
Үдэр бүхэндэ	293
Ажабайдал гэршэ	294
Саг ошоно	295
Зохёолшон хүнэй үүргэ	297
Эхэ эсэгын буянгаар	299
Хүгшэн эжын хүсэлнүүд	300
Тэршээ сагай жолоо бариха	302
Эхэнүүдээ ойлгоел	303
Эсэгэнэртээ хандалга	305
Нэгэ наһатай үхибүүн	307
Гал гуламтада магтаал	309
Түрэнэн гэрэй үүргэ	310
Үлгын дуунай оршолон	312
Бага наһан	314

Хүнэй нэрэнүүд	316
Хүнэй наһан	318
Түрэ хуримууд	319
Эгэшэнэр	321
Эжынэрэймнай альганууд	322
Багшын хөөрөөн	323
Наран сэсэг	324
Хүн бэээ бэхижүүлдэг	325
Шэнэ үдэр	326
Дуунай соло	327
Сэнтэй үгэ	328
Үгэ бүхэнэй хүсэн	329
Шүлэгэй нюуса бодол	330
Сэдыхэл нэшхэл хоёр... ..	331
Гуша басаганай хөөрөөн	332
Хоёрдохи ханзын баялиг	333
Гэрэл толоной аша	334
Хубиин жаргал	335
Номууд тухай номнол	336
Тэсэбэридэ тэдхэхэ	337
Өөрөө өөрөө бэээ абара	338
Сэдыхэлээрээ нэгэдэнэн нүхэртөө	339
Эхэнэрнүүдэй үүсхэл	340
Гол худал	341
Эбиидээ	342
Эб нүхэсэлэй ябуулга	343
Этигэлэй уялга	344
Мүнхэ зула	345
Хэшэг	346
Хүндэтэ Баярма Айсуевада	347
Хүндэтэ Валентина Санжиевнада	348
Алан-Гуа	349
Наран Сэсэг (поэмэ)	351

12+

Дулгар ДОРЖИЕВА

УУЛЗАЛГЫН БАЯР / РАДОСТЬ ВСТРЕЧИ

Верстка *В.И. Афанасьева*
Корректор *Д.Б. Дашиева*
Компьютерный набор: *Б. Абидуева,*
Л. Цыденжапова

ISBN: 978-5-91407-294-7

9 785914 072947

Сдано на верстку 12.07.22. Подписано в печать 16.08.22.
Гарнитура Arial. Печать офсетная. Бумага офсетная №1.
Усл. печ. л. 24. Тираж 300 экз. Заказ № 149.

Издательство АО «Республиканская типография»

Отпечатано в АО «Республиканская типография»,
г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.